

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARINDA EĞİTİCİ DEĞERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nurşen YILDIRIM

Malatya-2018

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARINDA EĞİTİCİ DEĞERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nurşen YILDIRIM

Danışman: Prof. Dr. Hasan KAVRUK

Malatya-2018

KABUL VE ONAY SAYFASI

T.C.

İnönü Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Nurşen YILDIRIM tarafından hazırlanan **İncili Çavuş Fıkralarında Eğitici Değerler** başlıklı bu çalışma, 22.01.2018 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Şener DEMİREL

Üye (Tez Danışmanı): Prof. Dr. Hasan KAVRUK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU

O N A Y

..... /..... /2018

Doç. Dr. Niyazi ÖZER
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Hasan Kavruk danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **İncili Çavuş Fıkralarında Eğitici Değerler** başlıklı bu çalışmamın; tarafımdan, bilimsel ahlak ilkelerine aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Nurşen YILDIRIM

ÖN SÖZ

Günümüzde hayat tarzımızın oldukça yoğun ve karmaşık olmasıyla; kültürümüzün temel direği olan bireysel, sosyal ve dini pek çok değer unutulmaya yüz tutmuştur. Bunun bir sonucu olarak kendi kültürüne, değerlerine yabancılaşan bireyler yetişmiştir. Bu olumsuz durumu önlemek adına gözler “değer, eğitici değer” kavramlarına çevrilmiş; ilgili projeler, bilimsel araştırmalar hız kazanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı konuyla ilgili olarak müfredatta düzenlemeler yapmış; öğretmenlerden eğitici değerleri öğrencilere aktarmasını istemiştir.

İncili Çavuş fıkralarındaki değer zenginliğini gün yüzüne çıkarmak bu çalışmanın çıkış noktasıdır. Fıkra kahramanı İncili Çavuş vaktiyle Osmanlı sarayında bulunmuş, ince bir nükte ve derin bir mizah ustasıdır. Öyle ki, bazen sayfalarca kelime yüküyle anlatılabilecek eğitsel bir iletiyi İncili Çavuş fıkralarında yalnızca birkaç cümleyle, öz, mizahi ve etkili şekilde bulmak mümkündür.

İncili Çavuş fıkralarında eğitici değerleri ortaya koymayı amaçlayan çalışmam süresince sabrı, ilgisi ve bilgi birikimi ile yanımda olan çok değerli hocam Sayın Prof. Dr. Hasan KAVRUK’a teşekkürlerimi sunarım. Öğrencilik serüvenimde her an yanımda olup beni yüreklendiren; çocukluğumdan itibaren bana sevgi, saygı, dürüstlük, Allah inancı gibi pek çok değeri aşılıyarak değer eğitiminin ailede başlaması gerektiğini gösteren kıymetli babama gönülden müteşekkirim.

ÖZET

İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARINDA EĞİTİCİ DEĞERLER YILDIRIM, Nurşen

Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hasan KAVRUK
Ocak 2018, XII + 263 sayfa

Araştırma, İncili Çavuş fıkralarında yer alan bireysel, sosyal ve dini değerleri tespit ederek söz konusu fıkraların eğitici değer zenginliğine değinmiştir. Problem durumu çerçevesinde varsayımlara, tezin önemi ve amacına dikkat çekilmiştir. Kavramsal çerçevede ise fıkra türünün genel nitelikleri, eğitici değer kavramı ve İncili Çavuş'un kimliğine değinilmiştir. Konuyla ilgili araştırmalar da yine bu çerçevede yer almıştır.

Çalışmada ilk olarak İncili Çavuş ile ilgili fıkra kitapları incelenerek 135 fıkradan oluşan bir İncili Çavuş fıkraları derlemesi oluşturulmuştur. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmada fıkralar doküman analizi tekniğiyle incelenmiş; 28 bireysel, 7 sosyal ve 5 dini olmak üzere toplam 40 değere ait bulgular tespit edilmiş, akabinde bu bulgular yorumlanmıştır. Değer bulguları metinlerden cümleler, diyaloglar veya olaylarla açıklanmıştır. Her bir değer betimsel analiz tekniğiyle “bireylerde gerçekleşmesi istenmiştir, sakınılması tavsiye edilmiştir, sosyal hayatla ilgili olumlu bir telkindir” söylemleriyle yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonucunda ise, İncili Çavuş fıkralarının eğitici değerler bakımından zengin olduğu ve bu fıkralardan değer aktarımı bağlamında yararlanılabileceği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İncili Çavuş, Fıkra, Değer Eğitimi

ABSTRACT

EDUCATIONAL VALUES IN INCILI ÇAVUŞ'S ANECDOTES

YILDIRIM, Nurşen

Post Graduate Thesis, İnönü University, Institute of Educational Sciences
Department of Turkish Language and Social Sciences

Name of the Thesis's Advisor: Prof. Dr. Hasan KAVRUK
January 2018, XII+263 page

This study determines the personal, religious and social values in İncili Çavuş's anecdotes and mentions the affluence of the works in accordance with Values Education. As part of the main problem hypothesis, the importance and aim of this thesis are pointed out. The general features of the anecdote genre, the concept of instructional values and İncili Çavuş's characteristics are also mentioned in the conceptual framework. The researches about this subject take part in this framework.

In the first phase of the study, A compilation of İncili Çavuş's anecdotes was formed with 135 anecdotes after analyzing the books and studies about İncili Çavuş. İncili Çavuş's anecdotes were examined based on the document analysis model of Qualitative Research Approach. In all, 40 findings of which five are religious, seven are social and twenty-eight are personal values have been reached, and then these findings have been interpreted. The values are exemplified with sentences, scripts and events from the anecdotes. Each of the values is rendered with the expressions "It is beneficial for the individuals, It is advised to be avoided, It is a positive suggestion for social life." by descriptive analysis technique.

As a result of this research, it has been determined that İncili Çavuş's anecdotes are affluent works in accordance with Values Education and benefiting from İncili Çavuş's anecdotes would be appropriate in the point of values education.

Key Words: İncili Çavuş, Anecdote, Value Education

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Cahit Kavcar'ın Değer Sınıflandırması	19
Tablo 2 Eduard Spranger'e Göre Değerlerin Sınıflandırılması	20
Tablo 3 Milton Rokeach'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması	21
Tablo 4 Nelson'un Değer Sınıflandırması	22
Tablo 5 Shalom H. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	23
Tablo 6 "Affedicilik" Değerinin Bulunduğu Fıkralar.....	36
Tablo 7 "Alçak Gönüllülük" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	39
Tablo 8 "Büyük Konuşmamak" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	42
Tablo 9 "Cesaret" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	43
Tablo 10 "Cömertlik" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	45
Tablo 11 "Dürüstlük" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	46
Tablo 12 "Ekonomik Gücü Kötüye Kullanmamak" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	48
Tablo 13 "Empati" Değerinin Bulunduğu Fıkralar.....	49
Tablo 14 "Gösteriş Düşkün Olmamak" Değerinin Bulunduğu Fıkralar.....	50
Tablo 15 "Güvenilirlik" Değerinin Bulunduğu Fıkralar.....	53
Tablo 16 "Hazırcevaplık" Değerinin Bulunduğu Fıkralar.....	55
Tablo 17 "Her Söze İnanmamak" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	62
Tablo 18 "İyi Niyet" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	63
Tablo 19 "Kanaatkârlık" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	65
Tablo 20 "Kıskançlığın Zararları" Değerinin Bulunduğu Fıkralar.....	66
Tablo 21 "Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durmak" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	67
Tablo 22 "Mantıklı Düşünmek" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	69
Tablo 23 "Merhamet" Değerinin Bulunduğu Fıkralar.....	71
Tablo 24 "Öfkeyi Yenebilmek" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	72
Tablo 25 "Öz Güven" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	74
Tablo 26 "Riyakârlığın Kötülüğü" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	76
Tablo 27 "Sadâkat" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	77
Tablo 28 "Saygı" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	78
Tablo 29 "Sır Saklamak" Değerinin Bulunduğu Fıkralar.....	79
Tablo 30 "Sözünü Tutmak" Değerinin Bulunduğu Fıkralar.....	81
Tablo 31 "Tatlı Dillilik" Değerinin Bulunduğu Fıkralar	82

Tablo 32 “Tedbirli Olmak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	84
Tablo 33 “Tutumluluk” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	86
Tablo 34 “Adalet” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	87
Tablo 35 “Çocuklara Önem Vermek” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	89
Tablo 36 “Dostluk” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	92
Tablo 37 “Hoşgörü” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	93
Tablo 38 “Misafirperverlik” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	94
Tablo 39 “Nezaket ve Görgü Kurallarına Uymak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	96
Tablo 40 “Yardıms severlik” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	98
Tablo 41 “Ahiret İnancı” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	99
Tablo 42 “Allah İnancı” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	100
Tablo 43 “Allah’ın Takdirine Rıza Gösterme” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	101
Tablo 44 “Cennet ve Cehennem İnancı” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	102
Tablo 45 “İbadetin Önemi” Değerinin Bulunduğu Fıkralar	103
Tablo 46. Fıkralardaki Eğitici Değerler	239
Tablo 47. Eğitici Değer Kullanım Sıklığı	247

KISALTMALAR LİSTESİ

akt.	: Aktaran
bkz.	: Bakınız
Dr.	: Doktor
drl.	: Derleyen
H.	: Hicri
Hz.	: Hazret-i
hzl.	: Hazırlayan
M.	: Milâdi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vb.	: Ve Benzeri
TDEKVTS	: Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	i
ONUR SÖZÜ	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.5. Araştırmanın Önemi.....	3
1.6. Varsayımlar	3
1.7. Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM	5
2. KAVRAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
2.1. Fıkra Kavramı Üzerine.....	5
2.1.1. Fıkra Nedir?.....	5
2.1.2. Edebî Bir Tür Olarak Fıkra ve Özellikleri.....	7
2.1.3. Fıkraların Eğitici Yönü.....	10
2.2. Eğitici Değer Kavramı Üzerine.....	12
2.2.1. Değer Nedir?	12
2.2.2. Değerlerin İşlevi ve Değerler Eğitimi	14
2.2.3. Değerlerin Sınıflandırılması	15
2.2.3.1. Türk Millî Eğitim Temel Sistemine Göre Değerler.....	15
2.2.3.2. Cahit Kavcar'ın Değer Sınıflandırması	18
2.2.3.3. Eduard Spranger'in Değer Sınıflandırması	19
2.2.3.4. Milton Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	21
2.2.3.5. Nelson'un Değer Sınıflandırması	21

2.2.3.6. Shalom H. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	22
2.3. İncili Çavuş Kimdir?	24
2.3.1. Doğum Yeri, Yılı ve İncili Lakabı	24
2.3.2. Eğitimi ve Bulunduğu Görevler	26
2.3.3. Vefatı ve Mezarı	27
2.4. İlgili Araştırmalar	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	31
3. YÖNTEM	31
3.1. Araştırmanın Modeli	31
3.2. Çalışma Materyali	34
3.3. Verilerin Analizi	34
3.4. Veri Toplama Tekniği	35
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	36
4. BULGULAR VE YORUMLAR	36
4.1. Tespit Edilen Bireysel Değerlerin Analizi	36
4.1.1. Affedicilik	36
4.1.2. Alçak Gönüllülük	38
4.1.3. Büyük Konuşmamak	41
4.1.4. Cesaret	43
4.1.5. Cömertlik	45
4.1.6. Dürüstlük	46
4.1.7. Ekonomik Gücü Kötüye Kullanmamak	47
4.1.8. Empati	48
4.1.9. Gösteriş Düşkün Olmamak	49
4.1.10. Güvenilirlik	53
4.1.12. Her Söze İnanmamak	61
4.1.13. İyi Niyet	63
4.1.14. Kanaatkârlık	65
4.1.15. Kıskançlığın Zararları	66
4.1.16. Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durmak	67
4.1.17. Mantıklı Düşünmek	68
4.1.18. Merhamet	71

4.1.19. Öfkeyi Yenebilmek	72
4.1.20. Öz Güven.....	74
4.1.21. Riyakârlığın Kötülüğü	75
4.1.22. Sadâkat	77
4.1.23. Saygı.....	78
4.1.24. Sır Saklamak.....	79
4.1.25. Sözünü Tutmak.....	80
4.1.26. Tatlı Dillilik.....	82
4.1.27. Tedbirli Olmak	83
4.1.28. Tutumluluk	86
4.2. Tespit Edilen Sosyal Değerlerin Analizi.....	86
4.2.1. Adalet	86
4.2.2. Çocuklara Önem Vermek	89
4.2.3. Dostluk	91
4.2.4. Hoşgörü	93
4.2.5. Misafirperverlik.....	94
4.2.6. Nezaket ve Görgü Kurallarına Uymak	95
4.2.7. Yardımseverlik	97
4.3. Tespit Edilen Dinî Değerlerin Analizi	99
4.3.1. Ahiret İnancı.....	99
4.3.2. Allah İnancı	100
4.3.3. Allah'ın Takdirine Rıza Gösterme	101
4.3.4. Cennet ve Cehennem İnancı.....	101
4.3.5. İbadetin Önemi	103
4.4. İncili Çavuş Fıkraları	104
SONUÇ VE ÖNERİLER	233
Sonuç.....	234
Öneriler.....	236
TABLolar.....	239
KAYNAKÇA.....	249
EKLER	255
EK 1. MEB Değerler Eğitimi Projesi.....	255

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde tezin problem durumu, problem cümlesi üzerinde durulmuş; araştırmanın amacı ve önemine değinilmiştir. Çalışmanın sınırlılıkları, varsayımlar ve tanımlar da yine bu bölümde ele alınmıştır.

1.1. Problem Durumu

Bireyde estetik bir doyum sağlamanın yanı sıra bazı bireysel değer yargıları oluşturması edebî eserlerin yüklendiği önemli görevlerdendir. Bu açıdan edebî ürünlerin içerdiği eğitici değerlerin incelenmesi bireylerin tutarlı, sorgulayıcı, araştırmacı bir tutum kazanmaları bakımından oldukça önemlidir.

İnsana ait bazı meziyetlerin yerleşip kökleşmesi, sosyal hayatın ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesi yolunda edebiyat önemli bir rol oynar. Edebi eserler telkin yoluyla insanları eğitir (Kavcar, 1988: 93).

Değer, insanları kıymetli kılan sahip olduğu üstün nitelikler ve donanımlardır. Bu donanım bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını belirleyecek olan etmenlerdir. Bireyin değerleri fark etmesi, kazanması, yeni değerler benimsemesi kişiliğinin temel taşlarını oluşturarak davranışa dönüşür. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/ kazandırma süreçleri “değerler eğitimi” olarak adlandırılır (Yaman: 2012: 18). Bu nedenle edebî eserlerin eğitici değerler bağlamında incelenmesi önemlidir.

Edebî bir tür olarak fıkralar, nükteli anlatımlarıyla okuyucuya mesaj verir. Ancak kimi zaman bu işlevleri göz ardı edilir. Çalışma, İncili Çavuş fıkralarının eğlendirirken eğiten yönlerine dikkat çeker.

İncili Çavuş fıkralarının eğitsel iletiler bakımından zengin olmasına rağmen ön plana çıkamamış olması ve üzerinde yapılan çalışmaların azlığı bu çalışmanın ortaya çıkış nedenlerinden biridir. Çalışmada İncili Çavuş fıkralarında satır aralarına gizlenerek okuyucuyu sorgulamaya sevk eden eğitici iletiler bir sınıflamaya tabi tutularak ele alınmıştır ve fıkraların insanlara hoşça vakit geçirterek doğru ve güzel vasıfları kazandırma gayretine dikkat çekilmiştir. İncili Çavuş fıkraları okuyucuyu eğlendirirken birey-

sel, sosyal, dini değerleri geri plana atmamıştır. Bu nedenle fıkraların eğitici değerler bakımından araştırılmasının uygun olacağı düşünölmüştür.

1.2. Problem Cümlesi

Çalışmamızın çıkış noktası olan problem cümlesi şudur:

İncili Çavuş fıkralarında yer alan eğitici değerler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; İncili Çavuş fıkralarında bulunan bireysel, sosyal ve dini değerleri tespit etmek ve bu fıkraların eğitici değerler bakımından önemine dikkat çekmektir.

Çalışmada, fıkraların kısa ve özlü anlatımlarıyla okuyucuya; geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli birey olma yolunda ne denli katkı sağlayacağı araştırılacaktır.

Çalışmanın amacına ulaşmasında bizi yönlendirecek temel sorular şunlardır:

1. Eğitimde edebiyat ürünleri kullanılabilir mi?
2. Fıkra nedir?
3. Fıkraların değerler eğitimindeki rolü nedir?
4. Değer nedir?
5. Eğitici değerler nasıl sınıflandırılabilir?
6. İncili Çavuş kimdir?
7. İncili Çavuş fıkralarındaki eğitici değerler nelerdir?
8. İncili Çavuş fıkralarında hangi değerler ön plana çıkmaktadır?
9. İncili Çavuş fıkralarında yer alan değerlerle ilgili nasıl bir sınıflama yapılabilir?
10. İncili Çavuş fıkralarından değerler eğitimi bağlamında nasıl yararlanılabilir?

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma;

1. İncili Çavuş'un farklı yazılı ve basılı kaynaklarda yer alan bütün fıkralarının derlenmesi,

2. İncili Çavuş fıkralarında yer alan eğitici değerlerin tespiti ve yorumlanması ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Önemi

İncili Çavuş ve fıkraları üzerine ülkemizde sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Mizahi bir yönünün bulunmasıyla beraber bireysel, sosyal ve dini bazı iletilerle okuyucuyu düşündürüp sorgulamaya sevk eden İncili Çavuş fıkraları değerler eğitimi bağlamında daha önce ele alınmamıştır. Eğitici iletiler bakımından zengin içeriğe sahip bu edebî ürünlerin değer eğitimi açısından işlevsel olacağı düşünüldüğünden İncili Çavuş fıkraları değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Fıkra türünün mizahi niteliği ve genellikle kısa oluşu ile her yaşta okuyucunun dikkatini çekebileceği de düşünülürse; fıkralardaki eğitici değerlerin analiz edilmesinin isabetli olduğu görülecektir.

Araştırma, son yıllarda önem kazanan eğitici değer kavramına yöneliktir. Çalışma, günümüz bireylerinin ya her şeyi sorgulamadan kabul eden ya da ön yargılarına yenik düşerek her şeye olumsuz yaklaşan anlayışına rağmen insanı insan yapan değerleri ele alacak olması açısından önemlidir.

Bir toplumun kendine ait değerleri muhafaza etmek ve gelecek kuşaklara aktarmak istemesi son yıllarda değerler eğitimine verilen önemi arttırmıştır. Günümüz dünyasında değişimlerin çok hızlı olması, bu hızlı gelişimde bazı değerlerin göz ardı edilmesi dikkatleri değer eğitimine çevirmiştir.

Değer kazanımı bir süreçtir. Bu süreç çok erken yaşlarda ailede başlatılmalı; özgün eğitim basamaklarının değişik seviyelerinde duygu oluşturma ve değer kazandırma etkinlikleriyle desteklenmelidir. Ailede, okulda ve toplumda “sevgi, saygı, sorumluluk, adalet, aileye önem verme, iyimserlik, duyarlılık, dürüstlük, vefa, temizlik, vatanseverlik, misafirperverlik” gibi birçok değerın hazırlanan etkinlik ve uygulamalarla davranışa dönüştürülmesi çok önemlidir (Yaman, 2012: 19).

1.6. Varsayımlar

Araştırmada;

1. Fıkra türünün duyuları eğitime açısından önemli bir güce sahip olduğu,
2. İncili Çavuş fıkralarının eğitici değerler bakımından zengin olduğu,
3. İncili Çavuş fıkralarında bireysel değerlerin bulunduğu,

4. İncili Çavuş fıkralarında sosyal değerlerin bulunduğu,
5. İncili Çavuş fıkralarında dini değerlerin bulunduğu,
6. İncili Çavuş fıkralarında yer alan değerlerin öğretim programında yer alan değerlerle uyumlu olduğu varsayılmıştır.

1.7. Tanımlar

Eğitim, kişinin zihnî, bedenî, duygusal ve toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona birtakım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür (Akyüz, 2008: 2).

Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet (Türkçe Sözlük, 2011: .607).

Fıkra, umumiyetle gerçek hayat hadiselerinden hareketle “hisse” kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa mensur hikâyeler (Elçin, 1986: 566).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde fıkra kavramı açıklanmış, eğitici değer kavramı üzerinde durulmuş, İncili Çavuş'un kimliğine değinilmiş ve konuyla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Fıkra Kavramı Üzerine

2.1.1. Fıkra Nedir?

Fıkra, Arapça kökenli bir kelimedir. Türkçeye başka dillerden geçen pek çok kelime gibi, zamanla, farklı durumlara göre çeşitli kavramları ifade etmek için kullanılmıştır. Çalışmada fıkra; kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, edebi bir tür anlamıyla ele alınıp değerlendirilmiştir.

Şükrü Elçin'in *Türk Halk Edebiyatına Giriş* adlı eserinde fıkra: "Umumiyetle gerçek hayat hadiselerinden hareketle hisse kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyeler." şeklinde tarif edilir (Elçin, 1986: 566).

Dursun Yıldırım'ın *Türk Dünyası El Kitabı*'nda: "Fıkra, gerçek hayat ile bağı olan vak'aları, tam bir fikri, sosyal ve beşeri kusurları günlük yaşantımızda karşılaştığımız çarpıklıkları, gülünç durumları, tezatları, eski/yeni çatışmalarını ince bir mizah, hikemî söyleyiş, keskin bir istihza ve güçlü bir tenkit anlayışına sahip bir üslup içinde, dramatik öğeleri ağır basan bir hikâye çatısı etrafında toplayarak, genellikle bir tipe bağlı olarak anlatan, nesir diliyle yaratılmış küçük hacimli sözlü edebiyat kompozisyonlarından her birine verilen genel ad" olarak tanımlanmıştır (Yıldırım, 1992: 333).

Güleç' e (2002: 96) göre; *Arapça kökenli bir kelime olan fıkra, halk edebiyatında daha çok sözlü geleneğin malı olan latife, nükte, türünde kısa hikâyelere verilen addır.* Sözlü edebiyat ürünleri olan fıkralar güldürüp eğlendirmek, hoşça vakit geçirmek ve taşı gedğine koymak için söylenir. Halk fıkraları ince bir zekâ, şen bir mizaç, zarif nükteler ve hazırcevaplıkla örülmüş güldürü cevherleridir.

Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü 'ne göre: "Türk halk edebiyatının sözlü geleneğinin bir ürünü olan fıkra, tek bir olay ve motife dayalı kısa, mensur bir hikâyedir. Nükte, hiciv, mizah, eleştiri gibi unsurları da barındıran fıkralar, gerçekte olmuş bazı olaylardan yola çıkarak dinleyenlere ders ve hisse vermeyi amaçlar. Fıkra Nasreddin Hoca, Timur, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Namık Kemal, Koca Ragıp Paşa, Eşref, Kazım Paşa, Şair Haşmet, Şair Fitnat gibi meşhur bazı kimseler; 'adamın biri', 'afacanın biri' gibi belirsiz kişiler; bazı hayvanlar ve başka unsurlarla ilgili nükteli, güldürü ögesi ağır basan, sonucundan ders çıkarılan ibretli, hikmetli kısa hikâyelerdir." (TDEKVTTS, 2003: 488)

F. Devellioğlu'nun *Osmalca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* 'inde fıkra: 1. Omurga kemiklerinden bir boğum, omur. 2. Bend, madde, paragraf, 3. Kısa hikâyeye, masal, kıssa. 4. Kanun maddelerinin paragraflarından her biri. 5. Kısım, fasıl, bölüm (Kitap veya eserde). 6. Yazılmış kısa bir haber. 7. Gazetelerde, gündelik hadiselerin kısa ve temiz bir üslupla yazılmış şekli. (Devellioğlu, 2004: 265)

Özdemir'e (2007: 371) göre; *anonim halk edebiyatının bir türü olan fıkralar özünde nükte, güldürü, eleştiri, yergi, alaysılama bulunan ve bir pay çıkarılabilen kısa hikâyelerdir.*

M. O . Baba *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* 'nde fıkra'yı şöyle tanımlamıştır: *İnce anlamlı, nükteli, şakalı, güldürücü ve düşündürücü kısa hikâyeye.* Sözlü edebiyatta mühim bir yeri olan edebiyat ürünüdür. Ders vermek, bir konuyu açıklamak için oluşturulmuşlardır. Fıkra bir gerçeği açıklarken kırıncı ve kaba olmadan, mizahi şekilde söylenmek isteneni vermeyi amaçlar. Güldürücü, şakacı ve yerici bir tavrı vardır (Baba, 2007: 57).

D. Kaya'nın *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* 'nde fıkra şöyle tanımlanır: *Temelinde az çok mizah, nükte, hiciv hatta tenkit unsuru taşıyan, günlük olaylardan hisse kapmayı hedef tutan sözlü, kısa, mensur hikâyeye* (Kaya, 2007: 322).

M. Uslu *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* 'nde şu tanıma yer vermiştir: *Kısa ve özlü anlatımı olan nükteli, güldürücü hikâyecik, anekdot; kısa hikâyeye, lâtife, kıssa, nükte.* (Uslu, 2007: 113)

N. Albayrak'ın *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*'nde fıkra, *malzemesi dil olan sözlü edebiyat ürünleri arasında biçim ve içerik bakımından kendine özgü özellikleri olan bağımsız bir edebî türdür.* (Albayrak, 2010: 185).

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 867) fıkra: 1. *Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyecik.* 2. *Köşe yazısı.* 3. *Kanun maddelerinin kendi içlerinde satır başlarıyla ayrıldıkları ufak bölümlerden her biri.* 4. *Paragraf.* 5. *Omur.*

Boratav'a (2014: 95) göre güldürücü fıkralar ve nükteli küçük hikâyeler fıkra, latife, nükte ve genellikle sadece hikâye söylemleriyle ifade edilir. Bu türde, tıpkı hayvan masallarında olduğu gibi, kısa hatta onlardan daha yoğun bir anlatı tekniği uygulanmıştır. Yeri gelince bir düşünceyi örnek vererek güçlendirmek, karşısındakini ona inandırmak ya da direnişinde yanıldığını göstermek gibi vesilelerle anlatılırlar.

Kaşgarlı Mahmut'un *Divanü Lügati't -Türk* adlı eserinde zikrettiği "külüt" ve "küg" kelimelerinden yola çıkılarak İslamiyet öncesi dönemlerde "külüt" ve "küg" olarak adlandırıldığı düşünülen fıkraya geçmiş dönemlerde "lâtime, nükte, hikâye, mizah, destan, kıssa, masal, saka" gibi isimler de verilmiştir. Bazı Türk topluluklarında ise fıkra türünü adlandırmak için "lâtime, erteki, anız, nükte, yomak, değişme, şorta söz, küldirgi, anekdot, mezek" gibi bazı tabirlere de rastlanmaktadır (Yıldırım, 2016: 36-37).

Yukarıda bazı kaynakların fıkra tanımlarına yer verdik. Tüm bunlardan edindiğimiz bilgilerle bir fıkra tanımı yapmak mümkündür: "Fıkra, genellikle tek bir olaya dayanan, kısa ve özlü anlatıma sahip, nükte, mizah ve hiciv unsurlarıyla tatlandırılmış mensur, küçük hikâyelerdir."

2.1.2. Edebî Bir Tür Olarak Fıkra ve Özellikleri

Araştırmacılar fıkraların yapı ve muhteva özellikleri hakkında birbirine benzer görüşler ileri sürmüşlerdir.

Fıkralar nükte süzgecinden geçirilmiş, tatlandırılmış düşüncelerdir. Bir cümle olsalar dahi bir başlangıca, gelişmeye ve sonuca dayanırlar (Özdemir, 2007: 372).

Fıkralar, sözlü edebiyat ürünleri arasında kültür farklılaşmasından en az etkilenen bir forma sahiptir. Dış yapısını bir hikâye gömleği; iç yapısını ise çok yönlü ve karmaşık bir mekanizma kurar. Bu bakımdan küçük hacimli bir hikâye özelliği gösterir. Her fıkra bir durum hikâyesi, bir olay tasviridir. Hikâyenin kurgusu incelendiğinde tip-

lerin tek perdelik bir piyes oynadığı fark edilir. Fıkraların bu özelliği her birine küçük bir tiyatro eseri hüviyeti kazandırır (Yıldırım, 1992: 334).

Güleç (2002: 96) fıkraların içeriğiyle ilgili olarak şunlara değinmiştir: Genellikle nesre dayalı fikranın kısa ve yoğun oluşu onun temel karakteristiğidir. Atasözleri gibi az sözle çok şey anlatılır. Fıkralarda giriş, gelişme ve sonuç bölümleri bulunur. Giriş bölümünde kısaca olayla ve anlatılmak istenen düşünceyle ilgili bilgi verilir, gelişmede tez ve karşı tez sunulur. Karşılıklı konuşmalar ve tartışmalardan sonra ulaşılan yargı fikranın sonuç kısmıdır. Bu yargı her zaman çok açık biçimde söylenmez.

Fıkralarda tek bir olay bulunur, ayrıntıların tasvirine ve psikolojik tahlillere pek fazla yer verilmez. Geçmiş zaman kipiyle anlatılır. Giriş, gelişme, sonuç bölümleri bulunur. Fıkralar, genellikle sohbet esnasında üzerinde durulan konuları desteklemek için araya sıkıştırılır. Dinleyenleri güldürerek düşündürmeye sevk ederler (TDEKVTS, 2003: 489).

Fıkraları oluşturan olayların özü gerçek hayattan alınmıştır. Fıkralar tam bir olayın veya düşüncenin meydana getirdiği kısa ve yoğun bir anlatıma sahiptir. İnsana ait kusurlarla toplumsal ve günlük hayatta çıkan kötü ve gülünç olayları, çarpıklıkları, karşıtlıkları eski ve yeni arasındaki çatışmaları akla uygun olarak ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir alay yoluyla yansıtır (Albayrak, 2010: 185).

Fıkraların konularını hayata ait her türlü hadise teşkil eder. Birey- toplum ilişkisindeki düşünce farklarından doğan çatışmalar, beşeri kusurlar ve gülünç olaylar fıkraya konu olabilir. Elçin (1986: 566) fıkralara konu olabilecek hadiseleri şöyle sınıflandırmıştır:

1. İdare edilenlerle idare edenler arasındaki olaylar.
2. İnançlar, dini adetler, törenler ve yasaklara dair davranış mevzuları.
3. Sosyal olaylar, ekonomik ve siyasi görüş ayrılıklarından doğan çatışmalar.

Fıkralarda zaman ve mekan konusunda Yıldırım (2016: 43) şunlara değinmiştir: Fıkralarda zaman kategorisi belirsizlik gösterir. Vakanın geçtiği zaman pek belli değildir. Türk fıkra kahramanlarından Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Kemine, Mirali ve Bektaşî'ye ait fıkraların bazılarında devre göre yaşamış tarihi şahsiyetler göz önünde bulundurulursa kısmen zaman mefhumu tespit edilebilir. Fakat bu durum umumi kaideyi değiştirmez. Fıkralarda olayın geçtiği mekân da belirsizlik gösterir. Şehir,

kasaba, köy, mahalle, sokak, han, ev, dükkân, dağ, ova, çayır, tarla, nehir, ırmak, dere, göl vb. mahal ve ikamet yerleri belirsiz halde fıkrada yer alır.

Elçin' e göre (1986: 567) fıkralarda asli unsuru insan teşkil eder. Fıkralardaki asli tipler arasında Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Kemine, Esenpulat, Ahmet Akay ve Aldar Köse en tanınmış olanlarıdır. Fıkralarda farklı tipler de mevcuttur: 1. Mevlevi, Bektaşî, Yörük, Terekeme, Tahtacı, Köylü gibi zümre tipler. 2. Yahudi, Rum, Ermeni gibi azınlık tipler. 3. Kayserili, Karadenizli gibi bölge tipleri. 4. Ana, baba, deli, bakkal, cimri, hâkim gibi gündelik tipler en fazla karşılaşılan tiplerdir.

Fıkraların şahıs kadrolarında kesin bir belirlilik yoktur. Halkın belli fıkra kahramanları; Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Kemine vb. bir tarafa bırakılırsa diğer şahıslar cemiyetin her kesiminde görülen insanlardır. Bunlar: subaşı, yeniçeri ağası, imam, kâhya, molla, derviş, muhtar, vali, bakkal, şair, hekim vb. unvanlarla hikâyede yer alırsa da her birinin gerçek hüviyetlerini tespit etmek mümkün değildir (Yıldırım, 2016, s. 42- 43).

Fıkra tiplerini ana hatlarıyla bütün bir ulusça bilinen ve sevilen “millî tipler” ve belli bir bölgede tanınan ve sevilen “mahallî tipler” olarak ikiye ayırmak mümkündür (Oğuz ve diğerleri, 2004: 146).

Türk fıkralarında tipler konusunda en kapsamlı sınıflandırma Dursun Yıldırım tarafından yapılmıştır:

1. Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler:

a. Türkçe'nin konuşulduğu coğrafi alanlar içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler: Nasreddin Hoca.

b. Türk boyları arasında tanınan tipler: İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Esenpulat, Ahmet Akay, Kemine.

c. Türk boyları arasında halkın ve zümrelerin ortak unsurlarının birleştirilmesinden doğan tipler: Bektaşî, Aldar Köse.

ç. Aydınlar arasından çıkan tipler: Haşmet, Koca Ragıp Paşa, Mirali, Nasreddin Tûsî, Keçecizade İzzet Molla.

d. Mahallî tipler.

e. Belli bir devrin kültürü içinde yaratılan tipler: Karagöz.

2. Zümre tipleri: Mevlevi, Yörük, Terekeme, Tahtacı...

3. Azınlık tipleri: Yahudi, Rum...

4. Bölge ve yöre tipleri: Kayserili, Çemişgezekli, Andavallı, Karadenizli...

5. Yabancı fıkra tipleri: Behlül, Karakusi Kadı.

6. Gündelik fıkra tipleri

a. Aile fertleri ile alâkalı tipler: Ana – baba, karı – koca, kaynana – gelin, baba – çocuk, anne – çocuk.

b. Mariz ve kötü tipler: Deli, hasis, cimri, kör, topal, sağır, dilsiz, hırsız, dolandırıcı, eşkiya, yankesici, bıçkın.

c. Sanat ve meslekleri temsil eden tipler: Ressam, şair, doktor, avukat, bezirgan, bakkal, kasap, molla, imam, kadı, asker.

7. Moda tipler (Yıldırım, 2016: 62- 71).

Fıkralarda açık, akıcı ve anlaşılır bir dil vardır. Anlatımı güçlendirmek adına söz sanatları kullanılır. Dilde abartılara rastlanmaz. (Güleç, 2002: 99). Yaşayan, sade bir dili olan fıkralarda genellikle geçmiş zamanın hikâyesi, soru ve emir cümleleri kullanılır (Elçin, 1986: 566).

2.1.3. Fıkraların Eğitici Yönü

Sözlü edebiyat ürünlerimiz içerisinde önemli bir yere sahip olan fıkralar için sıkça kullanılan “güldürürken düşündürür” ifadesi fıkranın salt bir mizah malzemesi olmadığını, eğitici yönünün de bulunduğunu açıklar niteliktedir. Bu bakımdan fıkraların eğitici yönünü bireylerde bir davranış ve tutum değişikliği meydana getirebilecek güçte olmasıyla ilişkilendirebiliriz.

Edebî ürünlerin eğitici işlevleri konusuna Kavcar (1988: 13) şöyle açıklık getirmiştir: İnsanları iyiye, güzele, doğruya yöneltmede, psikolojik ve sosyal bakımdan etkilemede, onlara sorumluluklarını duyurmada, iyi bir vatandaş olarak ve çağın gereklerine göre yetişmelerinde, yeni fikirlerin telkininde edebi ürünlerin önemli yeri vardır. Bu nedenle edebiyatla eğitim arasında sıkı bir paralellik ve yakınlık mevcuttur.

Bizler inandığımız, sevdiğimiz, benimsediğimiz fıkraları ömrümüz boyunca dilimizden düşürmüyor, ya bir yarenlik arasında dudaklara tatlı bir tebessüm çiziyoruz ya da bir olay üstüne cankurtarana sarılır gibi sarılarak bir gerçeğe ışık tutuyoruz. Hem de güldüre güldüre, karşımızdakini incitip gücendirmeden... İşte halk fıkralarının asıl eğitim değeri burada (Güney 1967’den akt. Emiroğlu, 2006: 247).

Çeşitli kusurlarımızın düzeltilmesinde fıkralar eğitici bir rol oynar. Fıkralar dertsiz başlarına dert açanları, acılarla harcanıp tükenmekten kurtaran şifalı bir el olur (Güney 1971’den akt. Çiçekler, 2006: 54). Kuş’a (2005: 31) göre mizahın eğitici işlevi

yanlış yapan birine gülme yoluyla hatalı bireye ve diğer fertlere yanlış göstermek ve bu davranışın tekrarının önüne geçmektir. Mizahın eğitici fonksiyonu Nasreddin Hoca fıkralarında belirgin olarak görülmektedir. Hoca'nın dokunmadığı toplumsal sorun yok gibidir. Bu fıkralarda Hoca toplum kurallarını mizah yoluyla halka kavratmaya çalışan bir eğitimci rolündedir.

Yıldırım'a (1992: 337) göre fıkralar bizi zihnen dinlendiren, günlük sıkıntıların yarattığı boğucu atmosferden uzaklaştıran, kısa anlatımlı, eğlendiren, küçük komedilerdir. Konuşmalarda, tartışmalı ve gerilimli durumlarda ortamı değiştirmeye yararlar. İnsanların gülme, psikolojik olarak rahatlama ihtiyacını karşılarlar. Kimi zaman yumuşak bir ifade ile, kimi zaman sert bir eleştiri ile, alaycı bir tavırla yanlışlarımızı düzeltmeye yardımcı olurlar. Bizi, güldürürken ders almaya çağırırlar. Açık, dürüst, sert ama samimi, toksözlü, sağduyu sahibi, hoşgörülü, haksızlığa boyun eğmeyen, her durumda doğru söylemekten çekinmeyen fıkralar bizi eğlendirirken tenkit etme ve eğitme görevlerini sürdürmeye devam edeceklerdir.

Eğitimin bireylere istendik davranış kazandırma süreci; fikranın ise ders verici, özlü, nükteli hikâyeler olduğu düşünülürse fıkra ve eğitimin kesişim noktası saptanabilir. Sayfalar dolusu bir metnin yapamayacağını fıkra kısa ve özlü anlatımıyla, güldürürken düşünmeye sevk eden özelliğiyle başarır.

Mizahi yönü ile fıkralar bir iletişim aracı olarak günlük hayatta konuşmamıza renk katar. Birine öğüt vermek, bir davranışın yanlışlığını gözler önüne sermek, bir düşünme biçimini eleştirmek için fıkra metinleri örnek verilir.

Fıkra, eğlendirirken eğitmesi sebebiyle ders esnasında da kullanılabilir. Özellikle Türkçe, sosyal bilgiler, tarih v.b. sözel içerikli derslerde konuyla ilişkilendirilen bir fıkra hem o anki sınıf iklimini yumuşatır hem de öğrencilerin ilgisini çeker. Anlatılan/ okunan bir fikradan sonra fıkra şahıslarının davranışları sorgulanabilir. Yönlendirici sorular ve açıklamalarla öğrenci eleştirel ve yaratıcı düşünmeye sevk edilmiş olur. Kuş'un (2005: 31) belirttiği gibi; fıkra eğitim öğretimde kullanılabilir. Öğrenci motivasyonunu artırmada, dikkatini çekmede, yaratıcı ve estetik anlayışa sahip bireyler yetiştirmede mizahın büyük faydaları vardır.

Kısa diyalogların ve sade bir olay örgüsünün bulunmasıyla fıkralar dramatize etmek için de oldukça elverişlidir. Türkçe, drama, tiyatro ve canlandırma, Türk Dili v.b. bir derste öğrenciler tarafından canlandırılan bir fıkra ile öğrenci öz güven kazanır,

ifade becerisi gelişir, empatinin önemini kavrar. Bir taraftan da fıkradaki eğitici değerin (çalışkanlık, cömertlik, alçak gönüllülük, sorumluluk vb.) önemi anlaşılır.

Sonuç olarak; kısa olmalarına rağmen yoğun ve derin bir anlatıma sahip olan fıkraların eğitici yönünü kuvvetlendiren başlıca özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

*Bir tez ve anti tezdten oluşarak mesaj, öğüt veya ders vermesi.

*Özlü anlatımıyla okuyucu/dinleyicinin dikkatini canlı tutması.

*Herkesin rahatlıkla anlayacağı bir dil ve sade bir üsluba sahip olması.

*Genellikle tek bir olay etrafında kurulması.

* Şahıs kadrosunun karmaşık, kalabalık olmayışı.

*Fıkralarda bulunan tiplerin hemen herkesin kendi çevresinde bulunan insan ti-
piyle eşleşmesi.

*Mizah unsurları ile eğlendirmesi, okuyucu/ dinleyiciyi sıkmaması.

* Konu bakımından çok zengin olması.

2.2. Eğitici Değer Kavramı Üzerine

2.2.1. Değer Nedir?

Sözlükte “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet (Türkçe sözlük, 2011: 607).” olarak açıklanan değer kavramı üzerine yapılmış farklı tanımlamalar mevcuttur.

Yaman’a (2012: 17) göre “Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, du-
rum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklarıdır.”

*Bireyler toplumsal kurallar, gelenekler ve görenekler yoluyla iyiyi, kötüyü; doğ-
ruyu, yanlış ayırmayı ve kendi ahlâk ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenir-
ler. Edinilen bu ölçü “değer” adı verilen kanaatler ve inançlar bütünü oluşturur*
(Yazıcı, 2006: 501).

*Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargulamaya yarayan anlayış-
lardır* (Erdem, 2003: 56).

*Değerler, bireylerin toplum içerisinde hayatını teminat altına almayı sağlayan,
onların yaşamlarını kolaylaştıran toplumsal davranış kalıplarıdır* (Özkan, 2010: 1128).

Değerlerin ne olduğunun daha iyi anlaşılması için özelliklerinin bilinmesi gerek-
tiğini ifade eden Yazıcı, değerlerin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- Değerler inançlardır. Ancak tümüyle nesnel değillerdir.

- Değerler bireyin amaçları ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle ilişkilidir.
- Özgül eylem ve durumların üzerindedirler. İtaatkârlık değerinin her zaman ve her yerde geçerli olması bu duruma örnek olarak gösterilebilir.
- Davranışların, insanların ve olayların seçimini ya da değişimini yönlendiren standartlardır.
- Taşındıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar.
- Değişime açık yapılardır.
- Bağlı oldukları kültürlere göre değişirler (Yazıcı, 2006: 504-505).

Değerler arasında da bir üstünlük ve öncelik münasebeti vardır. Değerlerin öncelik ve sonralığı kişilere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Kimi için saygı baş değerken, kimi için sevgi baş değer olabilmektedir. Kişilerin yaşı, cinsiyeti, sosyal konumu da bu değişiklikte etkilidir. Her toplumun değerleri kendine özgüdür. Bu değerler, millet özelliklerinin oluşmasına etkide bulunur. Misafirperverlik değeri, Türk milleti ile özdeşleşmiş değerdir (Şen, 2007: 9).

Edebiyat eserleri bireye estetik zevk kazandırmanın yanı sıra kişiyi sorgulamaya sevk ederek ders verir, olumlu değerleri aşılar. Edebiyat eserleri insana özgü bazı değer ve niteliklerin yerleşip kökleşmesi, toplumsal yaşamın ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesi yolunda önemli roller oynar. Kısacası edebî eserler hem bireysel hayatla hem de sosyal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele ve doğruya yönelme yolunda yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur. İnsanları bunlar doğrultusunda eğitir (Kavcar, 1999: 6).

Bireylerin sahip olduğu, inandığı, hayatına yön verdiği belli başlı değerleri vardır. Sahip olunan bu değer yargılarıyla olaylar anlamlandırılır, sosyal ilişkiler yürütülür ve davranışlara yön verilir. Günümüz toplumsal yaşantısının beraberinde getirdiği değişim anlayışıyla birlikte; kişilerin sahip olduğu değer anlayışının değişimi de kaçınılmazdır. Bu değişimin olumlu ya da olumsuz olması kişinin yaşantısıyla ilgilidir. Yaşanılan bir olay, okunan bir edebî eser, izlenen bir film, tanık olunan bir durum kişilerin değer yargılarını değiştirecek etmenlerden yalnızca birkaçıdır. Bu etmenler neticesinde önceden kişi için hiçbir anlam ifade etmeyen bir değer, zamanla o kişinin hayatında bir anahtar kelime rolü üstlenebilir.

Duyguları eğitmede fıkra, roman, masal, hikâye, şiir vb. edebi eserlerin oldukça etkili olduğu söylenebilir. Çünkü edebiyatın açtığı kapılarla kişiler gezmedikleri yerleri gezer, pek çok insanla tanışır, birçok olaya tanıklık ederler. Bu sayede kişi merak duyar, eleştirel düşünmeye başlar, sorgular, mukayese eder.

2.2.2. Değerlerin İşlevi ve Değerler Eğitimi

Değerler; bireye ve bireyle birlikte topluma iyiyi kötüden nasıl ve ne ile ayırt edebileceğini gösterir. İyiyi kötüden ayırmaya yetkili bir kudret var mıdır sorusunun cevabını verir (Topçu, 2016: 15).

Çocuklarını en iyi biçimde yetiştirme çabasında olan aileler, onların erdemli birer insan olarak topluma kazandırılmasını, en az iyi bir öğrenimden geçip başarılı bir yetişkin olmaları kadar önemserler. Doğruluk, büyüklere saygı, törelere ve görgü kurallarına uyma, küçüklere ve güçsüzlere yardım, hak gözetme gibi erdemler, hemen her toplumda ulaşılmaya çalışılan yüce değerler olarak bilinir. Toplumsal hayatın düzenli gitmesi için yasalara uymak yetmez. Ortak değerlerin, görenek ve geleneklerin birleştirici gücüne de ihtiyaç vardır. Diğer bir deyişle insancıl değerler olmadan toplum çarkı dönmeyiz. Örneğin; bütün dinler ve toplum yasaları adam öldürmeyi, başkasının hakkını çiğnemeyi, namusuna el uzatmayı, çalmayı günah veya suç saymaktadır. Ancak doğruluk, konukseverlik, hoşgörü, sevgi, saygı gibi değerler yasa gücüyle benimsetilemez. Toplumsal düzen, kişilerin tek tek ve toplu olarak bireysel değerlere bağlılığı ölçüsünde düzenli yürür (Yörükoğlu, 1978: 168)

Günümüzde “değerler eğitimi, eğitici değer” kavramları yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çeşitli etkinliklerle insanı insan yapan bazı değerler vurgulanmaya, iyi insan olmanın önemine dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen “Değerler Eğitimi Projesi” bu çalışmaların en önemlisidir. Bu projeye öğretmenlerin çeşitli çalışmalarla öğrencilere sabır, sevgi, dürüstlük, saygı, iyimserlik, adalet ve sorumluluk gibi eğitici değerleri kazandırması beklenir. Böylece 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan Türk eğitiminin amaçlarına bir adım daha yaklaşmış olacaktır.

Değerlerin toplumsal hayatta önemli bir yeri ve bu yere bağlı olarak yerine getirdiği çeşitli işlevleri vardır. Bu bağlamdan hareketle değerler eğitiminin işlevlerini sıralayacak olursak:

- Kişiyeye sosyal ilişkilerinde bir yön tayin etmek,
- Duygu bakımından sağlıklı, dengeli kişilik özelliklerine sahip bireyler yetiştirmek,
- Kişinin hayatı anlayıp daha iyi anlamlandırmasını sağlama yönünde farkındalık oluşturmak,
- Pozitif değerlerin gücünü fark etmek,
- Topluma uyum sağlamış, sözü dinlenen bireyler olarak toplum tarafından kabul görmek,
- Kişiyeye muhakeme ve mukayese gücü kazandırmak,
- Bireyin kendi potansiyelini anlamasını ve bu doğrultuda seçimler yapmasını sağlamak,
- Doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden, haklıyı haksızdan ayırt edebilme yetisini geliştirmek.

Değerlerin işlevini tam olarak yerine getirmesi için herkesin duyarlılık göstermesi gerekir. Ancak bu şekilde kültürel değerlerine sahip çıkan, ahlaki değerlerle donanmış, millî ve dinî değerleriyle hayatına yön veren, bireysel ve sosyal değerler ile ilişkilerini en iyi şekilde yönlendiren bireylerin oluşturduğu huzurlu bir topluma ulaşılır.

2.2.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler kişiden kişiyeye ve toplumdaki topluma değıştiğı için herkesçe kabul görmüş bir literatür veya sınıflama mümkün olmamaktadır. Her bireyin öncelikleri, anlayışları farklı olduğu gibi her toplumun da öncelik verdiği değerleri farklıdır. Bu durum değer sınıflaması konusunda değışik yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Bazı araştırmacılar tarafından değerler arasında içerik, işlevsellik, olumlu ya da olumsuz anlam özelliğı gibi kriterlere göre sınıflamalar yapılmıştır. Bu sınıflamalardan bazıları çalışmada değer listesi oluştururken bizim için yönlendirici olmuştur.

2.2.3.1. Türk Millî Eğitim Temel Sistemine Göre Değerler

Türk Millî Eğitim Sistemi' ne göre ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim kurumları yönetmeliklerinde, ders programlarında, ders kitaplarında değerler konu, tema veya kazanım olarak yer alır. Bu nedenle ilk olarak 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan "Millî Eğitimin Genel Amaçları" nı değerlendirmek gerekir.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda¹ yer alan genel amaçlar şöyle sıralanabilir:

Millî eğitimin genel amacı bütün bireyleri;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine, anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Yine aynı kanunda Türk millî eğitiminin temel ilkeleri şöyle sıralanmıştır:

1. Genellik ve Eşitlik
2. Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları
3. Yönelme
4. Eğitim Hakkı
5. Fırsat ve İmkân Eşitliği
6. Süreklilik
7. Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği
8. Demokrasi Eğitimi
9. Lâiklik
10. Bilimsellik
11. Planlılık
12. Karma Eğitim

¹ http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html. Millî Eğitim Temel Kanunu 14. 06. 1973 tarihinde 14574 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

13. Okul ile Ailenin İşbirliği

14. Her Yerde Eğitim

Türk millî eğitiminin temel amaçları ve ilkeleri incelendiği zaman içerisinde eşitlik, adalet, sorumluluk, saygı, girişimcilik, çalışkanlık vb. birçok değeri barındırdığı görülür.

Son yıllarda MEB'in il millî eğitim müdürlüklerine gönderdiği "Değerler Eğitimi Yönergesi" ile öğrencilere kazandırılması hedeflenen eğitici değerler vurgulanmıştır. MEB'in 2016- 2017 eğitim öğretim yılı başında okullara gönderdiği resmi yazıda yer alan değerler ve alt başlıkları şunlardır (Bkz. Ek.1 MEB Değerler Eğitimi Projesi):

1. Sevgi ve Saygı

- * Vatan Sevgisi
- * Milli İrade
- * İnsan Sevgisi
- * Doğa Sevgisi
- * Farklılıklara Saygı

2. Sabır

3. Aile ve toplum

4. Temizlik

- * Kişisel Temizlik
- * Çevre Temizliği

5. Yardımlaşma ve Dayanışma

- * Paylaşma
- * İşbirliği
- * Tasarruf

6. Adalet ve Sorumluluk

- * Adil Olma
- * Kendine Karşı Sorumluluk
- * Çevresine Karşı Sorumluluk

2.2.3.2. Cahit Kavcar'ın Değer Sınıflandırması

Cahit Kavcar *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim* eserinde edebiyatın eğitici, öğretici fonksiyonuna ve eğitimin önemine dikkat çekmiştir.

Ahlâki telkinlerde bulunma ve ortak duygular yaratma bakımından insanların birbirlerine yaklaşmasında edebi eserlerin rolü büyüktür. Edebiyat sadece aynı yurdun fertlerini birbirine yaklaştırmakla kalmaz; etkisini millî sınırların ötesinde de duyurur. Çünkü bir millet bütün duygu, heyecan ve düşüncesi ile edebiyatta yaşar (Kavcar, 1988: 19).

İster ferdi konulu olsun, ister sosyal konulu, edebiyat ürünleri insanın kendini eğitip olgunlaştırmasında ve milletin medeni seviyesinin yükseltilmesinde önemli rol oynar (Kavcar, 1988: 28). Edebî eserlerin değer aktarımında üstün bir güce sahip olduğunu belirten Kavcar şiir, tiyatro, roman ve hikâye türlerindeki eserlerin fert ve toplum hayatı bakımından telkin ettiği esasları şöyle açıklar:

Yaptığımız gruplamalar ve koyduğumuz başlıklar kolaylık sağlamak içindir. Yoksa fertlerde gerçekleştirilmeye çalışılan değerler ile sosyal hayatla ilgili telkinleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Çünkü fert ve toplum bir bütündür. Toplum fertlerden meydana gelir. Bu nedenle fertlerin iyi birer insan olması için yapılan telkinler toplum için de değerli ve geçerlidir (Kavcar, 1988: 93).

Kavcar eğitici değerleri üç ana başlıkta şöyle sınıflandırır: (Kavcar, 1988: 4-5)

Tablo 1 Cahit Kavcar'ın Değer Sınıflandırması

I. Fertlerde Gerçekleşmesi İstenen Davranışlar
a) Yaşama Sevgisi
b) İyi Bir İnsan Olmanın Şartları
1. Doğruluk ve Dürüstlük
2. Çalışkanlık
3. Dayanıklılık (Azim, Sabır, Cesaret)
4. Yardımseverlik (Sevgi ve Merhamet)
5. Fedakârlık
6. Namus ve Şeref
7. Aşırı İsteklerden Uzak Durma
8. Aşırı Kıskançlıktan Kaçınma
II. Sosyal Hayatla İlgili Telkinler
a) Hürriyet ve Adalet Sevgisi
b) İnsan Sevgisi
c) Aile Sevgisi
ç) Medeniyet Sevgisi
d) Bilgisizlikle Savaş
e) Taassup ve Batıl İnançlarla Mücadele
f) Yanlış Batılılaşma İle Savaş
g) Ahlak ve İdeal
h) Evlilik Hayatı
1. Görücü İle Evlenme
2. Evlilikte Yaş Farkı
3. Birden Fazla Kadınlı Evlenme
4. Yabancı Kadınlı Evlenme
III. Yurt Millet ve Din Duyguları
a) Yurt ve Millet Sevgisi
b) Din ve Tanrı Duygusu

2.2.3.3. Eduard Spranger'in Değer Sınıflandırması

Eduard Spranger, değerleri altı grupta sınıflandırmıştır. Bunlar: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değerlerdir. Her bir değer ilgili alt başlıklarla zenginleştirilmiştir (Spranger 1973'ten akt.: Akbaş, 2004: 56):

Tablo 2 Eduard Spranger'e Göre Değerlerin Sınıflandırılması

1. Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
2. Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
3. Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
4. Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir, bencil değildir.
5. Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
6. Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğruna dünyevi hazları feda eder.

Tabloda bir insanın bütünüyle en iyi olması yolunda altı farklı değer grubu yer alır. Eduard Spranger'in değer sınıflamasından anlaşıldığı üzere; ideal insan kendi yetilerinin farkında, akılcı ve pratik düşünen, estetiği ve uyumu önemseyen, sevgi dolu, dini inançları uğruna dünyevi hazlarını feda edebilen insandır. Diğer değer sınıflamalarından farklı olarak estetik değerler dikkat çeker. Bu değer kişinin hayatı bir uyum içinde algılamasına vurgu yapar.

2.2.3.4. Milton Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

Milton Rokeach değerleri gaye değerler ve vasıta değerler olmak üzere iki gruba ayırmıştır (Akbaş, 2004: 57):

Tablo 3 Milton Rokeach'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcı
Başarılı olma	Cesaretli
Bilgelik	Dürüst
Dini olgunluk	Entelektüel
Eşitlik	Geniş görüşlü
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkâr
Heyecan verici bir yaşam	Kendini kontrol eden
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hakim
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsaver
Zevk	Yaratıcı olma

Milton Rokeach bireysel, sosyal ve dini yönü olan değerlere yer vermiştir. Özellikle bilgelik, iç huzur, kendine saygı, sorumluluk, sevecenlik, gibi doğrudan bireyi ilgilendiren değerler çoğunluktadır. Tablodaki araç değerler kişiyi amaca ulaştıracak tutumlar olarak nitelenebilir. Söz gelimi, barış içinde bir dünya amaçsa kusurları görmezden gelmek, affedici olmak bu yolda bir vasıttır.

2.2.3.5. Nelson'un Değer Sınıflandırması

Nelson'a göre değerler bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayrılır (Naylor ve Diem 1987'den akt. Akbaş, 2004: 32):

Tablo 4 Nelson'un Değer Sınıflandırması

Bireysel değerler	Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilişkilidir.
Grup değerleri	Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir.
Sosyal Değerler	Sosyal değerler ise adalet, saygı, fedakarlık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut veya toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar. Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır.

Tabloda daha çok şahsa yönelik değerlerin değil de grup, toplum, bir bütün olma yolundaki değerlerin ön planda olduğu görülüyor. Burada bireysel değerler kişilerin kendi seçimlerini ifade ederken, grup değerleri ile sosyal değerler toplumsal düzen için yapılması gerekenlerin ifadesidir. Nelson değer sınıflamasında dini ya da geleneksel değerlere değinmemiştir. Toplumsal yapının düzeni ve devamlılığı önemsenmiştir.

2.2.3.6. Shalom H. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

Shalom H. Schwartz, değerleri on temel başlıkta ele almıştır. Daha sonra her bir başlık için açıklamalar yoluyla oldukça geniş bir sınıflamaya gitmiştir (Akbaş, 2004: 59):

Tablo 5 Shalom H. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

Değer Grupları	Değerler
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüyü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak.
Hazcılık (hedonism):Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılım (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Öz yönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak,
Evrenselcilik (universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, İç uyum
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsaver olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçak gönüllü olmak
Geleneksellik (tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevi işlerden el ayak çekmek), mahremiyet
Uyma (confirm) : Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kibarlık, itaatkar olmak, anne babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik (security): Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak

Shalom H. Schwartz'ın değer sınıflamasında bireysel ve kültürel boyuttaki on farklı değer grubu bulunuyor. Bunlardan güç, başarı, öz yönelim, hazcılık ve uyarılım bireysel; evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik değerleri ise kültürel boyuttaki değerlerdir. Bireysel boyuttaki değerler kişinin kendini yönlendirmedeki önceliklerini anlatır. Kültürel boyuttaki değerler ise toplumsal kurallara dayanan, toplumu bir arada tutmayı sağlayacak değerlerdir. Dini değerler tabloda çok az yer alır. Öyle ki, on değer grubu içinde doğrudan dini değer yer almaz. Yalnızca geleneksellik değeri çerçevesinde “dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, ılımlı bir hayat” değerleri bulunur.

2.3. İncili Çavuş Kimdir?

2.3.1. Doğum Yeri, Yılı ve İncili Lakabı

İncili Çavuş'un ne zaman ve nerede doğduğu ile ilgili bilgiler birbirinden farklıdır. Onun sarayda görev almış hazırcevap, zeki, nüktedan biri olduğu görüşünde birleşen kaynaklar kimliği ile ilgili olarak değişik görüşler aktarmıştır.

Koç'a (1979: 3) göre İncili Çavuş tıpkı Nasreddin Hoca gibi fıkraları halkımızı yüzyıllardan beri eğlendiren bir güldürü adamıdır. Kanuni Sultan Süleyman devrinde yaşamıştır ve asıl adı Firuz Ağa'dır. Yaşamı boyunca derdi, kederi, acıyı, ıstırabı hafife almış, sosyal hayatın aksak yönlerini ince zekâsı ile eleştirmiş, şen şakrak, zeki biridir. Hayatının çoğunu sarayda geçirmiştir.

Özdemir (2007: 380) İncili ile ilgili olarak şunları kaydeder: 16. yüzyılın sonuyla 17. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Asıl adı Mustafa'dır. İncili Çavuş'a birçok yöre sahip çıkmıştır. Bunlar; Artvin Ardanuç ve Kayseri Tomarza'dır.

Şevket Beysanoğlu İncili Çavuş'un doğum yeriyle ilgili bazı görüşleri derleyip toparlamış ve şöyle bir kanaate ulaşmıştır: İncili Çavuş'un asıl adı İrincilli Mustafa Çavuş'tur. Onun Sivaslı, Kayserili, Kandıralı, Ardanuçlu olduğu yönünde iddialar varsa da son zamanlarda yapılan araştırmaların çoğunda Diyarbakırlı olduğu kabul edilmiştir. İncili Çavuş Diyarbakır'ın "İrincil" köyündendir. Bu köy şehrin kuzeydoğusunda, kente 8 kilometre mesafede, Dicle'nin doğu yakasındaydı. Köy adını Moğolların bölgeye egemen olduğu sırada 1317'de Diyarbakır eyalet valiliğine atanan İrincin Noyan'dan almıştır. İrincin Noyan valiliği sırasında karargahını burada kurduğundan, onun ayrılışından sonra bir yerleşim merkezi haline gelen bu yere "İrincin" denmiştir. Daha sonra bu kelime halk ağızlarında değişime uğrayarak "İrincil" denmiştir. 1967 yılında bazı köy adları değiştirilirken buraya "Yiğitçavuş" ismi verilmiştir (Beysanoğlu, 1982: 54-55).

Ali Emiri'nin "Diyarbakırlı Bazı Zevatin Tercüme-i Hâlleri" isimli yazma eserinde, Cemil Asena'nın "Diyarbakir Tarihi ve Meşahiri" isimli yazmasında, Abdulgani Bulduk'un "Diyarbakir'in Acemlerden Fethini Müteakıb Gelen Valilerin Tercüme-i Halleri" adlı yazma eserinde ve İbrahim Hakkı Konyalı'nın "İncili Çavuş ve Fıkraları" başlıklı araştırmasında İncili'nin Diyarbakırlı olduğu hakkında bilgiler mevcuttur (Turan, 2008: 7).

Yaşadığı dönemle ilgili olarak ansiklopedilerde ve kitaplarda genellikle 16. yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyılın ilk yarısı işaret edilmiştir. Kaynaklarda genellikle bulunduğu görevler ve yanında bulunduğu padişahların saltanat dönemlerinden yola çıkılarak İncili'nin yaşadığı dönemle ilgili fikir yürütülmüştür. Net bir tarih bulunmamakla birlikte çoğunlukla IV. Murat (1623- 1640) ve I. Ahmet (1603- 1617) dönemlerinde sarayda bazı görevlerde bulunduğu aktarılmıştır.

İncili Çavuş, Osmanlı sarayının yetiştirdiği çok ince bir nükte ve çok derin bir mizah ustasıdır. O aynı zamanda devlet işlerine, siyasete vâkıf bir diplomattır. Nitekim İran hükümdarı Şah Abbas ile siyasi görüşmelerde bulunmak üzere İran'a elçi olarak gönderilmiştir. Eğer İncili alelâde bir meddah olsaydı bu kadar önemli bir memuriyet ile hükümdar nezdine yollanmazdı. İncili Kanuni Sultan Süleyman'ın son senelerinde saraya girmiş ve sırayla diğer Osmanlı padişahlarına da nedimlik etmiştir (Şaka Neşriyatı, 1944: 3).

Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi'ne göre adı Mehmed veya Mustafa olup IV. Murat zamanında yaşayan Divan-ı Hümayun emektarlarından (Işık, 2007: 1836). 1626'da İran'a elçi olarak gönderilen İbrahim Çavuş'un yanına selam çavuşu olarak katıldığı aktarılmıştır (Ana Britanica, 1988: 550). Tokmakçioğlu'na göre ise İncili Çavuş'un yaşadığı dönemde gördüğü padişahlar arasında I. Mustafa ve II. Osman da vardır (Tokmakçioğlu, 1983: 8).

“İncili” lakabını nereden aldığına dair değişik rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetleri Albayrak (2000: 277) şöyle sıralamıştır: İncili lakabının müjde getirici anlamında İncilli- Evangelis'ten yahut zamanın şeyhülislamına yazdığı biri Arapça diğeri Türkçe iki risalede Hz. Peygamber'in adının İncil'de zikredildiğini anlattığından veya bir ok yarışındaki başarısı üzerine padişah tarafından çavuşluk rütbesi verilmesi ve kavuğuna inci takılmasından ya da bıyıklarına inci takarak talime çıkmasından kaynaklandığı şeklinde değişik rivayetler vardır.

“İncili” lakabı hususunda Özdemir (2007: 381) şunları kaydetmiştir: Asker ocağında görev yaparken pala bıyıklı askerleri vardır. Onların yanında kendi bıyıkları doğru düzgün çıkmadığından bıyıklarını taktığı incilerle süsler. Bir gün padişah onun bu halini görünce ona “İncili” diye seslenir. Bu hadiseden sonra lakabı “İncili Çavuş” olarak kalır.

Beysanoğlu ise İncili lakabıyla ilgili olarak şunları aktarmıştır: İncili Çavuş'un asıl adı İrincilli Mustafa Çavuş'tur. İrincil, Mustafa Çavuş'un doğduğu köyün adıdır. Zamanla İrincilli kelimesi İncili'ye dönüşmüştür (Beysanoğlu, 1982: 55).

2.3.2. Eğitimi ve Bulunduğu Görevler

İncili Çavuş'un ne zaman ve hangi padişah zamanında saraya intisab ettiği bilinmemektedir. Çok iyi bir tahsil gördüğü, Arapçayı ve Farsçayı çok iyi bildiği ve Sultan I. Ahmet'in musahibi ve nedimi olduğu bilinmektedir (Seratlı, 2004: 158).

Cemil Asena'nın "*Diyarbakir Tarihi ve Meşahiri*" eserine göre 7-8 yaşlarında iken bazı akrabası ile şehre gidip gelmeye başlamış, yüksek zekası, hazırcevaplığı, davranışlarındaki zarafetle dikkati çekmiş, daha sonra köye dönmeyip tahsil yapmak için şehirde kalmıştır. Akabinde Dergâh-ı Âli Çavuşu olarak saraya girmiştir (Beysanoğlu, 1982: 55).

Abdulgani Bulduk'un "*Diyarbakir'in Acemlerden Fethini Müteakıb Gelen Valilerin Tercüme-i Halleri*" adlı yazma eserinde İncili'nin 1581- 1582 yılında İstanbul'a gittiği kayıtlıdır. İncili'nin İstanbul'a geldiği 1581, III. Murad dönemine denk gelmektedir. Bu durumda İncili III.Murad veya daha sonraki padişahlar dönemlerinde musahiplik görevine başlamıştır. IV. Murad dönemine kadar geçen bu süre yine de uzun bir süredir. Bu da İncili'nin musahiplik ve elçilik görevlerinde ne kadar mahir olduğunun da bir göstergesidir (Beysanoğlu, 1982: 55).

İncili Çavuş uzun süre devletin dış siyasetinde de rol alan mühim bir insan olmuştur. I. Ahmed'in bir hükmüyle 1612 yılında Erzurum Beylerbeyi Hasan Paşa ile birlikte Türk İran sınırının tesbiti için Şah Abbas'a gönderilmiştir (Seratlı, 2004, s. 238).

Naima Mustafa Efendi'nin yazdığı tarih kitabının hicri 1024 senesi olaylarını anlattığı "Vakayi-i Sene Erbaa ve İşrin ve Elf" başlıklı bölümünde elçi olarak üç yıl İran'da kalan İncili'nin 1615'te tekrar İstanbul'a döndüğü kaydedilmiştir:

"Bundan evvel Acem şahı ile müsâlaha akdolunup Nasuh Paşa ile gelen Kadı-Han nam Acem elçisi, bin yirmi bir şabanında ahitmane ile gidip, dergah-ı âli çavuşlarından İncili Mustafa Çavuş ile beraber gönderilmişti." (Naima, 1968: 677)

2.3.3. Vefatı ve Mezarı

Kaynaklar İncili'nin ölüm tarihi olarak çoğunlukla 1632/33'ü göstermektedir (Tokmakçioğlu, 1983: 8). İncili, IV. Murad'ın Hükümdarlığının son yıllarında 1632 yılında vefat etmiştir. İncili Çavuş'un Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığının son dönemlerinde (1560- 1566) musahiplik görevine başladığını kabul edecek olursak vefat ettiği 1632 yılına kadar yetmiş iki yıllık bir görev süresi karşımıza çıkmaktadır. Fıkralarda da I. Ahmet' e musahiplik görevinin İncili'nin yaşlılık dönemine rastladığı belirtilmektedir (Turan, 2008: 11).

Boratav'a (2014: 97) göre İncili Çavuş'un mezarı İstanbul Edirnekapı Mezarlığı'ndadır. Mezar taşında ise hicri 1042 (M. 1632/33) tarihi bulunur.

Mehmed Süreyya “*Tezkire- i Meşahir-i Osmaniyye*” eserinde İncili'nin IV. Murad (saltanatı: 1623- 1640) zamanında yaşadığını ve aynı padişah zamanında öldüğünü, İstanbul'da Sultanahmed' de Firuz Ağa Camii'nin yakınında gömüldüğünü bildirmiştir (Türk Ansiklopedisi, 1972: 125).Ancak daha sonra bu görüşün yanlışlığı Abdülbaki Gölpınarlı, Erdoğan Tokmakçioğlu gibi bazı araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur. İncili Çavuş'un mezarının Edirnekapı Mezarlığı'nda olduğu yaygın olarak kabul edilen görüştür.

Abdülbaki Gölpınarlı *Türk Ansiklopedisi*'nin “İncili Çavuş” maddesi için yazdığı yazıda şöyle demiştir: İncili Çavuş'un mezarının Edirnekapı Mezarlığı'nda olduğu söylenir. İncili Çavuş İstanbul'da Edirnekapı Mezarlığı'nda, La'li Çeşmesi biraz geçilince, Defterdar'a inen yola varılmadan sağ tarafta, biraz içerde medfundur. Üstüvani mezar taşında dört satır olarak sülüs yazıyla şu kitabe mahkûktur: “ Merhum İncili- Mustafa Çavuş- ruhiyçün- Fatiha- Sene 1042 (M. 1632/33)” (Türk Ansiklopedisi, 1972: 125).

2.4. İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu bölümünde İncili Çavuş, fıkra türü ve eğitici değerlerle ilgili olarak yapılmış araştırmalar ele alınmıştır.

İncili Çavuş hakkındaki çalışmalar oldukça sınırlıdır. Onun yaşamına, fıkralarına, nükte anlayışına değinen çalışmalar çok azdır. Fıkra türüyle ilgili olarak çalışan araştırmacıların neredeyse hepsi Nasreddin Hoca'yı esas almıştır. İncili Çavuş fıkraları eğitici değerler bakımından daha önce hiç çalışılmamıştır. Fıkralarının derlenmesi şek-

lindeki kitaplar mevcut olsa da yaşamı ve fıkralarının incelenmesi üzerine çalışmalar çok sınırlı kalmıştır.

Akçar (2010), “İki Osmanlı Nüktedanının (Bekri Mustafa- İncili Çavuş) Fıkraları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma” başlıklı doktora tezinde hem Bekri Mustafa ve İncili Çavuş’un yaşamlarına değinmiş hem de fıkra özelliklerini karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Seksen yedi tane İncili Çavuş fıkrası, yüz on bir tane de Bekri Mustafa fıkrası konu, kişiler, zaman ve mekân bakımından incelenmiştir. Sonuç olarak ise; karşılaştırmalı olarak incelenen Bekri Mustafa ve İncili Çavuş’un toplumun sadece bir kesimini değil bütünü temsil ettiği ve fıkralarıyla hemen her konuya değinerek bir bütünlük arz ettikleri kanaatine varılmıştır.

Fıkra türü özellikle üniversitelerin Türkçe Eğitimi ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde çalışılmış, fakat çoğunlukla Nasreddin Hoca ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

Çiçekler (2006), Türkçe öğretiminde fıkra metinlerinin kullanımını araştırmıştır. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde dil, ana dili, Türkçe eğitimi kavramlarına değinilmiştir. İkinci bölümde çocuk edebiyatı ve ülkemizdeki gelişimi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde fikranın tanımı, Türk fıkralarının tasnifi, teşekkülü ve tarihçesi açıklanarak fıkraların eğitim fonksiyonu üzerinde yoğun olarak durulmuştur. Sonuç olarak ise fıkraların ana dili eğitiminde etkin olarak kullanılabilirlikte olduğu ifade edilmiştir.

Dedebağı (2007), “Nasreddin Hoca fıkralarından genç neslin öz benindeki doğal yetileri uyandırma noktasında nasıl yararlanılabilir?” sorusuna cevap aradığı yüksek lisans tezinde kaynak tarama ve içerik çözümleme yöntemlerini kullanmıştır. Nasreddin Hoca fıkraları eğitim açısından bir tasnife tabi tutulmuş, fıkralarda verilen eğitsel mesajlar tek tek değerlendirilmiş ve fıkraların dil duyarlılığına katkısı incelenmiştir. Nasreddin Hoca fıkralarının Türkçe sevgisi ve dil duyarlılığı kazanımına olumlu yönde katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Demirtaş (2012), “Değerler Eğitiminde Edebi Ürünlerden Yararlanma: Nasreddin Hoca Fıkraları” adlı yüksek lisans tezini Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin tarafından kaleme alınan Nasreddin Hoca kitabında bulunan 124 adet fıkra üzerinden yürütmüştür. Değer analizi yapılırken ise Shalom H. Schwartz’ın on boyuttan oluşan değer listesi esas alınmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizi için doküman

analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda fıkralarda en fazla özyönelim, uyarlım, hazcılık boyutlarından oluşan yeniliğe açıklık değer tipinin yer aldığı tesbit edilmiştir. Tüm bunların neticesinde; Nasreddin Hoca fıkralarının barındırdığı zengin kültür öğeleriyle ulusal ve evrensel değerleri yansıttığı kanısına varılmış. Bu fıkraların başta Türkçe öğretiminde değer aktarımı olmak üzere, diğer derslerde de okul içi ve okul dışı etkinliklerde kullanılacak, ders kitaplarında yer alabilecek metinler olduğuna ulaşılmıştır.

Gevenç (2014), sosyal bilgiler öğretiminde fıkra kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisini belirlemeye çalışmıştır. Veri toplamak amacıyla bir başarı testi geliştirmiştir. Bu test önceden belirlenen deney ve kontrol grubuna hem araştırma öncesinde hem de araştırma bitiminde uygulanmıştır. Sonuçta; fıkra kullanılarak yapılan sosyal bilgiler öğretiminde başarı düzeyinin daha yüksek olduğu kanısına varılmıştır.

Eğitici değerlerle ilgili olarak yapılan çalışmalar her geçen gün artmaktadır. Üniversitelerin farklı bilim dallarında bu konuda yürütülmüş birçok araştırma mevcuttur.

Akbaş (2004), doktora tezinde 8. sınıf öğrencilerinin ilköğretim okulları genel hedeflerine ulaşma düzeyini belirlemeyi amaçlamıştır. Bunun için öğretmen ölçeği, geleneksel değerler ölçeği, çalışma-iş değerleri ölçeği, bilimsel değerler ölçeği ve temel değerler ölçeği kullanmıştır. 360 öğrenci ve 44 öğretmenle yürüttüğü çalışmada öğrencilerin değerlere ulaşma düzeyinin cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, aile ve öğretmen tutumlarına bağlı olarak değiştiğini tespit etmiştir.

Yazıcı (2006), “Değerler Eğitime Genel Bir Bakış” adlı makalesinde değer kavramına, değer sınıflandırmalarına, değerler eğitiminde kullanılan yaklaşımlara ve değerler eğitiminde karşılaşılan sorunlara değinmiştir.

Şen (2007), Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser'de eğitici değerleri tespit etmek amacıyla hazırladığı yüksek lisans tezinde değerlerin Türkçe dersi öğretim programındaki yerine de değinmiştir. Şen, araştırma sonunda incelediği 29'u yerli, 29'u yabancı eserin değer aktarımı için yeterli olmadığını tespit etmiştir.

Topcu (2007), beş bölümden oluşan yüksek lisans tezinde 15. yüzyılda Ebu'l Hayr-ı Rumi tarafından kaleme alınan Saltukname'yi değerler eğitimi açısından incele-

miştir. Değer kavramı, değerlerin sınıflandırılması ve işlevi, değer eğitiminde okul, aile ve edebiyat eserlerinin rolü incelenmiştir. Araştırma sonucunda Saltukname'nin edebi eserler vasıtasıyla işlevsel bir değerler eğitimi yapılabileceğini kanıtladığı tespit edilmiştir.

Emek (2010), eğitici değerleri yenileşme dönemi Türk hikayelerinden öğretmen konulu olanlar örnekleme çerçevesinde araştırmıştır. Üç yüz otuz tane öğretmen konulu hikayede otuz bir tane eğitici değere yönelik bulguya rastlanmıştır. Tesbit edilen bulgular analiz edilerek tablo ve grafikler yardımıyla sıklıkları ve yüzde oranları verilmiştir.

Kumbasar (2011), "Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde yazarın 12 romanını değer eğitimi bakımından araştırmıştır. Romanlar Sosyal Bilgiler ile Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı'ndaki değerler ölçüsünde 25 değerden oluşan bir listeye göre taranmıştır. Araştırma sonunda romanlarda en çok sevgi değerine rastlanmıştır. Sevgi değerini sırasıyla saygı, yardımlaşma, çalışkanlık ve temizlik izlemiştir.

Özlek (2014), yüksek lisans tezi olarak hazırladığı çalışmasında 15. yüzyılda mensur hikâye tarzında yazılmış olan Kırk Vezir Hikâyeleri'ni özetlemiş, epizotlarına ayırmış, eğitici değerler bakımından ele almış ve söz varlığı yönünden inceleyerek Türkçe öğretimine katkılarını ortaya koymuştur. Nitel/ betimsel araştırma yöntemine göre hazırlanan çalışmada bulgular metne bağlı kalınmak suretiyle yorumlanmıştır.

Emirhan (2016), araştırmasında değerler eğitimi bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun 15 çocuk romanını incelemiştir. Değerleri doğrudan dini değerler ve sosyal değerler olarak iki ana başlık altında ele almış ve alt başlıklarla konuyu detaylandırarak toplam 40 eğitici değere ait bulguya ulaşmıştır. Araştırmanın sonucunda ise Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarının 9- 12 yaş aralığı için uygun olduğunu, değer aktarımı konusunda çok zengin olduklarını vurgulamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın nasıl bir yol izlenerek gerçekleştirildiğine açıklık getirilmiştir.

Araştırmanın yöntemi, araştırma konusunun soyuttan somuta dönüştürülmesi sürecini ele alır. Bir diğer deyişle bu bölüm araştırmanın eylemsel/ operasyonel duruma getirilmesidir (Aziz, 2014: 34).

3.1. Araştırmanın Modeli

İncili Çavuş fıkralarındaki eğitici değerleri ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma nitel/ betimsel bir araştırmadır. Araştırmada ilk iş olarak İncili Çavuş fıkralarının tamamını tek kitapta toplamaya yönelik özgün bir derleme oluşturduk. Bunun için farklı yazılı ve basılı fıkra kitaplarında bulunan toplam 540 fıkrayı belgesel tarama modeliyle inceledik. İncelenen fıkraların büyük bölümünün farklı kaynaklarda değişik başlıklar altında bulunan aynı fıkralar olduğu belirledik. Letaif-i Halid adlı eserde bulunan eski harflerle matbu metin halindeki fıkraları da ele aldık. Daha önce hiçbir derlemede yer almamış olan bu fıkralara da yer verince 135 farklı fıkradan oluşan özgün bir derleme ortaya çıktı.

Çalışmada, fıkralardaki eğitici değerlerin analizi için bir değer sınıflaması yaptık. Türk millî eğitim sisteminin genel amaç ve ilkeleri ile Cahit Kavcar başta olmak üzere Eduard Spranger, Milton Rokeach, Nelson ve Shalom H. Schwartz'ın değer sınıflamalarını dikkate aldık. Fıkraların okunup değerlerin tespit edilmesiyle bir değer listesi oluşturduk. Diğer bir deyişle fıkralardan değerlere ulaştık. Öyle ki yukarıda saydığımız altı farklı kaynaktan hiçbirinde yer almayan değerler dahi tespit ettik. Örneğin; çocuklara önem vermek, ekonomik gücü kötüye kullanmamak, öfkeyi yenebilmek, gösteriş düşkününü olmamak değerlerine ait bulgular tespit edince bu değerleri de listemize dâhil ettik. Tespit ettiğimiz toplam 40 eğitici değeri üç ana başlık altında toplayarak bir eğitici değer listesi oluşturduk. Oluşan eğitici değer listesi şöyledir:

A. Bireysel Değerler

1. Affedicilik
2. Alçak Gönüllülük
3. Büyük Konuşmamak
4. Cesaret
5. Cömertlik
6. Dürüstlük
7. Ekonomik Gücü Kötüye Kullanmamak
8. Empati
9. Gösteriş Düşkün Olmamak
10. Güvenilirlik
11. Hazırcevaplık
12. Her Söze İnanmamak
13. İyi Niyet
14. Kanaatkârlık
15. Kıskançlığın Zararları
16. Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durmak
17. Mantıklı Düşünmek
18. Merhamet
19. Öfkeyi Yenebilmek
20. Öz Güven
21. Riyakârlığın Kötülüğü
22. Sadakat
23. Saygı
24. Sır Saklamak
25. Sözü Tutmak
26. Tatlı Dillilik
27. Tedbirli Olmak
28. Tutumluluk

B. Sosyal Değerler

1. Adalet
2. Çocuklara Önem Vermek

3. Dostluk
4. Hoşgörü
5. Misafirperverlik
6. Nezaket ve Görgü Kurallarına Uymak
7. Yardımseverlik

C. Dini Değerler

1. Ahiret İnancı
2. Allah İnancı
3. Allah'ın Takdirine Rıza Göstermek
4. Cennet ve Cehennem İnancı
5. İbadetin Önemi

Çalışmada eğitici değer listesinin belirlenmesinin akabinde fıkralar değer tespiti için analiz edilmiş, her bir değer için örnekler belirlenmiş, bu örnekler yorumlanmış ve tüm bunların neticesi sonuç bölümünde ele alınmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama modellerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konduğu, nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41).

Nitel araştırma yaklaşımının çalışmalarda neden tercih edilmesi gerektiği noktasında araştırmacılar arasında bir kısım ortak düşünceler bulunmaktadır:

1. Üzerinde araştırma yapılan ya da yapılması planlanan kişilerin sahip oldukları deneyimlerden doğan anlamları sistematik olarak inceleyebilmek için.
2. Nitel yöntemlerle duygu, düşünce süreçleri ve hisleri daha iyi anlayabilmek için.
3. Bulgulardan elde edilebilecek kuramların, birtakım kavramların bir araya getirilerek ya da sadece spekülasyon aracılığıyla oluşturulanlardan daha iyi bir biçimde gerçeği yansıtacağı için (Strauss ve Corbin, 1998'den akt. Ekiz, 2009: 29).

Olayı olduğu gibi araştırmaya ve var olan durumu belirlemeye çalışan nitel araştırmalarda, ele alınan durumlar detaylı olarak araştırılıp daha önceki olaylar ve durumlarla ilişkilendirilerek ne oldukları betimlenmeye çalışılır (Karakaya, 2011: 59).

3.2. Çalışma Materyali

Çalışmada İncili Çavuş'un farklı yazılı, basılı kaynaklarda bulunan ayrı başlıklardaki fıkraları derlenmiştir. Toplam 540 İncili Çavuş fıkrası taranmış, ancak bunların çok büyük bir bölümünün farklı başlıklarla ele alınan aynı fıkralar olduğu belirlenmiştir. Daha önce hiçbir derlemede yer almamış olan eski harflerle matbu metin halindeki fıkralar da çalışma materyaline dâhil edilmiştir. Böylece değişik kaynaklardan derlenen toplam 135 İncili Çavuş fıkrası çalışmada ele alınmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Bu araştırmada nitel verilerin analiz süreçlerinden olan betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre yorumlanır. Bu analiz çeşidinde amaç elde edilen verileri önce sistematik biçimde betimlemek, daha sonra açıklamak ve yorumlamaktır. Neden sonuç ilişkileri irdelenerek birtakım sonuçlara ulaşılır, ileriye yönelik tahminlerde bulunulur (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239).

Yıldırım ve Şimşek'e (2016: 238) göre veri analizinde araştırmacı için önemli olan üç temel kavram "betimleme", "analiz" ve "yorumlama"dır.

Betimleme: Araştırmada toplanan verilerin, araştırma problemine ilişkin olarak neleri söylediği ya da hangi sonuçları ortaya koyduğu ön plana çıkmaktadır.

Analiz: Veri setinde doğrudan görünmeyen ancak kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla temaların ve bu temalar arası anlamlı ilişkilerin ortaya çıkarılması analiz sürecinin temel işlevidir.

Yorumlama: Araştırmacı kendi yorumlarıyla elde ettiği verileri ve bundan çıkardığı sonuçları nasıl gördüğünü ortaya koymakta ve bu şekilde okuyucuya araştırma sorusunun cevabına ilişkin ek bakış açısı sunmaya çalışmaktadır.

Nitel verilerin analizi tümevarımcı, yaratıcı, betimleyici bir yaklaşımı benimseme; verilerin sistematik olarak kategorize edilmesi ve kategoriler arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılması; verilerin betimlenerek analiz edilmesi özelliklerini taşır. Nitel veri analizi betimleme- analiz- süreç ilişkisine dayanır (Ekiz, 2009: 74).

Bu araştırmada doküman incelemesi yoluyla tespit edilen değerler bireysel, sosyal ve dini olmak üzere üç genel başlık altında sınıflanmıştır (betimleme). Elde edilen bu bulguların fıkralarda niçin ve nasıl işlendiği örneklenmiştir (analiz). Akabinde veriler doğru, yanlış, olumlu, olumsuz, iyi, kötü gibi değerlendirilmiştir (yorumlama).

3.4. Veri Toplama Tekniği

Nitel araştırmalarda veri toplama tekniği olarak yaygın bir şekilde görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi yöntemleri kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41).

Bu araştırmanın veri toplama aşamasında doküman incelemesi (belgesel tarama) tekniği kullanılmıştır. Karasar'a (2015:183) göre doküman incelemesi var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaktır. Bu yönüyle belgesel tarama belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlem basamaklarından oluşur.

İki ayrı amaçlı belgesel tarama olabilir. Bunlar: genel tarama ve içerik çözümlemesidir. Genel tarama hemen her araştırmada izlenen literatür ya da alanyazın taraması olarak bilinir. İçerik çözümlemesi ise belli bir belgenin bazı özelliklerini sayısallaştırarak belirleme amacıyla yapılan taramadır. Belgelerdeki belirli bakış açıları, felsefeler, dil ve anlatım özellikleri derinliğine ve belli ölçütlere göre çözümlenerek anlaşılır (Karasar, 2015: 184).

Bu araştırmada yazılı dokümanların incelenmesi tekniği kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2016: 189) göre doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Tespit Edilen Bireysel Değerlerin Analizi

4.1.1. Affedicilik

Affetmek; bağışlamak, kin tutmamak, mazur görmektir. Bu nedenle insan ilişkilerini olumlu yönlendiren eşsiz bir değerdir. Çünkü hata yapmak insan için kaçınılmazdır.

Dargınlık, kin tutmak, nefret etmek gönle ağır yükür. Affedici olmak ise kişileri bu yükten kurtarır.

İncili Çavuş fıkralarında affedicilik genellikle İncili'nin veya diğere bazı saray erkânının padişahın affına mazhar olmasıyla verilir. İncili, sık sık padişaha ağır şakalar yapar ve sonunda padişah onun yaptıklarını bağışlar, iyi niyetine güvenerek ona hiç kin tutmaz. Bazı fıkralarda da padişahın hiddetiyle karşılaşanlar onun affına mazhar olmak için İncili'den yardım ister. Neticede İncili yapacağını yapar ve padişah da affediciliğini her defasında ortaya koyar.

Tablo 6 “Affedicilik” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
İster Gül İster Gülme	76
Kapağıyla mı Sokayım?	81
Ne Güzel Uyuz İlacı	100
Ne Yere Ne de Göğre	102
Padişaha Akıl Veren İncili'nin Başına Gelenler	113
Vaktini Geçirmişsiniz	129

İster Gül İster Gülme'de İncili, padişah ile birlikte İmrahor Köşkü'nün merdivenlerinden çıkmaktadır. Bu süreçte padişah İncili'nin kendisini devamlı güldürmesini ister, aksi halde idam edileceğini belirtir. İncili, padişahı güldürmeyi beceremediği gibi çok da yorulur. Son basamaklara gelince İncili'yi ölüm kalım düşüncesi alır ve anlık bir hırsla padişahı eteğinden tutarak olanca şiddetiyle aşağı çeker. Padişah bu hale bir anlam veremez ancak yine de İncili'nin kendisini güldürebilmek adına oldukça çaba sarf

ettiğini düşünerek onu affeder, idam fikrinden vazgeçtiği gibi bir de İncili'yi türlü hediyelerle hoş tutar.

Kapağıyla mı Sokayım? adlı fıkrada padişah bir tüccarın yolsuz hareketlerini haber alarak oldukça sinirlenir ve hakkında idam kararı çıkartır. Bunu üzerine tüccar İncili'den padişahı yumuşatarak kendisini idamdan kurtarmasını rica eder. İncili padişahın yanına giderek onu güldürmeye, yumuşatmaya çalışır. Ancak padişah çok hiddetlidir, kendisini yemeğe çağıran İncili'yi “Defol şuradan, bilmem nerene sok.” diyerek azarlar. Sonunda başarısız olduğunu anlayan İncili tam odadan çıkacakken padişaha bir soru sorar: “Kapağıyla mı sokayım?” Bu soruya kahkaha ile gülen padişah yumuşar ve öfkesi dinerek tüccarı affeder, hakkındaki idam kararını kaldırır.

Burada padişah gibi ülke yöneten önemli bir devlet adamının hakkında ölüm emri verdiği kişiyi dahi affedebilmesi oldukça dikkat çekicidir. Küçük meselelerden kin tutarak affetmeyi unutan, kendine yediremeyen bireylere müthiş bir hisse vardır.

Ne Güzel Uyuz İlacı'nda İncili'nin kapısına gelerek hakaretler savuran adam ertesi gün münasebetsiz hareketlerinden dolayı İncili'den şu cümleyle özür diler:

Ağam, affedersin can acısıyla evinin önünde münasebetsizlik ettim.

İncili bu özre “estağfurullah” diyerek karşılık verir ve adamı affeder.

Bu diyalogda hataların telafisi için küçük bir özrün önemi ve bir özre bağışlamayla karşılık vermenin güzelliği vardır.

Ne Yere Ne de Göğe'de yine padişahın İncili'yi affettiği bir sahne canlandırılır:

Bir gün padişah, İncili'yi çok kızdırır, padişah onu “ Ne yere git ne de göğe, defol!” diyerek kovar. İncili de ne yere ne de göğe değmemek için bir hamak kurar ve orada vakit geçirmeye başlar. Padişah bir süre sonra İncili'yi özler ve bulunmasını emreder. Saray adamları İncili'yi bir hamakta bulduklarını bildirirler. Padişah bu durumu İncili'nin zeki oluşuna bağlar ve emrini birebir yerine getirdiği için onu affederken yanına çağırır. Fıkranın son bölümünde bu durum şu şekilde aktarılır:

...Padişah bunu duyunca emrinin yerine getirildiğinin memnuniyeti ve İncili'nin zeki bu-

luşunun takdiri ile affettiği müjdesini birçok ihsanlarla İncili'ye göndermiş.

Fıkırada insanın sevdiklerine karşı affediciliğinin daha yüksek olduğu, sevgi ve özlemin bağışlamayı kaçınılmaz kıldığı anlatılmıştır.

Padişaha Akıl Veren İncili'nin Başına Gelenler'de hanım sultan padişaha akıl verdiği için İncili'ye bir hayli kızar. Öyle ki onun saraydan gönderilmesini ister. Tam İncili eşeğini hazırlamış, saraydan çıkacakken hanım sultan onu affeder ve bu bağışlama ile İncili sarayda kalmaya devam eder.

Vaktini Geçirmişsiniz adlı fıkrada İncili padişahın oldukça gülünç ve müşkil bir hale düşmesine neden olarak gazaba uğrar. Padişah "Cellat!" diye haykırır, buna rağmen İncili'nin bir hareketiyle hiddeti diner ve onu bağışlar.

Fıkralarda affedicilik çoğunlukla padişahın sahip olduğu bir meziyet olarak işlenmiştir. Ülkeyi yöneten birinin zaman zaman aşırı hiddetlense dahi bağışlamayı bilmesi oldukça güçlü ve olumlu bir örnek teşkil eder.

4.1.2. Alçak Gönüllülük

Sözlükte "tevazu, mütevazılık" olarak karşılık bulan alçak gönüllülük (Türkçe Sözlük, 2011: 86); büyüklenmemek, kimseyi kendinden aşağı görmemek, küçümsemektir. Kibir nasıl anlaşmayı, ortak noktalar bulmayı güçleştiriyorsa; alçak gönüllülük insanlarla rahatça anlaşmayı bir o kadar kolaylaştırır. Aşırı büyüklenen, herkesi küçümseyen bireyler sosyal çevrelerinde kabul göremez. Çünkü kimse kendisine tepeden bakılmasını istemez.

Alçak gönüllülük incelenen fıkralarda en sık rastlanan eğitici değerlerden biridir. Çalışmada alçak gönüllülük, kimseyi küçümsememenin yanında kendisiyle gereksiz yere övünmemek anlamıyla da yer alır.

Tablo 7 “Alçak Gönüllülük” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Adamına Göre	2
Bel Efendim	19
Elmas Tasmalı Köpek	42
Fârisi	50
Görünmez Sarık	53
Gözlerini Korkutmak Lazım	54
İncili'nin Hünkârbeğendisi	70
Kabak Sazı Meselesi	78
Nefes	104

Adamına Göre'de İncili Çavuş Fransa'ya elçi olarak gönderilir. Ancak Fransa kralı kara kuru görünümünden ve kılığından dolayı İncili'yi hakir görür:

“*Bana senden başka gönderecek adam bulamamışlar mı?*” diyerek İncili'yi aşağılar. İncili de: “*Osmanlılar adamına göre adam gönderirler.*” diyerek tevazu yoksunu bu adama haddini bildirmiş olur.

Fıkroda büyülenerek insanları aşağılamanın yersizliği verilmiştir. İncili'nin verdiği cevapla elçiyi bozması onun davranışının ne denli yanlış bulunduğunu ortaya koyar.

Bel Efendim'de orta ağası İncili'nin kardeşi Mehmet'e “evet” demeyi öğretmiş olmakla övüneceği sırada Mehmet bir kez daha evet yerine “bel” kelimesini kullanır. Böylelikle orta ağasının hevesi kursağında kalmış olur.

Bu fıkroda bir insanın kendisiyle fazla övünmesinin yanlış olacağı anlatılır. Ortada takdire değer bir davranış varsa bunu o kişinin çevresindekiler elbette fark edecektir.

Elmas Tasmalı Köpek' te Avusturya elçisi İstanbul'a gelince kralının talimatı üzerine çeşitli mücevherler, kürkler ve süslerle saraydakilere hava atmaya çalışır. Elçiye bir ders vermek isteyen İncili ertesi gün bir köpeğe elmaslar ve işlemelerle süslü bir tasma takar. Böylece İncili Avusturya elçisine kendisini başkalarından üstün gösterme çabasının boşa çıkacağını göstererek mütevazı olmak gerektiğine dikkat çeker.

Fârisi adlı fıkroda Acem şahı kendi dilinin ve milletinin üstünlüğünü ispatlama gayesine düşer. Bu büyülenme halini sezen İncili Farsçanın İstanbul'da köpekler tara-

findan dahi konuşulduğunu söyleyerek Acem şahını mat eder. Böylece Şah Abbas sahip olduklarıyla ziyadesiyle böbürlenmenin cezasını çeker.

Görünmez Sarık'ta son derece mağrur bir eyalet valisi vardır. Adam alçak gönüllü olmadığından İncili'ye hiç ilgi göstermez, onu pek dikkate almaz. Bu durum İncili'nin hayli zoruna gider ve İncili adamdan intikam almayı planlar:

Bir gün padişah, İncili Çavuş'u özel bir memuriyetle eyalet beylerinden birinin yanına gönderir. Bey gayet mağrur, cahil, kendini beğenmiş olduğu için İncili Çavuş'a öncelikle önem vermeyerek iltifatta bulunmaz. İncili, bu adamı halk arasında rezil ederek intikam almayı zihninde tasarlar...

Burada insanların alçak gönüllülükten uzak, kendini beğenmiş hallerinin diğer insanları ezdiği ve üzdüğü anlatılır. Mütevazı, samimi bir tavır beklerken kibirle karşılaşmak elbette ki İncili'nin zoruna gider. İncili, valiye pederinin öz evladı olmayanların göremeyeceği bir sarık hazırladığını söyler. Vali kendini çok özel hisseder ve pek memnun kalır. Bir gün sanki kafasında en değerli ipek sarık varmış gibi başı açık, yalnız takke ile halkın karşısına çıkarak rezil olur. Çünkü o dönemde bu şekilde dışarıda dolaşmak ayıp karşılanmaktadır.

Gözlerini Korkutmak Lazım'da oldukça kibirli bir adamın eyalet valisi olma arzusu İncili tarafından engellenir:

Fevkalade zengin, maruf ve büyüklük tasladığı halde son derece ahmak, mecnun denilecek kadar budala biri vardır. Bu adamın yegâne emel ve arzusu bir eyalet valisi olmak ve bu sayede gösteriş yapmak olduğundan bu hususta her zaman bu amacı için çalışır, vezirleri daima rahatsız eder. Ancak servet ve açgözlülüğünün haddi ve hesabının olmaması, isteğinin yapılması için her türlü fedakârlıktan çekinmemesinden dolayı bu adamı kırmak, kendisine "Bu mümkün değildir, olmaz!" cevabı verilmek istenmez.

Son derece kibirli, büyüklük taslayan birini şehrin yönetiminde görevlendirmek kimsenin içine sinmez. Buradan insanları hakir gören bir kimsenin yüksek memuriyetlere layık görülmediği anlaşılmaktadır.

İncili'nin Hünkârbeğendisi'nde İncili'nin gayet iyi bildiği bir mevzuda dahi mütevazı davranması beklenirken; aslında hiç bilmediği yemek yapma konusunda gereksiz yere övünmesi, çok iddialı konuşması başına iş açar. Sanki bir ustaymış gibi mut-

faktaki herkese hava atan İncili bir tatlı yapmaya girişir. O esnada fesi kazana düşer. Kirden meşinleşmiş fesi su ve şekerle saatlerce kaynar. Tatlı diye herkese onu yedirir.

Bu fıkrada çok yetenekli olduğumuz mevzularda dahi alçak gönüllü olmamız gerekirken; hiç anlamadığımız konularda ahkâm kesmek, “Ben bilirim.” demek yanlış bir davranış olarak gösterilmiştir.

Kabak Sazı Meselesi'nde Hacı Cafer Ağa kibirli olması sebebiyle eleştirilir ve etrafındakiler tarafından hiç sevilmez:

...Hacı Cafer Ağa aslında fena adam değildir ama çok büyüklenip mağrur olması sebebiyle saray görevlilerini bu yüzden gücendirir. Ancak padişah nezdinde oldukça nüfuz sahibi ve kudretli olduğundan herkes ondan korkar.

Kibirli insanların toplumda kabul görmeyeceği, dost edinmeyeceği mesajı bu fıkrada Cafer Ağa örnek gösterilerek iletilmiştir. Cafer ağa herkesi küçümsemediği, hep kendini ön planda tutmak istediği için saray çalışanları tarafından sevilmez.

Nefes adlı fıkrada Şah İsmail'in Rum'daki herkesi çirkin görünümlü addetmesi ve büyüklenmesi karşısında İncili ona kimseyi küçümsememesi gereğini anlatmak için okkallı bir cevap yapıştırır:

Malik-i mülk-i Acem Şah İsmail'in Nefes adında bir mahbubu var imiş. Bir gün İncili Çavuş'a:

– Rum'da mahbup yoktur cümlesi çirkin görünümlüdür, demiş.

Çavuş da:

– Ey Şahım Rum'da mahbup vardır ki en kötüsünün zartası şahımın nefesinden âlâdır, demiş.

Şahı susturmuş.

Fıkrada bir bireyin sahip olduklarının üstünlüğünü göstermek adına başka mekânları, insanları, durumları küçümsemesi olumsuz bir tutum olarak aktarılmıştır.

4.1.3. Büyük Konuşmamak

Büyük konuşmamak deyimini “başaramayacağı, sonuçlandıramayacağı bir işte kesin sözler söylememek” olarak tanımlanabilir. Büyük konuşmamak gerektiği gayet özlü olarak “Büyük lokma ye, büyük söz söyleme.” atasözü ile dilden dile aktarılmıştır. İlerisini görmeden bir konu hakkında peşin hüküm vermek ya da bir konuda aşırı iddialı olmak kişi için çoğu zaman olumsuz sonuçlar doğurur.

İncili Çavuş fıkralarının birkaçında büyük laflar eden insanların hüsrana uğraması verilmiştir.

Tablo 8 “Büyük Konuşmamak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Elmalar Limon Olmuş	41
Hem Eşek Hem Köpek Hem Kedi	58
Sana Direk Derlerse	117

Elmalar Limon Olmuş'ta İncili hiçbir yankesicinin kendisinden bir şey alamayacağına dair büyük konuşur. Esnaf bir arkadaşı ise onu büyük konuşmaması konusunda uyarır:

İncili:

- *Adam sen de! İşte ben bu kadar senedir İstanbul'dayım. Hiçbir şey çarptırmadım. Bundan sonra da çarptırmayacağıma eminim.*
- *Meşhur sözdür: “Büyük lokma ye, büyük söz söyleme!” derler. Herhâlde tedbirli olmak gereklidir.*

Hem Eşek Hem Köpek Hem Kedi'de bir adamın yetenekleri konusunda çok iddialı konuşmasına İncili daha fazla dayanamaz ve müdahale eder:

İncili Çavuş, bir gün sokaktan geçerken bir herifin etrafına birçok kişiyi toplayıp yüksek sesle söylenmekte olduğunu, kendi kadar dünyada âlim bir kimse olmayıp sorularına kimsenin cevap veremeyeceğini iddia etmekte olduğunu görür. Kalabalığın arasından geçerek ve yanına sokularak der ki:

- *Sen pek büyük bir iddiada bulunuyorsun, bu dünyadır kuzum. El elden üstündür. Burada öyle eloğlu vardır ki seni bir sözle hayrette bırakır.*

Sonunda İncili dediğini yapar ve verdiği cevaplarla adamı hayrette bırakır. İncili sorularıyla onu öyle bir hale getirir ki adam farkına bile varmadan eşek gibi anırır, köpek gibi havlar, kedi gibi miyavlar.

İncili'nin “*Sen pek büyük bir iddiada bulunuyorsun, bu dünyadır kuzum. El elden üstündür. Burada öyle eloğlu vardır ki seni bir sözle hayrette bırakır.*” cümleleri fıkranın ana fikri niteliğindedir. Dünya hayatının insana neler getireceğinin bilinmediği bu nedenle hiçbir zaman büyük konuşmamak gerektiği mesajı verilmiştir.

Sana Direk Derlerse fıkrasında katliamlarıyla, soygunlarıyla şöhret bulmuş olan Direk adlı eşkıya kimsenin kendisine karşı koyamayacağını söyler. Ancak hesaba katmadığı bir şey vardır: İncili'nin ok atmadaki mahareti. Bir gün Direk, tahsilât için bir yere giden İncili'nin yolunu keser. Önce sözlü olarak başlayan tartışma karşılıklı ok atmalarla iyice hararetlenir. İncili'nin attığı oklar neticesinde Direk perişan olarak yere serilir. Böylece baştaki o büyük sözlerini, o iddiasını yutmuş olur.

Fıkra da Direk deyim yerindeyse cahil cesareti olan, tartıp biçmeden konuşan insan tipinin sembolüdür. İncili ise burada akla uygun, ölçülü, ilerisini düşünerek konuşan insanları temsil eder. Yaşanan atışmada İncili'nin kazanması toplumda da geleceğe dair kesin hükümler vermeden, ölçülü laflar eden insanların kazanacağı mesajını iletir.

4.1.4. Cesaret

Cesaret sözcüğü sözlükte “1. Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulunduğu güven. 2. Yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz pekliği.” (Türkçe Sözlük, 2011: 455) olarak karşılık bulur.

Fıkralarda cesaret hep İncili ile ilişkilendirilmiştir. İncili'nin cesareti sayesinde zulme karşı koyması, kötülere haddini bildirmesi üç fıkra da ele alınmıştır.

Tablo 9 “Cesaret” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Çivi	36
Kabak Sazı Meselesi	78
Zalim Kaymakam	135

Çivi'de İncili azılı bir hayduta büyük bir cesaret örneği göstererek karşı koyar, birkaç kılıç hamlesiyle onu etkisiz hale getirir. Bu durum fıkra da şöyle anlatılır:

Çivi o güne kadar hayli kervanı soymuş, azılı bir haydutmuş. Çevresi ondan o kadar korkarmış ki, önüne çıkanları soyup soğana çevirmesi için, yalnızca adını söylemesi yetmiş. İncili Çavuş'a da öyle yapmış ve gürlükler gibi bağırarak:

– Dur yolcu! Bana adıyla sanıyla Çivi derler!

İncili Çavuş hiç oralı olmadan atını hayduta doğru sürmüştü, adama yaklaşıncaya sormuş:

– Ne yapalım yani sana “Çivi” derlerse?

Haydut öfkeden kıpkırmızı kesilmiş:

– Ne mi yaparsın? Bre adam ben adamı çiğ çiğ yerim! Sökül bakalım paraları! Yoksa kelleni uçururum!

İncili sakin sakin:

– Bana bak, demiş sana Çivi derlerse bana da adıyla sanıyla İncili Çavuş derler. Ben öyle kuru güültüye papuç bırakmam!

Neticede İncili'nin pes etmemesi ve büyük bir cesaret örneği göstererek Çivi'yi yenmesi; cesaretin çok büyük zorlukları dahi yenmede önemli bir meziyet olduğu göstermiştir.

Kabak Sazı Meselesi'nde saray çalışanları Hacı Cafer Ağa'dan oldukça şikâyetçidir. Ancak kimse cesaretini toplayarak durumu padişaha açamaz. Cafer Ağa da yanlışlarına devam eder. Bu duruma son vermek üzere padişahla Cafer Ağa'nın aleyhinde konuşmaya cesaret edebilecek tek kişi olan İncili onun yaptıklarına daha fazla dayanamaz ve her şeyi padişaha anlatır. İncili'nin yaşanan kötü bir durum karşısında konuşma cesareti göstermesi sarayı bir nevi beladan kurtarmış olur.

Bazı sıkıntıların giderilmesi için mutlaka ilk adımı atacak cesareti göstermek gerekir. Aksi halde yaşanan eziyet uzun süre sineye çekilir ve kişiye zarar verir.

Zalim Kaymakam adlı fıkrada zulmüyle kasaba halkını inim inim inleyen bir kaymakam vardır. Kasaba halkı kaymakamı valiye şikâyet etmeye cesaret edemez. Herkes çekinir ve yapılan zulme sessiz kalır. İncili oldukça cesur bir tavırla ortaya atılır ve halka öncülük ederek durumu valiye anlatmayı teklif eder:

İncili:

– Arkadaşlar, demiş, bu kaymakama nasıl dayanıyorsunuz? Sizin ağzınız diliniz yok mu? Niçin onu valiye şikâyet etmiyorsunuz? Bu kasabadan alıp başkasına versin.

Adamlar:

– Çavuş hazretleri, Müslüm valinin çok yakın arkadaşıdır. Şikâyet etmemiz hiçbir yarar sağlamaz. Üstelik şikâyetimizi duyacak olursa, zulmünü daha da artırabilir.

İncili direktmiş:

– Olmaz öyle şey. Böyle eli kolu bağlı durmak bizlere yakışmaz. Yarından tezi yok doğru vilayete gidip vali paşaya durumu anlatacağız. Olmazsa İstanbul'a kadar şikâyet ederiz.

Bu fıkrada teşebbüslerde cesaretin önemi vurgulanmıştır. Hiç kimsenin yapamadığını İncili'nin yapması kaymakamın başka bir kasabaya nakledilmesini ve oradaki halkın zulümden kurtulmasını sağlar.

4.1.5. Cömertlik

Çalışmada cömertlik kavramı “para veya malını esirgmeden paylaşma, eli açıklık” anlamlarıyla değerlendirilmiştir. İncelenen fıkraların çoğunda padişahın eli açıklığı, çevresindekilere bol bol bahşiş vermesi, lütufta bulunması, türlü hediyelerle ihtiyaç sahiplerini mutlu etmesi vardır. Bunların dışında cömertliğin karşıtı olan cimrilik de eleştirilerek ele alınmıştır.

Tablo 10 “Cömertlik” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Biraz da Biz Ölelim	23
Bu da Tazı Olur	27

Biraz da Biz Ölelim’de İncili bir ziyafete davetlidir. Ziyafeti veren kimse zenginliği kadar hasisliğiyle meşhurdur. Bu nedenle İncili daveti kabul etmek istemez. Ancak İncili ısrarlara dayanamaz ve gitmeye mecbur kalır. Ziyafet sofrasına oturunca ev sahibinin cimriliği bir kez daha kendini gösterir. İncili bu defa dayanamaz ve gayet esprili bir yaklaşımla duruma müdahale eder:

Yemeklerden ilk olarak çorba getirilmiş. Ev sahibi, sırf kendine özel gayet iri ve adeta kepçe şeklinde bir kaşık kullandığı halde, misafirlere verilen kaşık, tahtadan, dümdüz ve daldırıldıkça boş çıkan türdenmiş. Ev sahibi, bu kepçe şeklindeki kaşığı çorbaya her daldırışında kâsenin içindeki çorbayı boşaltıyormuş. Misafirler ise düz ve tahta kaşıkla çorbayı içemiyorlarmış. Üstelik ev sahibi, her kaşık sallayıpta:

– *Oooh! Öldüm! diyerek, memnuniyetini ortaya koyuyormuş.*

İncili Çavuş bakmış olmayacak. Ses çıkarmazsa, elindeki düz tahta kaşıkla aç kalacak, ne yapsın? Hemen sahibinin elindeki kallavi kaşığa doğru uzanarak,

– *Aman, efendi hazretleri! Senin deminden beri ölüp ölüp de dirildiğin yeter, ver şu elindeki kaşığı da biraz da biz ölelim, demiş.*

İncili'nin zengin ancak hasis bir arkadaşının sofrasına oturmak istememesi aslında cimri kişilerin toplumda kabul görmesinin zor olduğunu anlatır. Böyle kişilerin yanlış tutumlarıyla çevrelerindeki kişileri de zor duruma soktuğu örneklenmiştir.

Bu da Tazı Olur'da İncili'nin padişahın nedim ve musahibi olmadan evvel İstanbul'da yanında çalıştığı devletin ileri gelenlerinden biri şu sözlerle eleştirilir:

... *Bu adam, çok zengin olmakla birlikte gayet cimri olup emrinde bulunanlar daima yarı tok yarı aç hayatlarını sürdürürler. İncili Çavuş da oraya geldikçe diğer konaklarda olduğu gibi nefis yemekler bulamaz. Bir paşa konağına layık olmayan yemeklerle vakit geçirmeye mecbur kalır.*

Bir gün adam bir av eğlencesi tertip etmek için İncili'den tazı getirmesini söyler. İncili durumu fırsat bilerek adama bir ders vermek ister. Oldukça besili bir çoban köpeği getirir. Adam tazıların bacaklarının ince, karnının içe çökük, vücudunun zayıf olduğunu söyleyerek bu köpeği işe yarar bulmaz. İncili verdiği cevapla adamın cimriliğine gönderme yapar:

Efendim bunda merak edecek bir şey yoktur. Bu köpek bir hafta evinizde kalırsa emin olunuz ki o tarif ettiğinizden daha iyi bir tazı olur.

4.1.6. Dürüstlük

Dürüstlük “Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmamak.” olarak tanımlanır (Türkçe Sözlük, 2011: 739). Dürüstlük denince yalan söylememek, kendisiyle çelişmemek, insanları aldatmamak akla gelir. İnsan ilişkilerinin bir nevi teminatıdır dürüstlük. Doğruluktan ayrılmayan insanlardan oluşan bir toplulukta herkes birbirine güvenir ve insan ilişkileri sağlıklı şekilde yürür.

Fıkralarda, dürüstlük çoğunlukla hatalı davranışlar üzerinden verilir; dürüst olmamanın doğurduğu olumsuz sonuçlar aktarılır. Bazen de fıkroda yer alan dürüst karakterlerin övülmesiyle bu değerın önemi vurgulanır.

Tablo 11 “Dürüstlük” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Çalınır Saat	34
Hesabilik	61
İncili'nin Zamparalığı	72
Köpek Öksürten	89
Kör Taşı Değil	90

Çalınır Saat'te saraydaki uşaklardan biri İncili'nin padişahın hediye olan saatini çalar, bir saatçiye satarak karşılığında para alır. İncili durumunu öğrenince vakit kaybetmeden dükkânı bulur ve saatini adamdan geri almak ister. Ancak saatçi dürüst

davranmayarak saatin kendisinde olduğunu inkâr eder. Bu durum İncili'yi oldukça çaresiz bırakır.

Hesabilik'te İncili henüz saraya girmeden evvel iş bulabilmek için hizmetçilerin devam ettiği bir kahvehaneye gider. Bir adam kahveciye başvurarak temiz, terbiyeli, köyden yeni gelmiş birini uşak olarak konağına almak istediğini söyler. Bunun üzerine kahveci güvenilir, akıllı, terbiyeli, namuslu ve dürüst diye övdüğü İncili'yi tavsiye eder. Böylece İncili konakta işe başlar.

İncili'nin Zamparalığı adlı fıkra da İncili ilgi duyduğu bir kadın tarafından kandırılır. Bir akşam İncili gönül eğlencesi için kadının evine gider. Ancak kadının bir dediği bir dediğini tutmaz ve kocasının geldiğini bahane ederek İncili'yi beş parasız, çıplak olarak sokak ortasında öylece bırakır. Kadının dürüst olmayışı İncili'yi çok zor durumda bırakır.

Köpek Öksürten başlıklı fıkra da İncili saray imamından kendisine bir uşak bulmasını isteyerek bir şartı olduğunu ekler: Uşak Urfalı ya da Diyarbakırlı olmayacaktır. İmam Urfalı bir uşak bulur ve onu nereli olduğunu İncili'ye söylememesi konusunda tembihler. Ancak bu durum uşağın tütün almasıyla kısa sürede açığa çıkar ve genç uşak İncili'nin hiddetine maruz kalır, işten kovulur. İmam efendinin ve uşağın dürüst olmayarak gerçeği gizlemeye çalışmaları olumsuz sonuçlanır.

Kör Taşı Değil'de kör dilenci geri iade edeceğini söyleyerek İncili'nin beşi birliğini alır. Ancak dürüst davranmaz. Altınları aldığı gibi bir köşeye sinerek İncili'nin oradan uzaklaşmasını ve altınları alıp kaçmayı bekler. Tabii İncili buna müsaade etmez. Kafasına, gözüne, karnına attığı taşlarla körü bezdirir. Kaçış planının hüsrarla sonuçlandığını anlayan kör altınları İncili'ye derhal verir ve oradan uzaklaşır.

İncili Çavuş fıkralarında dürüst kimselerin toplumda bu yönleriyle değer gördüğü; dürüst olmayanların ise yalanlarının er geç ortaya çıktığı mesajı verilmiştir. Söz gelimi; Hesabilik'te İncili dürüst olduğu için beğenilir, başkalarına tavsiye edilir ve kolayca iş bulur. İncili'nin Zamparalığı'nda ise bir kadının söylediği yalanlar İncili'yi oldukça zor durumda bırakır ve gerçekler birkaç saat içerisinde ortaya çıkar.

4.1.7. Ekonomik Gücü Kötüye Kullanmamak

Ekonomik gücü kötüye kullanmamak çalışmada “parayla insanlara olmadık işler yaptırmamak, rüşvet almamak ve vermemek” anlamlarıyla ele alınmıştır. Mal ve para

düşkünü olmak insana bazen akla gelmedik şeyler yaptırır. Bazıları maddi olanaklarından yararlanarak insanların zaaflarını kötüye kullanır. Bu durum her iki taraf için de istenmedik sonuçlar doğurur.

Tablo 12 “Ekonomik Gücü Kötüye Kullanmamak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
At Tekmesi	9
Bana Bir Şey Kalmadı ki	17
Bu Ense Sende Olunca	28

At Tekmesi'nde kadı işini görmek için İncili'den rüşvet olarak atını ister. Adaleti temsil eden bir kadı böyle bir teklifte bulununca İncili oldukça öfkelenir. Atını rüşvet olarak vermediği gibi durumu padişaha anlatır ve kadıyı görevinden attırır.

Bana Bir Şey Kalmadı ki adlı fıkrada küfürbazlığı ve serkeşliği ile meşhur bir adam arkadaşlarıyla iddiya girer. Kahvedeki gençler ekonomik güçlerini kötüye kullandıkları gibi küfürbazın para hırsını da kullanırlar. İncili'nin nargilesinden sigarasını tutuşturması karşılığında ona bir altın vereceklerini söylerler. Bunun için küfürbaz adam İncili'nin karşısına oturur ve dikkatini dağıtmak için kendi kendine ağza alınmadık küfürler savurarak oldukça rezil bir hale düşer. Adamın gözünü bürüyen para düşkünlüğü kendi kendisine dahi küfrettirir.

Bu Ense Sende Olunca' da zengin bir adam maddi gücünü kötüye kullanır ve bir insanla hoşla gitmeyecek şekilde uğraşır. Yapılan anlaşma gereği İncili bir kese altın karşılığında Yeniçeri Ağası'nın ensesini tokatlar.

Fıkralarda ekonomik gücü kötüye kullanmamak gerektiği, rüşvet almak ve rüşvet vermenin yanlışlığı anlatılmıştır. Maddiyata zaafi olanlar başkalarının adeta kuklası olmuştur. Buradan da “Para, mal, mülk sevdasıyla insana yakışmayacak işlere girişmek gerekir.” mesajına ulaşılır.

4.1.8. Empati

Empati, kişinin kendini başkasının yerine koyarak, onun duygularına ortak olarak düşünmesidir. Sözlükte ise bu kelime “duygudaşlık” (Türkçe Sözlük, 2011: 796) olarak mana bulur. İnsanların birbirini daha iyi anlaması için empati gerekir. Ancak bu sayede tok açın halinden, zengin fakirin halinden anlar. Bütün anlaşmazlıkların aslında temel nedeni olan bencillik ortadan kalkar. Böylece olaylara hep tek taraflı bakan, yal-

nızca kendi çıkarlarını düşünen insan tipi yavaş yavaş azalarak toplumda birlik ve beraberlik hakim olur.

Çalışmada empati değeri ile ilgili bulgulara üç fıkrada rastlanmıştır:

Tablo 13 “Empati” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Ayakkabımı Ben Aldım	14
Onu Hakim Efendiye Sor	109
Zalim Kaymakam	135

Ayakkabımı Ben Aldım’ da Sultan Murat yaptığı iyilikleri çok başa kalkar, kişilerin bu durumdan rahatsız olacağını hiç hesap etmez. İncili onu bu huyundan vazgeçirmek için küçük bir oyun oynar. Bir gün padişahla dolaşırken bir fakire rast gelirler. İncili hemen ona bir ayakkabı alır. Fakir uzaklaşırken arkasından çağırır ve “Ayakkabımı ben aldım, aman bir şey olmasın.” diyerek defalarca onu uyarır. Bunun üzerine fakir ayakkabıları çıkararak İncili’nin eline tutuşturur, başına kakılan ayakkabıları giymek istemediğini söyler. Bu sayede padişah derin derin düşünür ve karşıdaki kişilerin ne düşündüğünün önemli olduğunu anlar.

Onu Hakim Efendiye Sor’ da sevdiği kızı alamayan ve kızın babası tarafından haksızlığa uğrayan bir genç İncili’ye başından geçenleri anlatarak yardım ister. İncili empati yaparak gencin bu çaresizliğini gayet iyi anlar, ardından meseleyi çözüme kavuşturur.

Zalim Kaymakam’ da İncili yanına kasaba halkını da alarak zulmünden usanmışları kaymakamı şikâyet için valiye gider. Ancak vali kaymakamın yakın arkadaşıdır ve daha konuşmaya başlanmadan arkadaşına övgüler yağdırır. Bunun üzerine İncili de kaymakam aleyhinde konuşamaz. Çok memnun olduklarını, ancak böyle bir kaymakama başka kasabalarda da ihtiyaç olduğunu söyleyerek görev yerinin değişmesini ister. İncili’nin bu imâsı üzerine vali kasaba halkının neler çektiğini az çok tahmin eder, onların duygularına ortak olur ve kaymakamın görev yerini değiştirir.

Fıkralarda duygudaşlığın karşımızdaki insanın halinden anlamayı kolaylaştırdığı örneklenmiştir. Halden anlamak da ilişkileri güçlendirmiş ve sorunların akılcı şekilde çözülmesini sağlamıştır.

4.1.9. Gösteriş Düşkün Olmamak

Gösteriş düşkünlüğü, kendini beğendirmek ya da üstün göstermek için abartıya kaçmaktır. Bu bazen giyim kuşamla olduğundan farklı görünme çabasıdır, bazen üstün-

lük taslamak için mevcut bir durumu ziyadesiyle abartmaktır. Bir ferdin görünüşe, gösterişe aşırı düşkün olması insanı değerli kılanın kendi meziyetleri olduğunu bilmemesindedir.

İncili Çavuş fıkralarında en sık karşılaşılan değerlerden biri gösteriş düşkün olmamaktır. Özellikle dış görünümün önemli olmayışı, kişiye değer katanın iç güzelliği olduğu vurgulanır. İncili her fırsatta gösteriş budalalarını mat eder.

Tablo 14 “Gösteriş Düşkün Olmamak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Adamına Göre	2
Elmas Tasmalı Köpek	42
Gezen Mangal	52
Görünmez Sarık	53
Gözlerini Korkutmak Lazım	54
Hemesi Öyledir	59
İncili Çavuş Biraz Çirkinmiş	64
Nemse Kralının Elçisi	105

Adamına Göre'de İncili dış görünüşünden dolayı kendisiyle alay eden Fransa kralına haddini bildirir:

İncili Çavuş bir zamanlar Osmanlı elçisi olarak Fransa'ya gönderilmiş. İncili'nin kara kuru kılığına bakarak küçümseyen Fransa kralı demiş ki:

- Bana senden başka gönderecek adam bulamamışlar mı?

İncili Çavuş şu cevabı vermiş:

“Osmanlılar, adama göre adam gönderirler. Beni de sana göndermelerinin sebebi bu olsa gerek!

Bu fıkrada kişileri yalnızca dış görünüşlerine bakarak yargılamanın ne denli yanlış olduğu ifade edilmiştir. Bir ülke yöneticisinin gelen elçiyi siyasi donanım ya da insan ilişkileri bakımından değerlendirmek yerine yalnızca esmer ve zayıf oluşuyla niteliksiz olarak görmesi hoş karşılanmamıştır.

Elmas Tasmalı Köpek isimli fıkrada Avusturya kralı elçi gönderir. Elçi kralın talimatı üzerine çeşit çeşit mücevherler takar, gösterişli elbiseler giyer. Ancak padişah bu durumdan rahatsız olur ve bunu İncili'ye bildirir. İncili elçinin bu gösteriş düşkünlüğüne son vermek için bir köpeğe kadife kumaştan kıyafet giydirir, elmas işlemeli tasma takar ve elçinin göreceği bir yere getirir. Elçi şaşkınlığını gizleyemez, ilk defa elmas tasmalı bir köpek gördüğünü söyler. İncili durumu şu sözlerle izah eder:

Evet sefir hazretleri, haklısınız. Fakat padişahımız, iyi kumaştan elbiselerle; elmas, altın ve zümrütle bir köpeğin kıymetinin artmayacağını anlatmak için bu hayvanı böyle gezdirtiyor, demiş.

Bu söz üzerine sefir görünüşe haddinden fazla önem vermenin manasızlığını algılar ve ertesi gün en sade kıyafetleri ile padişahın huzuruna çıkar.

Fıkroda “Kişiyi değerli kılan pahalı elbiseler ve süsler değil; kalptir, gönüldür, davranışlardır.” mesajı verilmiştir. Gösterişli kıyafetler içerisinde boş bir insan olmaksansa; sade kıyafetler içerisinde kaliteli, ağırbaşlı, sözü değerli biri olmak üstün tutulmuştur.

Gezen Mangal'da Şah Abbas'ın gösteriş düşkünlüğü eleştirilir. Şah'ın zenginliğini göstermek için elmas süslü bir mangalı oda oda gezdirmesi boş bir çaba olarak nitelendirilir.

İran elçiliği sırasında şahın sarayını ziyaret eden İncili Çavuş'a Şah Abbas zenginliğini ve sarayın ihtişamını gösterip övünmek istemişti. Şahın bir altın mangalı vardı ki, kapağı çok kıymetli zümrütlerle, incilerle süslüydü. Kulpuna da göz kamaştıran büyük bir elmas oturtulmuştu. Mihmandarlar Türk elçilik heyetine şahın sarayını gezdirdiler. Misafirler bir odayı inceleyip diğerine geçerlerken hademeler de bu mangalı o odaya götürdüler. Böylece sarayın bütün odalarında kıymetli mangallar bulunduğu izlenimi vermekteler.

Saray gezildikten sonra Şah, Türk heyetini kabul etti, onlara sordu:

- Sarayımızı nasıl buldunuz?

İncili şöyle cevap verdi:

- Kıymetli şahım, sarayınız çok büyük ve muhteşemmiş, gezmekle bitiremedik. Çok yorulduk ama mangalınız da bizimle beraber yoruldu.

Fıkroda “Sahip olunan mal ve mülkle gösteriş yapmak, üstün görünmeye çalışmak yersiz bir davranıştır. Kişiyi bir değer katmaz.” mesajı verilmiştir.

Görünmez Sarık'ta kendini beğenmiş bir eyalet beyi oldukça süslü, çiçeklerle dokunmuş, sihirli bir sarık takarak halkın karşısına çıkmayı planlar. Ancak İncili onun bu gösteriş merakını kırmak için hayali bir şal dokur yani aslında ortada şal falan yoktur. Bir gün İncili şalın hazır olduğunu söyler, beyin kafasına şalı sarıyormuş gibi yapar. Böylece bey üzerinde şal olmayan sade bir takkeyle halkın karşısına çıkarak rezil olur.

Gözlerini Korkutmak Lazım isimli fıkrada son derece zengin biri sırf gösteriş yapmak uğruna ısrarla vali olmak ister. Fıkranın giriş bölümünde bu durum anlatılır:

Fevkalade zengin, maruf ve büyüklük tasladığı halde son derece ahmak, mecnun denilecek kadar budala biri vardır. Bu adamın yegâne emel ve arzusu bir eyalet valisi olmak ve bu sayede gösteriş yapmak olduğundan bu hususta her zaman bu amacı için çalışır, vezirleri daima rahatsız eder.

Adamın gösteriş merakı amacına ulaşmaz, İncili onun gayet budala olduğunu ortaya çıkarır ve vali olarak görev yapacak yetide olmadığına adamın kendisi de ikna olur.

Hemesi Öyledir'de İran sefiri kendi devletinin üstünlüğünü ispat hırsıyla İncili'nin her sözüne gayet mübalağalı olarak karşılık verir. Bu diyalog neticesinde gösteriş uğruna ne dediğini o kadar bilmez ki bizzat kendi ağzıyla “*Bizim İran'ın hemesi kurumsaktır.*”² deme gafletine düşer. O günden sonra artık elçi dersini almıştır, mübalağadan vazgeçer.

İncili Çavuş Biraz Çirkinmiş'te padişah İncili'ye çirkin olduğunu imâ eder. Ancak İncili görünümüne pek önem vermediği için aldırış etmez:

*İncili Çavuş çirkin bir adammış. Bir gün padişah İncili Çavuş'a dönerek,
- Hiç Aynalı Çarşı'dan geçtiğin olmuyor mu? demiş.*

İncili padişahın söylemek istediğini anlayarak:

- Aman padişahım, aklınıza bakın, takdir-i Hûda böyle halk etti, demiş

Padişah, İncili'nin bu cevabına hem üzülmüş hem de gülmüş.

Burada güzellik ya da çirkinliğin bireyin kendi tercihi olmadığı ve kişinin değeri hakkında hüküm vermede bir ölçü olamayacağı vurgulanmıştır.

Nemse Kralının Elçisi'nde dış görünüşe haddinden fazla önem veren Alman elçisine bir ders verilir. Elçi saraya geldiği sırada tuvalete değerli taşlarla süslü bir çift terlik konur. Elçi şaşırarak bu denli değerli bir terliğin neden tuvalette bulunduğunu sorar. İncili'nin cevabı hazırdır:

² kurumsak: deyyus (Yeni Tarama Sözlüğü, 1983:149). Burada kurumsak kelimesi hem erkekler için kullanılan kaba bir tabir hem de kendiyi ziyadesiyle övünen, kurumlanan anlamlarındadır. İran elçisinin üstünlük taslamak adına her söze mübalağa ile karşılık vermesi üzerine İncili, elçiyi bozmak için kasıtlı olarak böyle bir kelime kullanmıştır.

Saygıdeğer elçi, tüm yeryüzünde herkesin çok önem verdiği mücevherlere, o değerli taşlara bizim padişahımız efendimiz hiç önem vermez. O, varlıklı olmayı süs eşyalarında değil; zekâ, akıl ve bilgide arar. Bu nedenle herkesin üstüne başına takıp gösteriş yapmak istediği mücevherleri, yüznumaradaki nalin ve benzeri eşyayı süslemekte kullanırlar.

Elçi, bu uyarı üzerine ertesi gün üstündeki tüm mücevherleri sandığına koymuş ve ondan sonraki toplantılara sade giysilerle gitmiş.

Fıkırada akıl, bilgi ve zekânın önemine dikkat çekilerek; dış görünüşe haddinden fazla önem vermemek gerektiği çok net ifade edilmiştir.

4.1.10. Güvenilirlik

Güvenilirlik; kendisine güven duyulan, sözüne itimat edilen bir insan olmaktır. Güven ilişkilerin adeta sağlamasıdır. Özü sözü bir olan, içten davranışlar sergileyen, tutarlı kimseler sosyal çevrelerinde kolayca benimsenirler. Bireyin karşısındaki insanlara inanması, onların duygularından emin olması ilişkilerde olumlu bir iklim oluşturur.

Fıkralarda İncili güvenilir bir karakter olarak yer alır. Öyle ki padişah ona akıl danışır, zor meselelerin halli için ondan yardım beklenir, arkadaşları onunla sırlarını paylaşır... İncili de bu güveni asla boşa çıkarmaz. Kimseyi yarı yolda bırakmaz, akıl danışanlara makul fikirler sunar, sır saklar, hak yemez, ikiyüzlülük yapmaz.

Tablo 15 “Güvenilirlik” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Gözlerini Korkutmak Lazım	54
Hangisi Anası	57
Hesabilik	61
Kabak Sazı Meselesi	78
Kapağıyla mı Sokayım?	81
Nemse Kralının Elçisi	105
Padişaha Akıl Veren İncili'nin Başına Gelenler	113
Sana Direk Derlerse	117

Gözlerini Korkutmak Lazım'da padişah İncili'ye son derece güvendiği için davranışlarını derleyip toparlamak üzere onu vali olmak isteyen adamla birlikte Atina'ya gönderir.

Hangisi Anası isimli fıkırada padişah yine birçok konuda bilgisine güvendiği İncili'ye danışır. Saraya hediye gelen iki kısraktan hangisinin daha büyük olduğu bir türlü

ayırt edilemez. Saraydakiler “Bunu bilse bilse İncili Çavuş bilir.” diyerek meseleyi ona anlatır. İncili kendince bir yöntemle hangi at ana, hangi at yavru belli ederek olayı çözer.

Hesabilik'te İncili çevresi tarafından güvenilir bir genç olarak nitelendirilir. Bu sayede kahvecinin bir beye tavsiye etmesiyle İncili konakta işe başlar.

Kabak Sazı Meselesi'nde Cafer Ağa'nın yanlış ve zararlı işler yaparak etrafındakileri üzmesi üzerine saray erkanı İncili'yi güvenilir bularak onun etrafında toplanır. İncili de aldığı bu destekle bir eğlence tertip eder ve Ağa'ya unutamayacağı bir ders verir.

Kapağıyla mı Sokayım? fıkrasında hakkında idam kararı verilmiş bir tüccar meseleyi halledeceğine güvenerek İncili'ye müracaat eder.

Nemse Kralının Elçisi'nde padişahın İncili'ye güvenerek ona türlü vazifeler vermesi şöyle aktarılır:

Padişah I. Ahmed, zekâsına, hazırcevaplığına ve siyasal alandaki bilgisine güvendiğinden, İstanbul'a gelen elçilerle ilgilenme görevini, İncili Çavuş'a verirmiş. Bir ara Nemse Kralı İstanbul'a bir elçi yollamış. Elçi, varlıklı biriymiş ve varlıklı bir kişi olduğunu göstermekten son derece hoşlanırmış. Nitekim, Osmanlı sarayına da ne kadar mücevheri varsa takıp takıştırarak gelmiş. Padişah ve vezirler bu durumu garipsemişler. Padişah “Elçiye zeval olmaz” düşüncesiyle pek ses çıkartmamışsa da Nemse elçisini, bu garip ve yanlış alışkanlığından vazgeçirmek için İncili Çavuş'u görevlendirmiş.

Padişaha Akıl Veren İncili'nin Başına Gelenler'de padişah İncili'ye güvenerek hanım sultanla arasında bir soğukluk, dargınlık olduğunu paylaşır ve nasıl barışabileceğini danışır. İncili'nin padişahı yönlendirmesiyle küslük sona erer.

Sana Direk Derlerse adlı fıkrada valinin çok güvendiği İncili'yi en mühim tahsilât işlerine sevk ettiği anlatılır:

İncili Çavuş, saraya intisap etmeden evvel bir eyalet valisinin mahiyetinde tahsildarlık edermiş. Eyalet valisinin çok büyük itimat ve teveccühüne mazhar olan İncili, vali tarafından en mühim tahsilât işlerine sevk edilirmiş. Gene bir gün İncili, vali tarafından çok mühim bir tahsilât işine sevk edilmiş.

Görülüyor ki, fıkralarda güvenilirlik değeri İncili Çavuş olumlu örnek gösterilerek işlenmiştir. Etrafındakilerin güvenini kazanmış olmak İncili'yi akıl danışılan, düşünceleri önemsenen, kendisine kefil olunan biri konumuna getirir. Böylece “Tutarlı davranışlarıyla güven kazanmış birinin toplumda saygın bir yer edinerek kabul görür.” mesajı aktarıl-

mıştır.

4.1.11. Hazırcevaplık

Hazırcevaplık sözlükte “Gerektiğinde çabuk ve yerinde cevaplar bulup verebilme.” (Türkçe Sözlük, 2011: 1075) olarak tanımlanır. Hazırcevaplık hızlı düşünme becerisi gerektirdiğinden zekâ ile doğrudan ilişkilidir denebilir. Hazırcevap insanlar genellikle esprili, hoşsohbet, kavrayışlıdır. Duruma uygun, özlü, kimi zaman nükteli, kimi zaman eleştirel ifade tarzı kıvrak bir zekânın ürünüdür. Hazırcevaplık, patavatsızlık, saygısızlık veya gevezelik olarak algılanmamalıdır. Burada çok konuşmak değil; anında, öz ve yerinde konuşmak önemlidir.

İncili Çavuş fıkralarında en sık karşılaşılan eğitici değer hazırcevaplıktır. Çünkü fıkraların çoğuna İncili'nin hazırcevaplığı damga vurmuştur. Bir son söz olarak İncili'nin kişilere verdiği cevaplar fıkranın özeti gibidir, eğitici ileti de genellikle bu cevapta saklıdır.

Tablo 16 “Hazırcevaplık” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Adamına Göre	2
Altın Pulluğun Değeri	5
Anam da Kundakta	8
Ateş	10
Atla Ne Konuştu?	11
Boş İte Menzil Sorulmaz	24
Boynuzsuz Koç	25
Çalınır Saat	34
Çatal Çatal	35
Eşek Lisanınca Verdi	47
Eşek Yedi	48
Gezen Mangal	52
İncili ile Köylü	66
İncir Ağacı	73
Makamlarını Bulamamışlar	93
Merkep Neye Gülüyor?	95
Ne İçin Peşini Kabul Etmesin?	101
Nefes	104
O, İncili Katırının	106
Padişah Ararım	111
Size de Neuzübillah Derlerdi	121
Top Top Yumurta	126
Üstten Sokuyorum Alttan Çıkariyorum	128

Adamına Göre'de İncili hazırcevaplığıyla kendisini küçümseyen Fransa elçisine şu cevabı vererek onu susturur:

Osmanlılar, adamına göre adam gönderirler. Beni de sana göndermelerinin sebebi bu olsa gerek!

Altın Pulluğun Değeri'nde padişah uzun süredir izini kaybettirmiş olan İncili'yi bulmak ister. İncili'yi farklı kılan özelliği söylediği sözler, verdiği cevaplardır. Bunu bilen padişah bir altın pulluk yaptırıp şehir şehir dolaştırır ve herkesin bir fiyat biçmesini ister. Pulluk İncili'nin bulunduğu şehre gider. İncili kendisinden bu pulluğa bir fiyat biçmesi istenince şöyle der:

Mart yağar, mayıs öğünürse bu pulluğa paha biçilmez. Amma mart ayında yağış olmaz, mayıs ayı da kurak geçerse, kırsın kırsın da soksun.

Bu sıra dışı cevabı duyan padişah "Bunu olsa olsa İncili söylemiştir." diyerek hemen onu saraya çağırır.

Fıkroda hazırcevaplık zekânın bir göstergesi sayılmış ve üstün bir meziyet olarak görülmüştür.

Anam da Kundakta fıkrasında kendisini genç bir kız olarak tanıtan yaşlı kadını şu cevabıyla fena halde bozar:

"A koca hanım, eğer sen henüz 'genç' isen benim anam da kundaktadır..."

Ateş'te İncili kendisine takılan hocaya verdiği cevapla onun cehennemlik olduğunu imâ eder:

İncili Çavuş bir gün çubuğunu yakarken, birlikte bulunduğu bir hoca kendisine takılmış:

- Be İncili, cennette ateş yok! Çubuğunu orda neyle yakacaksın acep?

İncili bir yandan çubuğunu ateşlerken, bir yandan da şöyle demiş hocaya:

- Cennette ateş yok mu? Olsun. Gider cehennemde sizler için yakılan ateşten alırım!

Atla Ne Konuştu? adlı fıkrada İncili kendisiyle alay eder gibi cılız mı cılız, uyuz mu uyuz bir at hediye eden İran elçisine bozular. Atın son derece yaşlı ve aciz olduğunu anladığını belirtmek için ise eğilip atın kulağına bir şeyler söylemiş gibi yapar. Oradakiler merak edip atla ne konuştuğunu sorar:

- Atla ne konuştun? Ata ne dedin? At sana ne söyledi ki böyle kahkahayla güldün?

Bunun üzerine, İncili Çavuş:

- Ata sordum: Ey ruhumun ruhu! Tanır mısın Hz. Nuh'u?

Şah da:

– *Eee! At ne dedi? deyince İncili Çavuş:*

– *At bana şöyle dedi:*

Nuh da ne ki be gardaş, sırrımı kimseye etme faş.

Ben Hz. Adem'e taş taşımışam taş.

İncili atın ağzından bazı sözler aktardığı cevabında aslında atın oldukça yaşlı olmasına gönderme yapar.

Boş İte Menzil Sorulmaz'da İncili'nin zaptiye çavuşuna verdiği cevap onun parlak bir zekâyâ sahip olduğunu gösterir:

*Zaptiye eri sokakta karşılaştığı Nebi'yi yanına alarak karakola gelir. Karakol-
da Nebi 'ye bazı ikramlar yapılır. Zaptiye Çavuşu Nebi 'ye bazı sorular sorar:*

- *Nerelisin?*

- *Kalahtyam.*

- *Kale dediğin yer neresidir?*

- *Gürcistan'ın bakarında, Kurdevan'ın akarındadır.*

- *Oradan buraya kaç günde geldin ?*

- *Çavuşum boş ite menzil sorulmaz.*

Bu cevaptan sonra çavuş, Nebi'yi yanından ayırmamış, onu Yeniçeri Ocağı'na yazdırmış.

Fıkıradaki hazırcevaplık zekâyı yansıtan, bireylerde kazanılması istenen bir değer olarak yer almıştır.

Boynuzsuz Koç'ta İncili saray şairlerinden gayet alımlı ve hoş bir bayan olan Fitnat Hanım'ı beğenmektedir. Evli olan İncili her fırsatta Fitnat Hanım'la konuşmaya çalışır. Bir gün yolda karşılaşırlar. Fitnat Hanım bayram için koç bakmaya gittiğini söyleyince İncili:

– *Burada ben varken koça ne gerek var sultanım.*

Fitnat Hanım:

– *Yok yanlış anladınız, ben boynuzlu değil, boynuzsuz koç alacağım.*

Böylece Fitnat Hanım'ın hazırcevaplığı İncili'yi mat eder.

Çalınır Saat'te padişahın İncili'ye hediye ettiği saat çalınır. Padişah saati neden çaldırıldığını İncili'ye sorar. İncili'nin cevabı hazırdır:

“Efendimiz bana çalınır saat vereceğinize çalar saat ihsan buyursaydınız çalınmazdı.”

Padişah bu cevabı çok beğenir ve hemen İncili'ye değerli bir çalar saat hediye eder.

Çatal Çatal'da İncili hoppa ve hafifmeşrep olarak nitelendirilen bir kadını hazırcıvaplığıyla feci halde bozar. Bu diyalog fıkrada şöyle yer alır:

“Kadın:

–Kurbanlık arıyordum, kimsem olmadığından kendim geldim buraya.

İncili:

– Aman hanımefendi, kurbanı ne gerek; ben size kurban olayım!

Kadın bu sözlerden çok hoşlanmış ve :

– İyi ama sizin boynuzlarınız yok ki, demiş.

İncili yerlere eğilerek kadını selamladıktan sonra:

–Önemli değil, sizin evde bir gün kalırsam çatal çatal boynuzlarım çıkar.”

Eşek Lisanınca Verdi'de İncili bir eşeğe okuma öğrettiğini iddia eder. Eşeği getirip önüne kitap koyunca hayvan sayfaları çevirir, koklar. Padişah bundan bir şey anlamadıklarını söyleyince İncili cevap verir:

“Eşek lisanınca okuyup manasını verdi, tabii anlayamazsınız.”

Eşek Yedi fıkrasında İncili kıvrak zekâsı ve hazırcıvaplığıyla tarlanın ortasına abdest etmesini *“Salatalıkların daha iyi olması için onları gübreliyorum.”* diyerek açıklar ve böylece dayaktan kurtulur.

Gezen Mangal'da süslü bir mangalı oda oda dolaştırarak zengin görünüp övünmek isteyen İran şahı, İncili'nin *“Kıymetli şahım, sarayınız çok büyük ve muhteşemmiş, gezmekle bitiremedik. Çok yorulduk ama mangalınız da bizimle beraber yoruldu.”* cevabını vermesiyle bu çabanın boş olduğunu anlar.

İncili ile Köylü fıkrasında kendisine eşek benzetmesi yapan köylüyü İncili hazırcıvaplığıyla alt eder:

İncili daha İstanbul'a yerleşmeden, köyünde eşeğine binmiş pazara gidiyormuş.

Yolda şakacı bir köylüye rastlamış. Köylü, İncili ve eşeğini göstererek sormuş:

–Hemşerim böyle nereye gidiyorsunuz ikiniz?

İncili lafın altında kalır mı, hemen şu yanıtı vermiş:

–Üçümüz için pazardan arpa saman almaya.

İncir Ağacı'nda acımasızlığı ve zulmüyle nam salmış bir vezire İncili "ocağına incir ağacı dikmek" deyimiyle bir cevap verir ve onun zalimliğine gönderme yapar.

Acımasızlığı ve zulmüyle nam salmış bir vezir, konağın bahçesini düzeltiyormuş. Kocaman bir incir ağacı bahçenin görüntüsünü bozuyor diye kesmek istemiş. Bir rastlantı sonucu orada bulunan İncili, vezire şöyle demiş:

–İncir ağacını bırakınız yerinde dursun efendimiz.

–Niçin?

–Nasıl olsa bir gün ocağına dikecek birisini bulursunuz efendim.

Makamlarını Bulamamışlar'da İncili saz çalmayı dener ancak pek beceremez. Çıkan seslerden hoşnut olmayanlar onu "Bu nasıl çalış, parmaklar perdeleri arar bulur, basar da makamlarına göre ses çıkarırlar." diye eleştirir. İncili'nin ise cevabı hazırdır:

"Onlar makamları bulamamışlar arıyorlar. Ben buldum, çalıyorum."

Merkep Neye Gülüyor? adlı fıkrada hazırcevap bir imam İncili tarafından çok beğenilir ve padişahın yanına girmeye hak kazanır.

"İncili, imamın ihmal edilemeyecek derecede hazırcevap olduğunu anladığından onu beraberce İstanbul'a getirmeye zihnen karar verir."

Ne İçin Peşini Kabul Etmesin? fıkrasında bir ikindi vakti İncili camide uzun süre namazla meşgul olan ihtiyarın geçmiş namazlarına kaza kıldığını öğrenir. Bunun üzerine İncili de namaza durur. Selam verince ihtiyar sorar:

Evladım, sen de uzunca kıldın ne namazı idi yoksa senin de mi borcun vardı?

–Hayır borcum yoktu, ben de gelecek namazlardan kıldım.

–Aa ! Hiç olur mu? Gelecek namaz kılınır mı?

–Ne tuhaf şey, niçin olmasın? Sizin önceniz, geçmişiniz kabul ediliyor ve oluyor da ne için benim peşinim kabul olmasın?

Bu cevapla İncili ihtiyarı hayretler içinde bırakarak camiden çıkar.

Nefes' te Şah İsmail'in Rum'daki herkesin çirkin görünümlü olduğunu söylemesi üzerine İncili anında bir cevap verir ve şahı susturur:

"Ey Şahım Rum'da mahbup vardır ki en kötüsünün zartası şahımın nefesinden âlâdır."

O, İncili Katırının fıkrasında nikâh şahitliğini yaptığı bir arkadaşı sağda solda İncili'nin arkasında atıp tutar, İncili mükemmel bir cevapla söylediği kötü sözleri sahibine iade eder:

– *O İncili katırının bulunduğu nikâhtan hayır mı gelir? Onun huzuru, şerre alamettir. Ne yaptım da bana şahitlik edesin dedim?*

Laf döner, dolaşır, nihayet İncili Çavuş'un kulağına varır. İncili güler. Muhatapları, İncili'yi kışkırtmak isterler:

– *Bre İncili. O kem sözlere nasıl katlanırsın? Biz dahi seni sinirlenecektin sanırdık.*

İncili Çavuş, yine güler:

– *O zat, kendi katırlığını ifade etmiştir. Zira biz orada ona vekâleten bulunmuştuk.*

Padişah Ararım'da İncili hazırcevaplığıyla bu defa bir zaptiye erinin dikkatini çeker:

Nebi, İstanbul'da bir süre sokaklarda başıboş dolaşıp durur. Sağı solu araştırmacı bakışlarıyla süzer. Bir ara yine böyle dolaşırken Nebi'nin bu durumu, zamanın zaptiye erlerinden birinin dikkatini çeker. Yanına çağırır ve sorar:

- *Ne gezersin, ne ararsın?*

- *Padişahu ararım.*

Zaptiye kızar:

- *Bre delikanlı padişah hiç sokakta aranır mı, deyince, Nebi de:*

- *Benim padişahım meydanda gezer. Senin padişahın gibi evde saklanmaz.*

Zaptiye eri, bu acemi delikanlıda bir şeyler olduğunu sezer. Onu yanına alır, görev yaptığı karakola götürür.

Size de Neuzübillah Derlerdi'de II. Selim İncili'ye sorar: “ *İncili, eski halifeler zamanında bir âdet vardır. Halifelere müteassim billah, mustekim billah vesaire gibi unvanlar takarlardı. Eğer bu âdet hâlâ devam etmiş olsaydı, bana ne denirdi acaba?*”

İncili II. Selim'i pek sevmediğinden eline geçen bu fırsatı kaçırmaz ve hemen cevap verir: “ *Efendimiz, eğer size de “Billah”lı bir unvan takmak icap etseydi; Neuzübillah derlerdi.*”

Top Top Yumurta'da İncili padişahla bir yayladan geçmektedir. Padişah İncili'ye sorar: “Şimdi burada ne lazım?” İncili ise “Top top yumurta, top top patates. Taze soğan da olsa iyi olur hünkârım.” der.

Bir yıl sonra yine aynı yayladan geçerken padişah sorar:

- *Ey İncili o dediklerin ne ile tatlı olur?*

İncili hiç düşünmeden:

-Tuz ve toz biber ile tatlı olur sultanım. Unuttum mu sandın, cevabını verir.

İncili bir daha hazırcevap olduğunu padişaha gösterir.

Üstten Sokuyorum Altan Çıkarıyorum'da İncili bir yol kenarına oturarak bir yandan elindeki ekmek parçasını yerken bir yandan da büyük abdestini yapar. Tam bu sırada ordan geçen hükümetin adamları şaşırıp kalır ve İncili'ye ne yaptığını sorarlar. İncili hiç aldırış etmeden cevap verir ve yaptığını gayet olağan bir şeymiş gibi açıklar:

“Hiç, üstten sokuyor, alttan çıkarıyorum.”

Görülüyor ki; fıkralarda hazırcevaplığın patavatsızlık olmadığı, uygun yer ve zamanda durumu kurtaran zekice cevaplar olduğu görülmektedir. Bazen de olumsuz tutumları yermede, taşı gediğine koymada cesurca söylenmiş bir çift söz olarak karşımıza çıkmaktadır. İncili Çavuş ile hazırcevaplık özdeşleşmiştir denilebilir. İncili'nin nükteli, ince alaylı, çabucak ve yerinde söylediği her sözü adeta parlak zekâsını yansıtmıştır.

4.1.12. Her Söze İnanmamak

Her söze inanmamak, sorgusuz sualsiz hemen her şeye ikna olmamaktır. Duyulanların safiyane kabul edilmesinden öncelikle bir mantık süzgecinden geçirilmesi, sebeplerin ve sonuçların yargılanması daha yerinde bir davranıştır. Bu davranış fertlerin hata yapma ihtimalini minimum düzeye indirebilir. Kişinin çevresindeki durumları kendi çerçevesinden yorumlaması ve bir karar vermesi ön yargıyı da engellemiş olur. İyi ile kötüyü net olarak ayırmak, haksızlığa uğramamak için her söylenileni olduğu gibi doğru ya da yanlış kabul etmemek; kendi duygu dünyanda yorumlayarak karar vermek gerekir.

İncili Çavuş fıkralarında her söze inananlar genellikle kandırılır ve gülünç duruma düşer. Her duyduğuna inanmamak, herkese kanmamak gerektiği bazı fıkralarda doğrudan söylenmiştir.

Tablo 17 “Her Söze İnanmamak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Dolap Çevirmek	38
Dolap Ne Ola ki?	39
Erkek	43
Her Söze İnanma	60
İncili'nin Zamparalığı	72

Dolap Çevirmek isimli fıkroda saray mensuplarından biri bir dolandırıcının söylediklerine hemen inanır ve yüz altını alınarak dolandırılır.

Dolap Ne Ola ki? adlı fıkroda saray erkanından bir paşa İncili'den kendisine bir dolap çevirmesini ister. İncili bu iş için iki kese altın gerektiğini söyler. Paşa hemen inanarak altınları verir. İncili altınları alır ve ortadan kaybolur. Böylece paşa her söylenene hemen inandığı için iki kese altınından olur.

Erkek'te Yahudi sarraf Salomon her söylenene inandığı için kandırılır ve oldukça gülünç duruma düşer. Kolcu Kâzım Salomon'un eşi Rebeka'ya aşıktır. Onu elde etmek için kadın kılığına girer. İncili kadın kılığındaki Kolcu Kazım'ı Salomon'a doğum yapmak üzere olan hanımı olarak tanıtır. Karısının doğum yapacağını söyleyerek eşi Rebeka'nın ona yardım etmesini ister. Salomon bu düzmeceye inanır ve karısını kendi eliyle Salomon'a teslim etmiş olur.

Her Söze İnanma'da İncili'nin tımarhaneyi ziyareti sırasında bir deli tarafından her söze inanmaması konusunda küçük bir oyunla uyarılması ele alınır. Deli neden orada bulunduğunu İncili'ye şöyle açıklar:

Ben kendi işimde, gücümde bir adamdım. Fakat bir kusurum vardı. Bu da her söze inanır olmamdı. Elimle koymadığımı alırdım. İşte bunlar beni buraya getirmeye sebep oldu.

Ardından İncili'ye bir şeyler anlatır, İncili anlatılanlara inanır ve delinin dediklerini harfiyen yapar. Tam bu sırada deli İncili'yi yakalar ve onu şiddetle sıkarak bağırır, kendisi de kahkahalarla güler. Bu defa her söylenene inandığı için İncili'yi eleştirir:

Her söze inandığım, elimle koymadığım şeyi aldığım için beni buraya getirdiler demedim mi? Sözüme niye aldandın, elinle koymadığın şeyi neden almaya kalktın?

Bu fıkra, adından da anlaşılacağı üzere, kişinin her duyduğunu sorgulamadan kabul etmesinin yanlışlığını açıkça ifade etmiştir.

İncili'nin Zamparalığı'nda İncili, bir bayan tarafından eğlence vaadiyle kandırılır ve gecenin bir vakti sokak ortasında gecelik entari, ayağında terlik, başı açık öylece kalakalır. Bu halinden dolayı kol gezmekte olan yeniçeriler onu karakola götürür. Karakol zabiti ifadesini aldıktan sonra İncili'ye şöyle nasihat eder:

Burası İstanbul'dur. Her gördüğüne aldanırsan daha çok geceler böyle çırılçıplak sokak ortalarında kalırsın. Bu defalık senin yabancı olduğuna hürmet ederek cezayı affediyorum.

Fıkralarda başkaları tarafından kandırılmamak için biraz uyanık olmak, her gördüğüne hemen aldanmamak tavsiye edilmiştir. Her sözü düşünce süzgecinden geçirmeden kabul etmemek gerektiği öğütlenmiştir.

4.1.13. İyi Niyet

Kötülük düşünmemek, gönül kırmamak, olumlu ve samimi yaklaşmak şeklinde tanımlanabilecek iyi niyet ahlaki bir erdemdir, olgunluktur. Bir menfaat endişesi gütmeyen güzel, doğru, hoş gidecek davranışlar sergilemenin kişiye geri dönüşü gönül ferahlığıdır. Bazı atasözleri iyiliğin iyilikle karşılık bulacağını çok iyi anlatır: “İyilik eden iyilik bulur.”, “İyilik yap denize at; balık bilmezse Halik bilir.”

İncili Çavuş fıkralarında iyi niyetin önemi genellikle kötü niyetli kişilerin cezalandırılmasıyla aktarılmıştır. Kötü insanların başına gelen olumsuz yaşantılar kötülüğün kötülük getireceğini sezdirir. Bu şekilde iyi niyetin önemini vurgulayan altı fıkra tespit edilmiştir.

Tablo 18 “İyi Niyet” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Ağa Hazretlerinin Teridirler	3
Anam da Kundakta	8
Ayakkabını Ben Aldım	14
Balat- Arnavutköy	16
Yol Arkadaşının Kıymetini Bilmemişsin	134
Zalim Kaymakam	135

Ağa Hazretlerinin Teridirler'de Cafer Ağa kötü niyetli insan tipi olarak yer alır. Başkalarının aleyhinde konuşması, İncili'yi padişahın yanında küçük düşürmeye çalışması ve kin tutması onun sevilip sayılmasını engeller. Cafer Ağa'nın olumsuz davranışları şöyle açıklanır:

Bir gün padişah, İncili'ye sorar:

– İncili, Hacı Cafer Ağa daima senin aleyhinde konuşuyor. Bunun sebebi nedir?

İncili gülererek cevap verir:

– Efendim Hacı Cafer Ağa'yı, sizin hizmetinize girmeden önce bir gün gücendirmiştim. Hâlâ sinirini alamadığı için aleyhimde konuşuyor ve beni sizin nazarınızda küçük düşürerek benden intikam almak istiyor!

Anam da Kundakta fıkrasında bir kadının hiç evlenemeyip bekar kalması çok kötü niyetli olmasıyla ilişkilendirilir:

İncili henüz İstanbul'a gelmeden önce sokakta bir kadınla karşılaşır. Bu kadın da çok şirret birisidir. Bu nedenle hayatında hiç evlenemeyip bekâr kalmıştır.

Bu fıkrada şerli olmak, kişinin mutlu bir yuva kurmasını engelleyen sakınılması gereken bir yaklaşım şeklinde yansıtılmıştır.

Ayakkabını Ben Aldım karşılık beklemeden iyi niyetli olmayı, yapılan iyiliklerin gizli tutulması gereğini öğütler. Sultan Murat'ın yaptığı iyilikleri başa kalkma huyu İncili'nin hoşuna gitmez, ona güzel bir ders vererek padişahı bu hususta derin derin düşünmeye sevk eder.

Balat- Arnavutköy sağır ve dilsiz sandığı İncili'yi kazıklama planı yapan kötü niyetli bir kayıkçıyı anlatır. İncili çok yorgun olduğu bir günün sonunda kayığa biner ve konuşmak yerine eliyle işaret ederek kayıkçıya karşıyı gösterir. Kayıkçı bir şey sorar ancak İncili yorgunluktan yine sessiz kalır. Kayıkçı Mişon İncili'nin sağır ve dilsiz olduğuna kanaat eder ve sesli sesli şöyle düşünerek kötü niyetini dillendirir:

Anlaşıldı, bu adam küp gibi sağır ve dilsiz bir dangalağın teki. Herhalde Kasımpaşa'ya gidecek. Yağlı bir müşteriye benziyor, kaz gibi yolarım onu.

Bu söz üzerine İncili sağır ve dilsiz rolü yapmaya devam eder. Yol boyunca kendisine küfürler savuran bu adama bir orayı bir burayı işaret ederek onu bir hayli yorar. Sonunda Arnavutköy'e varılınca İncili kayıkçı Mişon'a aslında sağır ve dilsiz ol-

madığını açıklar. Kayıkçının böyle zannederek ona küfürler saymasını ve kendisini do-landırmayı planlamasını terbiyesizlik addeder. Onu karakola şikayet edeceğini söyler. Mişon korkar ve hemen uzaklaşır.

Yol Arkadaşının Kıymetini Bilmemişsin'de iyiliğin önemi genç bir kızın ağ-zından şu cümleyle aktarılır:

“İyi kişiler iyilikleri ile anılırlar, kötü kişiler unutulup giderler.”

Fıkroda genç kızın bu cümlesiyle iyilik ile kötülük karşılaştırılır. Sonuç olarak ise iyiliğin kötülükten üstün olduğu vurgulanır.

Zalim Kaymakam son derece zalim ve kötü niyetli olan Kaymakam Müslim'in başına gelenleri anlatır. Kaymakamın halka yaptığı kötülükler elbette ki yanına kâr kalmaz; şikâyet üzerine görev yeri değişir.

Sonuç olarak; fıkralarda kötü niyetli kişilerin başlarına gelenlerle iyi niyetin önemi anlatılmıştır. Art niyetli insanlar bunun hep zararını görmüş, bedelini ödemiştir. Böylece iyi niyet, benimsemesi tavsiye edilen bir değer olarak yer almıştır.

4.1.14. Kanaatkârlık

Kanaatkârlık; kanaatkâr olma durumu, kanaatlilik, kanıklık, yetingenliktir (Türkçe Sözlük, 2011: 1293). Elindekilerin değerini bilen, açgözlü olmayan, mevcut imkânlarla razı gelen insanların oluşturduğu bir toplumda kimse kimsenin sahip olduklarına göz dikmez. Böylece sosyal hayatta bir yarış değil de huzur ve uyum baş gösterir. “Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz.” Atasözünün de belirttiği üzere azla mutlu olmayan, yetinmeyen; çoğa, zenginliğe, feraha hiç ulaşamaz.

Çalışmada azla yetinmeyeninin elindekini de kaybedeceğini, mutsuz olacağını vurgulayan iki fıkra belirlenmiştir.

Tablo 19 “Kanaatkârlık” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Altın ve Yumurta	6
Eskiler Alayım	44

Altın ve Yumurta'da yumurtacı “Az tamah çok ziyan verir.” misali anlık bir altın bulma hevesiyle bütün sermayesini hiç eder. İncili'nin yaptığı bir el çabukluğuna aldanarak yumurtalardan altın çıktığını sanan adam onları birer birer kırar, ancak hiç

altına rastlamaz. Eldeki imkânlarına kanaat etmeyen yumurtacı sonunda tüm sermayesini tüketmemin pişmanlığıyla perişan hale düşerek ağlamaya başlar.

Eskiler Alayım'da eskici İncili'nin konağına gittiği ilk gün bolca ihsan alır. Ancak buna kanaat etmez, değerinin çok altında eşya almak hırsıyla her gün her gün konağa gelir. Son gelişinde umduğunu bulamaz ve konaktan aldığı kutudan sırmalı şallar, havlu başları değil de koca bir yılan çıkar. Çünkü İncili, adamın bu açgözlülüğünü fark etmiş ve ona verilmesini emrettiği kutuya büyükçe bir yılan koydurmuştur.

Her iki fıkranın da ana fikri ortaktır ve gayet nettir: “Aza kanaat etmeyen, çoğu hiç bulamaz.” Eldeki imkânlarla mutlu olmayı bilerek yaşamak gerekir. Kısa zamanda kolayca para kazanma düşüncesi kaçınılması gereken bir hırsır.

4.1.15. Kıskançlığın Zararları

Kıskançlık çalışmada birinin üstünlüğü karşısında takınılan olumsuz tutum, hasetlik, çekemezlik manasıyla değerlendirilmiştir. Kıskançlık kişiye zarar verir çünkü onu hep kötü düşünmeye yöneltir. Kıskanç insanlar kimse kendilerinden üstün olsun istemezler, başkalarının olumlu hayat şartlarını sindiremezler ve bu da beraberinde hırsı, içten içe tükenmeyi getirir.

Tablo 20 “Kıskançlığın Zararları” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
İlk İhsan Anlaşması	63
Merkep Neye Gülüyor?	95

İlk İhsan Anlaşması'nda Tıfli kıskanç biri olduğundan kimse kendisinden ön planda olsun istemez. Bu nedenle de İncili'yi padişahla tanıştırmaya yanaşmaz. Türlü bahanelerle işi geçiştirir. Sonunda İncili saraya girer, kıskanç ve oldukça menfaat düşkününü olan Tıfli'ye güzel bir ders verir.

Merkep Neye Gülüyor? adlı fıkrada İncili, imam efendiyi kıskanır. Kendi eliyle padişaha takdim ettiği imamı bu defa da gözden düşürmeye çalışır. Ancak imam olan bitenin farkındadır. İnciliye gördüğü bir rüyayı anlatır. Bu rüyada zebaniler İncili'yi çekemezlik yaparak imam efendiyi gözden düşürmeye çalıştığı için cehenneme götürür-

ler. Bunu duyan İncili gereksiz kıskançlığından utanır ve imamla dostluğunu devam ettirir.

Fıkralarda kıskançlık sakınılması tavsiye edilen bir değerdir. Başkasının başarısını çekemeyenler o kişiyi gözden düşürmek isterler. Sonunda bu amaçla yaptıkları planlar kendi ayaklarına dolanır.

4.1.16. Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durmak

Kötü alışkanlıklardan uzak durmak, çalışmada alkol ve uyuşturucu madde kullanımından kaçınmak anlamıyla yer alır. Alkol ve uyuşturucu madde kullanmak bireyi hem beden sağlığı hem de ruh sağlığı bakımından olumsuz etkiler. Sonuçta insanlar sosyal hayata uyum sağlamada sıkıntılarla karşılaştıkları gibi zamanla bazı bedensel rahatsızlıkları da baş gösterir.

İncelen fıkralarda zararlı alışkanlıkları olan insanlar hep bir uyum problemi yaşar. Buldukları ortama ayak uyduramazlar ya da kötü niyetli kişilerin türlü emellerine alet olurlar.

Tablo 21 “Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durmak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Aman Düşmanın Topu da Varmış	7
Bana Bir Şey Kalmadı ki	17
Esrarı Tecrübe Ediyorum	45
Gelme Düşman Su Serperiz	51

Aman Düşmanın Topu da Varmış fıkrasında afyon içen insanların çevrelerine verdiği rahatsızlık şöyle tarif edilir:

...Anılan kahvehane müdavimleri arasında birkaç tane gayet ihtiyar, afyonkeş tiryaki vardı. Bunlar sabahtan akşama kadar kahvenin bir köşesini işgal ile orada mangalı önlerine alarak dünyada olup bitenleri, siyasiyatı tenkit ile –fakat saçma sapan bir surette- meşgul olurlar, diğer oturanları rahatsız ederlerdi.

Bir gün kahveci bunlardan şikâyet etmiş, başından def edebilmek için bir çare bulamadığını söylemiş olduğundan İncili eğer müsaade ederse ertesi gün onları bir daha kahveye gelip herkesi rahatsız etmekten alıkoyacağımı beyan eylediğinden kahveci bunu memnuniyetle kabul etmiş.

Bu fıkrada uyuşturucu maddelerin kişinin kendisine verdiği zararın yanında çevresindekiler için de bir rahatsızlık yarattığı apaçık ortaya konmuştur.

Bana Bir Şey Kalmadı ki' de serkeşlik ve küfürbazlığıyla maruf bir adam bazı muzip kişilerin türlü oyunlarına alet olur. Adam akli başında olmadığı için para uğruna kendi kendisine dahi küfür ederek oldukça gülünç, ölçsüz tavırlar sergiler.

Alkolün etkisiyle bilinçli hareket edemeyen biri başkalarının adeta maşası olur, belki sonradan pişman olacağı pek çok olumsuz davranış sergiler.

Esrarı Tecrübe Ediyorum adlı fıkrada esrarkeşliğin çoğaldığı ve bunun insanları garip hallere soktuğu söyle dile getirilir:

İncili Çavuş'un padişahın nedim ve musahibi olduğu zamanlarda padişah hazretleri Osmanlı memleketinde alkollü içki kullanmayı tamamen yasakladığından halk arasında esrarkeşlik çoğalır. Buna müptela olanların türlü türlü garip durumları her yerde anlatılmaya başlanır.

Bir gün İncili Çavuş da esrarı merak eder ve nargilesine koydurarak tecrübe eder. Kısa süre sonra İncili'yi bir dalgınlık hali alır, burnunun ucunu göremez olur, tuhaf hareketler yapar; bu haliyle padişahın huzurunda oldukça zor durumdadır. Bundan sonra pişman olan İncili tecrübe maksadıyla dahi olsa böyle münasebetsiz işlere girişmeyeceğine dair kendi kendine söz verir.

İncili Çavuş fıkralarında "Küçük bir deneme niyetiyle dahi olsa alkol ve uyuşturucu madde kullanımından kesinlikle kaçınmak gerekir." mesajı yer alır.

4.1.17. Mantıklı Düşünmek

Mantıklı düşünmek; akla uygun, makul, kabul edilebilir fikirler üretmektir. Mantıklı düşünmek, doğru biçimde akıl yürütmek olarak da tanımlanabilir. Bu meziyet sorunların çözümünü kolaylaştırır. Meselelerin dallanıp budaklanmadan halledilmesi kargaşayı önler. Mantıklı düşünen bireyler haliyle bunu konuşmalarına da yansıtır. Konuşmasında her bakımdan ölçülü olan ve mevzuları akla uygun şekilde yorumlayan böyle insanların sözüne kıymet verilir.

Fıkralarda dara düşen birçok kişi olaya mantıklı bir çözüm bulacağını düşünerek İncili'ye danışır.

Tablo 22 “Mantıklı Düşünmek” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Bu Kadar Kelleye Külâh mı Yeter?	29
Can Korkusu	32
Et Kokarsa Tuz Lazım Ya Tuz Kokarsa Ne Lazım?	49
Güzelce de Sövdürmüş	55
Leblebi Ekilir mi?	92
Minareyi Keserim ha!	96
Müneccim Çoban	99
Yedek İncili	130

Bu Kadar Kelleye Külâh mı Yeter? fıkrasında padişah hayır için külâhsızlara külâh dağıtacaktır. Dağıtmak için bin külâh vardır ancak sarayın avlusunda külâh bekleyenlerin sayısı beş binden fazladır. İncili çözüm olarak dağıtım işini ertelemeyi teklif eder. Bu teklif padişaha çok mantıklı gelir. Böylece fakir fukaranın bir külâh için izdihamda ezilmesi önlenmiş olur.

Can Korkusu’nda vezirlerden biri taklidini yaptığı gerekçesiyle İncili’yi tehdit eder. İntikamının acı olacağını, kellesini alacağını söyler. Bu korkunç tehdit karşısında İncili padişaha sığınır. Padişah güya İnciliyi teskin eder:

– *Hele seni öldürsün de göreyim! Sonra ben de onu asarım, sen merak etme!*

İncili padişahın ayaklarına kapanır:

– *Aman sultanım, onu şimdi, kulunuzu öldürmeden önce assanız olmaz mı?*

Padişahın sözleri İncili’yi teskin etmez çünkü mantığına uygun değildir. Kendisi öldükten sonra vezirin asılmasının hiçbir faydası olmayacaktır. Oysa İncili’nin teklif ettiği gibi önce vezirin asılması gayet mantıklıdır. Çünkü İncili’nin hayatını idâme ettireceği anlamına gelir.

Et Kokarsa Tuz Lazım Ya Tuz Kokarsa Ne Lazım? fıkrasında Rus çarının sorduğu, mantık sınırlarını zorlayan bir muammaı İncili çözer. Muamma şudur:

“ *Et kokarsa tuz lazım, ya tuz kokarsa ne lazım?* ”

İncili bu muammada tuzun kokmasını mantığa aykırı bulur. O da türlü türlü mantıksız hikâyeler uydurarak çara anlatır. Çar anlatılanları saçma bulup İncili’ye “Sen delirmişsin, hiç öyle şey olur mu?” diye sorunca İncili cevap verir:

“Ya tuz kokar mı çar hazretleri?”

Bu cevapla muamma çözülür.

Güzelce de Sövdürmüş'te İncili'nin karısı sabah erken saatte köşkün önünde şarkı söyleyen bir kayıkçıyı uyarır. Kayıkçı okkalı bir küfür savurur. Çok sinirlenen kadın hemen sokağa fırlar. Gözleri net görmediği için kimin küfrettiğini tam çıkaramaz. Bu nedenle sesinden tanıma düşüncesiyle oradaki bütün kayıkçıları tek tek kendisine küfrettirir. Sabah olup da bunu duyan İncili adeta küplere biner. Karısının bu mantıksız davranışına çok kızar. Kimin küfrettiğini tespit için karısının düşündüğü yöntem İncili'yi çileden çıkarır.

Leblebi Ekilir mi? fıkrasında bir bakkalın yumurta fiyatını hesaplarken o yumurtadan civciv çıkacağını, onların da birçok yumurta yapacağını düşünerek ederinin çok üzerinde rakam vermesi son derece mantıksız bulunur. İncili bu mantıksızlığı izah için bahçesine leblebi ektiğini söyler. Bu sözle olay yavaş yavaş çözülür:

Hakim efendi kahkaha ile gülerek:

– *Ağa Hazretleri leblebi kavrulmuş nohuttur. Hiç ondan mahsul alınır mı?*

İncili Çavuş ciddi bir tavırla:

– *Onu dava sahibi bakkala sorunuz. Pişmiş yumurtadan piliç çıkarsa leblebi de mahsul verir. Hâkim, İncili Çavuş'un bu sözü üzerine bakkalın haksız olduğuna ve iddiacı aleyhine beraatına hüküm verir.*

Minareyi Keserim ha! fıkrasında minarenin tepesine çıkmış bir deli müezzini aşağı atmakla tehdit eder. Oradan geçmekte olanlar türlü şeyler düşünürler ancak deliyi bir türlü vaz geçiremezler. İncili kalabalığa yaklaşır olayı anlatır. Ortama uygun, doğru biçimde akıl yürütmesi gerekir, neticede karşısındaki bir delidir. Hal böyle olunca İncili de delinin idrak edebileceği türden bir çözüm bulur. Eline bir çakı alarak deliye gösterir ve “Eğer aşağı inmezsen minareyi keseceğim.” der. Bunu duyan deli can korkusuyla derhal aşağı iner, müezzini de bırakır.

Müneccim Çoban'da padişah ve İncili dolaşırken bir çobana rastlar. Padişah İncili'ye çobanların havadan iyi anladığını söyleyerek yağmur yağıp yağmayacağını ona sormasını ister. Çoban eşeğin kuyruğunu tutarak karar verir: “Yağmayacak.” der. Biraz sonra yağmur yağmaya başlar. Padişah İncili'ye çıkarır: “Hani yağmur yağmayacaktı?” İncili hava durumunu belirlemede kullanılan bu yöntemin mantıksızlığını açıklamak için şöyle der: “Padişahım müneccim çoban, rasat aleti de eşeğin kuyruğu olursa yağar.”

Yedek İncili'de İncili izinli olduğu zamanlarda yerine padişaha nedimlik yapması için birini arar. Bunun için birçok şehri dolaşır ve sonunda Adana'da bir imamın

zekâ ve yetenek olarak bu göreve yakışır olduğunu düşünür. İncili imamın zekâsını denemek için yatma vakti ona şöyle der:

– *İmam efendi, acaba bana hiç top sesi işitmemiş, barut kokusu duymamış bir yatak se-rebilir misin?*

İmam efendi “Hay hay, merak etmeyin, bunun için tedarikliyim!” deyip gider.

Biraz sonra bir yatak getirip serer fakat bunun yanında uzunca bir kamış da getirir. Bu kamışın ne olacağını soran İncili’ye şöyle açıklar:

– *Efendim, bu benim tertibimdir ki, bu sayede yatak ve yorganıma hiçbir zaman top sesi gelmemiş, barut kokusu sinmemiştir. Gelen misafir yattığı zaman kamışın bir ucunu topun ağzına koyar, diğer ucunu yorgandan dışarıya bırakır. Uyku halinde atacağı topun sesi de, barut kokusu da o kamıştan çıkar, yatak yorgana dokunmaz.*

İmamın bu açıklaması gayet mantıklı bulunarak beğenilir. Bu cevap İncili’nin ak-lına öyle yatar ki kendi yerini tutmak üzere imamı saraya götürür.

Mantıklı düşünmek fıkralarda çoğunlukla İncili’nin sahip olduğu bir değer ola-rak yer almıştır. Akla uygun konuşmak, duruma uygun çözümler üretmek işleri yoluna koymada önemli bir meziyet olarak ele alınmıştır.

4.1.18. Merhamet

Sözlükte merhamet: *Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü du-rumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma* (Türkçe Sözlük, 2011: 1657) anlamıyla açıkla-nır. Zor durumda olanlara acımak şefkatli olmayı ve o kişiye yardım etmeyi gerektirir. Bu sayede kimsesizler, yoksullar, acizler, çocuklar veya zorda kalmış diğer kimseler karşısında insanın içi titrer, yüreği burkulur ve onlara yardım eli uzanır.

Fıkralarda merhamet ülke yöneticisinin halka, zengin fakire merhameti şeklin-de bulunmaktadır.

Tablo 23 “Merhamet” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Bedava Geçinenler	18
İncili’nin Yoğurtçusu	71
İncir Ağacı	73
Kör Taşı Değil	90

Bedava Geçinenler’de padişah I. Ahmet pencereden akıntıya karşı güçlükle kü-rek çeken bir kayıkçıyı görür ve içi burkulur, adamın bu hali karşısında duyduğu üzü-nüyü şöyle aktarır:

“Şuraya bak İncili Çavuş, bir lokma ekmek için ne denli zahmet çekiyor.”

Padişahın, geçimini sağlamak için çaba sarf eden birine üzülməsi onun insana değer verdiğini ve yüreğinde merhamet taşıdığını belli eder.

İncili'nin Yoğurtçusu adlı fıkroda yoğurtçu Ahmet'in hikâyesini duyan İncili ona acır. Bir gencin sevdiği kızla evlenebilmek için memleketinden ayrılarak İstanbul'a çalışmaya gelmesi İncili'yi üzer. Ahmet'in haline acıyan İncili derhal ona yeteri kadar para vererek köyüne, sevdiği kızı almaya gönderir.

İncir Ağacı'nda merhametsizliği ve zulmüyle daha önce pek çok ocaklar söndürmüş olan bir vezir İncili'nin dilinden nasibini alır. İncili “ Ocağına incir ağacı diker-siniz.” şeklindeki ince bir gönderme ile vezirin merhametsizliğini eleştirir.

Kör Taşı Değil'de padişah kör bir dilenciye acır, ona bol bol ihsan verdiği gibi bir de vakıftan aylık maaş bağlatır: “...bu hal zat-ı şahanenin pek ziyade mahzutatını mucib olarak dilenciye ihsan-ı şahane, vakıftan aylıkla taltif buyurulur.”

Görülüyor ki, fıkralarda merhamet yardım duygusunu da beraberinde getirmiştir. Birinin haline üzülp acımak eli kolu bağlı izlemeyi değil de eyleme geçerek kişiye yardım eli uzatmayı gerekli kılar.

4.1.19. Öfkeyi Yenebilmek

Öfkeyi yenebilmek zora giden bir durum karşısında saldırganlık, hışım göstermeden tavır almaktır. Çünkü öfke kişiye zarar veren olumsuz bir duygudur. Bir anlık öfkeye yenilmek gergin ortam oluşturur, insana sonradan pişman olacağı pek çok şey yaptırır. Oysa sabır, sakinlik, yumuşaklık göstererek öfkeyle baş edebilmek mümkündür. Atalarımız da “Öfkeyle kalkan zararlar oturur.”, “Keskin sirke küpüne zarar verir.” sözlerinde bu konunun önemine işaret etmiştir.

Tablo 24 “Öfkeyi Yenebilmek” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Altın Pulluğun Değeri	5
İncili'nin Hiddeti	69
Ne Yere Ne de Göğe	102
Vaktini Geçirmişsiniz	129

Altın Pulluğun Değeri'nde bir gün ağır bir nükte yapan İncili padişahı çok kızdırır, öfkesine yenilen padişah da İncili'yi saraydan kovar. Ancak daha sonra çok pişman olarak durumu kurtarmaya çalışır:

...Defol, gözüme görünme, ne cehenneme gidersen git!" diye kovulmuştu. Gururu incinen İncili de padişaha gücendi. Saraydan ve şehirden uzaklaştı, ücra bir yere gidip izini kaybettirdi.

Epey bir müddet ortalıkta görünmeyince padişah özledi, kovduğuna pişman oldu. Merak etti; arayıp bulunması için emir verdi.

Fıkroda; padişahın anlık bir öfkeyle İncili'yi kovması, ardından pişman olup geri çağırması "Bir anlık öfkeyle verilen kararlar pek de sağlıklı değildir ve sonrasında pişmanlık getirir." mesajını iletir.

İncili'nin Hiddeti öfkesinin padişah I. Ahmet'e zarar verdiğini şöyle dile getirir:

Sultan Ahmet çok küçük yaşta padişah olmuştu. Yaşı ilerledikçe öyle asabi ve hiddetli bir padişah olmuş ki sarayda herkes onun hışmından korkar, hiddetlendiği sıralarda kimse yanına varamazmış. Böyle zamanlarda en ufak bir harekete kızıyor ve derhâl kılıcını çekerek hiddetine sebep olanın kellesini uçuruyormuş. Böyle bir hâle maruz kalmaktan korkan bütün saray halkı padişah hiddet edince kaçacak delik ararlar ve hemen İncili'ye haber verirlermiş.

- Padişahımız yine hiddetlendiler. Ne olursa senden olur. Bizi onun hışmından kurtar, diye yalvarırlarmış.

Asabi olmak kişinin çevresinde yersiz bir gerginlik yaratır. Böyle kimselerin yanında bulunmak haliyle insanı yorar. Oysa sakin, ılımlı, yumuşak huylu olmak etrafa rahatlık ve huzur yayar. Fıkroda öfkesini bir türlü yenemeyen padişahın herkesin çekinmesi bu nedenledir.

Ne Yere Ne de Göğe padişahın zaman zaman öfkesine yenik düştüğünü ve böyle zamanlarda sonradan pişman olacağı şeyler yaptığını anlatır:

Padişahın yakını olmakta tehlike vardır. Padişahların ne zaman kızacağı, kızdığı zaman ne yapacağı hiç belli olmaz.

Nitekim, fıkroda padişah bir an öfkesine yenilir ve o sinirle İncili'yi saraydan kovar. Sonrasında ise, pişman olur ve onu tekrar yanına çağırır. Bu durum öfkeyle verilen kararların yanlış davetiye çıkardığını, sakin düşünmenin yaralı olacağını anlatır.

Vaktini Geçirmişsiniz'de bu defa padişah öfkelerini yenmeyi başarır. İncili onu kızdırınca gazaba gelerek “Cellat!” diye haykırır. Kellesinin gideceğini anlayan İncili özür tarzı bir hareketiyle padişahı yumuşatır. Padişahın öfkesi yerini merhamete bırakır, İncili'yi affeder.

4.1.20. Öz Güven

“İnsanın kendine güvenme duygusu” (Türkçe Sözlük, 2011: 1870) şeklinde tabir edilen öz güven kişiyi güçlü kılar. Kendinden emin adımlarla hareket etmek hata yapma ihtimalini azaltır. Öz güven aynı zamanda iletişim becerilerini güçlendiren bir olgudur. Kişiyi girişimci, aktif bir ruh kazandırır. Çünkü yanlış yapma, eleştirilme, başaramama endişesiyle; her şeye sessiz kalmak, girişimde bulunmamak bireyin gelişmesine engel olur. Bu nedenle kendini iyi tanımak, yeteneklerinin farkında olmak gerekir.

Tablo 25 “Öz Güven” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Burnumu Sil	30
Çivi	36
İncili'nin Yoğurtçusu	71
Minareyi Keserin ha!	96
Sana Direk Derlerse	117

Burnumu Sil fıkrasında haramiler İncili'nin yolunu keser. İncili ok atma hususunda kendine oldukça güvenir. Bu öz güvenin verdiği rahatlıkla son ana kadar sakin davranır, telaşa düşmez. Haramiler ok menziline girdiği anda İncili bir ok fırlatır ve haraminin birini tam alnının ortasından, birini göğsünden, birini ağzından vurur. Bunu gören diğer haramiler canlarını kurtarmış olmak için hemen oradan uzaklaşırlar. Böylece İncili öz güven ve cesareti sayesinde eşkıyalara papuç bırakmamış olur.

Çivi' de İncili'nin kendine güvendiği için kimseye ihtiyaç duymaması şöyle verilir:

Gençliğinde İncili Çavuş bir eyalet valisinin hizmetindeyken, vali kendisini vergi toplaması için kazalardan birine göndermiş. İncili Çavuş, kazada on, on beş gün kaldıktan sonra atına atladığı gibi, il merkezine dönmek üzere yola çıkmış. Yanında yüklüce bir para olmasına karşın çok iyi ata binen ve kılıç kullanan İncili Çavuş, kendisine güvendiğinden yanına hiç koruyucu almamış.

İncili'nin Yoğurtçusu'nda yoğurtçu Ahmet İncili'yi çirkin bularak onu bir maymuna benzetir. Yeteneğinin ve zekasının farkında olan İncili gencin bu lafına hiç alınmaz ve tebessüm ederek şu cevabı verir:

“ Sen böyle söylüyorsun ama İstanbul'da herkes benim için bayılır.”

Minareyi Keserin ha! fıkrasında İncili öz güvenle yaklaşarak telaşlı bir kalabalığı yatıştırır:

... O sırada oradan geçmekte olan İncili Çavuş, gördüğü bu telâşlı kalabalığın yanına gelerek niçin toplanmış olduklarını sorar. Seyirciler olup bitenleri anlatırlar.

İncili Çavuş, işi anlayınca der ki:

– Siz telâşlanmayınız. Deliyi ben şimdi aşağıya indiririm.

İncili'nin öz güveni boşa çıkmaz. Gerçekten de deliyi aşağı indirmeyi başarır.

Sana Direk Derlerse'de tahsilat işleriyle görevli İncili, ok atmada oldukça becerikli olduğundan yola çıkarken yanına muhafız almaya gerek görmez. Çünkü kendine olan güveni tamdır.

İncili Çavuş fıkralarında “öz güven” benimsenmesi tavsiye edilen bir değer olarak yer alır. İncili'nin kendine güvenerek sakin ve soğukkanlı bir tavır takınması meselelerin çözümünde doğrudan etkili olmuştur. Bu tarz örnekler “Yeteneklerimizin farkında olmak, başarıya yolunda azimle ilerlemeyi sağlar ve bizi asla yarı yolda bırakmaz.” mesajı içermektedir.

4.1.21. Riyakârlığın Kötülüğü

Riyakârlık; inandığı, düşündüğü gibi davranmama, özü sözü bir olmama, ikiyüzlülük durumudur (Türkçe Sözlük, 2011: 1167). Riyakâr kişinin söz ve davranışlarında samimiyetsizlik vardır, bu da kişinin kıymetinden çalar. Yüze gülüp arkasından kişiyi karalamak ya da sırf menfaat uğruna istenilen tarza uygun bir kılıfa bürünmek düpedüz yalancılıktır. Doğruluktan ayrılan her türlü söz, tutum ve fikir de mutlaka mutsuzluğu beraberinde getirir.

Tablo 26 “Riyakârlığın Kötülüğü” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Ağa Hazretlerinin Teridirler	3
İncili Çavuş’un Rüyası	65

Ağa Hazretlerinin Teridirler fıkrasında Cefer Ağa riyakârlığı ile İncili’yi oldukça sıkır.

... *Cafer Ağa sık sık İncili’nin aleyhinde konuşur. Ara sıra da padişaha onun hakkında gammazlık yapar.*”

İncili kendisini üzen bu durumu padişaha açıklar:

“Efendim Hacı Cafer Ağa’yı, sizin hizmetinize girmeden önce bir gün gücendirmiştim. Hâlâ sinirini alamadığı için aleyhimde konuşuyor ve beni sizin nazarımda küçük düşürerek benden intikam almak istiyor!

Cafer Ağa’nın yaptıkları İncili’nin hiç hoşuna gitmez. Öyle ki diğer bazı fıkralarda da incili ile Cafer Ağa çekişmesi konu edilmiştir. İşte bu çekişmelerin asıl nedeni olarak Cafer Ağa’nın riyakârlığı gösterilmiştir.

İncili Çavuş’un Rüyası’nda İncili bir rüyası üzerinden Tıflı’nın riyakârlığını eleştirir. İncili bir gün rüyasında Tıflı’yi gördüğünü söyleyerek ona şunları anlatır:

Rüyam açıldı. Mahşer gününde dört bir yanını zebaniler almıştı. Onlara sordum: “Ustatın suçu nedir? O kişi velinimettir, bana bağışlayın yoldaşlar!” dedim. Zebaniler cevap verdiler: “Tıflı’yı biliriz, ustandır ama ciğerinde hıncı vardır. Cihan padişahına fitneler. O sebepten kâfirdir! Makamı cehennem ateşidir.

İncili’nin rüyası riyakârlığın dinimizde de yeri olmadığını belirtir. Cafer Ağa’ya “kafir” benzetmesi yapılması ve yerinin cehennem olması bunu açıklar.

Görülüyor ki; İncili Çavuş fıkralarında özü sözü bir olmayan, ikiyüzlü kimseler en kötü sonlara layık görülmüştür. Cafer Ağa ve Tıflı insanların arkasından konuşan, fitne yapan, her yere fesat karıştıran böyle tiplerdir. Bu kişilerin olumsuz yaşantıları riyakârlıktan kaçınmak gerektiğini izah eder.

4.1.22. Sadâkat

Sadâkat “içten bağlılık” anlamına gelir. Arapçada doğruluk ve dürüstlük anlamına gelen “sıdk” kökünden türetilen bir kelimedir. Bu bağlamda çalışmada sadakat; iş ve davranışlarında doğruluktan ayrılmamak, sevdiğine içten bağlı olmak, borcuna sadık olmak anlamlarıyla değerlendirilmiştir.

Tablo 27 “Sadâkat” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
İnşallah Maşallah	74
Kayıkçı	85
Uçurumun Kenarı	127

İnşallah Maşallah'ta bir vali maiyetinde çalışan insanlara emeklerinin karşılığını bir türlü vermez. “İnşallah, maşallah” diyerek geçiştirir. İncili bunu fark eder ve valiyi bu alışkanlığından vazgeçirmek için kendisi de aldığı şeyler için para vermez. İnşallah, maşallah diyerek ödemelerini erteler. Bunun üzerine şehrin tüccarları borcuna sadık olmadığını söyleyerek İncili'yi valiye şikâyet ederler, alacaklarının tahsili için yazılı istekte bulunurlar. Hâlbuki işin aslı başkadır. İncili valiye borcun sözle ödenmeyeceğini anlatabilmek için böyle bir oyuna başvurmuştur. Ve bu oyun eyalet valisini bu alışkanlığından vazgeçirmeye yeter.

Fıkroda, kişilerden borçlarına sadık kalarak belirtilen zamanda ve uygun miktarda ödeme yapmaları beklenmiştir. Burada mevcut durumun yanlışlığı ortaya konurken kazanılması gereken olumlu tutum ve davranışlar sezdirilmiştir.

Kayıkçı adlı fıkroda İncili borcuna son derece sadık olmasıyla yer alır. Bir şaka yaparak parasını vermediği kayıkçıyı birkaç gün sonra bulur ve ona borcunu öder.

Uçurumun Kenarı fıkrasında İran şahı adamlarının kendisine ne denli sadık olduklarını ve bundan duyduğu memnuniyeti İncili'ye anlatır:

Adamlarım bana çok içten bağlıdırlar. O denli bağlıdırlar ki şu ilerdeki uçurumdan aşağı kendini at desem, gözlerini kırpmadan buyruğumu yerine getirirler. İstersen, bunu sana hemen kanıtlayabilirim.

Fıkroda İran şahı, adamlarının kendisine sadakatinden oldukça memnundur. Bu da içten bağlılığın hoşça giden bir tutum oluşuyla ilişkilendirilebilir.

4.1.23. Saygı

Sözlükte “saygı” şöyle karşılık bulur (Türkçe Sözlük, 2011: 2047): 1. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.

Saygı bir arada huzurla yaşamak için olmazsa olmaz bir değerdir. Çünkü insanların birbirine saygı duymaması demek o toplumda kavga ve karışıklık eksik olmaz demektir. Bu bağlamda saygının ilişkileri dengede tutan bir rol üstlendiği söylenebilir.

Tablo 28 “Saygı” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Abdest	1
Aman Düşmanın Topu da Varmış	7
Hamamdaki Şaka	56

Abdest'te İran'dan elçi gelir ve İncili bu elçiye nedim tayin edilir. Birlikte abdest almaya giderler. Elçi burada farklı mezhep, inanç ve düşünce biçimlerine saygı duymayarak İncili'nin ayağını mesh etmek yerine yıkaması ile dalga geçer:

İncili Çavuş ayağını yıkarken, İranlılar mezheplerine göre ayak yıkama yerine mesh ettiklerinden, elçi İncili'ye dokundurmak isteyip demiş ki:

– Ayağını ne yıkarsın, ayağında poh mu var?

Elçinin bu saygısızlığını İncili kaldıramaz ve hemen cevabı yapıştırır:

“İncili elçinin yüzünü yıkadığını görünce sormuş:

– Ya sen yüzünü neden yıkarsın, yüzünde poh mu var?

Fıkroda “Farklı inanç, düşünce ve anlayışlara saygı duymak gerekir.” mesajı örneklendirilmiştir.

Aman Düşmanın Topu da Varmış fıkrasında bir grup afyonkeş genellikle aynı kahveye devam ederek saçma sapan konuşmalarıyla insanları rahatsız eder. Kahveci durumdan şikâyetçidir ancak bir çözüm bulamaz. Son olarak İncili'ye başvurur, böylelikle mesele çözülür. Afyonkeşler bir daha oraya gelerek kimseye rahatsızlık vermez.

Fıkroda insanların rahatını kaçırmak saygısızlık olarak algılanmış ve böyle davranan kişiler eleştirilmiş, ortamdan uzaklaştırılmıştır.

Hamamdaki Şaka adlı fıkrada İncili hamamdadır. Göbektaşında pek çok boş yer olmasına rağmen içeri giren iri yarı bir adam İncili'nin başına dikilir, onu yerinden kaldırarak oraya oturur. İncili adamın bu davranışını saygısızlık olarak algılar ve ona kimseyi rahatsız etmemesi için bir oyun oynar. Adama tüy dökücü bir ot vererek onun bütün saçını sakalını yolar. Böylece İncili saygısız bulunduğu bu kaba saba adama kendince bir ceza vermiş olur.

İncelenen fıkralarda İncili'nin hiçbir zaman padişaha saygıda kusur etmeyişi dikkat çeker. Bunun dışında saygı değerinin daha çok “başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” anlamıyla örneklendiği görülür.

4.1.24. Sır Saklamak

Sır saklamak; kendisine emanet edilen bir sözü kimseyle paylaşmamaktır. Bu yönüyle oldukça doğru ve yararlı bir davranıştır. Sır saklama becerisi ilişkilerdeki güveni pekiştirir. Eğer bir şeyin gizli kalması gerektiği söyleniyorsa buna saygı duymak ve o sırrı açığa vermemek gerekir. Aksi halde fertler arasındaki güven zedelenir ve dostluktan söz edilemez.

Tablo 29 “Sır Saklamak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Padişaha Akıl Veren İncili'nin Başına Gelenler	113
Silahtar Ağanın Tekmesi	119
Sizden Korkarım	120

Padişaha Akıl Veren İncili'nin Başına Gelenler'de padişah her konuda olduğu gibi sır saklamak konusunda da İncili'ye güvenir. Böyle olunca en özel sırlarını dahi onunla paylaşmaktan çekinmez.

Bir gün padişah İncili'ye,

– İncili sana bir sır vereyim ama ikimizin arasında kalsın kişiler duymasın. Bu derdimi kimseye açmadım sadece sana söylüyorum. Hanım sultanla uzun süredir küsüz, hanım sultan bana soğuk davranıyor, der.

Burada sır tutmayı bilen insanların güven verdiği ele alınmıştır.

Silahtar Ağanın Tekmesi'nde padişahın boşboğazlığı İncili'yi perişan eder. İncili Silahtar Ağa'yı bir ayıya benzetir, padişah da bunu hemen ağaya yetiştirir. Bunu duyan Silahtar Ağa bir tekme atarak İncili'yi merdivenlerden aşağı yuvarlar. Bütün vücudu hurdahaş olan İncili iki ay hasta yatağında yatar. Padişahın sır tutmayı becerememesi İncili'yi yataklara düşürür.

Bu örnekte padişahın sır saklamayı bilmeyişi hoş karşılanmamıştır. Çünkü İncili'nin padişahın beklentisi boşboğazlık yaparak ortalığı karıştırması değil, kendisine emanet edilen bir sözü kimseyle paylaşmamasıdır.

Sizden Korkarım fıkrasında sır tutmasını beceremediği için İncili padişaha “boşboğaz” lakabını takar.

Padişaha İncili'nin marsık macerasını anlatmışlar. Padişah da bir gün İncili'ye takılmış:

- *Cafer Ağa'ya marsık demişsin. Silahtar Ağa'ya ne diyeceksin? O neye benzer?*
- *Sultanım, haşa huzurdan, o bir ayıya benzer!*
- *Peki ondan korkmuyor musun?*
- *Hayır hünkarım, sayenizde ondan asla korkmam. Lakin zat-ı şahanenizin boşboğazlığından korkarım.*

Fıkroda İncili padişahın sır tutmayı beceremediğinin farkındadır. Bu nedenle ona “boşboğaz” der. İki kişi arasında konuşulan mevzuların hemen başkalarına yetiştirilmesi kişileri birbirine düşürebilir. Bundan dolayı İncili padişahın boşboğazlığından rahatsızlık duyar.

4.1.25. Sözü Tutmak

“Verdiği sözü yerine getirmek” anlamında bir deyim olan “sözü tutmak” yerine getiremeyeceği vaatlerde bulunmamak, sözünün eri olmak, söylediklerinin arkasında durmak biçiminde de açıklanabilir. Söz ağızdan bir kere çıkar ve insan tartarak konuşmazsa sözünün esiri olabilir. Bu nedenle konuşurken tutarlı olmak, ne söylediğini bilmek gerekir. Eğer sözünde durmamak alışkanlık haline gelirse kişi gözden düşer ve kimse ona itimat etmez.

Tablo 30 “Sözünü Tutmak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Eşeğe Söylemişim	46
Eşek Lisanınca Verdi	47
İnşallah Maşallah	74
Kızılırmak’a Ağzımı Yıkamaya Gidiyorum	86
Onu Hakim Efendiye Sor	109

Eşeğe Söylemişim’de İncili’nin misafirini tutuklamak isterler. İncili “yarın size kendim teslim ederim.” diyerek buna izin vermez. Vezir “Olmaz, sen bunu götürür akıl verirsin.” deyince İncili “Vallahi, billahi...” diyerek akıl vermeyeceğine dair söz verir. İncili düşünür; akıl verse olmaz, akıl vermese adam hapse girecek. Kendince bir çözüm bulur. İncili sırf sözünü tutmuş olmak için misafiriyle ahıra iner. Eşeğin kulağını çekeerek başlar söylenmeye. Misafirine ne akıl verecekse hepsini bir bir eşeğe söyler. Misafiri bunlardan kendine pay çıkarır ve hapse atılmaktan kurtulur.

Eşek Lisanınca Verdi’ de İncili sözünü tutmuş olmak için yavru bir eşeği eğitir. Ona kitap okuyor izlenimi vermek için sayfaları çevirmeyi öğretir. Bu durum fıkrada şöyle yer alır:

İncili Çavuş ile padişah, bir yere giderlerken yeni doğmuş, gayet kibar, gösterişli bir merkep yavrusu görmüşler. Merkep yavrusu padişahın çok hoşuna gitmiş. Merkep yavrusunu sevip, okşamış.

- Ne kadar kibar, ne kadar akıllı değil mi? demiş.

İncili Çavuş,

- Evet, padişahım. Çok kibar, çok güzel ben de böylesini görmedim, demiş.

İncili Çavuş’un çenesi durmamış. Merkep yavrusunu göstererek,

- Padişahım, bu merkep yavrusu o kadar kabiliyetli, o kadar akıllı ki eğer emek verilirse okumayı da öğrenir, demiş.

Padişah da bunun üzerine İncili Çavuş’a dönerek,

- Merkep yavrusunu satın alalım. Sen buna okuma öğret, demiş.

İncili, ağzından çıkan sözü yutamaz. Merkep yavrusunu süt emdiği için annesi ile birlikte satın almışlar. Padişah, İncili’nin bu sözünün altından nasıl kalkacağını merak ederek merkebi yavrusu ile birlikte İncili’nin evine bıraktırmış. İncili bir defter alıp yapraklarının arasına arpa dökmüş. Hayvan arpaları yedikçe İncili sayfaları çevirmiş. Böylece merkep, defter yaprakları arasındaki arpaları yemeye alışmış.

İnşallah Maşallah'ta bir eyalet valisi maiyetinde bulunanların maaşlarını ödemeyi hep şu cümleyle söz vererek erteler: *“Maşallah! Maşallah! Pek memnun oldum. Allah seni berhudar etsin. İnşallah mükâfat ederiz.”* Buna rağmen hiç kimseye ödeme yapmaz. Valinin sözünde durmayışı İncili'nin hiç hoşuna gitmez ve valiyi bu alışkanlığından vazgeçirir.

Kızılırmak'a Ağzımı Yıkamaya Gidiyorum'da İncili ağzından çıkan sözlerin esiri olur adeta. Sırf sözünü yerine getirmek için onca zahmeti göze alarak beş yüz kilometre ötedeki Kızılırmak'tan su getirmeye gider.

Onu Hakim Efendiye Sor'da söz verdiği halde kızını genç delikanlıya vermeyen Ahmet Efendi hatalı görülür. Neticede İncili araya girer, durumu valiye anlatır. Vali Ahmet Efendi'ye hiçbir şart koşmaksızın kızını gence vermesini emreder.

Fıkroda Ahmet Efendi'nin sözünde durmayışı genci oldukça zor durumda bırakır. Meseleyi dinleyen herkesin Ahmet Efendi'yi haksız bulması ise *“Verdiğimiz sözü yerine getirmek gerekir.”* mesajını düşündür.

4.1.26. Tatlı Dillilik

Etkili bir iletişim sağlamada belki de en önemli yol tatlı dille konuşmaktır. Tatlı dil anlatmak istenenin incitmeden, hoşlukla, güzellikle ifade edilmesidir. Böylece insanın kibar, saygılı, ılımlı oluşunu yansıtır. Bu da toplumda sevilip saygın bir yer edinmeyi sağlar. Bir iletişim aracı olarak dil, çok güçlü bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda tatlı dilin olumlu etki bırakacağı açıktır. Birine bağırıp çağırmak ve azarlamak suretiyle yaptırılmayan birçok şeyi tatlı dil kişiyi motive ederek yaptırır. Fıkralar içerisinde tatlı dilin kem sözden daha üstün olduğunu gösteren örnekler vardır.

Tablo 31 “Tatlı Dillilik” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Sen de İnsaf Et Çıplak mı İdim?	118
Şimdi Sıtma Tuttu	124
Yezit Tazı	132

Sen de İnsaf Et Çıplak mı İdim? adlı fıkroda sürekli hamama gelerek oradakilere iftira atan arsız bir müşteri ancak tatlı dille yola getirilir. Daha önce defalarca azarlanan müşteri bir türlü laftan anlamaz. Hamamcı müşteriyle güzelce konuşarak ılımlı bir

tavır takınır ve böylece anlaşmaya varılır. Arsız müşteri bir daha hamama geldiğinde kimseye iftira atmayacağına dair söz verir.

Şimdi Sıtma Tuttu'da İncili'nin tatlı dilli oluşunun sevilip sayılmasına vesile olduğu şöyle aktarılır:

İncili Çavuş zamanın padişahının nedim ve musahibi olmakla beraber o zamanın vükela ve vüzerası arasında hoşluğu, tatlı dili ve şakacılığıyla çok sevilir ve sayılır. İncili, ara sıra tuhaf tuhaf olaylar icat eder. Sonra bunlar ötede beride hikâye edilerek sohbet edenlere hoş bir zemin oluşturmaktadır.

Yezit Tazı'da paşanın bir tazıya yaklaşımı üzerinden “Tatlı dille halledilemeyen bir mesele, kötü sözle hiç halledilemez.” mesajı şu diyalogla verilir:

İncili, padişah nedimliğinden önce bir paşaya musahip olmuş. Paşa ava meraklıymış, ava giderken İncili'yi de götürüyormuş. Bir gün tazılarla tavşan avına çıkmışlar. Önlerine bir tavşan çıkmış, tazı onu kovalamaya başlamış. Bunu seyreden padişah heyecanla bağırıyormuş:

– Ha babam ha, ha yavrum ha!

Fakat tazı tavşana yetişememiş, arayı açmaya başlayınca padişah şöyle bağırmaya başlamış:

– Ha yezit ha, ha melun ha!

İncili bunun üzerine dayanamamış:

– Paşa hazretleri babanızın, yavrunuzun tutamadığını yezit ve melun nasıl tutsun?

Fıkralar örnekler eşliğinde tatlı dilin sorunların çözümünde kötü sözden daha etkili oluşunu ortaya koymuştur. Ayrıca fıkralarda tatlı dil; kişinin sevilip benimsenmesinde önemli bir rol üstlenmiş, fertlerde gerçekleşmesi istenen bir meziyet olarak yer almıştır.

4.1.27. Tedbirli Olmak

Tedbirli olmak, “İstenmeyen bir durumla karşılaşmamak adına önceden hazırlıklı davranmaktır.” Hayatın zamanla ne getireceği bilinmez. Bu yüzden bugüne şükretmek nasıl önemliyse; yarını düşünerek tedbirli olmak da o denli önemlidir. Planlı hareket etmek, her koşulu düşünerek hazırlıklı olmak işlerin yolunda ilerlemesine yardımcı olur.

Çalışmada tedbirli olmak değeri bu bağlamda değerlendirilmiş ve bazı fıkralarda örnekleri tespit edilmiştir.

Tablo 32 “Tedbirli Olmak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Ben Söylemedim	20
Burnumu Sil	30
Burnunuzu Oraya Sokunuz	31
Elmalar Liman Olmuş	41
İncili Çavuş’un Rüyası	65
Tanrı Büyük Amma	125
Uçurumun Kenarı	127

Ben Söylemedim’de İncili padişahın hışmına uğramamak için tedbiri elden bırakmaz, zekâsını da işin içine katarak “At öldü.” cümlesini bir türlü söylemez, padişaha söyler.

Padişah İncili’ye bir at hediye eder ve “Ona iyi bak, sakın ha at öldü deme!” diyerek tembih eder. Birkaç gün sonra korkulan olur ve at ölür. İncili bunu padişaha söylememe konusunda oldukça tedbirli davranır. Aşağıdaki diyalog İncili’nin bu noktadaki çabasını ele alır:

Padişah:

– İncili verdiğim at nasıl?

İncili “öldü” diyemez ya :

– At yattı sultanım, demiş.

– Eee, sonra kalkmadı mı?

– Kalkmadı, kıpırdamadı, nefes de almadı...

– Öyleyse bu at öldü desene!

– Onu ben diyemem sultanım siz buyurdunuz.

Burnumu Sil’de İncili bir kış günü eşyalarını katıra yüklemiş memleketine gitmektedir. Yoluna haramiler çıkar. İncili ok atmadaki becerisini tam manasıyla gösterebilmek için bir tedbir alır. Haramiler ok menziline girinceye kadar İncili ellerini cebinde ısıtır. Çünkü hava oldukça soğuktur ve İncili nezle olduğu için sık sık burnu akar. Her defasında elini cebinden çıkarıp burnunu silse elleri üşüyecek oku kavrayamayacak. Bu nedenle her defasında akan burnunu eşyaları taşımakta olan katırcıya sildirir. Neticede bu tedbir işlerine yarar, ok atmada büyük bir ustalık göstererek eşkıyaları etkisiz hale getirir. Canını ve malını korumuş olur.

Burnunuzu Oraya Sokunuz fıkrasında İncili ve padişah bir kayık sefasındadır. Bir süre sonra hava müthiş derecede soğur. Padişah ise giyim hususunda hazırlıksızdır. Her üşümede İncili'nin bir kıyafetini ister. Öyle ki sonunda İncili anadan doğma çıplak kalıp tir tir titrer. Padişah İncili'nin bu haline aldırmadığı gibi bir de hala burnunu göstererek üşüdüğünü söyler. İncili artık dayanamaz. Padişahın tedbirsizliğinin cezasını kendisi çekmektedir. Hemen dönüp eliyle arkasını işaret ederek padişaha şöyle der: “Soğuktan titremeyen bir buram kaldı, buyrunuz, burnunuzu da oraya sokunuz.”

Elmalar Liman Olmuş fıkrasında esnaf bir arkadaşı İncili'ye tedbirli davranma konusunda şunları nasihat eder:

Meşhur sözdür: “Büyük lokma ye, büyük söz söyleme!” derler. Herhâlde tedbirli olmak gereklidir.

“Ümit ederim ki bundan sonra daima ihtiyatlı davranırsınız.”

Bu fıkrada tedbirli olmanın önemi bir kahramanın ağzından nasihat olarak aktarılmıştır. “Her şeye hazırlıklı olmak, daima tedbirli olmak” öğütlenmiştir.

İncili Çavuş'un Rüyası'nda İncili, Tıfli'nin bir iki davranışından dolayı onun her sözünün altında adeta bir güve yeniği arayarak tedbirli davranır. Aksi halde Tıfli'den kendisine zarar geleceğini bilir.

Tanrı Büyük Amma fıkrasında İncili bir kayıktadır. Birden fırtına çıkar. Kayıktakiler endişelenince kaptan “Tanrı büyüktür.” der. İncili ise “Tanrı büyük ama kayık küçük.” diyerek şu mesajı verir: “Şüphesiz Allah çok büyüktür, türlü hikmetleri vardır, Allah'a güvenimiz elbette ki sonsuzdur. Ancak her ne olursa olsun şartları iyi değerlendirmek, gelecek tehlikelere karşı önceden hazırlıklı olmak gerekir.”

Uçurumun Kenarı'nda İncili İran şahının bir sözüyle hemen hareket etmez, tedbirli davranır. Şah ondan padişahı ne kadar sevdiğini göstermesi için uçurumdan aşağı atlamasını ister. İncili hızlıca koşarak tam uçurumun kenarına gelince durup oturur. “Ben padişahımı buraya kadar severim.” diyerek bir şakayla durumu toparlar ve canını tehlikeye atacak bir durum karşısında tedbiri elden bırakmayacağını göstermiş olur.

Fıkralarda incelenen örnekler şu mesajı iletir: “İnsanın aklına gelmeyen başına gelebilir, her halde tedbiri elden bırakmamak gerekir.”

4.1.28. Tutumluluk

Tutumluluk sözlükte “Aşırı harcamalardan kaçınmak, idareli, muktesit olmak.” (Türkçe Sözlük, 2011: 2393) anlamıyla yer almaktadır. Bu konuda bir nokta çok önemlidir: Cimriliğe kaçmadan idareli harcama yapmak. Tutumlu olmak, müsriflikten kaçınmak kişiye maddi ve manevi anlamda yarar sağlar. Eldeki nimetlerin değerini bilme-yerek gerekli gereksiz harcamalar yapanlar bir süre sonra elde avuçta ne varsa kaybederek hiç de tahmin etmedikleri durumlara düşebilirler. Gereğinden fazla harcama yapmamak, tasarruf etmek ileriki zamanlarda maddi sıkıntı çekmeyi önlemesiyle oldukça önemlidir.

Tablo 33 “Tutumluluk” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Ört Üstümü de Öleyim	110

Ört Üstümü de Öleyim'de İncili'nin tutumluluğu, israfa karşı oluşu şöyle yer alır:

...Bilhassa lüzumsuz yere para sarfının her zaman aleyhinde imiş.

Fıkralarda tutumlu olmak olumlu bir değerdir. Gereksiz harcamalardan kaçınmak gerektiği İncili ile örneklenmiştir.

4.2. Tespit Edilen Sosyal Değerlerin Analizi

4.2.1. Adalet

Adalet kavramı çalışmada “1. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme. 2. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk .” (Türkçe Sözlük, 2011: 24) anlamlarıyla ele alınmıştır.

İncili Çavuş fıkralarında adalet; bir ülke yöneticisinin adil olması ve bir kimse-nin başka birinin hakkını ihlal etmemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen fıkra-larda yedi kez adalet değerine rastlanmıştır.

Tablo 34 “Adalet” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Altın ve Yumurta	6
Balat- Arnavutköy	16
Eşeğe Söylemişim	46
İnşallah Maşallah	74
İrade Bugün ama Vazife Üç Senelik	75
Leblebi Ekilir mi?	92
Onu Hâkim Efendiye Sor	109

Altın ve Yumurta'da İncili el çabukluğuyla yumurtadan altın çıkarmış izlenimi verir. Yumurtacı da kısa sürede kolayca zengin olmak hırsıyla bütün yumurtalarını kırarak sermayesini tüketir. Daha sonra bu duruma kendisinin neden olduğunu düşünen İncili yumurtacının zararını ziyadesiyle karşılayarak onun hakkını gözetmiş olur.

Balat- Arnavutköy' de İncili sağır ve dilsiz rolü yaparak kayıkçıyı bir oraya bir buraya götürterek onu oldukça yorar ve para vermeden oradan ayırır. Ancak kimsenin hakkı kendisinde kalsın istemez ve olaydan birkaç gün sonra gidip adamı bulur, ona yeteri kadar ödeme yaparak hakkını verir.

Eşeğe Söylemişim'de İncili misafirin yargılama olmadan hapse atılmasına razı olmaz. Adaletin layığıyla tecelli etmesi için önce bir mahkeme kurulmasını ister:

...Bunun üzerine misafiri yaka paça hapse atacakken İncili:

– Efendiler burada bir usulsüzlük var, bu adam benim misafirim. Şimdi ben bunu size teslim edemem, mahkeme olmadan, delil olmadan bu işler olmaz. Bunu evime götürüyüm. Yarın size teslim ederim. Mahkeme olsun, ne cezası varsa çeksin, demiş.

Fıkroda yargılaması yapılan kişinin de mutlaka bir söz hakkının bulunduğu, bir ceza vermeden önce kişinin suçluluğunu kanıtlamak gerektiği anlatılmıştır. Adil bir yargılamanın ardından verilecek ceza ise adaletin tecellisi adına bir gereklilik olarak değerlendirilmiştir.

İnşallah Maşallah'ta bir eyalet valisi, maiyetinde bulunan insanların emeğinin karşılığını vermek yerine hep “inşallah, maşallah” diyerek onları geçiştirir. Bu şekilde insanların hakkını almamasına İncili daha fazla dayanamaz. Kendisi de aldığı malzeme yahut hizmetler karşılığında para ödemez. Valinin yaptığı gibi yalnızca sözle karşılık verir. Durum kısa zamanda valinin kulağına gidince İncili valiye, maiyetinde bulunan

insanlara sözle bedel ödemeyi kendisinden öğrendiğini söyler. Durumun yanlışlığını idrak eden vali artık bu yanlışından döner. İncili'nin valiye verdiği bu ders "hak edene hakkını vermek gerektiği" mesajını iletmiş olur.

İrade Bugün ama Vazife Üç Senelik'te İncili padişahı bir konuda adil olmadığını düşünerek tatlı sert bir şekilde tenkit eder. Üç yıldır maiyetinde bulunup kendisinden gayet memnun olduğu halde maaşına yalnızca o günden başlayarak zam yapmasını doğru bulmaz. "İrade bugün ama vazife üç senelik." diyerek önceki üç yıllık emeğinin de hakkını ister.

Leblebi Ekilir mi? adlı fıkrada bir müşterisinin yiyip içtikleri için üç akçe yerine altmış üç akçe almaya çalışan dükkân sahibi haksızlık yaptığı için eleştirilir. Dükkân sahibinin yenilen üç haşlanmış yumurtanın bedelini o yumurtalardan çıkması muhtemel piliçleri de hesaba katarak ederinden çok daha fazla belirlemesi üzerine İncili'ye danışılır. İncili mahkemede haksızlığa uğrayan kişiye vekâlet eder. Hâkimin bu yapılanın haksızlık olduğunu fark etmesi için de güzel bir plan yapar. Mahkemeye bilerek birkaç saat geç giden İncili'ye hâkim neden geciktiğini sorar. Bunun üzerine İncili evinin önündeki bahçeye leblebi ekmekle uğraştığını söyler. Hâkim Efendi durumu oldukça saçma bularak şöyle der:

– *Ağa Hazretleri leblebi kavrulmuş nohuttur. Hiç ondan mahsul alınır mı?*

İncili Çavuş ciddi bir tavırla:

– *Onu dava sahibi bakkala sorunuz. Pişmiş yumurtadan piliç çıkarsa leblebi de mahsul verir.*

Hâkim, İncili Çavuş'un bu sözü üzerine bakkalın haksız olduğuna hüküm verir ve adalet yerini bulmuş olur.

Fıkrada adaletin dönüp dolaşıp yerini bulacağı anlatılmıştır. Suçlu sayılan kişi hakkında en doğru kararı vermek için çok titiz, ön yargılarından arınmış, haksızlığa meydan vermeyecek bir tutumda olmanın önemine dikkat çekilmiştir.

Onu Hâkim Efendiye Sor' da bir genç haksızlığa uğradığını söyleyerek İncili'den yardım ister. İncili, genç hakkında haksız yere hüküm veren hâkime ders vermek üzere evinde ziyafet tertip eder. Bu ziyafete hâkimi de eyalet valisini de çağırır. Hâkimin gencin çok uzaklarda yanan bir ateşten ısınıp sözünde durmadığına kanaat etmiş

olmasını yanlış bulan İncili ona bir ders vermek ister. Misafirleri için iplerle tavana asılmış kazanlarda, altlarında yanan cılız bir ateşle yemek pişirmeye başlar. O akşam orada bulunan herkes bu işin mümkün olmadığını söyler. İncili de zaten durumun tam bu yönde gelişmesini planlamıştır ve istediği olur. İncili durumu valiye açıklamak için hakim de tıpkı bu olaydaki gibi gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durum için genci suçlu bulduğunu anlatmasıyla olay çözülür. Vali hâkimin haksız yere hüküm verdiğine ikna olur ve onu azarlar.

Bu fıkrada adaletin toplumda tecelli etmesiyle görevli olan hâkimlerin işlerini layığıyla, zerre kadar haksızlığa meydan vermeyecek şekilde ifa etmeleri gerektiği kısa bir olay çerçevesinde oldukça etkili şekilde anlatılmıştır.

Görülüyor ki; İncili Çavuş fıkralarında “adalet” suçlu addedilen bireyin yargılanması sürecinde hakka ve hukuka uygun davranma ve hak edene hakkını verme olarak işlenmiştir.

4.2.2. Çocuklara Önem Vermek

Çocuklara kimi zaman bir yuvayı şenlendiren minik yavrular; kimi zaman yarınımızı emanet ettiğimiz geleceğin büyükleri nazarıyla bakılır. Her iki bakımdan değerlendirince de onlar ilgi, sevgi, şefkat ve değer görmeye layıktır. Çocuğunu iyi eğitmek, terbiye etmek nasıl ki ilerisi için bir aileye huzur vaat ediyorsa; çocuklarına önem vermek, her türlü ihtiyacını karşılamak, iyi bir eğitim imkânı sunmak da bir ülke geleceğini o denli teminat altına alır. Çocukluğunda önemsenmeyen bireyler yetişkin olunca benliğinde bunun eksikliğini hisseder. Bu nedenle çocuk ilgiye, bilgiye, sevgiye, şefkate doymalıdır ki sağlıklı bir kişilik geliştirebilsin.

İncili Çavuş fıkralarının kiminde çocuk karakterler yer alır. Bu çocuklar genellikle türlü haylazlıklar yaparak etrafındakileri oyalar. Ancak yetişkinler onların yaptıklarını çocukluklarına vererek her bakımdan samimiyetle yaklaşır, hoş karşılar.

Tablo 35 “Çocuklara Önem Vermek” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Çocuk Dinler mi?	37
Model	97
Padişahın Büyük Padişah	114

Çocuk Dinler mi? isimli fıkrada padişah İncili’ye ülkede emirlerini dinlemeyecek biri olup olmadığını sorar. İncili “Evet, var.” diyerek cevap verince padişah hiddet-

lenir. İncili bunun kim olduğunu göstermek için küçük bir çocuğun elinden tutarak padişahın huzuruna girer. Bu durum fıkra da şöyle yer alır:

İncili padişahın huzuruna girer girmez elinden tuttuğu çocuğun elini bırakmış. Padişah “Bu çocuk kimdir?” demeye kalmadan çocuk bir yandan bir yana koşmaya başlamış. Tutabilene aşk olsun. Göğe taş atıp altında duran cinsinden. Ne durdan anlamış ne sustan anlamış. Padişahın öfkeli yüzü, kızgın sesi fayda etmemiş. Çocuk yorulana kadar hiçbir sese kulak vermemiş. Ne zaman yorulmuş o zaman sesi kesilmiş, bir tarafa oturmuş. İncili, biraz kızgın biraz şaşkın bakan padişaha dönerek:

– Padişahım, çocuklara söz geçirmek zordur. Olmadık yerde adamı mahcup ederler. Sizin de sözünüzün geçmediği çocuklardır, demiş.

Böylece İncili çocukların davranışlarının hoş görülmesi gereğini, onların her halleriyle değerli olduklarını padişaha anlatmış olur.

Model'de bir çocuk yoldan geçmekte olan İncili'yi elinden tutarak oyuncakçı dükkânına götürür ve oyuncakçıya İncili'yi göstererek “Bunun gibi yap.” der. Bunun üzerine İncili çikrikçiy a sorar:

– Bu senin çocuğun mu?

– Hayır, tanımıyorum.

– Peki “bunun gibi yap” derken ne demek istedi?

– Bırak efendi, çocuktur, ne dediğini biliyor mu? diye söylemek istememiş.

Ama meraklanan İncili yemin verip söylemesi için ısrar edince demiş ki:

– Efendim bu çocuk biraz önce gelerek “Bana bir şeytan yapar mısınız?” diye sordu. Ben de “Oğlum ben şeytani görmedim ki nasıl yapayım?” deyince; “Ben sana onu şimdi gösteririm.” deyip gitmişti.

İncili çocukları her halleriyle hoş gördüğünden şeytana benzetilmesine rağmen hiç kızmaz, bu benzetmesinden dolayı çocuğu azarlamaz.

Padişahın Büyük Padişah'ta İncili padişahın huzuruna geç kalır. Neden geciktiğini ise padişaha şöyle açıklar:

– Şevketlim bendehanenizde sizden daha büyük bir padişah var. İrade-i şahanenizi kendisine anlatamadım. Sözümü geçiremedim.

Padişah:

– İncili sözünü bil. Benden başka padişah kim olabilir? Maksadın nedir izah et.

İncili:

– *Bizim küçük oğlan şevketmeabım.”*

Padişah:

– *Vay senin oğlun benden daha mı büyük?*

İncili:

– *Evet şevketlim. Çünkü siz makul olan her bir sözü, mazereti kabul edersiniz fakat o henüz çocuktur. Onun verdiği emri mantık kabul etse de etmese de behemehali ifâ etmek lazımdır.*

İncili bu konuşmayla çocuğuna ne denli önem verdiğini padişaha izah etmiş olur. İsteklerinin kimi zaman çok makul olmasa da seve seve yerine getirilmesi çocuğun kıymetindedir.

Bu fıkrada çocuğa “padişah” benzetmesinin yapılması bir babanın gözünde çocuğunun ne kadar önemli olduğunu izah eder. Çocuğa değerli olduğunu, sevildiğini hissettirmek için sözlerinin bir yetişkin sözüymüş gibi dinlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

4.2.3. Dostluk

Dostluk, sözlükte (Türkçe Sözlük, 2011: 707) “Dost olma durumu, dostça davranış.” olarak tanımlanır. Dostluk bünyesinde birine güvenmeyi, onu sevmeyi, onunla iyi anlaşmayı, kalp kırmadan vakit geçirmeyi ve paylaşımında bulunmayı barındırır. Toplumsal yaşamın gereği olarak herkesin çevresinde türlü insanlar bulunur. Kişi kendi değerleri çerçevesinde bu insanların bazılarıyla sadece belli nedenlerle yan yana bulunur, bazılarıyla da bir gönül bağı kurarak dost olur.

Özellikle hayatın iniş çıkışlarında ve zor zamanlarında dostluğun değeri daha iyi anlaşılır. Çünkü insan böyle durumlarda kendisini anlayan, ona destek olacak, yardım eli uzatacak, belki akıl verecek birilerine ihtiyaç duyar.

İncili padişahın nedim ve musahibi olmasının yanında ona gerçek bir dosttur. Padişah çoğu zaman İncili’ye akıl danışır, ona güvenir, sahip olduklarını onunla paylaşır. İncili de padişaha sadıktır, hiçbir zaman onun aleyhinde bulunmaz veya arkasından konuşmaz, türlü sorunlarını çözüme kavuşturur.

Tablo 36 “Dostluk” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Altın Pulluğun Değeri	5
Biraz da Biz Ölelim	23
Vaktini Geçirmişsiniz	129
Yol Arkadaşının Kıymetini Bilmemişsin	134

Altın Pulluğun Değeri'nde İncili ağır bir nükte yaparak padişahı kızdırır ve saraydan kovulur. Bunun üzerine İncili ücra bir yere giderek izini kaybettirir. Ancak o padişahın yakın dostudur. Bu nedenle padişah onu özler, kovduğuna pişman olur ve bulunması için emir verir.

Fıkroda iyi dost olma, aradaki ufak tefek bazı anlaşmazlıkları görmezden gelmeyi gerektirmiştir.

Biraz da Biz Ölelim'de İncili bir yere davetlidir ancak ev sahibi çok cimri olduğu için bu davete gitmek istemez. Daha sonra dostlarının ısrarına dayanmaz ve sırf onların hatırını kıramadığından istemediği bir davete gider.

Dostluk öylesine güçlüdür ki bazen insan sırf arkadaşları hatırına hiç istemediği şeyleri dahi yapmaya razı olur.

Vaktini Geçirmişsiniz'de İncili'nin padişahla olan yakın dostluğu şöyle aktarılır:

Padişah İncili ile saatlerce sohbet eder, yanından ayrılmasını hiç istemezmiş. Yalnız abdest bozmak hacetini ile İncili'den ayrılır, bu süre içinde sohbetinden mahrum kalmış.

Yol Arkadaşının Kıymetini Bilmemişsin'de pazar dönüşü İncili yakın köyden bir arkadaşı ile karşılaşır. Yol boyunca İncili konuşur, adam ise çoğunlukla suskundur. Akşam adam İncili'yi acayip bulduğunu söyleyerek aralarında geçen muhabbeti kızına anlatır. Kızı bunları değerlendirerek İncili'nin acayip olmadığını, söylediklerinin öznlü sözler olduğunu ancak babasının bunları anlayamadığını belirtir. Son olarak “Yol arkadaşının kıymetini bilmemişsin.” diyerek babasını eleştirir.

Dostluk değerinin bulunduğu fıkralarda İncili ile padişahın dostluğu dikkat çeker. Bu fıkralarda dostluğun bağışlayıcı olmayı kaçınılmaz kıldığı anlatılmıştır. Birlikte

hoşça vakit geçirmek, dertlerini paylaşmak, birbirine akıl danışmak yalnız olmadığını düşündürerek insana güven verir ve onu mutlu eder.

3.2.4. Hoşgörü

Hoşgörü, sözlükte “Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans.” (Türkçe Sözlük, 2011: 1112) olarak karşılık bulur. Fertlerin birbirlerine tahammül edebilmesi toplumda huzur ve barışın sağlanmasında önemli yer tutar. Farklı düşüncelerden rahatsız olmamak, durumları anlayışla değerlendirmek, küçük hataları görmezden gelmek birlik olma bağlamında son derece mühimdir.

Tablo 37 “Hoşgörü” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Can Korkusu	32
Model	97
Şimdi Ben Bunu Ne Yapayım?	123

Can Korkusu’nda İncili, padişahı güldürmek için vezirlerin taklidini yapar. Vezirler bunun tamamen eğlence amaçlı yapıldığını bilerek hoş görürler, ona kızmazlar.

Model’de “Neticede bir çocuktur, ne dediğini bilmez.” denerek İncili’yi şeytana benzeten çocuk hoşgörülür.

Şimdi Ben Bunu Ne Yapayım? adlı fıkrada padişah İncili’nin babası ve kardeşini hoşgörüyle karşılar. Köyden gelen safdil ve iyi bu insanlarda kusur aranmayacağını padişah İncili’ye şöyle belirtir:

– *İncili, işittiğime göre pederin ile biraderin buradaymış.*

– *Evet efendim.*

– *Onları bana niçin getirmedin?*

– *Efendim, taşra ahalisinden oldukları ve âdap kurallarını bilmedikleri için size bir kusurları olur diye korktum da!*

– *Bunda ne var? Ben onların kusuruna bakmam. Senin baban ve biraderin oldukları için görmek isterim.*

Hoşgörü İncili Çavuş fıkralarında benimsenmesi tavsiye edilen bir değer olarak yer almıştır. Küçük hadiselerin işinden çıkılmaz meselelere dönüşmemesi için anlayışlı olmanın önemi vurgulanmıştır.

3.2.5. Misafirperverlik

Misafirperverlik “gelen konuğu iyi ağırlamak, ilgi ve güler yüzle karşılamak, konuk ağırlamayı sevmektir.” Türk kültüründe önemli yeri olan geleneksel bir değerdir. Misafirin güler yüzle karşılanması, buyur edilmesi, hal hatır sorulması, ikramlarda bulunulması, hoş bir sohbet ortamı oluşturulması misafirperverliğin olmazsa olmazlarıdır. Bu geleneksel değerimiz insanları bir arada tutma noktasında önemlidir.

Tablo 38 “Misafirperverlik” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Biraz da Biz Ölelim	23
Eşeğe Söylemişim	46
Merkep Neye Gülüyor?	95
Şimdi Ben Bunu Ne Yapayım?	123

Biraz da Biz Ölelim fıkrasında misafirperver olmayan bir ev sahibinin gelen konuklarını aç bırakması yerilir. Konuğuna değer vermeyen bu adamın davetine İncili katılmak dahi istemez. Fakat ısrar üzerine bir gün İncili davete gider. Sofraya çorba gelir. Ev sahibi kendine özel iri, kepçe gibi bir kaşık alır eline; oysa misafirlere dümdüz, daldırdıkça boş çıkan cinsten birer kaşık verilir. Ev sahibi her kaşık sallayıpta “Ooooh! Öldüm!” diyerek memnuniyetini bildirir. Aç kalan İncili daha fazla dayanamaz. Adamın elindeki kallavi kaşığı alarak şöyle der: “Deminden beri ölüp ölüp dirildiğin yeter. Kaşığı ver de biraz da biz ölelim.”

İncili'nin sözü misafir ağırlaması hoşla gitmeyen ev sahibine bir eleştiridir aslında. Ev sahibinin bencilliği, misafirinden çok kendini düşünmesi hiç de hoş karşılanmaz.

Eşeğe Söylemişim fıkrasında İncili bir sohbet toplantısına davet edilir ancak evde misafiri vardır. Misafire verdiği önemden dolayı onu yalnız bırakmak istemez ve bu teklifi kibarca geri çevirir. Bu defa da İncili'ye konuğunu da alarak gelmesi teklif edilir:

Padişah İncili'ye adam göndermiş ve hemen toplantıya gelmesini söylemiş. İncili gelen adama:

- Bugün benim misafirim var. Beni mazur görsünler ben gelemeyeceğim, demiş.

Adam gidip hemen geri gelmiş:

- Misafirini de alıp gelsin dediler efendim, demiş.

Bu teklif üzerine İncili yanına konuğunu da alarak davete katılır.

Fıkra “ Misafir yalnız bırakılmamalıdır, ona refakat etmek ve onunla ilgilenmek gerekir.” mesajı verilmiştir.

Merkep Neye Gülüyor? fıkrasında İncili Konya'nın bir köyünde imamın evine misafir olur ve büyük bir ilgiyle karşılanır:

İncili Çavuş, padişah tarafından özel bir görevle İran şahının yanına gönderilir. İncili bu görevini gerçekleştirdikten sonra İstanbul'a dönerken Konya ilinin bir köyünde imamın evine misafir olur. Köy ahalisi, misafirlerinin padişahın nedim ve musahibi İncili Çavuş olduğunu yanında bulunanlardan haber alınca onu görmek üzere çoluk çocuk, kadın erkek hepsi imamın evine koşar. Kapıdan, pencereden garip bir şey seyrediyor gibi bakmaya başlarlar.

İmam bu durumu açıklama gereği duyar: Köyün yol üzerinde bulunmasıyla sık sık konuk ağırlanır. Ancak padişahın en yakınlarından birini şimdiye kadar misafir etmediklerinden ahali merak içerisindedir.

Fıkra, köy halkının misafire verdiği önem ve gösterdiği samimiyet vardır. Burada misafirperverlik sosyal hayatla ilgili olumlu bir telkin olarak yer alır.

Şimdi Ben Bunu Ne Yapayım? padişahın misafirperverliğini ele alır. İncili'nin babası ve kardeşinin geldiğini öğrenen padişah onları misafir eder, türlü türlü ikramlar sunarak oldukça iyi ağırlar.

Bir ülke yöneticisinin kendi halinde insanları ağırlarken dahi onlara sanki dünyanın en değerleri insanlarıymış gibi muamelede bulunması dikkat çekicidir. Padişahlık vasfının önüne geçen, muntazam bir ev sahipliği vardır. Bu da kültürümüzün eşsiz değerlerinden olan misafirperverliği ifade etmede gayet iyi bir örnektir.

4.2.6. Nezaket ve Görgü Kurallarına Uymak

Nezaket başkalarına incelikli, saygılı ve nazik davranmayı ifade eder. Görgü kuralları ise toplumda davranışları denetlemeye yönelik kuralların bütünü, davranış bilgisi, adabımuâşeret şeklinde tanımlanır (Türkçe Sözlük, 2011: 968). Nazik ve görgülü olmak

ferdin sosyal hayata uyumunu kolaylaştırır. Nerede nasıl davranacağını iyi tartmak, konuşmasında ölçülü olmak, her türlü hal ve tavırla kibar olmak kişiye değer katar.

İncili genellikle nezaket ve görgü konusunda yanındakileri bilinçlendirir. Çalışmada bu doğrultuda bulgular tespit edilmiştir.

Tablo 39 “Nezaket ve Görgü Kurallarına Uymak” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Bir Yaşındayım Ağa Hazretleri	22
Domuz Gibi Şair İmiş	40
Eşeğe Söylemişim	46
Oh! Oh! Ne Nazik Tabiptir	107
Şimdi Ben Bunu Ne Yapayım	123

Bir Yaşındayım Ağa Hazretleri'nde İncili nezaket ve görgü kurallarını olmazsa olmaz bularak kardeşine öğretmeye çalışır. Ona konuşurken nezaketten nasıl bir tavır takınması gerektiğini anlatır:

Yeniçeri ağası, usulen, evvela adını, sonra ne kadar zamandır burada olduğunu, ondan sonra da memleketini sorar. Bundan sonra, ne söylerse “İsabettir, aynı hikmettir, sizininki hakikattir, nasıl tensip ederseniz.” gibi sözlerden biri ile cevap verirsin.

İletişimde kullanılan onay sözcükleri konuşanın sözünün dinlendiği anlamına gelir ve onunla aynı doğrultuda düşünmeyi ifade eder. Böylece olumlu bir iletişim atmosferi yakalanır. Konuşanı, sözü bitene kadar saygıyla dinlemek ve dinlediğini belli edecek ifadelerle karşılık vermek bir inceliktir. Nitekim fıkroda İncili de kardeşine bunu tembih etmiştir.

Domuz Gibi Şair İmiş fıkrasında İncili sabahın çok erken saatinde kapısını çalarak kendisini rahatsız eden şairi nezaket kurallarına riayet etmediğinden “münasebetsiz” olarak nitelendirir:

Henüz uykudan kalkmış ve sabah kahvesini bile içmemiş olan İncili, böyle erkenden kapıyı çalan münasebetsizin kim olduğunu görmek için bizzat gelip kapıyı açar.

Eşeğe Söylemişim'de İncili bir hemşerisini de yanına alarak bir sohbet ortamına katılacaktır. Öncelikle bazı hususlara riayet etmesi için adamı tembihler:

Bugün bir toplantı var, oraya gideceğiz. Orada hep büyük adamlar vardır. Beni ve kendi-

ni mahcup edecek bir hareket yapma. Sana bazı tembihlerim olacak. Bunlara iyi kulak ver. Bir, kalkacağına yere sakın oturma, yerini iyi seç. İki, üzerine söz düşmezse konuşma, söz arasında zırtapoz olma, sana gelecek mahcubiyet bana gelmiş olur. Üç, sakın ha! İstemedenden de bir şey verme, aman ortamı fazla germe.

Adam İncili'nin bu tembihlerini tutmaz. Herkesin sözünü keserek konuşur, vezirin yeri olan başköşeye kurulur, patavatsız tavırlarıyla dikkat çeker. Bu nedenle hiç hoş karşılanmaz, nezaket ve görgü kurallarından bîhaber hemşehrisi İncili'nin başına adeta iş açar.

Oh! Oh! Ne Nazik Tabiptir'de İncili en ziyade sevdiği ve hürmet ettiği birinin hasta olduğunu haber alır. “Ziyaretine gitmemek pek ayıp olur.” diye düşünerek hastayı görmeye gider ve halini hatırını sorar.

Hasta olan bir yakına “geçmiş olsun” ziyaretinde bulunmak insan ilişkilerini kuvvetlendiren, olumlu bir yaklaşımdır. Çünkü yalnız olmadığını hissettirmek ve iyileşeceğine dair ümitvar konuşmak hastaya moral verir. Fıkırada, İncili'nin arkadaşına hal hatır sormaya gitmesi bir nezaket göstergesidir.

Şimdi Ben Bunu Ne Yapayım adlı fıkırada İncili padişahın huzurunda mahcup olmamaları için babası ve biraderine sofrada adabını öğretir. Yemek yerken bir usul olduğunu tembih ve talim eder.

Sonuç olarak; nezaket ve görgü çerçevesinde düşünülebilecek hasta ziyaretinin kıymeti, sofrada adabı, konuşma adabı, oturmayı kalkmayı bilmek beş fıkırada yer almıştır. Bu fıkralarda İncili Çavuş nezaket kurallarına riayet eden ve bu kuralları etrafındakilere öğreten kişidir.

4.2.7. Yardımseverlik

Yardımseverlik sözlükte “hayırseverlik” ifadesiyle karşılık bulur (Türkçe Sözlük, 2011: 2536). Huzurlu bir toplum olma yolunda belki de en önemli meziyet yardımsever olmaktır. Kişinin bencillikten uzaklaşarak elindekileri paylaşması birlik olma, sıkı bağlar kurma noktasında önem arz eder. Yardımsever olmak için öncelikle empati

kurarak halden anlamak gerekir. Sonrasında ise cömertlikle, tevazuyla, incitmeden destek olmak, paylaşmak şarttır.

Çalışmada yardımseverlik kendi imkânlarını başkasının iyiliği için kullanma, birine destek olma, bilgisini paylaşma anlamlarıyla ele alınmıştır.

Tablo 40 “Yardımseverlik” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Bu Kadar Kelleye Külâh mı Yeter?	29
İncili'nin Yoğurtçusu	71
Kalk Şuradan Def Ol!	79
Onu Hakim Efendiye Sor	109

Bu Kadar Kelleye Külâh mı Yeter? fıkrasında İncili'ye göre düşkünlere, darda kalanlara yardım etmek kişiye bir iç huzuru, gönül ferahlığı verir. İncili ile padişah arasında geçen diyalog bu durumu örnekler:

Vaktin padişahının bir gün canı sıkılmış. İncili'yi çağırarak,

- Canımın ferahlaması için ne yapayım, demiş.

İncili de,

-Padişahım hayır hasenatta bulunun, demiş.

İncili'nin Yoğurtçusu'nda İncili para kazanmak için memleketinden İstanbul'a gelen yoğurtçu Ahmet'e yardım eli uzatır. Onun sevdiği kızla düğün yapabilmesi için gereken parayı ve istenen eşyaları temin eder.

Kalk Şuradan Def Ol! fıkrasında aklına ve iyiliğine güvenilen İncili'den yardım istenir.

İncili Çavuş'un en parlak zamanında memleketindeki akrabalarından bir genç İstanbul'a gelir, onun evine misafir olur. Bu genç burada bir vezir dairesinde göreve başlayarak ilim ve feyiz almak istediğini İncili'ye söyler ve onun yardımını rica eder.

İncili yardım isteyen hemşehrisinin bu ricasını kırmaz.

Onu Hakim Efendiye Sor'da İncili haksızlığa uğrayan bir gence destek olur. Hikâyesini dinlediği genci haklı bulur ve nihayetinde meseleyi genç lehine çözüme kavuşturur.

Görülüyor ki; fıkralarda İncili Çavuş kimseden yardımını esirgemeyen bir karakterdir. Zor durumda olan herkese yardım eli uzatır ve hiçbir karşılık beklemez, bundan mutluluk duyar. Örneklerde yardımseverliğin yalnızca mal mülk ile alakalı olmadığı da görülür. Bir sıkıntısını gidermede yakınlarımıza destek olmak, yol göstermek de önemli bir meziyet olarak değerlendirilmiştir.

4.3. Tespit Edilen Dinî Değerlerin Analizi

4.3.1. Ahiret İnancı

Ahiret sözlükte “ Dini inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Allah’a hesap vereceği yer, öbür dünya, öteki dünya (Türkçe Sözlük, 2011:54) ” olarak tanımlanır.

Tablo 41 “Ahiret İnancı” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
İncili Çavuş’un Rüyası	65

İncili Çavuş’un Rüyası’nda İncili gördüğü rüyayı Tıfli’ye anlatırken mahşer gününden bahseder. Orada herkesin amellerine, niyetlerine göre muamele göreceğine vurgu yapar.

...Rüyam açıldı. Mahşer gününde dört bir yanını zebaniler almıştı. Onlara sordum: “Ustamın suçu nedir? O kişi velinimettir, bana bağışlayın yoldaşlar!” dedim. Zebaniler cevap verdiler: “Tıfli’yî biliriz, ustandır ama ciğerinde hıncı vardır. Cihan padişahına fitneler. O sebepten kâfirdir! Makamı cehennem ateşidir.”

İncili’nin rüyasını anlatırken böyle unsurlara değinmesi Tıfli’ye ahiret hayatını hatırlatmak ve davranışlarına çeki düzen vermesini sağlamak içindir. Çünkü Tıfli sürekli İncili’nin kuyusunu kazar, ona kin tutar. Oysa kişinin öbür dünyasını kazanmasının tek yolu dünya hayatını İslâm’ın emir ve yasaklarına göre düzenlemesidir. Fıkroda İncili’nin mahşer gününden bahsetmesi bu dünyadaki davranışların ahiret hayatına temel olacağını hatırlatır.

4.3.2. Allah İnancı

İncili Çavuş fıkralarında Allah inancı dua, güven, Allah'ın varlığı ve birliği gibi örneklerle yer almıştır. Allah inancı ona duyulan sevgi ve güven ile derinleşir. Kişi zor zamanlarında Allah'tan yardım ister, mutlu her anında ise Allah'a şükreder. Bu vesileyle her koşulda Allah'ı zikreder ve inancı kuvvetlenir.

Tablo 42 “Allah İnancı” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Al Ver	4
Her Söze İnanma	60
Tanrı Büyük Amma	125

Al Ver' de İncili kendisini affetmesi için Allah'a dua eder. Çünkü bir fırından ekmek alarak parasını vermemiştir ve bunun yanlış olduğunun farkındadır.

Ey yüce Allah'ım, gördün ki bakkal benden bir akçe fazla aldı. Ben fırıncıya hiç para vermedim. Ne olur, sen bakkaldan al, fırıncıya ver! Kimsenin hakkı kimsede kalmasın.

Dua Allah ile kul arasındaki muazzam bağıdır. Hata yapınca Allah'ın sonsuz merhametine sığınarak af dilemek içten bir inancın yansımasıdır. Fıkroda İncili ekmek alıp para vermeyince fırıncı bunu görür ancak İncili'ye hesap sormaz. Buna rağmen İncili'nin içi rahat değildir. Çünkü her şeyi hakkıyla bilen ve gören bir rabbi vardır.

Her Söze İnanma'da İncili bir gün tımarhaneye, hastaları ziyarete gider. Oradakilerin halini hatırlar. Konuştuğu iki deliden biri kendisine vahiy geldiğini, kitap indiğini söyler. Bir diğeri ise bu konuşulanları değerlendirerek “Ben böyle bir peygamber göndermedim.” der. Hal böyle olunca İncili Çavuş ikisinin de tanrılık davasında bulunan deliller olduklarına kanaat getirir.

Fıkradaki bu örnek “Allah'ın varlığı ve birliğinden şüphe yoktur.” mesajı ile “tevhit” anlayışını akıllara getirir. Allah'tan başka ilah olmadığına inanmak bu fıkroda, aksinin “delilik” addedilmesiyle, nükteli şekilde ele alınmıştır.

Tanrı Büyük Amma' da Allah inancı ona güvenme, ona sığınma olarak belirlenir. Kayık lodosun etkisiyle dalgaların üzerinde bir ceviz kabuğu gibi sallanmaya başlayınca kaptan şöyle der:

“Elem çekmeyin kardeşim. Tanrı büyüktür!”

Kaptanın sözü onun Allah’a inandığı ve güvendiğinin apaçık ifadesidir. Bu söz içerisinde birçok dini iletiyi barındırır. “Sıkıntılı zamanlarımızda Allah’ın merhametine sığınmalıyız.” bu iletilerden biridir.

4.3.3. Allah’ın Takdirine Rıza Gösterme

İnsanın başına gelenleri Allah’ın takdir ettiği şekliyle kabullenmesi kaza ve kade-re imandandır. Bu durum kişinin sabrını ve kanaatini arttırır. Allah’ın büyüklüğüne inanmak ona tevekkül etmeyi, boyun eğmeyi ve kaderine razı olmayı gerektirir.

Tablo 43 “Allah’ın Takdirine Rıza Gösterme” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
İncili Çavuş Biraz Çirkinmiş	64

İncili Çavuş Biraz Çirkinmiş’ te padişah İncili’ye çirkin olduğunu ima eder. Ancak İncili buna hiç alınmaz çünkü durumu Allah’ın takdiri olarak değerlendirir ve bu takdire rıza gösterir.

*İncili Çavuş çirkin bir adammış. Bir gün padişah İncili Çavuş’a dönerek,
–Hiç Aynalı Çarşı’dan geçtiğin olmuyor mu? demiş.
İncili padişahın söylemek istediğini anlayarak,
–Aman padişahım, aklınıza bakın, takdir-i Hûda böyle halk etti, demiş
Padişah, İncili’nin bu cevabına hem üzülmüş hem de gülmüş.*

Fıkroda yalnızca birkaç cümle ile “Allah’ın bizler için takdirine rıza göstermeliyiz.” mesajı verilmiştir. İncili’nin kendisine çirkin diyenlere hiç kızmayışı Allah’a tevekkülün tahammül sınırlarını arttırmasıyla açıklanabilir.

4.3.4. Cennet ve Cehennem İnancı

Cennet, “Dini inanışlara göre imanlı, iyi işler yapmış kimselerin öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt (Türkçe Sözlük, 2011: 453); cehennem ise “ Dini inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer, tamu (Türkçe Sözlük, 2011: 449)” olarak tanımlanır. Bu tanımlar ahrette zerre kadar iyilik ve zerre kadar kötülüğün karşılık bulacağını işaret eder.

Tablo 44 “Cennet ve Cehennem İnancı” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Ateş	10
İncili'nin Rüyası	65
Merkep Neye Gülüyor	95

Ateş'te İncili cehennemde kötüler için yakılmış bir ateş bulunduğunu ima eder:

İncili Çavuş bir gün çubuğunu yakarken, birlikte bulunduğu bir hoca kendisine takılmış:

–Be İncili, cennette ateş yok! Çubuğunu orda neyle yakacaksın acep?

İncili bir yandan çubuğunu ateşlerken, bir yandan da şöyle demiş hocaya:

–Cennette ateş yok mu? Olsun. Gider cehennemde sizler için yakılan ateşten alırım!

İncili'nin Rüyası'nda ciğerinde hıncı olan, İncili'yi padişaha fitneleyen Tıfli'ye cehennem ateşi layık görülür.

Rüyam açıldı. Mahşer gününde dört bir yanını zebaniler almıştı. Onlara sordum: “Ustamın suçu nedir? O kişi velinimettir, bana bağışlayın yoldaşlar!” dedim. Zebaniler cevap verdiler: “Tıflî'yî biliriz, ustandır ama ciğerinde hıncı vardır. Cihan padişahına fitneler. O sebepten kâfirdir! Makamı cehennem ateşidir.”

Bunun üzerine padişah Tıfli'ye nasihat eder:

“Bre Tıflî! İncili'yi bir hoş tut, yakamı kurtar cehennemden.”

Fıkroda cehennem fesat, kin tutan insanların hazin sonu olarak yer alır. “Bu dünyadaki kötü hal ve hareketler ahirette mutlaka karşılık bulur.” mesajı iletilir.

Merkep Neye Gülüyor' da hoca gördüğü rüyayı İncili'ye anlatırken mahşer günü mizan terazisi ile sevaplar ve günahların karşılaştırıldığını hatırlatır:

Mahşer toplanmış, mizan kurulmuş, sen de oradaydın. Seni zebaniler tutarak cehenneme götürüyorlardı. Ben koşarak geldim. Zebanilere senin için yalvarmaya başladım. Bu adam benim arkadaşım ve ortağımdır, aramızda mukavele vardır. Bunu niçin cehenneme götürüyorsunuz? Dedim. Zebaniler yüzüme bakarak “Biz de onu önceden lüzumsuz yere bir merkebin dudaklarını kestiği, sonra senin ile sözleştiği hâlde kıskanarak ayağının altına karpuz kabuğu koymaya çalıştığı, yarın padişahın huzurunda seni mahcup etmeye teşebbüs edeceği için götürüyoruz.” dediler. O sırada uyandım.

Bu rüya İncili'nin öldükten sonraki yaşamı hatırlaması ve kendine çeki düzen vermesi için yeterli olur. Bir hayvana eziyet etmek, sözünde durmayarak kıskançlıkla hareket etmek, kişilerin yanlışlarından nemalanmak cehennemlik kusurlar olarak karşımıza çıkmıştır. Burada kötülerin cehennemle cezalandırılacağına değinilmiştir.

4.3.5. İbadetin Önemi

İslamiyet'in buyruklarını yerine getirmek olan ibadet; İncili Çavuş fıkralarında namaz, abdest ve kurban kesmek bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 45 “İbadetin Önemi” Değerinin Bulunduğu Fıkralar

Fıkra Adı	Fıkra Numarası
Abdest	1
Boynuzsuz Koç	25
Çatal Çatal	35
İncili ile Ninesi	67
Koçların Boynuzları Nerede Uzar?	88
Ne İçin peşini Kabul Etmesin?	101

Abdest fıkrasında ezanın okunmasıyla İncili ve yanında bulunan İran elçisi abdest almak için hemen kalkarlar.

“Bir gün elçi ile İncili bir aradayken ezan okunmuş. İki de abdest almak için kalkmışlar.”

Burada namazı vakitlice kılma noktasında bir hassasiyet göze çarpar. Ezan sesi duyan kişinin önceliği bir an evvel namazını eda etmek olmuştur.

Boynuzsuz Koç' ta ibadet mefhumu Kurban Bayramı'nda Allah rızası için koç kesme ile örneklenmiştir.

Çatal Çatal'da İncili bir Kurban Bayramı öncesinde kurbanlık koç alır. Bu durum Allah'a yaklaşmak ve rızasını kazanmak için kurban kesilmesine örnektir.

İncili ile Ninesi'nde abdestli namazlı bir hanım olarak İncili'nin ninesi karşımıza çıkar. Nine ilerleyen yaşına rağmen namazını kılar. Öyle ki kıldığı namaz sonunda bünyesi yorulur ve bir köşeye oturup dinlenme ihtiyacı hisseder.

Koçların Boynuzları Nerede Uzar? fıkrasında Kurban Bayramı arifesinde İncili Çavuş'un saray için kurban alışverişine çıktığı, en iyi koyunları seçmenin adet olduğu anlatılır.

Ne İçin peşini Kabul Etmesin? fıkrasında bir ikindi vakti İncili Fatih Camii'ndedir. Yaşlı birinin vaktin namazı kılındıktan sonra bir süre daha namaz kıldığını görür. Bu kadar uzun süre ne namazı kıldığını merak ederek sorar:

–Peder efendi nice zamandan beri burada sizi seyrediyorum efendim. Çok uzun namaz kıldınız, tabii öğle namazı bu kadar uzun olamaz. Eda ettiğiniz ne namazı idi?

–Geçmiş zaman borcum vardı da onları kılıp eda eyledim.

–Pekâlâ efendim.

Bunu üzerine İncili hemen oracıkta namaza durur. Bir müddet namaz kılar, selam verdiği zaman ihtiyarın hayretle kendisini seyrettiğini görür.

İhtiyar sorar:

–Evladım, sen de uzunca kıldın ne namazı idi yoksa senin de mi borcun vardı?

–Hayır borcum yoktu, ben de gelecek namazlardan kıldım.

–Aa! Hiç olur mu? Gelecek namaz kılınır mı?

–Ne tuhaf şey, niçin olmasın? Sizin önceniz, geçmişiniz kabul ediliyor ve oluyor da ne için benim peşinim kabul olmasın? cevabını verir.

Fıkırada İncili namazı öylesine önemli görür ki geçmiş namaz borcu olmadığı halde, içinde bulunulan vakti kıldığı halde bir de gelecek vakitler için namaz kılar. Bu nükteli yaklaşım aslında namazın dinin temel gereksinimlerinden biri olduğuna dikkat çeker.

4.4. İncili Çavuş Fıkraları

1. Abdest

İncili Çavuş zamanında Acem'den elçi gelmiş. Name getirmiş. İncili Çavuş'u elçiye nedim tayin etmişler.

Bir gün elçi ile İncili bir aradayken ezan okunmuş. İkisi de abdest almak için kalkmışlar. İncili Çavuş ayağını yıkarken, İranlılar mezheplerine göre ayak yıkama yerine mesh ettiklerinden, elçi İncili'ye dokundurmak isteyip demiş ki:

–Ayağımı ne yıkarsın, ayağında poh mu var?

İncili, elçinin yüzünü yıkadığını görünce sormuş:

–Ya sen yüzünü neden yıkarsın, yüzünde poh mu var? (Seratlı, 2004: 184)

2. Adamına Göre

İncili Çavuş bir zamanlar Osmanlı elçisi olarak Fransa'ya gönderilmiş. İncili'nin kara kuru kılığına bakarak küçümseyen Fransa kralı demiş ki:

–Bana senden başka gönderecek adam bulamamışlar mı?

İncili Çavuş şu cevabı vermiş:

–Osmanlılar, adama göre adam gönderirler. Beni de sana göndermelerinin sebebi bu olsa gerek! (Seratlı, 2011: 271)

3. Ağa Hazretlerinin Teridirler

İncili Çavuş, henüz sarayda göreve başlamamış olduğu sırada İstanbul'da epeyce şöhret kazanmış. Maiyetlerinde bulunduğu birçok ekâbir, devlet ricâli, saltanat tarafından iltifat ve riayet gördüğü gibi o zaman darüssaade ağası olan Hacı Cafer Ağa'yla tanışmış.

Bir gün İncili memleketinden bir mektup alır. Mektupta oradaki emlak arazisine bazı zorbalardan zarar verildiğinden şikâyet edilir. İncili, bu tavsiyeyi kimden almak gerektiği hususunda bir müddet düşündükten sonra darüssaade ağası hatırına gelerek hemen kalkıp onun yanına gider ve durumu anlatarak bir tavsiye mektubu yazmasını rica eder.

Hacı Cafer Ağa hissen hatta malik olduğu için mektuplarını bizzat kendisi yazar. Hacı Cafer Ağa, İncili'nin ricasını kabul ederek eline kâğıdı ve kalemi alıp mektubu yazmaya başlar. Birkaç satır yazmış olduğu hâlde kalemin ucundan kaza ile kâğıdın üzerine bir damla mürekkep düşer. Cafer Ağa kalemi bırakıp parmağını ağzında ıslatarak damlayı silmeye davrandığı sırada İncili, kızlar ağasının elini tutup der ki:

– Aman efendim, rica ederim öyle kalsın! Cafer Ağa, hayretle yüzüne bakarak sorar:

– Niçin silmeyeyim?

– Efendim, bu damlanın kalması tavsiyenin taraf-ı devletinizden yazıldığına şüphe bırakmaz.

– Ne demek? Bu mürekkep damlasının ne manası olabilir?

– Efendim, mektubu yazarken ağa hazretlerinin teri kâğıda damlamış derler. İşte bundan dolayı tavsiye kabul ve revaç bulur.

İncili'nin bu sözleri Cafer Ağa'nın zenci ve siyahî olduğunu ima ettiğinden hid-det eden darüssaade ağası yazmakta olduğu tavsiyeden vazgeçerek kağıdı bir nevi atar ve İncili'ye yol vererek bir daha yanına gelmemesini emreder. Bu olaydan bir müddet sonra şansının yaver gitmesiyle İncili, saraya girerek padişahın nedim ve musahibi olur. İncili'nin padişahın yanında günden güne kıymet ve itibarının artmakta olmasına rağmen kızlar ağası tavsiye fıkrasını bir türlü unutamayarak her fırsatta İncili'nin aleyhinde konuşur. Ara sıra da padişaha onun hakkında gammazlık etmektedir.

Bir gün padişah, İncili'ye sorar:

– İncili, Hacı Cafer Ağa daima senin aleyhinde konuşuyor. Bunun sebebi nedir?

İncili gülerek cevap verir:

– Efendim Hacı Cafer Ağa'yı, sizin hizmetinize girmeden önce bir gün gücendirmiştim. Hâlâ sinirini alamadığı için aleyhimde konuşuyor ve beni sizin nazarınızda küçük düşürerek benden intikam almak istiyor!

– Niçin gücendirmiştin?

– Efendim, bir gün kendilerinden tavsiye istedim, ricamı kabul etti ve tavsiye mektubu yazmaya başladı. O sırada kâğıdın üzerine bir damla mürekkep düştü. Bunu silmek istediği sırada, “Aman efendim, silmeyiniz! Ağa hazretlerinin teri damlamış, diyerek tavsiye daha fazla etkili olur.” dedim. Buna gücendi.

Bu fıkra, padişahın pek ziyade hoşuna gider ve saray erkânını hayli güldürür (Tevfik, 2012: 63- 64).

4. Al Ver

İncili Çavuş İstanbul'a geldiği ilk günlerde çok zor günler geçirmiş, işsiz güçsüz dolaşmış, büyük parasızlık çekmiş, elindekini avucundakini harcadığından sıkıntıya düşmüş, son günlerde de elinde iki akçelik bir tek sikke kalmış. Bir bakkala giderek bir akçelik peynir almış, iki akçelik sikkeyi vermiş. Bakkal, parayı kasasına atıp üstünü vermeyince İncili sormuş:

–Bakkal efendi, bir akçeyi vermedin!

Bakkal kızmış:

–Nasıl olur, verdim ya!

Verdim, vermedim derken bakkal dayatıp durunca, İncili çaresiz oradan ayrılıp karşıdaki fırına gitmiş. Fırıncıya:

–Şuradan bir akçelik ekme ver, demiş.

Ekmeği alıp para filan vermeden uzaklaşınca fırıncı bağırması ardından:

–Arkadaş ekmeğin parası?

–Verdim ya!

–Vermedin!

–Verdim!

–Vermedin!

Verdim, vermedim derken fırıncı:

–Peki, git yoluna seninle mi uğraşacağım, demiş.

İncili Çavuş epeyce ilerledikten sonra ıssızca bir yerde peynir ekmeği yerken, kendi kendine şöyle demiş:

–Ey yüce Allah’ım, gördün ki bakkal benden bir akçe fazla aldı. Ben fırıncıya hiç para vermedim. Ne olur, sen bakkaldan al, fırıncıya ver! Kimsenin hakkı kimsede kalmasın (Ermiş, 1999: 87- 88).

5. Altın Pulluğun Değeri

İncili Çavuş’un hazırcevaplığı, nüktedanlığı Allah vergisiydi. Nükteler ağzından hapsirik gibi, gayriihtiyari çıkardı. Bu yüzden padişahın huzurunda güç durumlara düştüğü de olur, işte o zaman zekâsı imdadına yetişir, uygun mazeretler ve yorumlar bularak cezadan kurtulurdu. Bazen bu özürler de yetmez, gazab-ı şahaneye maruz kalırdı.

İncili, bir gün yine ağır bir nükte yapmış, padişahı kızdırmış, “Defol, gözüme görünme, ne cehenneme gidersen git!” diye kovulmuştu. Gururu incinen İncili de padişaha gücendi. Saraydan ve şehirden uzaklaştı, ücra bir yere gidip izini kaybettirdi.

Epey bir müddet ortalıkta görünmeyince padişah onu özledi, kovduğuna pişman oldu, merak etti, arayıp bulunması için emir verdi. Lakin bütün araştırmalara rağmen hiçbir yerde izine rastlanmadı. Padişah ne gibi bir tedbirle bunun yeri keşfedilebilir diye etrafına danıştı, İncili’nin ancak sözlerinden tanınabileceğini söylediler. Bunun üzerine altından bir pulluk yaptırıp köy köy, şehir şehir dolaştırdı. Tellallar bu pulluğa halkın kıymet biçmesini istiyorlardı. Bu altın pulluğun gerçek değerini biçebilene büyük mükâfat vaat ediliyordu. Herkes bir fiyat söylüyor, biçilen ve enteresan bulunan kıymetler

padişaha bildiriliyordu. Altın pulluğu İncili'nin gizlendiği köye de getirdiler. İncili'ye padişahın bu pulluğuna bir kıymet biçmesini söylediler. İncili orda tanınmıyordu şu cevabı verdi:

“Mart yağar, mayıs öğünürse bu pulluğa paha biçilmez. Amma mart ayında yağış olmaz, mayıs ayı da kurak geçerse, kırsın kırsın da soksun.”

Tellallar bunu da padişaha yetiştirdiler:

“Filan köyde bir adam şöyle şöyle söyledi” dediler.

Padişah derhal anladı, emretti:

“İşte İncili o heriftir, hemen gidin onu getirin.” (Seratlı, 2011: 275- 276)

6. Altın ve Yumurta

İncili sihirbazlığa ilgi duymuş ve bu konuda birçok beceriler edinip usta bir sihirbaz olmuş. Sık sık çeşitli numaralar yapıp çevresindekileri eğlendirmiş. Bir gün çarşıda gezerken sırtında yumurta küfesi olan bir köylüye rastlamış. Köylüye:

–Hemşerim, yumurtaların kaç?

Köylü küfeyi yere indirip İncili'ye:

–Tanesi beş para, hepsi tazedir.

İncili beş para verip bir yumurta almış, kırmış ve köylünün şaşkın bakışları arasında yumurtanın içinden bir sarı lira çıkarmış, mendiliyle parayı silip cebine atmış. İkinci bir yumurta alıp aynı numarayı yapmış. Üçüncü yumurtayı da alacağı sırada köylü:

–Efendi yumurtalar satılık değil, demiş.

–Tanesine on para vereyim!

–Satılık değil!

–Bir kuruş...

–Beş kuruş bile versen satılık yumurtam yok, diyerek küfesini sırtlayıp oradan uzaklaşmış. İncili de çaktırmadan onu izlemeye başlamış. Köylü تنها bir yere gelince yumurtaları kırıp içinde altın aramaya koyulmuş. Bir, iki, üç, beş, on... derken yumurtaların hepsini kırdığı halde hiçbir şeye rastlamayınca başlamış ağlamaya...İncili hemen köylünün yanına yanaşıp:

– Hemşerim, her gördüğüne inanma. Al şu iki altını. Sanırım senin yumurtalarını fazlasıyla karşılar, demiş.

Köylü şaşkın şaşkın bakarken İncili oradan uzaklaşmış (Ermiş, 1999: 100- 101).

7. Aman Düşmanın Topu da Varmış

Eski zamanlardan beri her semtte bir mahalle kahvesi vardı. Fakat o zamanlar bu kahvehanelere şimdiki gibi çocuk toplanıp tavla, iskambil vesaire ile zaman harcamazlardı. O mahallenin ihtiyarları, akli başında bulunanları devam ile mahallede olup bitenleri konuşuyorlar veyahut fıkralar, hikâyeler naklederek vakit geçiriyorlardı. İşte bu kahvehanelerden birisi de Yerebatan Mahallesi'nde idi. İncili Çavuş o mahallede ikâmet etmekte olduğundan ara sıra akşamları, bazen sabahları oraya devam ile dost sohbetlerine katılırdı.

Anılan kahvehane müdavimleri arasında birkaç tane gayet ihtiyar, afyonkeş tiryaki vardı. Bunlar sabahtan akşama kadar kahvenin bir köşesini işgal ile orada mangalı önlerine alarak dünyada olup bitenleri, siyasiyatı tenkit ile -fakat saçma sapan bir surette- meşgul olurlar, diğer oturanları rahatsız ederlerdi.

Bir gün kahveci bunlardan şikâyet etmiş, başından def edebilmek için bir çare bulamadığını söylemiş olduğundan İncili eğer müsaade ederse ertesi gün onları bir daha kahveye gelip herkesi rahatsız etmekten alıkoyacağını beyan eylediğinden kahveci bunu memnuniyetle kabul etmiş.

Ertesi gün İncili sabahleyin gayet erken, bir okka iri Bursa kestanesi alarak kahveye gelmiş tiryakilerin etrafına toplandıkları mangalda ateşin alınca bu kestaneleri dizeyerek üzerine ateş koydurmuş ve böylece mangalı hazır ettirmiş. O sırada tiryakiler birer birer gelerek mangalın etrafına toplanmışlar, adetlerinden olduğu üzere öteberi konuşmaya başlamışlardır. O esnada içlerinden biri muharebelerden, muharebelerde zapt olunan kalelerden bahis açarak:

–Efendim askerler falan kaleyi aldık diye övünürler. Güya bu da bir iş imiş! Kaleyi almaktan kolay ne olur? (Eline maşayı alarak) Mesela, işte şu mangal kale, şu maşa da merdiven. Kalenin yanına gelir, şöylece merdiveni duvara dayarsanız (Maşayı mangalın kenarına dayayarak) şöylece basamaklarına birer birer basarak yukarı çıkarsınız, işte zapt olundu. Bu da bir şey mi? Diğerleri:

–Hay hay! Öyle ya. Merdivenden çıkıver. İçeri giriver. Oldu bitti!

Tam o sırada evvelce İncili Çavuş tarafından ateş altına dizilmiş olan kestaneler birer birer "çat, pat" diye patlamaya başlayınca yutmuş oldukları afyonun tesiriyle fena halde ürkmüş, arkası üstü devrilmiş olan tiryakiler hep bir ağızdan:

–A! Düşmanın topu da varmış! diye bağırılmışlar, güya bir yayılım ateşi karşısında kalmışlar gibi yattıkları yerden kalkmaya cesaret edemeyerek aralarında:

–Ya hu! Ahmet Efendi içimizde yaralanmış var mı?

–Ben pek iyi bilmiyorum ama galiba yaralı değilim.

–Siz Hüseyin Efendi ne haldesiniz?

–Ben de yaralı değilim ama fena halde ürktüm.

Gibi söz alışverişine devam ederek bir müddet sonra güç hal ile kalkıp oturmuşlar ve o günden sonra mangalın etrafına toplanarak herkesi rahatsız etmekten vazgeçmişler. (Tevfik, 2012: 61- 63).

8. Anam da Kundakta

İncili henüz İstanbul'a gelmeden önce sokakta bir kadınla karşılaşır. Bu kadın da çok şirret birisidir. Bu nedenle hayatında hiç evlenemeyip bekâr kalmıştır. Bir erkeğin gözü istemeyerek azıcık kendisine çevrilse o erkeği herkesin içinde rezil eder. İşte İncili'nin de gözü sokakta bu kadına kayıverir. Kadın İncili'ye çıkışır:

– Ahlaksız, utanmaz adam, benim gibi henüz bakire genç bir kıza bakmaya utanmıyor musun? İncili Çavuş anasından da yaşlı olan bu kadına sorar:

–A! Sen henüz genç bir kız mısın?

Kadın iki elini beline koyarak İncili'ye cevap verir:

–Ne zannettin, budala. Elbette genç bir kızım.

İncili derin bir kahkaha atarak:

–A koca hanım, eğer sen henüz “genç” isen benim anam da kundaktadır... İncili'nin bu cevabı kadını fevkalade utandırır. Kadın aceleyle oradan uzaklaşır (Çeşit Kitabevi, 1965: 9-10).

9. At Tekmesi

İncili'nin mahkemede bir işi varmış. Onun güzel bir atla geldiğini pencereden gören ve İncili'nin saraya kapılandığından haberi olmayan kadı, kâtiple haber göndere-

rek işini görmek için İncili'den rüşvet olarak atını istediğini bildirmiş. Bu teklife öfkelenen İncili durumu padişaha anlatmış ve kadıyı görevinden attırmış.

Neden sonra İncili ile kadı bir dost meclisinde karşılaşmışlar. Kadı:

–Bir tekme yedim ama kimin tekmesiydi anlayamadım, demiş.

İncili hemen cevabı yapıştırmış:

–Benim atın tekmesiydi kadı efendi, benim atın tekmesiydi (Ermiş, 1999: 107).

10. Ateş

İncili Çavuş bir gün çubuğunu yakarken, birlikte bulunduğu bir hoca kendisine takılmış:

–Be İncili, cennette ateş yok! Çubuğunu orda neyle yakacaksın acep?

İncili bir yandan çubuğunu ateşlerken, bir yandan da şöyle demiş hocaya:

–Cennette ateş yok mu? Olsun. Gider cehennemde sizler için yakılan ateşten alırım (Tokmakçioğlu, 1983: 19- 20).

11. Atla Ne Konuştu?

Şakacılığı ve hazırcevaplığı ile tanınmış olan İncili Çavuş, İran'a elçi olarak gönderilmişti. Hediyelerle ve bir heyetle birlikte İran şahını ziyaret edip gerekli görüşmelerde bulunarak İran'daki programını tamamlamış. Artık İstanbul'a dönme zamanı gelmiş. İran şahı, Türk elçilik heyetine görkemli bir uğurlama töreni hazırlatmış, ileri gelenleri ve halkı toplamış. İncili Çavuş'a bir at hediye etmiş ve:

–Bu küheylan benim sana hediyemdir. Yolculuk esnasında binersin, demiş.

Bu at öyle bir atmış ki uyuz mu uyuz, cılız mı cılız. Üf desen yıkılacak. Ayakta duramayacak kadar yaşlı. İncili Çavuş, kendisiyle alay edilircesine böyle bir at hediye edilmesi karşılığında çok bozulmuş ama bozuntuya vermeden eğilip atın kulağına bir şeyler söylemiş. Sonra kulağını ata yaklaştırarak, atın söylediklerini dinliyormuş gibi yapmış ve basmış kahkahayı. Başta şah olmak üzere vezirler ve halk, şaşkın şaşkın bu manzarayı izledikten sonra şah sormuş:

–Atla ne konuştun? Ata ne dedin? At sana ne söyledi ki böyle kahkahayla güldün?

Bunun üzerine, İncili Çavuş:

–Ata sordum: Ey ruhumun ruhu! Tanır mısın Hz. Nuh'u?

Şah da:

– Eee! At ne dedi? deyince İncili Çavuş:

–At bana şöyle dedi: Nuh da ne ki be gardaş, sırrımı kimseye etme faş.

Ben Hz. Âdem’e taş taşımışam taş (Turan, 2008: 126- 127).

12. Atlar

Tıfli, İncili Çavuş’u denemek için yolculuk atının dudaklarını kesmiş. Hayvancağız sırtıyor gibi bir şekil almış. Ertesi gün arkada kalan İncili’ye dönerek:

–Ayol Mustafa! Senin hayvan durmadan gülüyor, acaba sebebi ne? diye sorarak eğlenmeye kalkınca, İncili hiç istifini bozmadan ve Tıfli’nin atını göstererek:

–Sizin atın kıcı açıkta galiba ona gülüyor, demiş.

Tıfli dönüp bakmış, gerçekten kendi atının da kuyruğu kesilmiş ve kıcı apaçık duruyormuş. Meğer İncili, Tıfli’nin gecedan yaptığı işi sezerek onun atının kuyruğunu kesmeyi unutmamış (Ermiş, 1999: 78).

13. Ayağını Öpeyim Hanım

Anadolu’daki bazı yerlerde insanın ayağına “kıç” derler. Oralarda kıç denilince ayak murat olunur. İncili Çavuş’un memleketi de bu kelimeyi o manada kullanan yerlerdenmiş.

İncili’nin İstanbul’a yeni gelmiş olduğu sırada, bir gün hemşerilerinden birini ziyaret için Üsküdar’a gidip o akşam orada kalmış, sabah İstanbul’a geçmek üzere iskeleye inmiş. O zamanlar vapurlar olmadığı cihetle herkes kayıkla geçip gelmekte olduğundan her iskelede birçok kayık bulunurdu. Altışar, sekizer veya daha ziyade olarak denizi geçmek için bu kayıklardan istifade ederlerdi. İşte İncili bu kayıklardan birine binmiş. Kayıkta İncili’den başka iki erkek ve bir kadın bulunmakta imiş. Oldukça genç ve güzel olan kadın İncili ile karşı karşıya oturmuşlar. Kadın Kız Kalesi önlerine gelindiği zaman lodos dalgalarının hücumu ile sallanmaya başlayınca avazı çıktığı kadar bağırmaya, kayığın içinde sıçrayıp çırpınmaya başlamış. Kadının bu hareketi kayığı tehlikeye sokmuş olduğundan kayıkçı:

–Hanım rahat dur şimdi kayığı devireceksin, demiş ise de kadın bir türlü rahat durmayarak bağırmakta, çabalamakta devam etmiş. Bunu gören İncili teskin maksadıyla,

–Aman hanım rica ederim, rahat dur, kıcını öpeyim korkma, deyince hanım daha ziyade hiddetlenerek:

–Bak şu kendini bilmez herife bana söyleniyor. Sen utanmaz mısın? Öyle lakırdı söylenir mi?

–Kızma hanım! Ben fena söz mü söylüyorum?

–Bak yine söylüyor. Böyle terbiyesizlik olur mu?

–Hanım bunun terbiyesizlik neresinde? Rahat otur, korkma, telaş etme diye yalvarıyorum.

–Hala söylüyor, seni gidi utanmaz, terbiyesiz herif burada herkes canı ile uğraşıyor, bu da neler söylüyor.

İncili ile kadın tartışırken kayık, Sirkeci iskelesine yanaşır. Kadın ayağı karaya basar basmaz İncili’yi yakalayarak doğruca o civardaki karakola götürerek:

–Efendim bu herif benim namusuma taarruz etti. Bana kayıkta fena söz söyledi, diye şikayet etmiş. Zabit sual etmiş:

–Size ne söyledi?

–“Kıçınızı öpeyim”, bunu da tekrar tekrar söyledi.

Zabit derhal gülmeye başlamış ve hanıma cevap vermiş.

–Hanım efendi, bu adam size fena bir şey söylememiş.

–A! Ne demek, bu söylediği söz iyi bir söz mü?

–Evet, çünkü bunların memleketinde ayağa kış derler. Bu adam size ayağınızı öpeyim demek istemiş.

Kadın zabitin bu sözü üzerine çekip gitmiş. İncili de bir daha İstanbul’da kış kelimesini kullanmamış (Turan, 2008: 197-198).

14. Ayakkabımı Ben Aldım

Sultan Murat yaptığı iyiliği çok başa kalkarmış. Bunun için ona güzel bir ders vermek isteyen İncili, bir gün yine padişahla geziyorlarken aklına bir şey gelmiş. Yolda ayağında papuç olmayan bir fakire rast gelmişler. Bunu padişaha göstererek:

–Bakın şevketlim, şimdi bir şey yapacağım, dikkatle seyir buyurunuz.

Sonra o fakire yaklaşır:

–Yahu erenler, ayağımızın çıplak olduğunu görüyorum. Eğer tarafımdan ufak bir yardımı hoş görürseniz size şuradan bir ayakkabı alıvereyim. Fakir, Çavuş’un bu tekli-

fine büyük bir memnuniyetle teşekkür ettikten sonra kunduracıdan yeni bir ayakkabı alınır ve biçareye derhâl giydirilir. Fakir, İncili'ye teşekkür ve dua ederek uzaklaşmaya başlar. O önde, İncili arkada bir müddet gittikten sonra İncili seslenir:

–Hişş, arkadaş! Fakir arkasından kendisine seslendiklerini duyarak dönüp bakar.

Çavuş'u görünce sorar:

–A! Siz misiniz? Bir şey mi emrediyorsunuz?

–Rica ederim yürürken önünüze dikkatle bakınız. Sivri taşlar var. Ayakkabınızı yırtarsınız. Malum ya onu size ben aldım.

–Peki efendim. Fakir yürümekte devam eder. Çavuş, yine arkadan seslenerek:

–Hişş, bana bak! Adam:

–Ne emrediyorsunuz?

–Önüne dikkatli bak, çamura basma, ayakkabını kirletirsin. Malum ya onu sana ben aldım!

–Peki efendim, dikkat ederim, diyerek yoluna devam eder. Bir dakika sonra yine İncili, seslenerek:

–Hişş, bana bak! Adam biraz hiddetle:

–Yine ne istiyorsunuz?

–O kadar hızlı yürüme. Ayakkabı eskir, malum ya onu sana ben aldım! Fakir, hemen bir kenara çekilerek ayaklarından kunduraları çıkarıp İncili'ye uzatır ve der ki:

–Rica ederim efendi, şu ayakkabılarınızı elinize alınız da işinize gidiniz.

–Niçin iade ediyorsun?

–Ben her dakika başıma kakılan ayakkabılarınızı giymekten ise yalın ayak gezmeyi tercih ederim! Bunun üzerine İncili, kendisini şakacı biri olarak tanıtır, bunu latife olmak üzere yaptığını, kendisinin İncili Çavuş olduğunu anlatır. Bunun için gücenmemesini rica eder. Fakir de ayakkabılarını tekrar giyerek oradan gider. Bunu gören padişah hem güler hem de derin derin düşünür (Korok, 1940: 54- 56; Tevfik, 2012, 87-88).

15. Bahane

İncili Çavuş'un bir ara evlendiği söylenir. Fakat aldığı kadın o kadar çirkinmiş ki, dille tarif edilmezmiş. Bu yüzden de İncili Çavuş'a bir hayli takılanlar, alay edenler bile olmuş. Fakat kadın milleti kendisini beğenmese ölürmüş. İncili'nin karısı da kendisini çok güzel bir şey sanıyormuş. Kadın kendisini istediği kadar güzel sansın İncili'nin arkadaşları onunla alay etmekten geri kalmıyorlarmış.

İncili Çavuş, düşünmüş, taşınmış "Bu kadın ile niye evlendin?" diye kendisinden sual edenlere "Ben bu kadın ile parası için evlendim" diye bir mâzeret uydurmaya başlamış. Bir gün bu lâf karısının kulağına gitmiş.

Kadın,

–Sen benimle param için evlendiğini söylüyormuşsun. Neden böyle söylüyorsun?

İncili boynunu bükmüş:

–Hatun, sen söyle başka ne sebep gösterebilirim?

Tabii kadının çirkinliğini belirtmek için bundan başka cevap olabilir mi?

(Çeşit Kitabevi, 1965: 14).

16. Balat – Arnavutköy

İncili Çavuş'un yolu bir gün Balat'a düşmüş. Orda işini hallettikten sonra, dönüş için kayık iskelesine gitmiş. Sabahtan beri koşturduğundan adamakıllı yorgunmuş ve ağzını açıp tek kelime bile söylemek istemiyormuş. Eliyle işaret ederek kayıkçılardan birini çağırmış. Mişon adındaki Yahudi, İncili'yi kayığına almış. İncili bir şey söylemeden eliyle karşıya işaret etmiş. Kayıkçı:

–Kasımpaşa'ya mı? diye sormuş.

İncili yanıt vermemiş. Kayıkçı bir daha sormuş. Gene cevap yok... Sonunda adam:

–Anlaşıldı, bu adam küp gibi sağır ve dilsiz bir dangalağın teki. Herhalde Kasımpaşa'ya gidecek. Yağlı bir müşteriye benziyor, kaz gibi yolarım onu.

Küreklere asılıp İncili'yi Kasımpaşa iskelesine yanaştırmış. Ama İncili orda karaya çıkmayarak eliyle Unkapanı'nı göstermiş.

Kayıkçı Mişon yüksek sesle söylenmiş:

–Be Allah'ın belası, daha önce oraya gideceğini söyleseydin ya!

Kayıkçı hem kürek çekiyor hem İncili Çavuş'a ağzına geleni söylüyor, arada bir de basıyormuş küfrü. Kayık Unkapanı iskelesine yanaşmış. İncili yine iskeleye çıkmayarak eliyle Galata'yı işaret etmiş... Kayıkçı öfkeden deli gibi olmuş ve gene küfrede ede kürek çekerek Galata iskelesine yanaşmış. İncili orada da karaya çıkmayarak Sirkeci kayık iskelesini göstermiş. Kayıkçı küfrede ede kayığı Sirkeci'ye götürmüş. Bu garip müşteri burada da kayıktan inmemiş, bu kez de Tophane'yi işaret etmiş. Yahudi kayıkçı kan ter içinde ağzına geleni söyleye söyleye Tophane iskelesine ulaşmış. İncili gene yerinden kımıldamamış ve Üsküdar'a hareket emrini vermiş. Kayıkçı oraya doğru yönelmiş. Hem kürek çekiyor hem de söyleniyormuş:

–Nerden çattık be şu Allah'ın belasına! Uğursuz oğlu uğursuz!

Üsküdar, derken Beşiktaş, Beylerbeyi, Ortaköy, Çengelköy, Kuruçeşme, Vaniköy ve sonunda Arnavutköy iskelesine ulaşmış kayık. Arnavutköy'de İncili karaya çıkmış. İncili kayıkçıya:

–Seni utanmaz, seni terbiyesiz, diye bağırılmış, beni sağır dilsiz zannedip etmediğin küfür kalmadı. Ben karakola gidiyorum. Bekle iskelede beni!

Kayıkçı iskeleye bir tekme indirip denize açıldıktan sonra şöyle demiş İncili'ye:

–Efendi, ben o kadar da budala değilim. Bir budalalık yapıp seni sağır dilsiz sandım. İkinci budalalık yapıp karakollarda sürünemem, ne halin varsa gör!

Olaydan üç beş gün sonra, İncili Çavuş gene Balat'a gitmiş, kayıkçıyı bulmuş ve bol bol bahşış vererek adamın gönlünün almış (Tokmakçıoğlu, 1983: 39- 43).

17. Bana Bir Şey Kalmadı ki

İncili Çavuş'un yaşadığı devirde nargile tiryakiliği kadar sigara tiryakiliği de salgın haldeymiş. O zamanlar bugünkü gibi sigaraları yakmak için kibrit yokmuş. Çakmak taşı denilen büyükçe bir taş ve bununla kullanılan ve kav tabir edilen bir nevi pamuğumsu bir şey varmış. Bir demir parçası ile taşı vurmak suretiyle kavı yakıp bu suretle sigarayı ateşlerlermiş. Bu zahmetli iş olduğu için bazı kimseler çakmak taşı kullanmayıp nargilelerden sigaralarını yakarlarmış. Halbuki o devirde nargileden sigara yakmak çok ayıp ve nargile sahibine karşı en büyük bir hakaret sayılırmış. Bazı kimseler ise katiyen nargilesinden sigara yaktırmazlarmış. İşte bunlardan birisi de İncili Çavuş'muş. Nargilesinden sigara yakmak isteyenleri feci şekilde terslermiş.

Bir gün bazı muzipler yani İncili'nin bu huyunu bilenler onu kızdırmak için nargilesinden sigara yakmak istemişler. Fakat bir türlü cesaret edememişler. Nihayet serkeşlik ve küfürbazlığı ile maruf bir adam bulmuşlar ve iddiaya girmişler. Eğer İncili'nin nargilesinden sigarasını yakabilirse ona bir altın vereceklerini söylemişler. Adam kabul etmiş. Gidip İncili'nin yanına oturmuş, demiş ki:

–Merhaba, İncili Efendi.

–Merhaba oğul.

–Sen beni tanıdın mı?

–Hayır.

– Nasıl tanımazsın, İncili Efendi? Benim annem maruf kadınlardan filanca kadındı. Ben meşhur pezevenklerden filanın oğluyum. Daha tanımadınız mı beni İncili Efendi? Ben meşhur bir serseri, düzenbaz, namussuz, hokkabaz herifin birisiyim. Ben ...

Adam hem konuşmuş hem de koynundan sigarasını çıkarıp İncili'nin nargilesine uzatıp sigarasını yakmış. Herif biraz daha oturduktan sonra keyifle İncili'nin yanından ayrılmış. Bahse tutuştukları için de bir altını almış, gitmiş.

İncili'yi kızdırmak isteyenler, Çavuş'un yanına yaklaşmış,

–Ağam bu adam nargilenizden sigarasını yaktı, niye bir şey söylemediniz?

İncili şaşkın halde,

–Keratanın oğlu, bana söyleyecek bir şey bırakmadı ki, bütün küfürleri kendisi etti, bitirdi, dünyada sövülecek tek bir kelimeyi bana bırakmadı ki.

Adam da aldığı bir altının sevinciyle, İncili'nin karşısına geçip “Ben eşek oğlu, eşeğin biriyim.” diye sigarasını içmiş (Çeşit Kitabevi, 1965: 34- 35).

18. Bedava Geçinenler

Padişah I. Ahmet bir gün pencereden, Sarayburnu açıklarında akıntıya karşı güçlükle kürek çeken bir kayıkçıyı seyrederken, İncili Çavuş içeriye girmiş. Padişah kendisini pencerenin önüne çağırıp kayıkçıyı göstererek:

–Şuraya bak İncili Çavuş, demiş, bir lokma ekmek için ne denli zahmet çekiyor.

İncili:

–Haklısınız efendimiz, geçinmek için çoğu kişi çok zahmet çeker. Gelgelelim şu ölümlü dünyada bedava geçinen üç kişi var sadece.

Padişah merakla sormuş:

–Kim bu üç kişi?

–Biri Silahtar Ağa'nın imamı, öteki kızlar ağasının berberi, üçüncüsü de kulu-
nuz.

–Anlayamadım, nasıl oluyor da bedava geçiniyorsunuz?

–Çok basit efendimiz: Silahtar Ağa namaz kılmadığı halde imama maaş verir. Kızlar ağasının başı keldir, kendisi kösedir, boş yere berbere para verir. Benim görevim de sultanımızı güldürüp hiddetinizi yatıştırmak. Böylelikle geçinip giderim (Tokmakçioğlu, 1983: 38-39).

19. Bel Efendim

Her zaman İncili'den bahsolunacak değil ya. Biraz da kardeşini anlatalım. İncili'nin Mehmet adında saf bir kardeşi varmış. İncili ne kadar hazırcevapsa, kardeşi de o kadar kütükmüş.

İncili kardeşinin bu halini bilir, adam olmayacak diye üzülürmüş. İncili saraydaki nüfuzuna dayanarak kardeşini Yeniçeri Ocağı'na aldırılmış. Mehmet her acemi oğlanı gibi orada yetiştirilmeye tabi tutulmuş.

Bir gün orta ağası acemi oğlanları teftiş ediyormuş. Gelip tam Mehmet'in önünde durup sormuş:

–Nerelisin?

–...

–Adın ne?

–Memet!

–Yetiştiriyor musun?

–Bel efendim! (Anadolu köylerinde bel, evet manası verir.)

–Ne demek bel?

–...

Orta ağası acemi oğlanları yetiştiren kişiye dönüp,

–Buna evet demesini öğretin, demiş.

–Aradan bir hayli zaman geçmiş. İncili'nin kardeşi “bel”i bırakıp “evet” demesini öğrenmiş. Ağa yine acemi oğlanları teftişe çıkmış. Geçen sefer olduğu gibi yine Mehmet'in önünde durup sormuş:

–Yetiştiriyor musun?

–Evet efendim.

–Silah kullanmayı öğrendin mi?

–Evet efendim.

–Düşmandan korkmayacaksın değil mi?

–Evet efendim!

Yeniçeri ağası bakmış ki İncili'nin kardeşi “evet” demesini öğrenmiş. Bundan sonra kendisine bir iftihar payı çıkararak tekrar sormuş:

–Eh artık, evet demesini öğrendin değil mi?

İncilinin kardeşi mahsun mahsun boynunu bükmüş.

–Bel efendim, demiş.

Orada bulunanlar bu cevaba hayli gülmüşler. Zavallı Mehmet bu duruma çok alınıp ortadan kaybolmuş (Çeşit Kitabevi, 1965: 22).

20. Ben Söylemedim

Padişah bir gün İncili Çavuş'a güzel bir Arap atı hediye etmiş. Ama şu tembihi yapmayı ihmal etmemiş:

–Ona iyi bakasın, hastalanmasın, sakatlanmasın, hele hele sakın ha öldü deme!

İncili Çavuş atı almış, götürmüş, ahıra bağlamış. Ama ata bir şey olacak diye ödü kopar, binmeye bile korkarmış. Sakınan göze çöp batar derler ya bir gün at hastalanmış, baytarlar çare bulamamışlar, at ölmüş.

Atın öldüğünü gören İncili çok korkmuş. “İnşallah padişah unutmuştur” derken, bir gün padişah aniden soruvermiş:

–İncili verdiğim at nasıl?

İncili öldü diyemez ya:

–At yattı sultanım, demiş.

–Eee, sonra kalkmadı mı?

–Kalkmadı, kıpırdamadı, nefes de almadı...

–Öyleyse bu at öldü desene!

–Onu ben diyemem sultanım siz buyurdunuz (Seratlı, 2004: 187-188).

21. Bilinmeyen Kelime

Bir gün padişah İncili'ye:

–İncili, bana öyle bir kelime söyle ki ben bilemeyeyim, demiş.

Bunun üzerine İncili de:

–Zaaaari, zuuuuuuuri, zurrrrrrrna padişahım, demiş.

Padişah, düşünmüş taşınmış, kelimeyi bir türlü bulamamış.

–Bilemedim neydi? demiş.

İncili:

–Zurna, padişahım, demiş.

Padişah da,

–Zaaaari, zuuuuuuuuri de ne oluyor, deyince İncili:

–Sen bilemeysin diye söyledim padişahım, demiş (Turan, 2008: 142).

22. Bir Yaşındayım Ağa Hazretleri

İncili kardeşini adam etmek istiyormuş. Bir gün kardeşini çağırıp şu talimatı vermiş:

–Bugün Yeniçeri ağası, yeni neferleri teftiş edecek. Sen benim kardeşim olduğun için belki sana bir şeyler sorar. Teftişlerde sorulan sualler de malumdur. Cevaplarını şimdiden hazırla da sonra şaşırma ha! Geçen gün, hastaya gidip sersemlikle hem beni hem de kendini rezil ettin. Bu defa gözünü, kulağını dört aç bakayım. Yeniçeri ağası, usulen, evvela adını, sonra ne kadar zamandır burada olduğunu, ondan sonra da memleketini sorar. Bundan sonra, ne söylerse "İsabettir, aynı hikmettir, sizinki hakikattir, nasıl tensip ederseniz." gibi sözlerden biri ile cevap verirsin.

Teftiş günü gelince yeni neferlerin hepsi sıraya dizilmiş. Yeniçeri ağası hepsini gözden geçirdikten sonra İncili'nin kardeşini sıradan ortaya çağırarak ona soru sormaya başlamış. Fakat fena tesadüfe bakınız ki suallerde sıra, İncili'nin kardeşine öğrettiği sıra değilmiş. Ayrıca İncili'nin kardeşi biraz yavaş konuşan Yeniçeri ağasının neler sorduğunu da işitememiş. Kafasında sıraladığı cevapları vermiş.

Yeniçeri ağası sormuş:

–Ne zamandır buradasın?

İncili'nin kardeşi kaç yaşındasın diye sorulduğunu zannederek yüksek sesle cevaplamış:

–Yirmi beş.

Ağa, çok şaşırılmış ve sorularına devam etmiş:

–Kaç yaşındasın?

İncili'nin kardeşi sırayı bozmayıp, ezberlediği ikinci soruların cevabını vermiş:

–Bir (Turan, 2008: 86- 87).

23. Biraz da Biz Ölelim

İncili Çavuş bir ziyafete davetliymiş. Ziyafeti veren kimse zenginliği kadar hasisliğiyle de meşhur bir kimseymiş. İncili bunu bildiği için daveti kabul istememiş; fakat dostlarının ısrarı karşısında dayanamayarak kabul etmeye mecbur olmuş ve gitmiş. Hoşbeşten sonra sofraya oturulmuş.

Yemeklerden ilk olarak çorba getirilmiş. Ev sahibi sırf kendine özel gayet iri ve adeta kepçe şeklinde bir kaşık kullandığı halde, misafirlere verilen kaşık, tahtadan, dümdüz ve daldırıldıkça boş çıkan türdenmiş. Ev sahibi, bu kepçe şeklindeki kaşığı çorbaya her daldırışında kâsenin içindeki çorbayı boşaltıyormuş. Misafirler ise düz ve tahta kaşıkla çorbayı içemiyorlarmış. Üstelik ev sahibi her kaşık sallayışta:

“Oooh! Öldüm!” diyerek memnuniyetini ortaya koyuyormuş.

İncili Çavuş bakmış olmayacak. Ses çıkarmazsa, elindeki düz tahta kaşıkla aç kalacak, ne yapsın? Hemen sahibinin elindeki kallavi kaşığa doğru uzanarak,

– Aman, efendi hazretleri! Senin deminden beri ölüp ölüp de dirildiğin yeter, ver şu elindeki kaşığı da biraz da biz ölelim, demiş.

Kaşığı tuttuğu gibi ev sahibinin elinden çekip almış. Ev sahibinin maksadı da, zaten İncili Çavuş'un böyle bir tepki vermesi imiş. Herkes gülmekten kırılmış (Turan, 2008: 84- 85).

24. Boş İte Menzil Sorulmaz

Zaptiye eri sokakta karşılaştığı Nebi' yi yanına alarak karakola gelir. Karakolda Nebi 'ye bazı ikramlar yapılır. Zaptiye Çavuşu Nebi'ye bazı sorular sorar:

– Nerelisin?

– Kalahyam.

– Kale dediğin yer neresidir?

– Gürcistan'ın bakarında, Kurdevan'ın akarındadır.

- Oradan buraya kaç günde geldin?
- Çavuşum boş ite menzil sorulmaz.

Bu cevaptan sonra çavuş, Nebi'yi yanından ayırmamış, onu Yeniçeri Ocağı'na yazdırmış (Turan, 2008: 222- 223).

25. Boynuzsuz Koç

Fitnat Hanım saray şairlerindedir. Gayet alımlı ve hoş bir bayandır. İncili Çavuş ise evli olmasına rağmen Fitnat Hanım'ı çok beğenmekte ve her fırsatta onunla konuşmaya çalışmaktadır. Bir gün Fitnat Hanım elinde şemsiyesi saraydan çıkmış yürümekteyken İncili Çavuş'la karşılaşmış.

İncili Çavuş:

- Ooo sultanım nereye böyle?

Fitnat Hanım:

- Kurban Bayramı için koç bakmaya gidiyorum.

İncili Çavuş:

- Burada ben varken koça ne gerek var sultanım.

Fitnat Hanım:

–Yok yanlış anladınız, ben boynuzlu değil, boynuzsuz koç alacağım (Turan, 2008: 221).

26. Bozuk Yumurta

İncili Çavuş, Acem'e gittiğinde Şah İsmail'in fermanıyla bozuk yumurta ile yapılmış bir yemek ikram ederler. Sohbet sırasında İncili Çavuş elinde olmadan bir zarta çeker. Ancak derhal arkasına dönüp,

–Eğer şah-ı alışana elçiliğe sen gelmişsen biz sükut edelim, sen şahım ile dilleş, eğer biz gelmiş isek sen biraz sükut eyle biz konuşalım, der (Turan, 2008: 121).

27. Bu da Tazı Olur

İncili, padişahın nedimi olmadan önce İstanbul'da bazı devlet adamlarının ve seçkin kişilerin konaklarına devam eder ve onlardan hürmet görür. Firuz Ağa'yı en fazla seven, onun şakacılığından, hazırcevaplığından pek memnun olup gece gündüz yanında bulundurmaya isteyen devletin ileri gelenlerinden biri vardır. Bu adam, çok zengin ol-

makla birlikte gayet cimri olup emrinde bulunanlar daima yarı tok yarı aç hayatlarını sürdürürler. İncili Çavuş da oraya geldikçe diğer konaklarda olduğu gibi nefis yemekler bulamaz. Bir paşa konağına layık olmayan yemeklerle vakit geçirmeye mecbur kalır. Bir gün paşa, İncili Çavuş'a der ki:

–Firuz Ağa! Birçok devlet adamı gibi ben de ara sıra ava çıkmak, av eğlenceleri tertip etmek istiyorum. Bunun için önce birkaç tazı elde etmek gerekiyor. Siz daima dışarıda dolaştığınız için sizin daha çok rastlama ihtimaliniz var. Bana güzel bir tazı bulunuz. İncili Çavuş, paşanın bu emrini mümkün olduğu kadar çabuk yerine getireceğine söz verir. Bu vesile ile de paşaya bir ders vermeyi derhâl düşünür. Ertesi gün gayet iri, semiz bir çoban köpeği bularak konağa götürür. Hayvanı aşağıda bırakarak yukarı çıkıp paşanın yanına girer:

–Efendim! Emriniz gereğince pek güzel bir tazı bulup getirdim.

–Pek memnun oldum. Aman şunu göreyim, nerededir?

–Efendim! Aşağıda bıraktım, emrederseniz buraya getireyim.

–Hayır, biz aşağıya gider görürüz.

Bunun üzerine paşa ve İncili Çavuş birlikte avluya inerler ve köpeği de oraya getirirler. Fakat paşa, bu iri çoban köpeğini görünce:

–Ağa! Bu nasıl tazı?

–Pek güzel cins bir tazı!

–Canım, tazı böyle olmaz!

–Ya nasıl olur efendim?

–Tazının bacakları ince, karnı içine çekilmiş, vücudu zayıf, burnu uzun olur. Bu ise âdeta bir çoban köpeği!

–Efendim bunda merak edecek bir şey yoktur. Bu köpek bir hafta evinizde kalırsa emin olunuz ki o tarif ettiğinizden daha iyi bir tazı olur. İncili Çavuş'un bu cevabı üzerine paşa kızarsa da belli etmeyerek yukarı çıkar. Bir daha İncili'yi konağa davet etmez (Tevfik, 2012: 40-41).

28. Bu Ense Sende Olunca

Bir gün zengin bir adam İncili Çavuş'a bir kese altın göstererek Yeniçeri Ağası'nın ensesine tokat atarsa bu altınları kendisine vereceğini söyler. İncili bu teklif üzerine orada bulunan yeniçeri ağasının ensesine bir tokat patlatır. Yeniçeri Ağası can havliyle

döner, İncili'yi görünce bir şey söylemez. Zengin adam İncili'ye vaat ettiği altınları verir. Ancak bir kese daha göstererek bir daha tokat atarsa bu altınları da vereceğini söyler. İncili altınların hatırına bir kez daha yeniçeri ağasının ensesine okkalı bir tokat patlatır. Bu sefer Yeniçeri Ağası dayanamaz İncili'ye dönerek niçin tokat attığını sorar, İncili de yeniçeri ağasına:

–Bu altınlar bu adamda, bu ense de sende olunca daha çok tokat yersin, cevabını verir (Turan, 2008: 143).

29. Bu Kadar Kelleye Külâh mı Yeter?

Vaktin padişahının bir gün canı sıkılmış. İncili'yi çağırarak:

–Canımın ferahlaması için ne yapayım, demiş.

İncili de:

–Padişahım hayır hasenatta bulunun, demiş.

Bunun üzerine padişah kışın soğuşunda yazın sıcağında başı külâhsız bu kadar ehl-i Müslim var. “Bunlara külâh dağıtın.” deyince, külâh yapanlara bin adet külâh ısmarlanmış. Bir yandan da “Falan tarihte padişah efendimiz külâhsızlara külâh dağıtacak.” diye ilan edilmiş. Külâh dağıtılacak gün gelmiş. Padişah, vezirler, İncili Çavuş ve diğer saray erkânı sarayın balkonuna çıkmışlar. Tabii hizmetkârlar yanlarında içi külâh dolu çuvaldar dağıtmak için bekliyorlar. Bir de ne görsünler çuvaldaki külâh sayısı bin, sarayın avlusundaki külâh bekleyenlerin sayısı en az beş bin kişi var. Hepsinin de başı çıplak.

Padişah İncili'ye bakmış, İncili de padişaha. Sonra İncili padişahın kulağına eğilmiş:

–Padişahım, bu kadar kelleye külâh mı yeter, dağıtım işini erteleyelim, yoksa izdi-hama sebep oluruz, demiş.

Bunun üzerine külâh dağıtma işi bir başka zamana ertelenmiş (Turan, 2008: 147).

30. Burnumu Sil

İncili Çavuş'un yaşadığı dönemde ateşli silahlar gelişmediğinden askerler ve saray mensupları; kılıç, ok, kalkan, mızrak gibi silahları kullanmakta gerçekten pek usta olmuş.

İncili Çavuş soğuk bir kış günü, memleketine gitmek üzere padişahın izin alarak yola çıkmış. Eşyalarını bir katıra yüklemiş ve kendisi de bir başka katıra binmiş; başlamışlar ilerlemeye. İzmit'i geçtikten sonra katırcı İncili'ye:

–Efendim, demiş az ötedeki boğazda haramiler vardır. İnşallah yolumuzu kesmezler. Yoksa bizi soyup soğana çevirirler.

İncili Çavuş katırcının dediklerine kulak asmamış. Asmamış ya, çok geçmeden adamın dedikleri gerçekleşmiş, karşılarındaki tepeden beş on eşkıya kılıklı adam belirmiş. Katırcı heyecanlanarak:

–İşte efendim, demiş, eşkıyalar görüldü; ne yapacağız şimdi?

İncili soruyu yanıtlamamış, yalnızca ellerini ceplerine sokarak:

–Burnumu sil katırcı! demekle yetinmiş.

Katırcı İncili'nin dediğini yapmış. Eşkıyalar biraz daha yaklaşmışlar. Katırcı büsbütün heyecanlanarak:

–Efendi efendi, işte geliyorlar, demiş.

İncili Çavuş bağırarak:

–Burnumu sil katırcı!

Katırcı:

–Sileyim ama eşkıyalar bizi soyacak. Hadi sen neyse ama katırlarımı da alırlar elimden. Ben ne yaparım? demiş.

İncili gene:

–Burnumu sil katırcı! demiş.

–Efendim, silmesine sileyim ya ne olacak?

–Uzatma katırcı, burnumu sil!

–Efendi sen işi alaya alıyorsun ama başımız gerçekten belada.

–Burnumu sil katırcı, burnumu sil!

Hava çok soğuk ve İncili de nezle olduğundan burnu durmaksızın akmaktaymış. İncili ayrıca ellerini bir türlü cebinden çıkartmamakta ve durmadan burnunu katırcıya sildirmekteymiş. Katırcı, İncili'yi ellerini cebinden çıkarmayacak kadar uyuşuk biri sanarak hem kendi kendine söyleniyor hem de İncili'nin akan burnunu siliyormuş.

Tam ok menziline geldikleri sırada:

–Bre adam burnun kopsun! Burun değil sanki Horhor Çeşmesi... Ha babam, de babam akıyor, demiş katırcı.

İncili Çavuş tam o sırada ceplerinde iyice ısınmış olan ellerini dışarıya çıkartmış, omzundaki yayını çekmiş ve bir ok yerleştirerek:

–İyi bak katırcı, en önde gelen yağız atlının alnından, demiş.

Yağız atlı alnından oku yer yemez yere yuvarlanmış. İncili yayına ikinci bir ok yerleştirdikten sonra:

–Şimdi de kır atlının göğsünden, demiş.

Kır atlı eşkıya da göğsünden oku yeyip yere yuvarlanmış. İncili Çavuş üçüncü okunu hazırladıktan sonra:

–Katırcı, şimdi de doru atlının ağzından, demiş.

Oku fırlatır fırlatmaz doru atlı yere yuvarlanıp gitmiş. Bu durumu gören öteki eşkıyalar atlarını mahmuzladıkları gibi tozu dumana katarak ortalıktan savuşmuşlar.

İncili okunu yayını omzuna astıktan sonra katırcıya seslenmiş:

–Burnumu sil katırcı!

Katırcı büyük bir sevinç ve hayret içinde bağırmış:

–Ağa hazretleri, şimdi burnunu değil, istediğin her yeri silerim (Tokmakçıoğlu, 1983: 53-55).

31. Burnunuzu Oraya Sokunuz

Devrin padişahı, İncili Çavuş'un hazırcıevaplığına hayranmış. Bir sonbahar günü padişahın sarayda canı sıkılmış. Boğazın mavi sularına baktıkça, canı boğazda gezmek istemiş. Derhâl bir sandal gezintisi tertip edilmesini emretmiş. Kısa sürede hazırlıklar yapılmış. Padişah, yanına İncili Çavuş'u da almayı ihmal etmemiş.

Sandal boğazın mavi sularını yara yara ilerlerken, padişahın can sıkıntısı gitmiş. İncili, anlattıkları ile padişahı güldürerek keyfini yerine getirmiş. Ne yazık ki padişahın bu neşesi uzun sürmemiş. Sandal gezintisi sürerken hava birdenbire müthiş soğumuş. Giyim hususunda hazırlıksız olan padişah İncili'ye dönüp:

–İncili Çavuş, başım üşüyor, bana şu fesini ver.

–Emredersiniz padişahım, buyrun fesimi.

Aradan beş dakika geçince padişah tekrar İncili'ye:

–İncili Çavuş, gene üşüyorum. Bana şu kürkünü ver.

İncili:

–Ferman padişahımızındır, emredersiniz, deyip kürkünü de padişaha vermiş.

Gene aradan iki dakika geçmeden padişah:

–İncili çok üşüyorum, bana şu pantolonunu ver.

İncili Çavuş yine:

–Emredersiniz padişahım, deyip pantolonu da vermiş.

Padişah bununla da yetinmemiş. Gene üşüyorum demeye başlamış. Padişah her üşüyorum dediğinde İncili bir eşyasını çıkarıp padişaha giydirmiş. Sonunda İncili anadan doğma çırılçıplak kalıp, soğuktan titremeye başlamış.

Padişah oralı bile olmamış. İncili'ye dönüp,

–İncili Çavuş, sana çok teşekkür ederim. Her tarafım ısındı, yalnız burnum üşüyor demiş.

Artık İncili Çavuş dayanamamış, padişaha arkasını dönüp eliyle işaret etmiş.

–Padişahım, benim de soğuktan titremeyen bir şuram kaldı, buyrunuz, burnunuzu da oraya sokunuz.

Bunun üzerine padişah bir hayli gülmüş ve utanmış (Çeşit Kitabevi, 1965: 3).

32. Can Korkusu

Padişah bazen İncili'den vezirlerin taklitlerini yapmasını ister. İncili de bunu pek başarıyla yaparak padişahı güldürüp eğlendirirmiş. Vezirler bunu bilirler ama bir şey diyemezlermiş. Bir gün padişah, bir vezirinden İncili'yi bu yüzden biraz korkutmasını ister. O da İncili Çavuş'u تنها bir yerde bulup der ki:

–Şevketli padişahımız huzurunda benim taklidimi yapmak cüretinde bulunmuşsun. Bundan böyle kendini koru, intikamım acı olacak. Bunun cezasını ilk fırsatta başını vermekle ödeyeceksin!

İncili korkusundan doğru padişaha sığınır, vezirin korkunç tehdidini anlatır. Padişah içinden kıs kıs gülerek der ki:

–Hele seni öldürsün de göreyim! Sonra ben de onu asarım, sen merak etme!

İncili padişahın ayaklarına kapanır:

–Aman sultanım, onu şimdi, kulunuzu öldürmeden önce assanız olmaz mı?

(Seratlı, 2004: 185).

33. Çabuk Dışarı Çık

Devletin ileri gelenlerden biri, İncili'yi pek ziyade sever, onu daima yanında bulundurmak ister. Bu zat, cömert yaratılışa sahip ise de fevkalade cahil ve bilgisiz olduğundan İncili, her türlü yemek ihsanına rağmen bunun meclisinde bulunmayı kesinlikle istemez ve her davetinde âdeta ölüme gidiyor gibi azap içinde olur. Bu zatın tabiatı da pek titiz ve kuruntulu olup ölümden ve hastalıktan çok korkar, kabristanın içinden değil civarından bile geçmez, ölülerle ilgisi olan hiç kimse ile görüşmez; eline, elbisesine her kim olur ise olsun dokundurmaz. Özetle merakı cinnet derecesine vardırılmış biridir. Bu vesvesesi nedeniyle evinden pek nadir dışarı çıktığı için daima İncili'yi çağırıp onunla vakit geçirmek ister. Ancak İncili de bu hâlden son derece rahatsız olmakla birlikte davet edildikçe gitmemekten de o kişinin mevki ve ehemmiyeti sebebiyle korkarak kendini alamazdı. Aylarca devam eden bu gidip gelmelerden artık usanmış olan ve yakayı kurtarmak isteyen Firuz Ağa epeyce düşünerek bir çare bulur, bunun gerçekleşmesini de zihninde detaylıca planlar. Yine bir gün paşa hazretlerinin adamı gelip İncili'yi davet ettiği zaman İncili:

–Sen git! Ben biraz sonra gelirim, cevabıyla onu gönderir ve tam iki saat sonra konağa gider. Konak sahibi Firuz Ağa'yı görünce:

–Firuz Ağa! Nerde kaldınız? İki saattir sizi bekliyordum.

–Efendim emrinizi aldığım sırada akrabalarımın birinin hasta olduğunu haber aldım.

Paşa telaşla:

–Aman ne olmuş?

–Birdenbire hastalanmış. Ziyaretine gitmek icap etti.

–Ne diyorsun? Korkmadan gittin mi?

–Efendim, ne yapayım? Mecbur kaldım.

–Sonra?

–Sonrası efendim, hastanın yanına gittim...

Paşa son derece telaşlanır, âdeta titreyerek:

–Baktım ki yatakta yatıyor, kendini kaybetmiş, birkaç hekim başının ucunda...

–Aman sakın imam da olmasın?

–Tam buyurduğunuz gibi imam ve müezzin de orada idiler. Hastanın baş ucunda okuyorlardı.

Paşa, oturduğu yerden kalkıp bir adım geri çekilerek:

–Eee, sonra?

–Sonrası efendim, hekimlere sordum; “Ümitsiz!” dediler. O sırada hasta gözünü açtı. Beni gördü. Ben de yanına sokularak elinden tuttum. Bir şey söylemek istiyordu. Söyleyemeyerek çenesi oynadı. Ruhunu teslim etti.

–Ne dedin? Ne dedin? Ruhunu teslim mi etti? Eli elinde iken öldü, öyle mi?

–Evet efendim.

Bağırarak:

–O hâlde, sen niçin buraya geldin?

–Çağırılmış idiniz de...

Avazı çıktığı kadar bağırarak, olduğu yerde tepinerek:

–Çık dışarı! Çabuk çık! Bir daha buraya ayak basma! Çık, çık! İncili, böyle bir muameleye maruz kalacağını zannetmiyormuş gibi hayretle:

–Efendim, müsaade buyurunuz da elinizi öperek veda edeyim.

Daha ziyade bağırarak:

–Elimi öpmek mi? Odamı, evimi kirlettiğin yetmiyormuş gibi bir de elimi mi öpeceksin? Çık dışarı! Çık!

Paşanın bu yaygarası üzerine koşuşan hizmetkârlar İncili’yi dışarı çıkarırlar. O da sokak kapısının önünde durarak içeride cereyan edecek olayları izlemeye başlar. Ev sahibi hizmetkârlarına kova kova su getirterek odadaki bütün eşyayı, tahtaları, duvarları, kapıları yıkatır. Nihayet kendisi de avlunun ortasında elbisesiyle durarak başından aşağıya birkaç kova su döktürerek öyle sıırıslıklam bir hâlde odasına gider.

O günden itibaren İncili de o mucizeden kurtulur (Tevfik, 2012: 41).

34. Çalınır Saat

Padişah bir gün latifesinden pek hoşlandığı İncili Çavuş’a:

–Bu benden sana yadigâr olsun, diyerek altın bir saat hediye etmiş;

İncili teşekkürlerini sunmuş ve saati ömrünün sonuna dek en değerli bir hatıra olarak saklayacağını söylemiş. Saati evine götürüp dolaba koyan İncili, padişaha karşı mahcup olmamak için sık sık bakar, sultanın yadigârına bir şey olmasın diye kontrol edermiş. Birkaç gün sonra saati yerinde görememiş ve telaşa kapılıp uşağını sıkıştırmış. Uşak mecbur kalıp saati çaldığını, Kapalıçarşı’da bir dükkana sattığını itiraf etmiş. İncili

hemen Kapalıçarşı'ya koşup dükkanı bulmuş, saati istemiş. Lakin dükkâncı saati satın aldığı için inkâr edip onu geri vermemiş, İncili'yi çaresiz bırakmış.

Padişahın yadigârı saate sahip olamayıp çaldığı için suçluluk duyan İncili saati geri alamayınca üzüntülere düşmüş. Başına gelenleri sarayda birkaç ağaya dert yanarak anlatan İncili:

–Aman şevketli hünkârımız duymasınlar, bana onu yadigâr olsun diye lütfetmişlerdi, diye tembih etmeyi de ihmal etmemiş. Ama muzip ağalardan biri padişaha durumu anlatmış, “sultanımızın haberi olmasın” diye yalvardığını, “efendimiz duyacak” diye pek korktuğunu da söylemiş.

Padişah bir gün İncili'ye birdenbire sormuş:

–İncili, benim geçenlerde sana verdiğim saati çaldırdın mı?

İncili sırrının faş edildiğini, ağaların padişaha hikâyesini yumurtladıklarını anlayınca önce şaşırılmış ama hemen kendini toparlayıp demiş ki:

–Evet sultanım, çaldılar...

–Ben sana onu yadigâr olarak vermiştim, neden muhafaza edemedin?

–Hünkârım, bunda kabahat varsa benim değil zât-ı şahanenizindir.

–Ne münasebet, kabahat neden benim olsun?

–Efendimiz bana çalınır saat vereceğinize çalar saat ihsan buyursaydınız çalınmazdı.

Bu cevap padişahın pek hoşuna gitmiş ve hemen İncili'ye çok değerli bir çalar saat hediye etmiş (Seratlı, 2011: 262- 264) .

35. Çatal Çatal

İncili Çavuş, bir Kurban Bayramı öncesi, Edirnekapı'da kurbanlıkların satıldığı bir sürüde iyi bir koç arıyormuş. Birden zamanın varlıklı, hoppa ve hafifmeşrep kadınlardan birinin de, kendisi gibi sürüyü gözden geçirdiğini görmüş. Yavaşça kadının yanına sokularak sormuş:

–Buralarda ne arıyorsunuz muhterem hanımefendi?

Kadın İncili Çavuş'u karşısında görünce gülmüş ve:

–Aman, siz miydiniz Çavuş hazretleri? demiş.

–Evet efendim, bendenizim.

–Kurbanlık arıyordum, kimsem olmadığından kendim geldim buraya.

–Aman hanımefendi, kurbanı ne gerek; ben size kurban olayım!

Kadın bu sözlerden çok hoşlanmış ve :

–İyi ama sizin boynuzlarınız yok ki, demiş.

İncili yerlere eğilerek kadını selamladıktan sonra:

–Önemli değil, sizin evde bir gün kalırsam çatal çatal boynuzlarım çıkar
(Tokmakçioğlu, 1983: 25).

36. Çivi

Gençliğinde İncili Çavuş bir eyalet valisinin hizmetindeyken, vali kendisini vergi toplaması için kazalardan birine göndermiş. İncili Çavuş, kazada on, on beş gün kaldıktan sonra atına atladığı gibi, il merkezine dönmek üzere yola çıkmış. Yanında yüklüce bir para olmasına karşın çok iyi ata binen ve kılıç kullanan İncili Çavuş, kendisine güvendiğinden yanına hiç koruyucu almamış.

Bir hayli yol aldıktan sonra bir dönemeçte karşısına zamanın ünlü haydutlarından “Çivi” adıyla bilinen biri çıkmış. “Çivi” o güne kadar hayli kervanı soymuş, azılı bir haydutmuş. Çevresi ondan o kadar korkarmış ki, önüne çıkanları soyup soğana çevirmesi için, yalnızca adını söylemesi yetermiş. İncili Çavuş’a da öyle yapmış ve gürlere gibi bağırması:

–Dur yolcu! Bana adıyla sanıyla Çivi derler!

İncili Çavuş hiç oralı olmadan atını hayduta doğru sürmüş, adama yaklaşınca sormuş:

–Ne yapalım yani sana “Çivi” derlerse?

Haydut öfkeden kıpkırmızı kesilmiş:

–Ne mi yaparsın? Bre adam ben adamı çiğ çiğ yerim! Sökül bakalım paraları!
Yoksa kelleni uçururum!

İncili sakın sakın:

–Bana bak, demiş sana Çivi derlerse bana da adıyla sanıyla İncili Çavuş derler.

Ben öyle kuru gürültüye papuç bırakmam!

Çivi’nin öfkesi bir kat daha artmış:

–Hele şu çaylağa bak! Sökül paraları yoksa sinek gibi ezip gebertirim seni!

–Ne duruyorsun, gebertsene!

–Bana bak, ikimizden başka kimse yok buralarda, sen kime güveniyorsun?

–Kendimden başka kimseye güvenmem. Haydi bakalım çek kılıcını da hamle et!
–Sen laftan anlamıyorsun, o halde kolla kendini!

Çivi kılıcını çektiği gibi İncili Çavuş’un üzerine doğru bir atılım yapmış. Ama çok iyi kılıç kullanan İncili, bu atılımı savuşturduğu gibi, kılıcıyla eşkıyanın sol kulağını kesmiş. Çivi öfkeden deli gibi olmuş ve ikinci kez saldırmış. Bu kez de İncili adamın sağ kulağını kesmiş. Çivi, üçüncü atılımında ise burnunu yitirmiş. İncili Çavuş kulaksız ve burunsuz kalan haydutun karşısına dikilerek:

–Bana bak eşkıya bozuntusu, üç hamlede kulakların ve burnun gitti. İsteseydim seni çoktan öldürürdüm ama hala beni soymak düşüncesinde isen seni yonga gibi birer birer keserek gerçekten çiviye benzetirim!

Çivi karşısındakinin yaman biri olduğunu anlamış ve atını sürdüğü gibi dörtnala uzaklaşmış (Tokmakçioğlu, 1983: 25-28).

37. Çocuk Dinler mi?

Bir gün İncili ile padişah sohbet ediyorlarmış. Padişah İncili’ye dönüp:

–İncili, bu ülkede benim emirlerimi dinlemeyen bana karşı gelebilecek bir kimse var mıdır acaba? diye sormuş.

İncili ise hiç tereddüt etmeden,

–Evet, var padişahım demiş. Hem de sizi hiç dinlemez.

İncili sözünü bitirir bitirmez. Padişah öfkeyle gürlemiş,

–İncili bu ne densiz bir cevaptır. Tez yıkıl önümden bir daha gözükmeye gözüme.

İncili hemen huzurdan ayrılmış. Öfkesi geçen padişah kendisini dinlemeyenin kim olduğunu merak etmeye başlamış.

–Çağırın bu İncili’yi hemen gelsin, diye emir vermiş.

İncili padişahın huzuruna girer girmez elinden tuttuğu çocuğun elini bırakmış. Padişah bu çocuk kimdir demeye kalmadan çocuk bir yandan bir yana koşmaya başlamış. Tutabilene aşk olsun. Göğe taş atıp altında duran cinsinden. Ne durdan anlamış ne sustan anlamış. Padişahın öfkeli yüzü, kızgın sesi fayda etmemiş. Çocuk yorulana kadar hiçbir sese kulak vermemiş. Ne zaman yorulmuş o zaman sesi kesilmiş, bir tarafa oturmuş. İncili, biraz kızgın biraz şaşkın bakan padişaha dönerek:

–Padişahım, çocuklara söz geçirmek zordur. Olmadık yerde adamı mahcup ederler. Sizin de sözünüzün geçmediği çocuklardır, demiş (Turan, 2008: 157-158).

38. Dolap Çevirmek

Saray mensuplarından biri bir gün İncili'ye:

–İncili duyduğuma göre, dersadette bazı kişiler birtakım dolaplar çevirir, sağı solu dolandırır. Bu adamlar kimlerdir, insanları nasıl dolandırır?

İncili:

–Efendim bunlar cin gibi, şeytan gibidirler. Türlü yollarla saf kişileri dolandırır-
lar.

–Bre çavuş, bu dolandırıcılardan birini görmek isterdim.

–Hay hay efendim, yarın birini huzurunuzda getiririm.

Ertesi gün İncili dediğini yapmış. Saray mensubu, dolandırıcıya sormuş:

–Sen dolandırıcı mısın?

–Evet efendim.

–Bu işi nasıl yaparsın?

–Bizim mesleğimiz dolandırıcılıktır. Bunun için çeşitli yollar ve dolaplar çeviri-
riz efendim.

–Peki...Beni de dolandır da adamakıllı öğreneyim dolandırıcılığın nasıl olduğu-
nu.

–Emriniz başüstüne...Ne var ki, geçenlerde parasız kaldığımdan dolaplarımı,
araç ve gereçlerimi bir başkasına satmıştım. Emrinizi yerine getirmem için şimdi bunla-
rı geri almam gerek. Ne yazık ki benim de param yok...

–Kaç para gerek sana?

–Efendimiz sizin gibi yüce bir kişi öyle ucuz dolaplar, araç ve gereçlerle dolan-
dırılmaz. Yüz altın gerek en azından.

Adam yüz altını aldıktan sonra çıkıp gitmiş. İncili de kıkır kıkır gülmeye başla-
mış. Saray mensubu sormuş:

–Bre çavuş neden gülersin?

İncili:

–Getirdiğim adam sizi bir güzel dolandırdı da, ona gülüyorum, demiş.

–Nereden çıkardın bunu, ben dolandırılmadım ki.

–Efendim dolandırılmak öyle dolaba sokulup fıldır fıldır çevrilmek değildir.
Adam geldi, attı tuttu, sizi kandırıp yüz altınınızı alıp gitti. Budur işte dolandırıcılık
(Ermiş, 1999: 103-105).

39. Dolap Ne Ola ki?

İncili Çavuş'u, bir gün saray erkânından bir paşa çağırır:

–Çavuş sen iyi dolap çevirmişsin, adın çok yerde anılır olmuş, bir dolap da bana çevir, demiş.

İncili Çavuş'un ağzı kulaklarında,

–Paşam dolap çevirmek masraflı iştir. Sen hele iki kese altın ver ben sana âlâsından dolap çeviririm, demiş.

Keseleri cebine attığı gibi sırra kadem basmış. Paşa da bir yakını işin aslını anlattıncaya kadar her gördüğüne “İncili Çavuş nerelerdedir? Ona dolap ısmarlamıştım.” diyerek gezermiş (Turan, 2008: 172).

40. Domuz Gibi Şair İmiş

Çok eski zamanlardan beri Tavuk Pazarı'nda bazı kahvehaneler vardır ki bunlara aşık kahveleri derler. Hatta 90 tarihinde bile bu kahvelerden bir ikisi mevcuttur. Osmanlı ülkesinin her tarafından âşık denen saz çalan şairler İstanbul'a gelirler. O kahvehanelerde karşı karşıya geçerek manalı manasız beyitler, destanlar söyleyerek birçok hamal, esnaf ve ameleden oluşan seyirciler önünde yarışmalar düzenlerler. Üste çıkıp karşısındakini zapt edip susturanlar bir hayli övgüler ve aferinler kazanırlar. Bu âşıklardan biri daha memleketindeyken İncili Çavuş'un şöhretini duyar. Bunu kendisi gibi bir şair zannederek “İstanbul'a gidersem padişahın âşığıyla imtihan olurum.” kararını verir.

Bir müddet sonra bu âşık İstanbul'a gelir. O gece bir handa misafir olup dinlendikten sonra ertesi gün pek erkenden kalkıp İncili Çavuş'un evini sormaya başlar. Omzunda torbasıyla uzun sazı, başında şal sarığı, acayip kıyafeti, kaba lisanı ile “İnculu'nun evi” diyerek, sokaklarda dolaşan bu âşığın arkasına çoluk çocuk, birçok kişi toplanır. Herkesin tanıdığı İncili'nin evinin kapısı önüne varırlar. Aşık kapıyı hızlı hızlı çalar. Henüz uykudan kalkmış ve sabah kahvesini bile içmemiş olan İncili, böyle erkenden kapıyı çalan münasebetsizin kim olduğunu görmek için bizzat gelip kapıyı açar. Sazlı âşık ile kalabalığı görünce hayretle sorar:

–Kimi arıyorsun babalık?

–İncili Çavuş sen misin?

–Evet, benim.

–Ben de şairim, memlekette geldim.

–Hoş geldin, safa geldin.

–Seninle imtihan olacağım.

–Pekâlâ, imtihan olalım.

–Bağlar mısın çözeyim, bağlayım mı çözesin. (Önce bir mısra söylemek bağlamak, aynı kafiyede ikinci mısrayı söylemek de çözmektir.)

–Haydi sen bağla belki çözebilirim.

Bunun üzerine âşık, üzerinde asılı bulunan uzun sazı eline alıp onlara mahsus bir tavırla tın tın tın tın diye birkaç mızrap vurduktan sonra:

–Hey hey! Evlerinin uğruna (önüne) aşk ağacını diktiğim, ha diktiğim İncili tereddüt etmeden hemen cevap verir:

–Seni sabahleyin buraya kim gönderdi hay... gideyim ha ... diyerek birdenbire kapıyı kapatır ve imtihan için gelen âşık da:

–Domuz gibi şair imiş be! diyerek hayran kalıp halkın gülmeleri ve bu “ha” sesleri arasında çekilip gider (Tevfik, 2012: 53-55).

41. Elmalar Limon Olmuş

İncili Çavuş’un bedestende gayet iyi görüştüğü bir dostu vardır. Ara sıra bu zatın dükkânına gidip oturur, onunla sohbet eder. Bir gün yine konuşurlarken söz yankesicilere gelir ve bunların yaptıkları fenalıklardan bahsedilir. İncili der ki:

–Kabahat hep çarpılan adamlardadır. Akılları başlarında olsa, öyle sersem sersem gitmeseler, yankesici bunlara ne yapar?

Gençliği zamanında bir müddet yankesicilik edip bu sanatta oldukça maharet gösterdikten sonra tövbekâr olarak ticarete başlamış olan dükkâncı dostu cevap verir:

–Böyle söyleme ağa hazretleri. O yankesicilerde öyle maharetlileri vardır ki de-ğil insanı, şeytanı bile çarparlar.

–Adam sen de! İşte ben bu kadar senedir İstanbul’dayım. Hiçbir şey çarptırdım. Bundan sonra da çarptırmayacağıma eminim.

–Meşhur sözdür: “Büyük lokma ye, büyük söz söyleme!” derler. Herhâlde tedbirli olmak gereklidir.

–Kesinlikle ben bu fikirde değilim. En usta yankesici benden bir şey çarpmaz. Bu konuşmadan sonra dükkâncı İncili’ye bir oyun oynamaya, ona yankesicilerin ne olduğunu göstermeye karar verir.

Birkaç gün sonra İncili, dükkâna gelince biraz konuşurlar. Çavuş, o civardaki manavda güzel elmalar gördüğünü, giderken bir miktar alacağını söyler ve kalkıp gider.

Dükkâncı, hemen İncili'yi takibe başlar. Uzaktan, Çavuş'un aldığı elmaları sayar. Onun manav dükkânından elma dolu mendili eline alarak yürümesi üzerine, dükkâncı da manavdan o miktar limon alarak İncili'nin arkasından gider. Yolda elmaları birer birer alıp yerine limonları koyar. İncili, evine varır, kapıyı çalıp içeri girer. Elindeki mendili karısına vererek:

–Hanım, güzel elma buldum da aldım, der. Kadın mendili açınca limonları görür ve hayretle:

–Aaa! Sen, elma aldım diyordun. Hâlbuki bunlar limon.

–Nasıl limon? Ben elma aldım.

–İşte bak! Hepsi limon. İncili, mendilin içinde elma yerine limon olduğunu görünce hiddetle:

–Vay köpek oğlu manav! Bana elma yerine limon vermiş. Ver şu mendili gidip değiştireyim.

Çavuş, limonları alarak kapıdan çıkar, süratle yürümeye başlar. Böyle olacağını bilerek bir tarafta beklemekte olan dükkâncı, onun arkasından giderek bu defa limonları alıp elmaları mendile doldurur. İncili, manav dükkânına varınca:

–Biraz evvel ben senden ne aldım?

–Elma aldınız efendim.

–O hâlde bu limonlar ne oluyor?

–Ben ne bileyim? Size elma verdim.

–İşte bak!

Manav, mendili alıp açar ve der ki:

–Ağa bunda limon yok, hepsi elma.

İncili son derece hayretle kendi kendine: “Haydi ben yanlış gördüm diyelim. Hanım da limon olduklarını söyledi. Şimdi mendilde elma var. Bu nasıl şey?” diyerek mendili alıp gider. Yolda yine dükkâncı, elmaları limonlarla değiştirir. Çavuş, evine varıp kapıdan içeri girince karısına hitaben:

–Boş yere beni yordun. Ben de dikkat etmedim. Mendilde elma var.

–A! Üstüme iyilik sağlık! Nasıl elma var? Ayol sen bugün şaşırdın mı? İşte bak hepsi limon!

İncili, mendilde limonları görür. Yine hiddetle mendili kavrayarak manava koşar. Dükkâncı, yolda tekrar elmaları limonlarla değiştirir. Çavuş, manava varınca bu defa pek hiddetli olarak bağırır:

–Be herif! Benimle eğleniyor musun? Bu ne?

–Estağfurullah ağa! Ne olmuş?

–Ne olacak, mendilde limon dolu.

–Olamaz Ağa! Ben size gözünüzün önünde elma vermedim mi?

–Evet verdin ama bu limonlar nerden çıktı?

–(Mendili açarak) İşte bakınız! Hepsi elma. Limon nerede?

İncili, elleriyle başını tutarak:

–Acaba çıldırdım mı? Ben mi ters görüyorum, bizim karı mı ters görüyor? Her hâlde bir ters gören var; ama hangimiz?

–Onu siz bilirsiniz! Benim kabahatim yok! Çavuş, mendili alarak evine tekrar döner. Dükkâncı bu defa da elmaları değiştirirse dostunun aklını oynatacağını emin olarak bildiğinden karşısına çıkıp sorar:

–Ağa hazretleri, ne var? Sizi pek telaşlı görüyorum.

–A! Siz misiniz? Evet, pek telaşlıyım, âdeta çıldıracağım!

–Niçin çıldıracaksınız?

–Canım, ben manavdan elma aldım. Evime varınca mendilde elma yerine limon olduğunu gördüm. Dönerek manava geldim. Dükkânda mendildeki limonlar elma oldu. Tekrar eve gittim. Mendilde yine limonları gördüm, yine dükkâna döndüm. Limonların elma olduklarını hayretle gördüm. Bunun nasıl şey olduğuna bir türlü aklım ermedi. Şaşırdım kaldım.

–(Gülerek) Ben size yankesicilerden sakınınız demedim mi?

–Dediniz; fakat bizim elmalarla yankesicilerin ne münasebeti olabilir?

–Belki elmayı limonla değiştiren onlardır!

–Elimdeki mendilden elmayı değiştirmek mümkün değildir. Buna ben katiyen inanmam.

– (Elindeki mendili açıp göstererek) İşte limonlar meydanda, elmaları ben değiştirdim. Bundan maksadım da size yankesicilerin ne yapabileceklerini gösterip ispat etmektir. Ümit ederim ki bundan sonra daima ihtiyatlı davranırsınız. İncili, o günden itibaren sokakta daima ihtiyatlı yürümeye başlamıştır (Tevfik, 2012: 93-96).

42. Elmas Tasmalı Köpek

Avusturya kralı, Kanuni Sultan Süleyman'ın yanına göndereceği elçiye bazı konularda talimat vermiş.

–Türk'lerin ihtişamı, servetleri, debdebe ve saltanatları meşhurdur. Hele başvezirleri İbrahim Paşa, Avrupa'da en büyük bir hükümdardan ziyade servete maliktir. İhtişam içindedir. Gerek padişahın ve gerekse vezirin huzurlarına çıkacağın vakit, görünüş ve gösterişte onlardan geri kalmamalısın.

Bu talimat ile İstanbul'a gelen Avusturya elçisi talimat üzere getirdiği elbiselerini giymiş, çeşit çeşit mücevherlerini takmış. Huzura kabul olunmuş. Padişah, ifrat derecede süslenmiş olan sefirin bu halini hiç beğenmemiş ve İncili'ye dönerek,

–Nedir, sefirin bu hâli? Bu durumda bir kasıt var.

İncili,

–Şevketlim! Onu sarayda misafir eder, beni de maiyetine memur kılarırsınız hem maksadını anlar hem de yaptığının biçimsizliğini kendisine anlatırım.

İncili'nin bu isteği üzerine sefir, sarayda misafir edilmiş. İncili de onun hizmetine memur kılınmış. İncili, derhâl bir sokak köpeği buldurarak ona en iyi kumaştan bir kıyafet diktirmiş ve boynuna da elmas ve diğer kıymetli taşlar ile işlemeli bir tasma taktırmış. Köpeği sefirin görebileceği bir yere getirmişler. Sefir, köpeği görünce,

–Ne tuhaf, demiş. Hiç de bir köpeğin boynuna elmaslı tasma takıldığını işitmemiş ve görmemişim.

İncili bunun üzerine,

–Evet sefir hazretleri, haklısınız. Fakat padişahımız, iyi kumaştan elbiselerle; elmas, altın ve zümrütle bir köpeğin kıymetinin artmayacağını anlatmak için bu hayvanı böyle gezdirtiyor, demiş.

Sefir, imâ edileni anlayarak ertesi gün, huzura gitmek için en sade elbiselerini giymiş (Turan, 2008: 98- 99).

43. Erkek

İncili'nin Kolcu Kâzım adında bir arkadaşı varmış. Bir gün Kolcu Kâzım İncili'nin yanına gelmiş. Kolcu Kazım'ın yüzünde ümitsizlik ve ıstırap okunmaktaymış. İncili, onun bu hâlini merak edip sormuş:

–Hayrola. Bu hâlin ne?

Kolcu Kâzım üzüntü içinde:

–Sorma, demiş. Yahudi sarraf Salomon’un karısı Rebeka’ya tutuldum. O benim olmazsa kendime kıyacağım.

İncili bakmış Kâzım’ın niyeti bozuk. Onu teskin için “Bir çaresini buluruz!” demiş. Çare aramaya başlamış. Birden aklının bir köşesinden bir kıvılcım parlamış.

Yarın Hıdırellez. Herkes gibi Yahudi sarraf ile karısı Hıdırellez’de âlem yapmak için Küçüksu’ya gidecektir. İncili, orada iki âşığı birbirine kavuşturma plânını hazırlamış.

İncili’nin planına göre ertesi gün Kolcu Kâzım, hamile bir kadın kılığına girmiş. İncili’nin koluna takılarak Küçüksu’ya gelmiş. Kalabalığa karışarak Yahudi sarrafın oturduğu yere yakın bir yere gelip oturmuşlar. Fırsat gözlemeye başlamışlar. Yahudi sarrafın baklacialara karşı zaafını bilen İncili, tepsiyi ortaya çıkarmış. Gözleri dört olmuş tepsiye bakan Yahudi’yi buyur etmiş. Sohbet bir hayli ilerlemiş. İncili’nin işareti üzerine hamile kadın kıyafetindeki Kolcu Kâzım sancılanıyormuş gibi kıvranmaya başlamış. İncili, Yahudi’ye dönerek:

–Bizim köroğlu sancılanmaya başladı. Herhalde doğuracak. Ne de olsa biz erkekiz, böyle şeylerden anlamayız. Sizin Rebeka, bizim hatunla ilerdeki çukura girsinler de işi kadınca hallediversinler.

Plandan habersiz Yahudi:

–Hay hay! demiş.

Rebeka ile Kâzım ilerdeki bir çukura girmişler. Birkaç dakika geçmiş ve çukurda bir kaynaşma olmuş. Rebeka, sesinin yettiği kadar Salomon’a kadının erkek olduğuna dair bağırıyormuş.

–Salamon, erkek, erkek.

Salamon sevinçle İncili’ye dönmüş ve İncili’nin elini sıkmış.

–Tebrik ederim, erkek evladınız olmuş (Çeşit Kitabevi, 1965: 23).

44. Eskiler Alayım

İncili Çavuş, yaz mevsimlerini Boğaziçi’ndeki yalısında geçirir. Her gün sabahleyin erkenden kayak ile bir eskici yalının önünden geçer. “Eskiler alayım!” diye bağırarak İncili’nin uykusunu kaçıır. İncili, bu heriften o kadar rahatsız olur, o kadar bıkar ki, onu bir daha oradan geçmeye tövbe ettirmeye karar verir. Bunun için birkaç tane kıymetli havlu başı, bir iki parça çamaşır alıp cariyesine verir ve:

–Yarın eskici geçerken yalının kapısını açıp çağır, bunları göster. “Aman bezirgân, kimse görmesin ki...” diyerek kaç para verirse sat, emrini verir. Ertesi gün sabahleyin serbestçe “Eskiler alayım!” diye bağıarak geçen Yahudi’yi cariye çağırır, eşyayı vererek:

–Aman bezirgân çabuk ol! Efendi görmesin!

–Sultanım, bunlara ne istersin?

–Canım, ne verirsen ver. Bunun üzerine Yahudi eşyanın değerinin onda birini vererek ortadan savuştur. Ertesi günü oradan geçerken tekrar kapı açılarak cariye yine birtakım eşya verir. Üçüncü günü İncili, bahçıvan vasıtasıyla buldurduğu bir yılanı büyükçe bir kutuya koyarak cariyesine emirle:

–Yarın Yahudi geçerken kapıyı açıp bu kutuyu ver. Sakın burada açma, içinde havlu başları, sırmalı şallar vardır. Parasını yarın verirsin, diye söyle ve hemen kapıyı kapa, emrini verir. Uzaktan, “Eskiler alayım!” sesini işitince İncili, pencerenin önüne gelerek perdenin arkasından olanları seyretmeye başlar. Yahudi, yalının önüne gelip kapının açıldığını görünce hemen kayığı yanaştırarak kutuyu alır ve cariyenin:

–Aman açma, haydi git, parasını sonra verirsin, demesi üzerine derhâl denize açılır. Kutunun içindeki şeyleri görmek için hemen açar. Fakat ümit ettiği havlu başları, sırmalı şeyler yerine diri bir yılan olduğunu görünce fena hâlde ürküp korkar ve kutuyu korkusundan kayığın içine atar. Kutudan çıkan yılan, kayığın içinde dolaşmaya başlayınca eskici ile kayıkçı korkularından ne yapacaklarını şaşırarak kendilerini denize atarlar ve elleriyle kayığın kenarından tutup, “Cankurtaran yok mu?” diye bağırmağa başlarlar.

Bunların bu hâllerini seyrederken gülmekte olan İncili, derhal hizmetkârını bir sandal ile yardıma gönderip Yahudi’leri kurtarır. Yalıya getirterek sırlıklam tepeden tırnağa kadar su içinde bulunan bezirgânlara bir daha sabahleyin oradan geçip bağıarak kendisini rahatsız etmeyeceklerine söz verdirdikten sonra onları salıverir (Tevfik, 2012: 86-87).

45. Esrarı Tecrübe Edeyim

İncili Çavuş’un padişahın nedim ve musahibi olduğu zamanlarda padişah hazretleri Osmanlı memleketinde alkollü içki kullanmayı tamamen yasakladığından halk ara-

sında esrarkeşlik çoğalır. Buna müptela olanların türlü türlü garip durumları her yerde anlatılmaya başlanır.

İncili Çavuş, bunu merak ederek bir gün bizzat tecrübeye karar verir. Hizmetkârını göndererek bir miktar esrar aldırır. Fakat nasıl içeceğini bilemediği için bunun müptelâlarından birine sormaya karar verir. O zamanlarda Fâtih civarında bulunan esrarkeşler kahvehanesine gidip oturur.

Kahveci, Çavuş'u oraya esrar içmek üzere gelmiş zannettiğinden bir nargile doldurup getirir. İncili de sorar:

–Bunda esrar var mı?

–Var efendim.

–Ben buraya esrar içmeye gelmedim. Yalnız esrarın nasıl içildiğini görüp anlamaya geldim. Size zahmet olmazsa bana tarif eder misiniz? Kahveci, esrarın nargileye konularak içildiğini tarif ve izah eder. Çavuş, kahveciye biraz para vererek doğruca evine gelir. Eliyle esrarlı bir nargile doldurarak içmeye başlar. Birkaç nefes çektikten sonra kendinde hiçbir tesir göremeyince hizmetkârını çağırır:

–Şu nargileyi kaldır. Ben saraya gidiyorum, der. İncili Yerebatan'daki evinden çıkarak o civarda bulunan saraya varıp odasına gider. Ancak tam işe başlayacağı sırada onu bir nevi dalgınlık hâli alır ve oturduğu yerde uyuklamaya başlar. O sırada kendisini padişahın istediği haber verilir. Süratle kalkıp padişahın odasına doğru koşar. Bu koşuş bütün bütün onu baştan çıkarır. Zihnini garip bir duman kaplar.

Sofaya varıp odaya gireceği sırada birdenbire durur. Birtakım garip hareketler yaparak başını iki tarafa sallamaya, iki eliyle burnunun önünde güya bir şey varmış gibi sağa ve sola itmeye başlar. İncili'nin bu hâlini görenler hayretle onu seyrederek. İncili'ye bugün ne olduğunu bir türlü anlayamazlar. Nihayet biri sorar:

–İncili, niçin öyle yapıyorsun? Odaya girmiyorsun?

–Giremiyorum, burnum kapının kenarına ilişiyor. Bir türlü doğrusuna getiremiyorum.

Bu sözleri işitenlerin hayreti daha da artar, soran kişi der ki:

–Burnun kapıya mı ilişiyor? Sen neredesin, kapı nerde? Hiç insanın burnu kapıya ilişir mi? İncili, haykırarak:

–Görmüyor musun be adam? İşte uzayan burnum, mümkün değil kapıdan girmiyor! İncili, esrarın tesiriyle burnunu dört beş arşın uzamış görmeye ve bunu odanın kapısından sokabilmeye çalıştığı sırada orada bulunanlardan biri içeri girerek padişaha bu hâli anlatır:

–Efendim, İncili Çavuş bendeniz çıldırmış. Padişah üzülerək:

–Çıldırmış mı?

–Evet efendim. Sofada duruyor, burnum kapıdan girmiyor, diye bağıyor. Türlü türlü hareketler yapıyor.

–Onu zorla buraya getiriniz.

Bu emir üzerine iki kişi Çavuş’un omuzlarından tutup onu bağırta bağırta içeriye sokar. Fakat kapıdan girer girmez padişaha hitaben bağıarak:

–Kalk oradan be! Görmüyor musun, burnum çarpacak? Padişah onun cidden çıldırmış olduğunu düşündüğü için ona hem acır hem de yaptığı garip hareketlere karşı gülmekten kendini alamaz.

–Haydi bunu odasına götürüp tedavi ettiriniz, emri üzerine İncili Çavuş, odasına götürülür. Çağrılan hekim, onu muayene ettikten sonra esrar içmiş olduğunu, başka bir rahatsızlığı olmadığını ve yatırılıp uyutulmasını tavsiye eder. O sırada zaten Çavuş’un vücudunu derin bir hâlsizlik kaplar, uykuya dalar ve akşama kadar uyur. Uyandığı sırada geçen olaylardan habersiz olarak yanında bulunanlara sorar:

–Ben epeyce uyumuşum. Akşam olmuş.

–Sabahtan beri uykudasınız.

–Beni bugün efendimiz çağırmadı mı?

–Çağırıldı fakat senin aklın başında değildi, diyerek o günkü vakayı etraflıca anlatırlar.

O zaman İncili, tecrübe için esrar içtiğini hatırlayarak bir daha böyle münasebet-siz tecrübelerle girişmeyeceğine karar verir ve padişahın huzuruna giderek onu bir hayli güldürür (Tevfik, 2012: 91-93).

46. Eşeğe Söylemiştim

Bir gün İncili Çavuş’un memleketinden tanıdığı birisi İncili’ye misafir olmuş. O gün de İncili’nin sarayda vezir vüzerâ ile sohbet toplantısı varmış. İncili, misafiri şöyle bir süzmüş ve misafirin biraz geveze ve dengesiz olduğunu görmüş, toplantıya götürmek

istememiş. Bu sebepten kendisi de gitmemiş ama toplantılar İncili olmazsa tatsız olurmuş. Hani “Kambersiz düğün mü olur?” derler ya, işte bu da öyle. Padişah İncili’ye adam göndermiş ve hemen toplantıya gelmesini söylemiş. İncili gelen adama,

–Bugün benim misafirim var. Beni mazur görsünler ben gelemeyeceğim, demiş.

Adam gidip hemen geri gelmiş.

–Misafirini de alıp gelsin dediler efendim, demiş.

İncili, mecbur kalmış gitmeye ama misafirine de hiç güvenmiyormuş. Misafirine dönerek,

–Bugün bir toplantı var, oraya gideceğiz. Orada hep büyük adamlar vardır. Beni ve kendini mahcup edecek bir hareket yapma. Sana bazı tembihlerim olacak. Bunlara iyi kulak ver. Bir, kalkacağın yere sakın oturma, yerini iyi seç. İki, üzerine söz düşmezse konuşma, söz arasında zırtapoz olma, sana gelecek mahcubiyet bana gelmiş olur. Üç, sakın ha! İstemedenden de bir şey verme, aman ortamı fazla germe, demiş.

Sonra kalkıp birlikte ayanlar toplantısına gitmişler. Orada bulunanlar İncili’nin hatırına misafire güler yüz göstermişler ama misafir bunu hak bayram sanmış gidip ta başköşeye oturmuş. “Vezir geldi kalk bakalım, bir geri; hoca geldi kalk bakalım, iki geri; ağa geldi kalk bakalım, üç geri.” derken adam kapının ağzını bulmuş. İncili ise gerilerde bir yere oturmuş ve hiç yerinden kalkmamış. Misafir sanki İncili’yi hiç duymamış gibi birinci tembihi tutmamış. İncili birinci hatayı telafi edeyim derken adam ikinci hatayı yapmış.

–Arkadaşlar beni hiç sormuyorsunuz, ben misafirim. İncili Çavuş’un köylüsüyüm, bir de eşeğim var. Biz İncili ile köyde çok iyi arkadaştık, demiş. “ Bu ne gidiydi bir bilseniz, orada da böyleydi hiçbir meclisten geri kalmazdı” diye devam edecekken orada bulunan ulemâdan biri hemen sözünü kesmiş ve:

–Sus be densiz adam, sorulursa cevap ver, lüzumsuz konuşma, diye azarlamış.

Bu arada toplantı bitmiş sohbet başlamış, ortaya yenmek için meyve gelmiş. Meyvelerin arasında büyükçe bir de karpuz varmış. Onu kesmek için bıçak yok zanneden bizim misafir hemen bıçağını çıkarmış. Karpuzu kesecek olan adama:

–Bıçak heriflerde olur, işte bıçak, demiş.

Çok süslü, bir o kadar da güzel gümüş kakmalı saplı olan bıçağını uzatmış. Vezirin birisi bir bakmış ki bıçak çok güzel, bu bıçağa sahip olmanın hilesini aramış. Vezir misafirden bıçağı istemiş:

–Bu bıçağı nereden buldun, diye sormuş.

Misafir de,

–Bu bıçak benim babamın, bana babamdan kaldı. Başına da çok işler geldi. Boş ver üzümünü ye bağını sorma, demiş.

Bunun üzerine vezir:

–Bu bıçak benim babamın idi. Babamı öldürenler, bu bıçağı almışlar. Bunun babası benim babamın katilidir. Tez yakalana ve hapse atıla, diye emir vermiş.

Bunun üzerine misafiri yaka paça hapse atacakken İncili:

–Efendiler burada bir usulsüzlük var, bu adam benim misafirim. Şimdi ben bunu size teslim edemem, mahkeme olmadan, delil olmadan bu işler olmaz. Bunu evime götürüyüm. Yarın size teslim ederim. Mahkeme olsun, ne cezası varsa çeksin, demiş.

Vezir,

–Olmaz sen bunu götürür, akıl verirsin, şimdi tutuklayacağız, demiş.

Bunun üzerine İncili Çavuş,

–Vallahi billahi ben bunun şahsına akıl vermem, demiş.

Adamı alıp evine götürmüş. Sonra da “Eşeği yemleyelim.” diye birlikte ahıra inmişler. Adama “Şurada dur.” demiş ve eşeğin kulağını bir eliyle tutarak,

–Ulan eşekoğlu eşek! Ben sana kalkacağına yere oturma demedim mi? demiş.

Eşeğe iki fiske vurup kulağını bükmüş, tekrar,

–Ulan eşekoğlu eşek, ben sana söz üzerine düşerse konuş, zırtapozluk yapma demedim mi? demiş.

Sonra iki fiske daha vurup tekrar kulağını bükmüş.

–Ulan eşekoğlu eşek, ben sana istenmeden bir şey verme demedim mi? demiş.

Sonra iki fiske daha vurup kulağını bükmüş, tekrar,

–Ulan eşekoğlu eşek, yarın seni tutuklayıp mahkemeye çıkaracaklar, orada de ki:

Bu bıçak benim babamın babasının katilininmiş. Babam “Böyle bıçak büyük adamlarda bulunur, bizde ne arasın. Bıçağı dedeni öldüren adam düşürmüş, gücüm yetip de bu adamı bir türlü bulamadım.” derdi. İşte bu vezirin babası benim dedemin katili. Ben de bu adamdan davacıyım, de. Davadan vazgeçmek isterse sen sakın ha vazgeçme! Sana ömür boyu yetim aylığı bağlarlar. O zaman vazgeçersin tamam mı eşekoğlu eşeğim, der.

Ertesi gün adam tutuklanır, mahkeme edilir. İncili’nin söylediklerini mahkemede aynen söyler. Neticede İncili Çavuş’un misafirine aylık bağlanır. Bunun üzerine vezir İncili’ye sitem eder:

–Sen adama akıl verdin yoksa böyle kendini savunamazdı, der.

İncili de,

–Vallahi, vezir efendi ben onun şahsına akıl vermedim ama akşam eşeğini yemlerken eşeğe bazı şeyler mırıldanmıştım. Eşekten öğrendi ise bilemem. Adam o kadar anlayışlı değil, demiş (Turan, 2008: 152-155) .

47. Eşek Lisanınca Verdi

İncili Çavuş ile padişah, bir yere giderlerken yeni doğmuş, gayet kibar, gösterişli bir merkep yavrusu görmüşler. Merkep yavrusu padişahın çok hoşuna gitmiş. Merkep yavrusunu sevip, okşamış.

–Ne kadar kibar, ne kadar akıllı değil mi? demiş.

İncili Çavuş,

–Evet, padişahım. Çok kibar, çok güzel ben de böylesini görmedim, demiş.

İncili Çavuş’un çenesi durmamış. Merkep yavrusunu göstererek,

–Padişahım, bu merkep yavrusu o kadar kabiliyetli, o kadar akıllı ki eğer emek verilirse okumayı da öğrenir, demiş.

Padişah da bunun üzerine İncili Çavuş’a dönerek,

–Merkep yavrusunu satın alalım. Sen buna okuma öğret, demiş.

İncili, ağzından çıkan sözü yutamaz. Merkep yavrusunu süt emdiği için annesi ile birlikte satın almışlar. Padişah, İncili’nin bu sözünün altından nasıl kalkacağını merak ederek merkebi yavrusu ile birlikte İncili’nin evine bıraktırmış. İncili bir defter alıp yapraklarının arasına arpa dökmüş. Hayvan arpaları yedikçe İncili sayfaları çevirmiş. Böylece merkep, defter yaprakları arasındaki arpaları yemeye alışmış. Hangi defteri, hangi kitabı getirsen hayvan arpa aramak için defterin, kitabın yapraklarını çevirir hale gelmiş. Bir gün İncili padişaha “Merkep okumayı öğrendi.” demiş. Sonra merkebi aç bırakıp padişahın sarayına getirmiş. Bütün vezirler, kumandanlar merkebi görmek için toplanmışlar. Merkebin önüne bir kitap getirmişler. Merkep, kitabın sayfalarını diliyle çevirip, koklayıp sayfaların arasında arpa aramış. Kitabın sayfalarını sonuna kadar tek tek çevirmiş. Arpaları bulamayınca İncili’den tarafa dönüp anıarak yem istemiş.

İncili,

–Padişahım, tamam merkep okudu, manasını da verdi, demiş.

Padişah,

–Biz bu okunandan bir şey anlamadık, demiş.

Bunun üzerine İncili de,

–Eşek lisanınca okuyup manasını verdi, tabi anlayamazsınız, demiş (Turan, 2008: 203-204).

48. Eşek Yedi

İncili Çavuş bir gün eşiğiyle birlikte kırlara gezmeye çıkmış. Dere tepe bir hayli dolaşmış. Mevsim de ilkbahar, her taraf yemyeşil. İncili, Allah'ın bu lütfuna hayran olmuş. Bir ara dinlenmek maksadıyla bir tarlanın kenarına oturup sigarasını tellendirmiş. Etrafını da şöyle bir süzmüş. Meğerse oturduğu tarla bir salatalık tarlası imiş. İncili'nin, turfanda salatalıkları görünce içi çekmiş. Tarlanın ortasına doğru gidip bir tanesini koparıp afiyetle yemiş. Gene canı istemiş, bir tane daha koparıp ortadan ikiye bölmüş. Yarısını yemiş. Aksilik bu ya ikinci yarısını yemeye fırsat kalmadan karşıdan tarlanın sahibini görmüş. İncili korkudan hemen pantolonu sıyırıp oracıkta abdest etmeye başlamış. Hâlbuki bahçenin sahibi asıl vaziyeti görmüş. İncili'nin yanına gelip:

–Burada ne yapıyorsun, diye sormuş.

İncili:

–Âdemoğlu değil miyiz? Şu halde kardeşiz. Salatalıkların daha iyi olması için onları gübreliyordum.

Tarla sahibi ortasından ikiye bölünen salatalığı İncili'ye gösterip:

–Ya bu nedir? Bu salatalığın yarısı ne oldu?

İncili boynunu büküp:

–Onun yarısını da eşek yedi, demiş.

Adamı bir hayli güldürüp dayaktan kurtulmuş (Çeşit Kitabevi, 1965: 7).

49. Et Kokarsa Tuz Lazım ya Tuz Kokarsa Ne Lazım?

İncili, Van'da bulunduğu sıralarda zamanın Rus Çarı'nın adamları Osmanlı sarayından bazı adamlara bir muamma sorarlar. Dolayısıyla bu muamma padişaha da sorulmuş olur. Sorulan muamma şu imiş. “Et kokarsa tuz lazım, ya tuz kokarsa ne lazım?”

Saraydakiler düşünür taşınır. Buna uygun bir cevap veremezler. Verilen cevaplar Rus Çarı'na iletirse de yeterli sayılmaz. Bunun üzerine padişah “Bu acayip muammanın cevabını İncili Çavuş olsaydı verirdi.” der ve İncili'nin aranıp bulunmasını emreder. İnci-

li'yi arayıp bulamazlar. Sarayda İncili'yi tanıyan birkaç kişi İncili' nin bulunması için padişaha bir teklifte bulunurlar. Derler ki:

–Altından birkaç tane ufacık kotan (saban) modeli yapılınsın. Bunlar birkaç büyük vilayete gönderilsin. Valilerden kotanın değeri ve ne anlam taşıdığı sorulsun. Gelecek cevaplar içinde acayip sözler bulunursa, onlar mutlaka İncili tarafından söylenmiştir. İncili ancak bu yolla bulunabilir, derler.

Padişah bu teklifi kabul eder. Birkaç altın saban örneği yaptırılır. Bunlardan biri de Van valisine gönderilir. Altın kotanın ne anlama geldiği ile ilgili bilgilerin de gönderilmesi istenir. Van valisi altın kotanı alır yazısını okur, düşünür, cevabını arar. Bu kotan altından yapılmış. Değeri padişah tarafından bilinir. Acaba padişahımız bizden ne isterler diye düşünür. Vali, Nebi'nin acayip sözlerini dinleyip bildiği için, bunu da bilse bilse o bilir diyerek Nebi'yi yanına çağırır. Kotanı gösterir, yazıyı okuyup anlatır ve,

–Bu nedir, kıymeti ne olabilir. Ne gibi bir mana verebilirsin? Padişahımız sorarlar, ne cevap verelim? der.

Nebi kotanı alır, acayip bakışlarla bir iki öteye beriye çevirir. Sonra da,

–Gelen yazının altına benim söyleyeceklerimi aynıyle yazacaksınız yazın vali paşam, der.

Vali kabul edince İncili söylemeye başlar ve kâtip de yazar.

Buna derler altın kotan

Tarlan var ise b... tan

Cır karnını ek tahıldan

Sulu toprak, bol yağmurdan

Kotan altından altından

Kurak ile kıraç toprak

Mahsul vermez kum yaprak

Sok karnına yaptıranın

İncili kendine özgü bu kaba tekerlemesi ile “Gübreli, sulak tarlaya tohum ekilirse bol ürün alınır. Kotanın altından olmasına gerek yok.” demek istemiş.

Van valisi bu sözleri yazdırıp cevap olarak İstanbul'a göndermiş. İstanbul'da padişahın huzurunda valilerden gelen yazılar bir bir okunmuş. Van valisinin cevabını duyan herkes “Bu İncili'nin cevabıdır.” demiş. Böylelikle İncili tekrar saraya davet edilir. Huzura çıkarılır, padişah sorar:

–Niçin Van’a gittin ?

İncili cevap verir:

–Seyahat istedi Nebi’nin canı

Boş ite menzil yok dolandı Van’ı

Sonra Rus Çarı’nın muamması İncili’ye anlatılır. Ne cevap verelim diye sorulur.

İncili,

–Padişahım sağ olsun, onun cevabı kolaydır. Bana iyi bir tüfek ile bir de katır verin. Katıra binip Uruset içlerine gitmeme müsaade buyurun. Meselin cevabını Urus Çarı’na ben götürürüm, der.

İncili’nin istediklerini verirler. İncili pür silah katır sırtında Rus topraklarına girer. Geçtiği her yerde rastladığı her köpeği silahla vurup öldürür. Rus halkı aman der. Durum çara duyurulur. İncili yakalanıp çarın huzuruna götürülür. Öfkeli çar, çıkışarak İncili’ye sorar:

–Neden köpekleri vurup öldürürsün?

İncili gayet rahat, kendine özgü ifadeleriyle söze başlar,

–Ahitliyim çarım, babamdan vasiyet var, onu yerine getiriyorum.

Çar vasiyetin ne olduğunu sorunca Nebi devam eder:

–Siz sağ olun çar hazretleri. Bizim padişah sizlerle harp ederken askerlerimiz arasında babam da varmış. Aha şu katırla kavgaya katılmış. Kavgada bu katır bir kulun³ yapmış. Onu da sizin itler yemişler. Babam vasiyet etti. Oğul ayağın Uruset’e düşerse itleri vurasın, dedi. Ben de şimdi o vasiyeti yerine getiriyorum.

Rus çarı daha da hiddetlenir:

–Herif sen delirmişsin. Hiç katır kulun yapar da köpekler de onu yer mi, deyince İncili de hemen taşı gediğine koyar:

–Ya tuz da kokar mı çar hazretleri, der.

Böylece muamma da çözülür. İncili de sağ salim İstanbul’a döner. Padişah ondan sonra İncili’yi yanından ayırmaz (Turan, 2008: 223-226).

50. Fârisi

İncili Çavuş elçi olarak Acem şahının yanına vardığında Şah Abbas:

–İstanbul’da Fârisi bilir kimse var mıdır? diye sormuş.

³ kulun: Altı aylığa kadar olan at veya eşek yavrusu (Türkçe Sözlük, 2011:1522)

İncili de:

–İstanbul’un köpekleri bile Fârisi bilip söylerler, diye cevap vermiş.

Şah:

– Köpekler nasıl Fârisi bilip söylerler? deyince Çavuş şöyle cevap vermiş:

–Ortalıkta bir lâşe gördükleri zaman köpeklerin büyükleri “harrum, harrum (yiyecek)” diye bağırır. Küçükleri “çend, çend (kaça)” diye sual ederler. Büyükleri onlara “heft, heft (yedi) ” diye cevap verirler. İşte böyle Farsça konuşurlar (Seratlı, 2004: 185).

51. Gelme Düşman Su Serperiz

Padişah hazretleri, bir gün İncili Çavuş’a hitaben:

–İncili öyle bir şey tertip et ki her gören ve işiteni çok eğlendirsın, senelerce dillerde destan olup sohbet zemini teşkil etsin, demiş. İncili cevaben:

–Emir ve ferman padişahımdır. Ancak bunun için kulunuza birkaç gün müddet veriniz, der. Padişah:

–Pekâlâ! Sana bir hafta müsaade, emrini verir. Bunun üzerine İncili, odasına çekilip düşünmeye başlar ve zihninde tasarladığı şeyi uygulamak için ertesi günü padişah-tan emir ve ferman talebinde bulunur. İncili, aldığı mezuniyet ve müsaade üzerine hemen o zamanın harbiye nazırı makamında bulunan yeniçeri ağasının yanına giderek durumu anlatır ve der ki:

–Ağa hazretleri, siz de bilirsiniz ki İstanbul’da afyonkeş birçok ihtiyar vardır. Endülüs seferi kararlaştırıldığından, bu tiryakilerden bir alay teşkil etmek üzere onları silâh altına alacağım. Bu alayın kumandanlığını da kendim yapacağım.

Yeniçeri ağası, bu hususta hemen gerekli emirleri yerine getirir ve bütün İstanbul mahallelerindeki ihtiyar tiryakiler davullar ile askere çağrılır. İki üç gün zarfında beş altı yüz kadar tiryaki toplanır. Bunlardan İncili Çavuş kumandasında bir alay oluşturulur ve hareket etmek üzere hazır bulunmaları hepsine tembih edilir. Hareket gününden bir gün evvel İncili, padişah hazretlerinin huzuruna girerek o zamana kadar yaptığı işi anlatır ve ertesi gün Kağıthane’de dere kenarında otağ kurulması için emir vermelerini ve oraya teşrif etmelerini rica eder.

Ertesi gün İncili Çavuş, kumandanı bulunduğu tiryaki alayını alarak Kâğıthane’ye kadar gider. Orada derenin kenarında ordugâh kurarak geceyi orada geçirmeyi

emreder ve “Herkes istediği gibi istirahatta serbesttir!” emrini verir. Tiryakiler, bu müsaadeyi alır almaz ikişer üçer birleşerek ateşler yakarlar. Kahve cezvelerini sürerek afyonları hazırlarlar. O sırada İncili, bunların yanına gelip der ki:

–Şimdi mesela şu karşığı tepeden düşman askeri görünse siz ne yaparsınız?

Tiryakiler hep bir ağızdan:

–Derhâl karşı koymaya başlarız.

–Nasıl müdafaa edersiniz?

–Cümlemiz derenin kenarına dizilerek ve kollarımızı sıvayarak “Gelme düşman su serperiz, gelme düşman su serperiz!” diye bağırma ve elimizle üzerlerine şöylece su serpmeye başlarız. Düşman herhâlde ıslanmak istemeyeceğinden geri dönüp gider. Biz de rahatımıza bakarız, cevabını verirler. Derenin kenarına dizilerek karşıya su serpmeye başlamışlardır. Biraz evvel oraya gelen ve tebdil-i kıyafet (kıyafet değiştirerek) bu hali seyretmekte olan padişah hazretleri tiryakilerin aldıkları müdafaa vaziyetine ve hareketlerine pek ziyade güler ve İncili’ye böyle bir eğlence tertip ettiğinden dolayı teşekkür eder (Tevfik, 2012: 80-81).

52. Gezen Mangal

İranlıların en meşhur özelliklerinden biri övünmek, bir şeyi överken abartmaktır. O yüzden halkımızın dilinde abartılı konuşmalar için “acem mübalağası” deyimini yerleşmiştir.

İran elçiliği sırasında şahın sarayını ziyaret eden İncili Çavuş’a Şah Abbas zenginliğini ve sarayın ihtişamını gösterip övünmek istemişti. Şahın bir altın mangalı vardı ki, kapağı çok kıymetli zümrütlerle, incilerle süslüydü. Kulpuna da göz kamaştırıcı büyük bir elmas oturtulmuştu. Mihmandarlar Türk elçilik heyetine şahın sarayını gezdirdiler. Misafirler bir odayı inceleyip diğerine geçerlerken hademeler de bu mangalı o odaya götürdüler. Böylece sarayın bütün odalarında kıymetli mangallar bulunduğu izlenimi vermek istediler.

Saray gezildikten sonra Şah, Türk heyetini kabul etti, onlara sordu:

–Sarayımızı nasıl buldunuz?

İncili şöyle cevap verdi:

–Kıymetli şahım, sarayınız çok büyük ve muhteşemmiş, gezmekle bitiremedik.

Çok yorulduk ama mangalınız da bizimle beraber yoruldu (Seratlı, 2011: 270).

53. Görünmez Sarık

Bir gün padişah, İncili Çavuş'u özel bir memuriyetle eyalet beylerinden birinin yanına gönderir. Bey gayet mağrur, cahil, kendini beğenmiş olduğu için İncili Çavuş'a öncelikle önem vermeyerek iltifatta bulunmaz. İncili, bu adamı halk arasında rezil ederek intikam almayı zihninde tasarladıktan sonra onun kibir ve azametini okşayacak şekilde davranmaya başlayarak gözüne girer.

Bir gün kendisinin sihir ilmine sahip olduğunu, bu yolla birçok hünerleri olduğunu, çok güzel ve emsali bulunmaz mükemmel bir şal dokuduğunu, bu şalı pederinin gerçek çocuğu olmayanların göremediğini söyler. Bey için emrederse yadigâr olmak üzere öyle bir şal yapacağını arz eder. Bey, tekliften memnun olur. İncili Çavuş, ertesi gün koltuğunda bir bohça ile Bey'in yanına gelir. Bu bohçayı Bey'in önüne koyarak büyük bir özenle açıp güya içindeki şalı elleri üzerine alarak göstermeye başlar:

–Efendim, şu ince nakışlar, şu nazik çiçekler yok mu? Âlemde bu kadar mükemmel bir şal daha yoktur, diyerek övmeye başlar. Gerçekte şal mal hiçbir şey olmadığından gerek bey ve gerek hazır bulunan beyin emrindekiler bir şey görmüyorlarsa da görüyor gibi duaya başlarlar. Çünkü İncili pederlerinin evlâdı olmayanlar bu şalı göremez, demiştir. Bey mevcut bulunan emrindekilere:

–Nasıl buldunuz? Hakikaten pek güzel değil mi? deyince, hepsi:

–Evet efendim. İncili Çavuş kulunuz cidden hüner sahibiymiş. Ömrümüzde bu kadar güzel bir şal görmedik, cevabını verirler. Her biri diğerinin görmekte olduğunu sanarak kendi kusurunu gizlemek için görmediği şeyi görüyor gibi görünürler. İncili Çavuş'un amacı kısmen gerçekleştiğinden başladığı şeyi tamamlamak için:

–Efendim şimdi müsaade buyurursanız şalı kendi elimle mübarek başınıza sarayım, hükümete bununla teşrif buyurursunuz. Bey'in müsaadesiyle hayali şalı başına sarar. O zamanlar eyalet beylerinde başlarına Hint şalı sarmak adet olup sarıksız sokağa çıkmak ayıp olduğundan bey üzerinde şal olmayan sade bir takke ile atına binip hükümet dairesine gider ve halk arasında rezil olur (Tevfik, 2012: 28-29).

54. Gözlerini Korkutmak Lazım

Fevkalade zengin, maruf ve büyüklük tasladığı halde son derece ahmak, mecnun denilecek kadar budala biri vardır. Bu adamın yegâne emel ve arzusu bir eyalet valisi olmak ve bu sayede gösteriş yapmak olduğundan bu hususta her zaman bu amacı için

çalışır, vezirleri daima rahatsız eder. Ancak servet ve açgözlülüğünün haddi ve hesabının olmaması, isteğinin yapılması için her türlü fedakârlıktan çekinmemesinden dolayı bu adamı kırmak, kendisine “Bu mümkün değildir, olmaz!” cevabı verilmek istenmez. Bunun aşırı ısrarına, rica ve niyazına dayanamayan o zamanın sadrazamı bir gün der ki:

–Sizi bir eyalete memur etmek hususunda karar verdim. Ancak şimdiye kadar bu gibi hizmetlerde bulunmamış olduğunuz için bazı yanlış davranışlarınızın olabileceğini ve devleti de zor durumda bırakma ihtimalini düşünerek yanınıza yakın adamlarımdan İncili Çavuş’u vereceğim. Onun tedbiri ve onayı ile hareket etmeyi, sözünden çıkmayı vaat eder misiniz?

Dünyada yegâne emelinin ancak bu sayede gerçekleşeceğini anlayan adam, bu şartı kabul eder. İncili Çavuş’un sözlerini tamamıyla kabul edeceğine söz verir. Sadrazam da adamı, Atina eyaletine vali tayin ettirir. O sırada İncili Çavuş, henüz saraya girmemiş olup sadrazamın nedimidir, paşa İncili Çavuş’u çağırarak:

–İncili, filanı tanırsın ya!

–O büyüklenen, budalayı mı?

–Evet, işte onu Atina eyaletine vali tayin ettik.

–Aman efendim, bu nasıl vali olur?

–Taciz ve başımı ağrıtmastan usandım. Zaten maksadım onu vali tayin etmek değil, valilik edemeyeceğini kendisine anlatmak ve bu sevdadan vazgeçirmektir. Bunun için kendisiyle sözleştik. Seni, onun refakatine vereceğim. Beraber Atina’ya gideceksiniz. Memleket idaresine bir zarar gelmemesine nezaret etmekle birlikte kendisini bu sevdadan vazgeçirecek şekilde hareket edersin. Anladın mı?

–Başüstüne efendim.

Bunun üzerine sadrazam, yeni valiyi davet ederek memuriyetini tebliğ eder ve İncili’yi refakatine vererek hemen Atina’ya gitmelerini emreder. Vali, sadrazama sözünden dolayı o günden itibaren her konuda İncili’ye danışır, o ne söylerse onu yapar.

Vali, Atina’ya yaklaşınca kendisini karşılamaya gelen eşraf ve ileri gelenlere İncili’nin tavsiyesiyle yalnız bir selam vermekle yetinip yoluna devam eder. İncili ise valinin iktidar ve meziyetini, ilim ve fazlını uzun uzadıya överek karşılamaya gelenleri valiye hayran bırakır. Şehre ulaşıp hükümet binasına girince İncili, paşayı odasına götürerek:

–Biraz sonra eşraf ve beldenin ileri gelenlerini usul üzere huzurunuza kabul edeceksiniz. Böyle yerlerde daha ilk görüşmede halkın gözünü korkutmak, onlara devletin güç ve kuvvetinden numune vermek gerekir. Eğer bugün sizden korkmazlar ve çekinmezlerse burayı idare etmek mümkün olmaz. Şimdi ben gidip onları huzurunuza getireceğim. Zaten yolda iken icap eden şeyleri yaptım. Siz de bunlarla görüştüğünüz zaman ona göre hareket ediniz, onların gözlerini korkutmayı unutmayınız.

–Pekâlâ! Lazım geldiği gibi hareket ederim. Sen merak etme! İncili, misafirlerin yanına giderek onları alıp valinin makamına götürür. Cümlesi odaya girer. Odada kimseyi göremediklerinden şaşkınlıkla etraflarına bakınırlarken bir perdenin arkasından “Böh, böh!” diye bağırarak odanın ortasına tüylü bir şeyin atladığını görünce hepsi hemen kapıdan dışarı kaçarlar. Doğal olarak büyük bir korku ve telaş içinde gürültü olduğundan İncili, merakla hemen odaya koşar ve valinin odanın ortasında, kürkünü ters giymiş olduğu hâlde ayakta durduğunu ve katıla katıla güldüğünü görüp hayretle sorar:

–Ne yaptınız?

–Ne yapacağım, gözlerini korkuttum. Amma korktular ha!

–Böyle şey mi olur?

–Sen korkut demedin mi?

–Dedim ama böyle korkut demedim.

–Peki, nasıl korkutulur?

–İş işten geçti! Kendinizin ne kadar budala olduğunuzu bir kere gösterdiniz. Artık burada kalmanız ve burayı yönetmeniz mümkün değildir. Birkaç gün sonra hazırlıklarımızı tamamlayarak İstanbul’a dönmeliyiz, der. Hakikaten valinin hiç ehemmiyeti kalmayıp halk arasında “deli vali” denmeye başlandığından bir hafta sonra İstanbul’a dönerler. Vali, bu görevi yapacak yeteneği ve gücü olmadığını anladığı için kesin olarak vazgeçer (Tevfik, 2012: 83-85).

55. Güzelce de Sövdürmüş

İncili bir gün divanda kendi kendine konuşuyormuş.

–Senin gibi kadının Allah belasını versin. Bir kişi arkandan sövdüğü yetmiyormuş gibi, otuz kişiyi suratına sövdürmüşsün. Allah belanı versin senin.

O sırada divanın önünden geçmekte olan padişah, İncili’yi çağırıp sormuş:

–Delirdin mi yoksa, niye kendi kendinle konuşuyorsun?

İncili izah etmiş:

–Efendim, dün geceyi zât-ı âliniz tarafıma ihsan buyurdıkları köşkte geçirdim. Sabaha karşı bir kayıkçı bizim köşkün önünden şarkı söyleyerek geçiyormuş. Bizim hanım kayıkçıya,

–Utanmıyor musun, sabaha karşı şarkı söylemeye? Şimdi bizim bey uyanırsa görürsün sen, demiş.

Bu sefer kayıkçı “Sizin beyi de... Sizi de...” deyip okkalı bir küfür savurmuş. Küplere binen bizim hatun hemen sokağa fırlamış. Gözleri miyop olduğu için kayıkçıyı tanıyamamış. Hiç olmazsa kayıkçıyı sesinden tanırım demiş. Orada bulunan otuz mu, otuz beş mi ne kadar kayıkçı varsa hepsini de yüzüne karşı küfretirmiş. Buna rağmen küfreden kayıkçıyı yakalayamamış.

Padişah o gün çok asabi ve kızgın olmasına rağmen İncili'nin bu hikâyesini işitince kakhahayı basmış ve onu teselli etmiş (Çeşit Kitabevi, 1965: 48).

56. Hamamdaki Şaka

Yerebatan Mahallesi'nde oturan İncili Çavuş, yıkanmak için Ayasofya Hamamı'na gidermiş. Günlerden bir gün yine oraya gitmiş, dinlenip terlemek için göbektaşına şöyle sereserpe uzanmış. Bu sırada içeri iri yarı, çam yarması, kaba sakallı biri girmiş. Göbektaşında bir yığın boş yer olmasına karşın İncili Çavuş'un başına dikilip:

–Hemşerim kalk oradan, oraya ben uzanacağım, demiş.

İncili Çavuş adamın hareketine bir anlam vermemiş ve başına dert açmamak için göbektaşındaki yerini değiştirmiş. Değiştirmiş ya, adamakıllı içerlemiş adama. “Dur şuna bir oyun oynayayım da akli başına gelsin.” diyerek tellağı yanına çağırıp kulağına bir şeyler fısıldamış. Az sonra tellak bir tas içinde İncili'ye “hamam otu” getirmiş. Kaba sakallı adam merakla sormuş:

–Hemşerim o ne?

İncili gayet sakin:

–Buna hamam kınası derler hemşerim, demiş.

–Hamam kınası mı?

–Evet

–Ne olur onunla ki?

–Bunu insan saçına sakalına sürerse saç da sakal da tertemiz olur. Sabundan daha iyi paklar.

–Öyleyse ben de alayım da kullanayım.

Adam tellağı çağırarak:

–Bana da şu hemşeriye getirdiğinden getir.

Tellak adamın dediğini yapmış. Az sonra adam halvete girerek hamam otunu saçına, başına vücudunun her yerine sürmüştü. İncili ise yıkanıp, kurulanıp, giyinip çıkmış hamamdan. Beş on dakika sonra kaba sakal adam, su dökününce saçını sakalını elinde kalmış ve yolunmuş tavuklara dönmüştü... Deli gibi hamamcıya koşan adam:

–Hemşerim bu ne?

Her şeyi başından beri bilen hamamcı ise şu yanıtı vermiş:

–Bu soruyu bana değil göbektadaki yerinden ettiğine sor (Tokmakçıoğlu, 1983: 31-32).

57. Hangisi Anası

Bir yabancı ülkenin kralı padişaha iki kısrağın armağan etmiş. Bu iki hayvan aynı boyda, aynı tüyde, aynı donda imiş.

Padişah:

–Bunun hangisi anası, hangisi yavrusu? diye sormuş.

Saraydakiler:

–Bunu bilse bilse İncili Çavuş bilir, demişler.

İncili Çavuş'u çağırılmışlar:

–Haydi bil bakalım...

İncili Çavuş iki kısrağı ahıra kapamış, eline bir sopa almış, bir birine, bir ötekine vurunca ana, yavrusunu korumaya başlamış.

İncili de:

–Şu yavrusu, şu da anası, demiş (Koç, 1979: 15- 16).

58. Hem Eşek Hem Köpek Hem Kedi

İncili Çavuş, bir gün sokaktan geçerken bir herifin etrafına birçok kişiyi toplayıp yüksek sesle söylenmekte olduğunu, kendi kadar dünyada âlim bir kimse olmayıp

sorularına kimsenin cevap veremeyeceğini iddia etmekte olduğunu görür. Kalabalığın arasından geçerek ve yanına sokularak der ki:

–Sen pek büyük bir iddiada bulunuyorsun, bu dünyadır kuzum. El elden üstündür. Burada öyle eloğlu vardır ki seni bir sözle hayrette bırakır. Çavuş’un bu sözleri üzerine hiddet eden herif:

–Beni şaşırtacak kimmiş bakalım?

–Meselâ ben!

–Sen mi beni şaşırtacaksın?

–İhtimaldir.

–Sorularına cevap verecek misin?

–Hay hay!

–Ben, senin sorularına cevap vereceğim! Sen de benim sorularına cevap verecek misin?

–Bu kadar kalabalık şahit olsun mu?

–Olsun!

–Haydi sor bakalım!

–Dünyanın orta yeri neresidir?

– (Ayağıyla yere vurarak) İşte burası.

–Nerden malum?

–Ben eminim, sen inanmıyorsan ölç.

–Pekâlâ! Denizde balık kaç?

–Yüz milyon.

–Nerden bildin?

–Ben böyle bilirim inanmazsan say.

–Pekâlâ, cehennemde ne var?

–Hoşluk, güzellik, hatta pederiniz de merhum sizi orada bekliyor.

–Bu cevap saçma, buna kim inanır?

–Ben inanıyorum. Emin olmak ister isen oraya git de gör. Şimdi sıra bana geldi

–Eşek nasıl bağırır?

–İyâ! İyâ! İyaâââ!

–Çüş!

–Bu ne demek?

–Güzel anırdın da pederin aklıma geldi, seni takdir ettim. Seyirciler katılacak gibi gülmeye başlar. İncili:

–Köpek nasıl seslenir?

–Hav! Hav! Hav!

–Hoşt! Hoşt!

Seyircilerde gülme devam eder. İncili:

Şimdi son soru:

–Kedi nasıl bağırır?

–Miyav! Miyav Miyav!

–Pist, pist! (Kalabalığa dönerek) Siz de bunu adam sanıp etrafına toplanmışsınız. Gördünüz ya bu hem eşek hem köpek hem kedi.

Herif hiç hak etmediği halde düşmüş olduğu bu kötü muameleden utanarak hemen oradan savuşmuştur (Tevfik, 2012: 55-56).

59. Hemesi Öyledir

İran'dan özel bir görevle İstanbul'a gelmiş olan bir elçiye padişah tarafından hoş karşılamakla görevlendirilen ve misafiri ağırlamakla tayin olunan İncili Çavuş, elçinin mübalağaya çok yatkın bulunduğunu görerek, bir takrip ile bunu bir künededen atmak ve ona mübalağayı terk ettirerek ders vermek fikrine düşmüş. Bir gün sohbet esnasında İncili, Devlet-i Osmâniye'nin kuvvetinden bahis açarak demiş ki:

–Bizim padişahın yüz bin askeri vardır. Sefir, derhâl mübalağaya başlayarak:

–Bizim şahın da iki kere yüz bin askeri vardır.

–Bizim devletin üç yüz gemiden oluşan bir donanması vardır.

–İran'ın bin gemiden ibaret donanması vardır.

–İstanbul'da iki üç bin âlim vardır.

–Bizim Tahran'da on binden fazladır.

–Bizim hazinede yüz kantar altın vardır.

–İran'ın hazinesinde bin yüz kantar altın vardır.

İncili, her ne söyler ise elçi ondan kat kat fazlasıyla İran'da mevcut göstermekte, bahis konusu gittikçe kızışarak mübalağa merakı artık söylenen sözün anlamını düşünmeye de mâni olacak derecede üstün geldiğini görünce der ki:

–Bizim memleketimizde yüz bin eşek vardır.

- Bizde bin milyon vardır.
- Bizim İstanbul’da iki bin kurumsak⁴ vardır.
- Bizim İran’ın hemesi öyledir.

Elçinin mübalağaya merakının etkisiyle söylediği bu söz, ağzından çıkar çıkmaz kendini toplamış ise de bir kere söylenen sözü iade mümkün olmadığından sessiz kalmaya mecbur olmuş ve o günden sonra mübalağadan vazgeçmiştir (Akçar, 2010: 306).

60. Her Söze İnanma

Bir gün padişah, İncili’ye hitaben:

- İncili, bana başına gelen vakalardan birini hikâye et, emrini verir ve İncili de:
- Başüstüne efendim, diyerek anlatmaya başlar:

–Efendimiz; bir gün hastaları ziyaret etmek üzere tımarhaneye gittim. Bekçilerden biriyle beraber dolaşmaya başladık. İlk rastladığım deli; kendisine vahiy geldiğini, kitap indiğini, yeni bir din sahibi olacağını uzun uzadıya anlatıyordu. Onun yanından ayrılarak daha ötede başka bir delinin yanına gittim. Dedim ki:

- Arkadaş! Bak şuradaki adam, peygamberlik davası ediyor. Sen buna ne dersin?

Divane, başını kaldırıp yüzüme baktı, gayet gururlu bir tavırla cevap verdi:

- Azm-i Celâl’in hakkı için ben öyle bir peygamber göndermedim.

Bunun da tanrılık davasında bulunduğunu anlayarak geçtim. Daha ileride bir deli daha vardı. Onun yanına giderek sordum:

- Arkadaş seni buraya niçin getirdiler?

–Bilemiyorum efendim. Ben kendi işimde gücümde bir adamdım. Fakat bir kusurum vardı. Bu da her söze inanır olmamdı. Elimle koymadığımı alırdım. İşte bunlar beni buraya getirmeye sebep oldu.

–Vah! Vah! İnşallah yakında çıkarsın, diyerek yürüdüm. Fakat deli arkamdan çağırdı. Dönüp yanına gittim. O sırada bekçi biraz uzaklaşmıştı. Deli, bana dedi ki:

–Birader, senin iyi bir adam olduğunu anladım. Bunun için seni çağırdım. Geçen gün buraya bir zengin adam gelmişti. Benim hâlime acıyarak biraz para verdi, birkaç da altın. Bunları bekçiler elimden alırlar, diyerek bir bez parçasına bağlayarak şu rafa at-

⁴ kurumsak: deyyus (Yeni Tarama Sözlüğü, 1983:149). Burada kurumsak kelimesi hem erkekler için kullanılan kaba bir tabir hem de kendiyile ziyadesiyle övünen, kurumlanan anlamlarındadır. İran elçisinin üstünlük taslamak adına her söze mübalağa ile karşılık vermesi üzerine İncili, elçiyi bozmak için kasıtlı olarak böyle bir kelime kullanmıştır.

tım. Şimdi o altınlar orada durmaktadır. Bu parayı bir gün bekçiler görüp alacaktır, bari siz alınız. İçinden bana biraz yiyecek alıp getiriniz, üst tarafı da sizin olsun.

Delinin bu akilâne sözlerine tamamıyla inandım. Dedim ki:

–Peki ama raf yüksek. Ben oraya yetişemem ki alayım.

–Bu da kolay. Ben şimdi eğilerek seni omzuma alırım. Bu suretle rafa yetişir, parayı alırsın. Delinin pek akıllıca olan bu sözüne itimat ettim. Omzuna çıkarak rafa uzandım. Fakat o anda deli, ellerini uzatarak beni aşağı kısmımdan yakalayıp şiddetle sıkmaya başladı. Ben de avazım çıktığı kadar bağılıyor ve yardım istiyordum. Deli, uzun kahkahalar arasında diyordu ki:

–Her söze inandığım, elimle koymadığım şeyi aldığım için beni buraya getirdiler demedim mi? Sözüme niye aldandın, elinle koymadığın şeyi neden almaya kalktın?

O sırada bekçiler, yetişerek beni kurtardılar. Delinin sözlerini düşünerek tımarhaneden çıktım. Bir daha oraya gitmemeye karar verdim. Başıma gelen bu felaketten ders alarak şimdi her söze aldanmaz, elimle koymadığım şeyi almaya katiyen teşebbüs etmez oldum. Delinin İncili’yi bağırtmaya başladığı yere kadar sessizce hikâyeyi dinlemekte olan padişah, oraya gelince çok güler ve İncili’ye özel olarak mal ve ihsanda bulunur (Tevfik, 2012: 60-61).

61. Hesabilik

İncili İstanbul’a on dokuz yaşındayken gelmiş, uygun bir iş bulabilmek için bir süre bir han köşesinde kalmaya başlamış. Elinde avucunda ne varsa bitmek üzereyken sefaletle düşmemek için bir konakta hizmetçi olmaya karar vermiş.

O zamanlar İstanbul’un birçok semtinde hizmetçilerin devam ettiği kahveler varmış. Ne kadar kapısız hizmetçi varsa bu kahvelerde toplanır, hizmetçiye, uşağa ihtiyacı olanlar da oralara gelerek kendilerine uygun kimselere iş verirlermiş. İncili de bu kahvelerden birine gelmeye başlamış. Bir gün orta yaşlı bir adam kahveciye başvurarak temiz, terbiyeli, köyden yeni gelmiş birini konağına uşak yapacağını söylemiş ve kendisine yardım etmesini rica etmiş. Kahveci de İncili’yi göstererek:

–İşte efendim size köyünden yeni gelmiş, güvenilir, akıllı, terbiyeli bir uşak.

Adam İncili’yle iyice konuşup sözü sohbeti yerinde, genç ve dinç biri olduğunu anlayınca evine götürmeye karar vermiş.

Eve geldiklerinde İncili efendisine:

–Efendim, o kadar insan içinden beni seçtiğiniz için teşekkür ederim. Ben her şeyin doğrusunu söylemeyi sevdiğim için birçok iyi yönlerim yanında bir tek kusurum olduğunu da gizleyecek değilim.

Adam şaşkın sormuş:

–Nasıl bir kusur?

–Efendim ben hesapsız kitapsız iş göremem. Her yaptığım iş için önceden iyice hesap yaparım, hesapların sonucu neyi gösteriyorsa ona göre hareket ederim.

–Bu bir kusur sayılmaz, aksine daha iyi.

–Orasını siz bilirsiniz. Benim görevim gerçeği söylemektir. Beni bu halimle kabul ederseniz kalayım, yoksa gideyim.

–Söyledim ya evladım, bu bir kusur değil meziyet. Kal ve işine devam et.

İşe başlayan İncili kendisine verilen görevleri birer birer yapar. Akşam misafir geldiği için ev sahibi selamlığa geçer. Bir ara İncili'yi çağırır:

–Oğlum, bana bir su getir.

İncili gelir, saygılı:

–Efendim arz etmiştim. Hesapsız kitapsız iş göremem.

Adam hayretler içinde sorar:

–Evet ama şu anda hesaptan kitaptan söz etmeye ne gerek var?

–Şimdi anlarsınız neden gerek olduğunu. Benden bir bardak su istediniz, ortada bir hesap var.

–Nasıl bir hesap?

–Efendim, şimdi ben dışarı çıkıp testinin yanına gideceğim, hareket bir; sonra testi alacağım, hareket iki; bardağı su dolduracağım, hareket üç; buraya getireceğim, hareket dört; siz elinize alacaksınız, hareket beş; ağzınıza götürüp içeceksiniz, hareket altı; ben boş bardağı sizden alacağım, hareket yedi; götürüp yerine koyacağım, hareket sekiz; odama geçip oturacağım, hareket dokuz.

Ev sahibi misafirlerin şaşkın bakışları altında şu soruyu sormak gereğini duyar:

–Bu sıraladığın hareketlerden bir şey anlamadım.

–Şimdi anlarsınız efendim, diyerek konuşmasını sürdürür:

–Eğer siz kalkıp suyunuzu kendiniz içerseniz daha kârlı olur çünkü kalkıp testinin yanına giderseniz, hareket bir; suyu bardağa doldurursunuz, hareket iki; içerseniz,

hareket üç; döner gelirsiniz, hareket dört. Bu hesapla sizin kalkıp suyunuzu kendiniz içmeniz daha karlı olur.

Misafirlerin karşısında son derece mahcup olan ev sahibi, uşağın bu kadar hesabi biri oluşunu beğenmediğinden şöyle der:

–Evladım, ben de hesap kitapla iş yapmasını severim hatta böyle hareket etmeyenlerden hiç hoşlanmam. Ama senin gibisi de işime gelmez, sen git de kendine başka iş ara (Ermiş, 1999: 95-97).

62. İki Yaşındaki At

Padişah bir gün İncili Çavuş'a,

–İncili demiş, bana bir at bul ama yaşı iki olsun.

İncili etrafa haber salmış, her yeri gezmiş ama padişahın istediği gibi bir at bulamamış. Üzgün bir şekilde eve gelmiş. Karısı İncili'nin bu düşünceli hâlini merak edip sormuş. İncili de,

–Padişah, bana iki yaşında, güzel bir at bul, dedi. Aradım bulamadım, ne yapacağım bilmiyorum, demiş.

Karısı,

–Bundan kolay ne var. Git atının kıllarını kırk, iyice tımar et. Atına bin, sabahleyin sarayın önüne git. Atın gemini çek. At da haykırır. Şahlanır. Padişah da atı beğenir demiş.

İncili de karısının söylediklerini yapmış. Genç ve temiz görünsün diye atının tüylerini kesmiş, temizlemiş, dişlerini bile fırçalamış. Atı alıp sarayın önüne getirmiş. Atın gemini çekmiş. At şahlanmış. Bunu gören padişah, İncili'ye seslenmiş:

–Atı ahıra götür, bağla.

İncili atı ahıra götürüp bağlamış. Padişah da ata dönüp,

–Nuh'un gemisinden ne haber, demiş.

At dile gelmiş:

–Sırrımı âleme eyleme faş, Hazreti Âdem'in kabrine çekmişim taş, demiş.

İncili, ne yapacağım bilemeden donmuş kalmış (Turan, 2008: 140-141).

63. İlk İhsan Anlaşması

İncili saraya kapılanmak istiyor, bunun için de padişaha takdim edilmesi gerekiyordu. IV. Murat Han'ın meşhur nedimlerinden meddah Tıfli bu takdimi yapabilecek en uygun kişiydi. Velâkin nazlanıyor, türlü bahanelerle işi geçiştiriyordu. İncili'nin dostları sultana takdim etmesi için Tıfli'yi sıkıştırdılar. Bunların ısrarlarına dayanamayan Tıfli nihayet istemeye istemeye razı oldu. Ama bir şartı vardı, İncili ilk aldığı ihsanı kendisiyle paylaşacaktı. İncili çaresiz razı oldu ve içinden bu menfaat düşkünü aracıya unutamayacağı ders vermeyi de kafasına koydu.

Padişah'ın ilk ihsanını Tıfli ile yarı yarıya bölüşmek üzere yapılan anlaşma sonunda İncili huzura kabul edildi. Padişah İncili'nin edebini, talâkatini, zekâsını pek beğendi ve hemen kendisini musahip olarak tayin etti.

Bir gün padişahla sohbet sırasında İncili'nin yaptığı bir latife o kadar hoşuna gitti ki, onu ödüllendirmek isteyip buyurdu:

–Dile benden ne dilersin, İncili?

–Sağlığınıza dilerim sultanım.

–Tamam anlaşıldı, şimdi kendin için bir şey dile.

–Bendenize yirmi sopa vurulmasını diliyorum hünkarım.

–Bu nasıl dilektir bre İncili?

–Sultanım, ilk ihsanınızın yarısı anlaşmamıza göre beni huzurunuzda takdim eden Tıfli'ye aittir. On sopa bendenize, on sopa da Tıfli kulunuza ihsan buyrulsun! (Seratlı, 2011: 256-257).

64. İncili Çavuş Biraz Çirkinmiş

İncili Çavuş çirkin bir adammış. Bir gün padişah İncili Çavuş'a dönerek,

–Hiç Aynalı Çarşı'dan geçtiğin olmuyor mu? demiş.

İncili padişahın söylemek istediğini anlayarak,

–Aman padişahım, aklınıza bakın, takdir-i Hûda böyle halk etti, demiş

Padişah, İncili'nin bu cevabına hem üzülmüş hem de gülmüş (Turan, 2008: 87-88).

65. İncili Çavuş'un Rüyası

Elli sopa olayından sonra, Tıflî İncili Çavuş'a kafayı takar. Onu, padişahın gözünden düşürmek amacıyla ikide bir fırsatını bulup onu gammazlamaya başlar. Söz de

dönüp dolaşır, İncili'nin kulağına gelir. İncili, ustasını sevmekle beraber padişahın teveccühünü kaybetmemek için de Tıflî'nin her sözünün altında bir güve yeniği aramaya başlar. Bir gün her ikisi de huzurda iken Tıflî sorar:

–Dün gece rüya gördün mü, İncili?

–Beli, ustacığım.

–Rüyanı anlat, tabir edeyim.

–Zahmet etme ustacığım. Rüyam açıktı. Mahşer gününde dört bir yanını zebaniler almıştı. Onlara sordum: “Ustamın suçu nedir? O kişi velinimettir, bana bağışlayın yoldaşlar!” dedim. Zebaniler cevap verdiler: “Tıflî'yî biliriz, ustandır ama ciğerinde hıncı vardır. Cihan padişahına fitneler. O sebepten kâfirdir! Makamı cehennem ateşidir.”

Kanuni Sultan Süleyman güler:

–Bre Tıflî! İncili'yi bir hoş tut, yakarı kurtar cehennemden. Tıflî, çaresiz, bu iradeye boyun eğer ve bir daha İncili'nin aleyhinde bulunmaz. O da ustasına karşı hürmet ve saygıda kusur etmez. Böylece başnedim ile nedimin araları tekrar düzelir (Şaka Neşriyatı, 1944: 12- 13).

66. İncili ile Köylü

İncili daha İstanbul'a yerleşmeden, köyünde eşeğine binmiş pazara gidiyormuş. Yolda şakacı bir köylüye rastlamış. Köylü, İncili ve eşeğini göstererek sormuş:

–Hemşerim böyle nereye gidiyorsunuz ikiniz?

İncili lafın altında kalır mı, hemen şu yanıtı vermiş:

–Üçümüz için pazardan arpa saman almaya (Tokmakçioğlu, 1983: 33).

67. İncili ile Ninesi

İncili çocukluğundan beri şakayı çok severmiş. Daha çok ninesine şakalar yapar, yaşlı kadıncağızı canından bezdirmiş.

Bir gün annesi mutfaktayken İncili, ninesinin her zaman oturduğu sedire iri bir iğneyi dikine saplamış. Kadıncağız namazdan sonra dinlenmek için sedire oturunca can acısıyla yerinden fırlayıp avazı çıktığı kadar bağırarak odanın içinde fir dönmeye başlamış.

Bir köşede gizlice onları izleyen İncili koşup annesine ninesine bir şeyler olduğunu, kılıcını tutarak ve sızlanarak odanın içinde dolaştığını haber vermiş.

Annesi koşarak odaya girince gerçekten kadıncağızın kılıcını tutarak sızlanıp durduğunu görmüş. Hemen annesini sedire oturtmak istemiş. Annesi:

–İstemem, istemem oturunca bir şeyler batıyor, demiş.

Genç kadın:

–Ne var, ne batıyor? diye sormuş.

Yaşlı kadın güçlülle anlatmış:

–Ne bileyim kızım. Oraya oturunca kılıcıma bir şey battı.

Kadın “Bir bakayım.” diye elini uzatınca kocaman bir yorgan iğnesi gelmesin mi eline? Yarısına kadar kadıncağızın kılıcına saplanmış olan iğneyi güçlülle çekip çıkarmış (Ermiş, 1999: 81- 82).

68. İncili Tahran’da

İncili Çavuş gezmek için gittiği Tahran’da parasız pulsuz kalmış. Tahran Çarşısı’nda “Ne yapacağım?” diye kara kara düşünerek gezerken tıka basa Hereke halısı dolu bir dükkân gözüne çarpar ve hemen beyninde de bir şimşek çakar. Dükkânın kapısından başını uzatır ve dükkân sahibine “Ey Acem, senin şahının sülalesini...” diye başlayan yaman bir küfür savurduktan sonra çekip gider. Sonra bunu ara ara tekrarlar. Bir üç beş derken Acem soluğu Tahran Sarayı’nda şahın huzurunda alır.

–Şahım, bir Türk peyda oldu, sabahtan beri durmadan sana küfür eder, der.

Hemen talimatlar verilir, muhafızlar mağazanın belirli yerlerine saklanırlar ki geldiğinde İncili Çavuş’u yakalayıp huzura getireler. İncili Çavuş bu hiç tongaya düşer mi? Mağaza sahibini takip etmiş her şeyi görmüştür. Dükkânın kapısından başını uzatır, yalvaran bir sesle:

–Ey Acem, hakanlar hakanı şahının başı için öde artık şu borcunu, dayanacak takatim kalmadı, der ve gider.

Bir, üç, beş derken muhafızlar daha fazla sabredemezler, çıkarlar saklandıkları yerden, hem mağaza sahibini hem de İncili Çavuş’u huzura getirirler. Anlatırlar gördüklerini. Şah, İncili’ye “Ne alacağı bu?” diye sorar. İncili Çavuş’un hikâyesi hazırdır. Hereke halılarını İncili getirip vadeli satmıştır bu mağaza sahibine ama o bir türlü borcunu ödememektedir. İncili kaç zamandır gelip yalvarmaktadır. Şah emir verir. Dükkândaki bütün

halılar satılır, parası İncili Çavuş'a verilir. Acem de kırk kırbaçtan sonra sokağa atılır. Bir müddet sonra İncili Çavuş yine dükkânın kapısından başını uzatır ve bomboş mağazanın içinde yapayalnız oturan adamın yüzüne karşı basar küfrü İran şahına. Bu sefer mağaza sahibi de katılır İncili Çavuş'a "Halkına sahip çıkmayan şahın ben de..." diye en dehşetli küfürleri sıralar ardı ardına (Turan, 2008: 128).

69. İncili'nin Hiddeti

Sultan Ahmet çok küçük yaşta padişah olmuştu. Yaşı ilerledikçe öyle asabi ve hiddetli bir padişah olmuş ki sarayda herkes onun hışmından korkar, hiddetlendiği sıralarda kimse yanına varamazmış. Böyle zamanlarda en ufak bir harekete kızıyor ve derhâl kılıcını çekerek hiddetine sebep olanın kellesini uçuruyormuş. Böyle bir hâle maruz kalmaktan korkan bütün saray halkı padişah hiddet edince kaçacak delik ararlar ve hemen İncili'ye haber verirlermiş.

–Padişahımız yine hiddetlendiler. Ne olursa senden olur. Bizi onun hışmından kurtar, diye yalvarırlarmış.

İncili de,

–Hele siz durun, korkmayın ben şimdi gider onu güldürürüm, diyerek has odaya koşarmış.

Sultan en kızgın zamanlarında bile bir kere güldü mü, her şey bitmiş, bütün fırtına ve hiddeti geçmiş olurmuş. O zaman da bütün saray halkı geniş bir nefes alarak korkuyu üzerlerinden atarlarmış. Günlerden bir gün yine padişah birisine kızmış, divan odasında beş aşağı, on yukarı gezinip duruyormuş. Sarayda da çıt yokmuş.

Tam bu sırada padişahın sesinden daha yüksek ve hiddetli bir ses,

–Senin gibi kâhya yerin dibine batsın be herif! Hiç böyle kepezelik mi olur? Benim şeref ve namusum paymal olsun, herkes bana küfür etsin de sen de dinle ha... Tuvvv Allah müstahakkını versin senin, diye bağırmaya başladığı duyulmuş.

Bu sesi padişah da duymuş. O büyük hiddeti arasında gene durarak kulak kabartıp dinlemiş. Dinledikçe hayreti artıyormuş. Divan odasından merakla çıkıp kapının önünde durarak bakınmış. İncili Çavuş kavuğunu geriye atmış, ellerini arkaya bağlamış, divan odasının uzun koridorunda beş aşağı on yukarı hem dolaşıyor hem de söyleniyormuş.

–Düşündükçe delireceğim yahu! Şimdi aklım çileden çıkacak bu ne kepezeliktir efendim. Bu ne kepezeliktir. Bir kişi yetmiyor da üstelik yirmi kişiye daha sövdürdün a

kerata...

Padişah yavaşça meydana doğru çıkıp,

–Ne oluyor İncili? Ne söylenip duruyorsun kendi kendine? diye sormuş.

İncili hemen doğrulmuş. Padişahın orada olduğunu bilmiyormuş da görünce utanmış gibi yapmış.

–Af-ı şâhânenize muhtacım padişahım. Fakat çok hiddetlenmiştim. Kulunuza bu kabahati bağışlayın.

–Ne oldu, ne var ki hiddetlendin?

–Nasıl hiddetlenmeyeyim padişahım? Demin ihsanınız olan sahilhanede yatmış uyuyordum. Bu sırada dışarıda bir gürültü oldu. Uyandım. Pencereden baktım. Bizim kâhya başına bir sürü kayıkçıyı toplamış “Hanginiz efendime küfür etti?” diye soruyor.

Ötekiler de tabi:

–Ben değildim.

–Ben değildim.

–Ben değildim, diye anlatıyorlardı.

Kâhya güya bir zekâ eseri gösteriyormuş gibi:

–Bakın ben onu nasıl yakalarım şimdi? Haydi, hepiniz ayrı ayrı olan lakırdıyı tekrar edin. Ben sesinizden tanırım, dedi.

Ve bütün kayıkçılar birer birer:

–Senin efendinin de anasını avradını da eşekler kovalasın, diye küfür etmeğe başladılar. Fena hâlde canım sıkıldı. Fakat işin sonunu anlamak için ses çıkarmadım. Meğer ben uyurken kayıkçılar gürültü ediyormuş, ben rahatsız olurum diye kâhya susturmak isteyince bir kayıkçı bu şekilde bana küfür etmiş. Kâhya da şimdi bunu bulmaya çalışıyormuş. Lakin orada sadece yirmi kayıkçı vardı. Hepsi de bu küfrü ettiği hâlde bizim kâhya bulamadı ve sesi tanımadı, bu sefer de:

–Siz seslerinizi mahsus değiştirdiniz. Bunu saymam. Birer defa daha bizim efendiye küfür edeceksiniz, haydi yine başlayın bakalım demez mi?

Artık dayanamadım. Hemen pencereden başımı çıkarıp:

–Bana değil kâhyaya sövün kâhyaya... O zaman kolay bulur kerata! diye haykırdım.

Şimdi siz söyleyin padişahım. Yüzüme karşı yirmi kişi küfür eder de ben nasıl kızmam. Âdeta uyku beynime vurdu, deyince padişah gülerek,

–Aferin kâhyaya! Sana küfür ettirip de seni hiddetlendirmeseydi benim hiddetimin geçeceği yoktu. Şu herifi gönder de biraz bahşış vereyim, deyip kahkahalar atıyormuş.

Bu sözleri duyan İncili,

–Aman padişahım! demiş. Devletimizi güldürmek için bu kadar işi becerecek ze-kâ kâhya ağada ne gezer, bu durumu plânlayan yine İncili kulunuzdur, deyince hem kendisi bir kese akçeye hem de saray halkı huzur ve rahata kavuşmuş (Korok, 1940: 43- 47).

70. İncili'nin Hünkârbeğendisi

İncili, sarayda iken padişahın yanında çok güzel yemek yaptığını iddia ederek övünürmüş.

Bir gün sarayın Bolulu aşçısı aniden ölüvermiş. Kâhya yeni bir aşçı bulana kadar İncili'den yemek yapmasını rica etmiş. İş bozuntuya vermeyen İncili, sıvamış kolları girmiş mutfağa. Ama ne yapsın? Daha bir salata yapmasını bile becerecek durumu yokmuş. Bu acemiliğine küfür basarak düşünürken başında eğreti duran kırmızı fesi kazanın içindeki kesmeye düşmüş. Ateş gibi sıcak kesme, fesin rengini değiştirmiş. İncili, fesini kazandan almaya çalışırken içeri padişah girivermiş.

Padişahтан ödü patlayan İncili'nin nutku tutulmuş. Alaylı bir lisanla padişah İncili'ye sormuş:

–Ne yapıyorsun İncili Çavuş?

–Ben mi? Şey... Haşmetli padişahıma layık tatlı yapıyorum.

İncili'nin övünmelerinden güzel bir tatlı yapacağını zanneden padişah kâhyaya dönmüş,

–İncili yalnız tatlı ile uğraşsın. Geri kalan yemekleri çırak yapsın.

Yemek zamanı gelmiş. Padişah diğer yemeklerden birer lokma almış ve bütün iştahını İncili'nin tatlısına bırakmış. En nihayet de koca bir tepsinin içerisinde şekerli suda kaynaya kaynaya rengini ve şeklini kaybetmiş olan İncili'nin kirden meşinleşmiş fesi gelmiş. Çıraklar bu tatlıyı parçalayıp en büyük parçayı padişaha sunmuşlar. Geri kalanını da misafirlere vermişler. Daha evvel, ikram edilecek olan bu tatlıyı misafirlere övmekten hâli kalmayan padişahın tatlının ilk lokmasından sonra hiç hâli kalmamış.

Misafirler de padişah kızmasın diye ses çıkarmayıp fes parçalarını püskülüyle birlikte yutmuşlar.

Yemek işkencesi bittikten sonra padişah İncili Çavuş'a sormuş:

–Neydi bu tatlının ismi İncili Çavuş?

Beğendirmiş olmanın sevinci içerisinde İncili Çavuş cevap vermiş:

– “Fes- i hünkârbeğendi” padişahım (Çeşit Kitabevi, 1965: 24).

71. İncili'nin Yoğurtçusu

İncili Çavuş her akşam “Yoğurtçu!” diye bağırarak sokaktan geçen Anadolulu bir gençten yoğurt alır. Çavuş, yoğurtçunun en iyi ve daimi müşterilerinden biridir. İncili, her akşam yoğurt aldıkça Ahmet’e şaka yapar ve onunla eğlenir. Memleketten ancak bir sene kadar evvel İstanbul’a gelmiş, safdil ve basit bir genç olan Ahmet, İncili Çavuş’un şakalarına kızmaz. Bir gün İncili, yoğurtçuya der ki:

–Ahmet, ben seni pek beğendim. Senin için bir şey düşünüyorum.

–Ne düşünüyorsunuz efendim?

–Düşünüyorum ki, bu Ahmet akıllı bir çocuk, çalışırsa adam olur. Buna ben kızımı vereyim, damadım olsun.

–Fakat ben sizin kızınızı almam.

–Niçin almazsın? Beğenmiyor musun kızımı?

–Siz fena adam değilsiniz; ama kızınızı istemem.

–Neden istemiyorsun? Benim kızımın nesi var?

–Kızınızı görmedim. Ama çok çirkin ve kaba olduğunu anlıyorum.

–Bunu nerden anladın? Sana biri mi öyle söyledi?

–Hayır! Kimse söylemedi. Senin yüzüne bakıyorum da böyle babanın kızı böyle olur, diyorum.

–Vay! Demek ben çirkin miyim ki?

–Doğrusunu söyleyeyim mi? Bana darılmaz mısınız?

–(Gülerek) Darılmam, söyle.

–Bir maymuna benziyorsun.

–(Yapmacık bir hiddetle) Ne diyorsun be? Ben o kadar çirkin miyim?

–(Koynundan bir küçük cep aynası çıkarıp göstererek) Bir kere şuna bak da öyle söyle. Kızma ama doğrusu seni her gördüğümde bizim kasabadaki Çingene Aliş’in maymununu görüyorum zannediyorum.

–(Gülerek) Sen böyle söylüyorsun ama İstanbul’da herkes benim için bayılır.

–Bu doğru! Herkes öyle söylüyor. Ama iş kızına gelince başka.

–Demek sen pek güzel bir kız istiyorsun!

–Öyle ya! Hem ben sizden kız istedim mi? Benim memlekette nişanlım var.

–Eeee, nişanlın güzel mi?

–Güzel zahir! Güzel olmasa ben alır mıyım?

–Öyleyse onu bırakıp da niçin buraya geldin?

–Fato bana İstanbul’a git, para kazan, bir kılıç al, bir tabanca al, bir kırmızı cepken al, bana yazma al da gel, dedi. Onun için geldim.

–Demek ki bir kılıç, bir tabanca, bir kırmızı cepken, bir iki yazma alırsan gidip evleneceksin?

–Bir saat bile durmam, giderim. Ertesi gün İncili bir kılıç, bir tabanca, kırmızı çuhadan bir cepken, beş altı tane yazma alıp hazırlar. İncili, akşamüzeri Yoğurtçu Ahmet geçerken çağırıp:

–Ahmet, dün senin söylediğin sözleri bizim ağaya haber verdim. Sana istediğin şeyleri alıverdi. İşte... diyerek aldığı şeyleri Ahmet’e verir. Bundan fevkalade memnun olan Ahmet, biraz sonra düşünmeye başlar. Bunu gören İncili Çavuş ona merakla sorar:

–Şimdi ne düşünüyorsun?

–Bunları ben istemem. Sende kalsın.

–Niçin istemiyorsun?

–Sizin Ağa, bunları bana niçin veriyor?

–Gidip evlenesin diye. Sana acıdı da onun için.

–Fakat ben bunları almam. Sonra ödeyemezsem borçlu kalırım.

–Canım bizim ağa bunları sana ödünç vermiyor, hediye ediyor. Sen de memlekte gittikten sonra ona bir hediye gönderirsin olur biter.

–(Biraz düşünerek) Hayır, istemem. Ben bunları alsam bile gidemeyeceğim.

–Neden gidemeyeceksin? Dün sen, hemen giderim demedin miydi?

–Öyle dedim ama şimdi düşünüyorum. Yol için, orada düğün için para lazım.

Bende para yok.

–A! Düşündüğün bu muydu? Bizim ağa, onu da düşündü. Sana bu şeylerle beraber on beş altın gönderdi.

–(Sevinerek) Senin ağa ne kadar iyi bir adammış.

–Şimdi oğlum Ahmet, sen şu eşyayı al, işte on beş de altın. Hemen yarın memlekete gidip Fato ile düğün yap. Ahmet, hakikaten iki gün sonra memlekete giderek evlenir. Güvey girdiğinin ertesi günü Fato'ya:

–Ben İstanbul'a gidiyorum. İncili Çavuş'un ağasına hediye götüreceğim, diyerek ve bir küçük tulum peynir alarak yola koyulur. Birkaç gün sonra İstanbul'a varıp doğrucu İncili'nin hanesine gider. Vakit öğle zamanı olduğu için Çavuş'u orada bulamaz. Hemen işini görerek ertesi günü memlekete dönmek istediği için uşağa sorar:

–Şimdi İncili'yi nerede bulurum?

–Şimdi saraydadır.

–İncili'nin ağası da orada mı?

–Elbette oradadır.

Ahmet, doğrucu sarayın kapısına gider. Kapıcılara İncili Çavuş'un ağasını görmek istediğini söyler. Kapıcılar içeri haber verirler ve padişah hazretlerine:

–Efendim, bir köylü gelmiş; sizi görmek istiyor, derler. Padişah, bir köylünün kendisini aramasını merak ederek:

–Onu buraya getiriniz, emrini verdiğiinden Ahmet'i yukarıya götürüp huzura çıkarırlar. O sırada İncili de oradadır. Memlekette zannettiği Ahmet'i orada görünce şaşırır. Köylü İncili'yi görür görmez hemen koşup onu kucaklar. Memnuniyetini göstererek teşekkür eder ve sorar:

–Hani, senin ağan nerede?

–(Yavaşça) İşte şu oturan zât! Ahmet, İncili'yi bırakıp padişah hazretlerinin yanına koşar. Ellerini alıp öpmeye başlar. Hemen heybesinin gözündeki tulumu çıkarıp padişaha vererek:

–Bu sana Fato'nun hediyesi. Memnun oldun mu? diye sorar.

Bütün bu olanlardan bir şey anlamayan padişah, İncili'nin yüzüne bakınca Çavuş hikâyeyi olduğu gibi anlatır. Padişah, köylünün İncili'yi çingenenin maymununa benzettiğine fevkalade güler. Ahmet'e pek çok armağan ve ihsanda bulunarak onu memlekete gönderir. O günden sonra padişah, İncili'yi gördükçe onun maymuna benzetilmesi aklına gelir ve bu duruma gülmekten kendini alamaz (Tevfik, 2012: 103- 106).

72. İncili'nin Zamparalığı

İncili, henüz İstanbul'a gelmiş, beraberinde getirdiği parayı da harcamıştır. Kendisi genç ve üstü başı da düzgün olduğu için bir gün aşüftelerden birisi bu köylüyü soymayı düşünür. İncili'nin her zaman oturduğu kahvenin önünden birkaç kere geçer. İncili'ye gözüyle, kaşıyla işaretler yapar. İncili, gençlik ve görgüsüzlük dolayısıyla bu kadına ilgi duyar. Kadının arkasından gidip تنها bir yere varınca onunla konuşmaya başlar. Kadın bilmezlikten gelerek sorar:

–Benden ne istiyorsunuz?

–Sizinle biraz konuşmak istiyorum. Sizi ilk gördüğüm zamandan beri cemalinize meftun oldum. Bu kadar güzel bir yüzün sahibinin kalbinin merhametli, yüreğinin incelik ve şefkatle dolu olacağına emin olarak bana acımanızı, lütfunuzu rica ediyorum.

İncili'nin bu konuşması üzerine kadın biraz çekingen davrandıktan sonra:

–Sizi yabancı, akli başında bir genç olarak görüyorum. Onun için size itimat edeceğim. Doğrusunu söylemek gerekirse ben de sizi ilk gördüğüm zamandan beri sevdim. Ahvâlinizi tahkik ve tetkik ettim. Güvenilir biri olduğunuzu anladım. Mademki, siz de beni sevdiniz bu akşam evimde bir eğlence düzenlemeye engel yoktur.

–Hanenizde yalnız mısınız?

–Hayır kocam var fakat ticaret maksadıyla taşraya gitti. Şimdi İstanbul'da değildir. Bir kız kardeşim var, onunla beraber oturuyoruz.

–O hâlde zevkimize mâni olacak bir şey yoktur.

–Zaten akşam yaklaştı. Haydi şimdi beraber gidelim. Evimiz de biraz uzakçadır. Bunun üzerine kadın önde ve İncili arkada olmak üzere Edirnekapı civarında bir evin önüne varırlar. Kadın İncili'ye der ki:

–İşte bizim ev burasıdır. Ben şimdi içeriye girer ve kapıyı aralık bırakırım. Sen biraz ileri gidersen, sonra dönerek gelip kimse görmeden içeri girersin. İncili, aldığı talimatı harfiyen uygulayarak eve girer. Yukarı kattaki odaya çıkarılarak ona ikramlarda bulunulur. O sırada akşam olmuş, ortalık kararmıştır. Kadın bir bohça getirip açar. İçinden çıkardığı gecelik entarisini göstererek: “Haydi soyununuz, rahat edersiniz!” diye Çavuş'a uzatır. Onun çıkardığı elbiseleri bohçaya koyarak odadan götürür. Sonra gelerek İncili'nin yanına oturur. İki hemşire ile İncili yemeye içmeye başlarlar. Bir müddet sonra “tak tak” kapı vurulur. Hanım telaşla kalkıp pencereden bakarak:

–A! Bizim efendi gelmiş. Geliyorum, biraz bekleyiniz! diyerek içeri çekilir. İncili fena hâlde korkar ve telaşlanır. Sorar:

–Şimdi ben ne yapacağım?

–Merak etmeyiniz, aşağıda merdiven altında bir yer vardır. Sizi oraya koyarım. Efendim uykuya yatınca biz eğlencemize devam ederiz. Kadın, Çavuş'u merdiven altına soktuktan sonra kapıyı açıp gelen adamı içeri alır ve yukarı çıkarır. Yarım saat sonra gelerek:

–Ne kadar aksi bir tesadüf oldu. Uykum yok, diyerek yatmak istemiyor. Onun için biz bu gecelik eğlencemize devam edemeyeceğiz. Burada sabaha kadar durmanız münasip değildir. Şimdi siz şu kapıdan çıkınız. Ben bohçayı veririm orada üstünüzü değiştirip gidirsiniz.

–Geceliği ne yaparız?

–Bohçaya koyarak kapının önüne bırakırsınız. Ben sonra oradan alırım.

Bunun üzerine İncili, kapıdan çıkararak sokakta beklemeye başlar. Arkasında gecelik entarisi, ayaklarında terlikler, başı açık dolaşır. Yarım saat, bir saat bekler. Pencere açılıp elbiseler verilmez. Isık çalar, kapıyı yavaşça vurur. Ne ses var ne cevap... İncili Çavuş, o sırada sokağın diğer tarafında bazı ayak sesleri işittiğinden bunların gece kolu olması ihtimalini düşünerek duvarın dibine gizlenir. Gelenler, hakikaten kol gezmekte olan yeniçerilerdir. Oradan geçerken duvarın dibinde bir gölge görüp bunu tutarlar ve bu hâlde sokakta ne yaptığını sorarlar. İncili, işi olduğu gibi anlatmaya cesaret edemediğinden kekelemeye başlar. Bekçiler de bunu alıp karakola götürürler. O gece, o hâlde orada kalır. Ertesi gün karakol zabiti gelip de ifade almaya başlayınca Çavuş başına gelen olayı olduğu gibi anlatır. Zabit, kahkaha ile gülerek:

–Burası İstanbul'dur. Her gördüğüne aldanırsan daha çok geceler böyle çırılçıplak sokak ortalarında kalırsın. Bu defalık senin yabancı olduğuna hürmet ederek cezayı affediyorum. Bir daha böyle ele geçersen mükemmel dayak yersin. Haydi yerine git, diyerek onu karakoldan çıkarır. İncili, bu vakayı ara sıra hikaye eder ve der ki:

–İşte, İstanbul'a geldiğimden beri ilk ve son hovardalığım bu oldu. Bin nasihat ten bir musibet iyidir, derler. İşte ben de bundan nasihat aldım (Tevfik, 2012: 96- 98).

73. İncir Ağacı

Acımasızlığı ve zulmüyle nam salmış bir vezir, konağın bahçesini düzeltiyormuş. Kocaman bir incir ağacı bahçenin görüntüsünü bozuyor diye kesmek istemiş. Bir rastlantı sonucu orada bulunan İncili, vezire şöyle demiş:

–İncir ağacını bırakınız yerinde dursun efendimiz.

–Niçin?

–Nasıl olsa bir gün ocağına dikecek birisini bulursunuz efendim (Ermiş, 1999: 76).

74. İnşallah Maşallah

İncili Çavuş, padişahın nedim ve musahibi olmadan önce eyalet valilerinden birinin yardımında bulunur. Bu zat, İncili Çavuş'un zekâsını ve gücünü fevkalade takdir ettiği için eyalet içinde oluşan her türlü sorunun çözümü için İncili'yi görevlendirir, genellikle kaza ve kasabalara gönderir ve önemli emirlerle onun gücünden yararlanır. Fakat paşa çok fazla açgözlü olup maiyetinde bulunanları diliyle takdir eder ve bol bol aferinle çalıştırmayı alışkanlık hâline getirir. Onlara mal mülk vermez.

İncili Çavuş görevinden dönüşünde paşanın huzuruna gider. Fazla fazla iltifatlara mazhar olur, kesesi yine parlak fikir gibi boş olarak paşanın yanından çıkar. Paşa, o zamanın birçok hizmetlileri gibi ocaktan yetişmiş; yalnız cesareti, cüreti ile ilerlemiş; bununla beraber meramını anlatmada de pek noksan bulunması nedeniyle bir hizmette başarılı dönüp huzuruna dahil olan görevlilerine daima: “Maşallah! Maşallah! Pek memnun oldum. Allah seni berhudar etsin. İnşallah mükâfat ederiz ”cümlesini söyler. İhtimal ki özellikle ezberlediği için tekrar eder. Epeyce zaman devam eden bu hâlden artık usanan İncili biriken ücretlerini kendi kendine toplamayı ve bu vesile ile de paşaya bir ders vermeyi düşünür. Bunun üzerine İncili Çavuş çarşıya çıkıp kuyumcu, mücevher tüccarlarına gider. Bedelini sonra ödenmek şartıyla pek çok mücevher satın alır. Diğer tüccar ve esnaftan da türlü türlü kumaşlar vesaire alıp paşanın hizmetinde bulunduğu müddet zarfında alabileceği ücreti de böylece temin eder.

Vali paşanın güvenilir ve en ziyade sevdiği adamlarından olduğu için aldığı malları tereddüt etmeden veresiye vermiş olan tüccarlar, ödeme zamanı gelince İncili'ye müracaat etmişlerse de İncili:

–Maşallah! Maşallah! Pek memnun oldum. Allah seni berhudar etsin, inşallah mükâfat ederiz, der ve bundan bir şey anlamayan alacaklılar, ağanın sonraki günlere ödemeye söz vermek maksadında olduğunu zannederek dükkanlarına dönerler. Bir müddet sonra yine müracaatlarında aynı suretle:

“Maşallah! Maşallah! Pek memnun oldum. Allah seni berhudar etsin, inşallah mükâfat ederiz.” Cevabını aldıklarından ve bu hâl birçok kez tekrar ettiğinden nihayet valiye şikâyete mecbur kalırlar. Durumu paşaya ayrıntılarıyla anlatıp İncili Çavuş’un borcunu vermediğini söyleyerek alacaklarının tahsili için yazılı istekte bulunurlar. Paşa, İncili Çavuş’u huzuruna çağırıp:

–Firuz Ağa, şehrin tüccarları senden şikâyetçi! Onlardan birçok mücevher ve eşya satın almışsın; fakat paralarını vermemişsin. Bu nasıl olur?

–Efendim, kulunuz her ne aldım ise bedelini ödedim.

–Eğer ödemişsen niçin şikâyet ediyorlar?

–Orasını bendeniz bilemem. Ancak tamamıyla borcumu ödedim. İncili Çavuş’un bu cevabı üzerine paşa, odanın dışında bekleyen tüccarları çağırıp onlara İncili Çavuş’un verdiği cevabı söyler ve alacakları olmadığı hâlde böyle bir şikâyetin ne anlamı olduğunu sorar. Tüccarlar, hep birden:

–Hayır, efendimiz! Biz ağadan herhangi bir para almadık. Paşa, İncili’ye bakarak:

–Ne dersin?

–Efendim! Bendeniz bu tüccarlardan bazı eşyalar aldım, sonra bedeli için geldikleri zaman kendilerine borcun tamamını ödedim.

İncili’nin bu cevabı üzerine paşa odanın dışında bekleyen tüccarları çağırarak onlara İncili’nin verdiği cevabı söyler ve alacakları olmadığı halde böyle şikâyetin ne manası olduğunu sorar. Tüccarlar hep birden:

–Hayır efendim, biz para almadık. İncili:

–Ne demek almadınız.

–Bize “Maşallah! Maşallah! Pek memnun oldum. Allah berhudar etsin, inşallah mükâfat ederiz.” dediniz. İncili:

–O hâlde ne istiyorsunuz? İşte paranızı aldığımızı siz de itiraf ediyorsunuz. İncili Çavuş, paşaya dönerek:

–Efendim, gördünüz ya ben borcumu ödediğimi doğru olarak söyledim. Tüccarlar:

–Efendim, bu sözdür, para değil.

İncili:

–Bunu ben bilemem! Paşa hazretlerinin bana hizmetlerime karşılık verdiği ücretin aynısı ile ödedim. Bunu bilirim.

Bunun üzerine paşa, tüccarların alacaklarını ödeyerek maiyetinde bulunanlara sözle ücret vermek alışkanlığından vazgeçer. Bir müddet sonra da İncili o paşanın hizmetinden çıkararak İstanbul’a gelir (Tevfik, 2012: 38-40).

75. İrade Bugün Ama Vazife Üç Senelik

Bir gün padişah kendisini çok güldüren İncili’ye,

–Senden üç seneden beri çok memnunum, bu günden itibaren maaşına bir misli zam yapıyorum, demiş.

İncili minnet ve şaşkınlıkla,

–Allah şevket ve saltanatınızı daim etsin. Mademki üç senedir memnunsunuz. Niçin bu günden itibaren zam irade buyuruyorsunuz?

Padişah ise,

–İrade bugün, demiş.

İncili hiç tereddütsüz,

–Padişahım, irade bu gün ama vazife üç senelik, demiş (Turan, 2008: 104).

76. İster Gül İster Gülme

Sultan Mahmud cennetmekan hazretleri bir gün İncili’yi huzuruna çağırarak:

–İncili, kayık hazırlattım, Kâğıthane’ye gidiyoruz. İmrahor Köşkü’nün divanhanesi merdivenin üst basamağına kadar beni güldürebilersen seni ihsan-ı şahanemle taltif edeceğim. Güldüremediğin suretle idama hazırlan.

İncili bu tehlikeli oyundan son derece ürkererek “Ferman şevketlim.” deyip o dakikadan itibaren olanca belagat ve şetaretini takınarak bin türlü şaklabanlıklar eder. Kayığa binilip Kağıthane’ye gelinir. İmrahor Köşkü’nün merdivenlerinden yukarı çıkılmaya başlanır. O kadar çabaya rağmen padişah hiç gülmüyor. Artık salona çıkmaya üç basamak merdiven kalmış. Fakat İncili’de de kan, ruh, belâgât, şetâret yerine hayat ve

memat düşüncesi kaim olduğundan metanetini kaybederek Sultan Mahmud'un eteğinden olanca şiddetle aşağıya çekerek:

–Hayat ile memat arasında üç basamak merdiven kaldı, bundan sonra canın ister ise gül, istemezse gülme.

Zaten padişah o dakikaya kadar olan şetâret, şeytânetlerden kendini güç hal ile zabt edebildiğinden İncili'nin bu son hiddeti padişahı kahkahalara gark ederek İncili'yi inam ve ihsan-ı şahaneye nail ettirir (Hâlid, 1335: 61).

77. Kabahatten Büyük Özür

Padişah bir gün İncili'ye dedi ki;

–Huzurumda bazen öyle laflar ediyorsun ki, gazabımı mucip oluyor. Ama getirdiğin özürlerle kendini bağışlatmayı beceriyorsun. Bana karşı bir kabahat işle, bunun da özrünü bul. Ama özrün kabahatinden büyük olsun.

İncili bunun için önce garanti istedi:

–Haşmetmeab efendimiz gazap buyurmayacaklarına söz verirlerse münasip bir vakitte emrinizi yerine getiririm.

–Söz veriyorum, dediğim gibi özrün suçundan büyük olursa emanımdasın.

Birkaç gün sonra merdivenden çıkarlarken İncili padişahın yanına yaklaşır bacağına bir çimdik attı. Padişah hiddetlenip bağırды:

–Ne halt etmektir?

İncili hemen cevabı yapıştırdı:

–Kusura bakmayın padişahım sizi hanım sultan zannettim (Seratlı, 2011: 276-277).

78. Kabak Sazı Meselesi

İncili Çavuş, darüssaâde ağasının kendi aleyhinde bulunmasından ve bu husustaki ısrarından ürkmeye başlar, o da alttan alta kızlar ağası aleyhine entrikalara girişir. Hacı Cafer Ağa aslında fena adam değildir ama çok büyüklenip mağrur olması sebebiyle saray görevlilerini bu yüzden gücendirir. Ancak padişah nezdinde oldukça nüfuz sahibi ve kudretli olduğundan herkes ondan korkar. İncili'nin aleyhinde bulunmaya başlaması üzerine kızlar ağasından memnun olmayanlar bunun etrafına toplanırlar. Özellikle kızlar ağası vazifesi haricinde hükümet işlerine de müdahale eder ve bazen yanlış veya zararlı işlerde de emirler vererek saray erkanını üzer. Bununla birlikte hiç kimse

padişaha bunun bu yaptıklarından, devlet işlerine aklı ermediği için devlete zarar verdiğinden onu şikâyete cesaret edememektedir.

İncili Çavuş, padişahın gözünde bir nedim ve musahip olmasından yararlanarak sırası geldikçe Cafer Ağa'nın hiçbir yetenek ve iktidarı olmadığını padişaha anlatır fakat onu padişahın gözünden düşürmeyi bir türlü başaramaz. Bir gün uygun bir dille padişahın huzurunda "Kırk zencinin aklı, bir incir çekirdeğini doldurmaz!" meselini söyler ve padişah da:

–Bizim darüssade ağası bu cümleden değildir. O pek akıllı, işini bilen, ilim ve fazilet sahibi mümtâz bir şahsiyettir, cevabını verir.

İncili Çavuş; Cafer Ağa'nın akıl ve anlayıştan, tedbir ve yetenekten yoksun olduğunu, önemli bir anda kendini idare etmekte bile aciz kaldığını padişah huzurunda bizzat ispat etmeye karar verir. İncili, bunun için hazırlıklara başlamak üzere bir kabak sazı aldırır ve bunu münasip bir zamanda çalmak üzere hazırlar.

Bir gün mühim bir meselenin müzakeresi için vezirler ve âlimler saraya davet edilir, padişahın başkanlığında büyük bir meclis toplanır. Bu mecliste Cafer Ağa da mevki elde etmek için bilip bilmediği bu konuda konuşmaya, görüşülen meseledeki önemi anlamayarak kendi görüşünün kabul edilmesi için çaba sarf etmeye başlar. İncili, tam bu zamanı münasip bularak meclisteki görüşmenin yapıldığı odanın yanındaki odada kabak sazını eline alarak yavaş yavaş çalmaya başlar. Cafer Ağa, öteki odada çalınan sazı işitince yavaş yavaş omuzlarını oynatmaya başlasa da kendini yine tutar fakat sazın devamı onun iradesine üstün gelir. Tekrar omuzlarını oynatmaya başlar. Bu hâl, padişahın ve mecliste hazır bulunanların dikkatinden kaçmadığından padişah sorar:

–Lala, ne oluyorsun?

–Bilmem efendim, bir şey olmuyorum.

–Öyleyse omuzlarını niçin oynatıyorsun?

Darüssaâde ağası buna cevap vereceği sırada, diğer odada İncili sazda süratli bir zenci raksı havasına başlayınca, Cafer Ağa kendisini zapt edemez. Ortaya atlayıp oynamaya başlar. Bu haliyle kendini padişahın gözünde fena hâlde düşürür. Bu vaka üzerine darüssaâde ağasını meclisten çıkarırlar. Bu fırsattan istifade, zaten aleyhinde bulunan bütün hükümet erkanı padişaha onu şikâyet eder. Onun bir daha devlet işlerine müdahale etmemesini rica ederler ve padişah hazretlerinden bu konuda söz alırlar. Biçare kızlar ağası, bu olay üzerine pek yüksek bulunan izzet-i nefsi, gurur ve azimeti kırıldı-

ğından hastalanarak vefat eder. İncili'nin kabak sazi, memleketi bu siyah beladan kurtarmıştır (Tevfik, 2012: 65-67).

79. Kalk Şuradan Defol!

İncili Çavuş'un en parlak zamanında memleketindeki akrabalarından bir genç İstanbul'a gelir, onun evine misafir olur. Bu genç burada bir vezir dairesinde göreve başlayarak ilim ve feyiz almak istediğini İncili'ye söyler ve onun yardımını rica eder.

Anadolu'da bazı memleketler vardır ki oralarda evet yerine “beli” kelimesini kullanırlar. İşte İncili'nin memleketinde o kelime kullanıldığından, hâlbuki İstanbul'da bu kelime kullanılmadığından Çavuş, genci “beli” demekten vazgeçirmeye karar verir. Bu maksatla genci bir gün karşısına alarak der ki:

–Oğlum, İstanbul'da “beli” demek ayıptır, bu tabiri kullananlarla herkes alay eder. Burada “evet” demek âdettir. Eğer sana birisi bir şey söylerse ona “beli” deme, “Evet” de.

– “Beli” efendim.

–Şimdi ben, sana “beli” deme “evet” de demedim mi?

– “Beli” efendim.

–Gel, şuraya karşıma otur.

– “Beli” efendim.

–Şimdi beni dinle.

– “Beli” efendim.

–Oğlum burada “beli” demezler. Öyle söylemek ayıptır. “Evet” derler, anladın mı?

– “Beli” efendim.

İncili Çavuş kendi kendine söylenerek:

–Şimdi çıldıracağım. Ayol, senin hiç aklın fikrin yok mu?

–Var efendim.

–Öyle ise ne için sözümü anlamıyorsun?

–Anlıyorum efendim.

–Şimdi beni dikkatle dinle: İstanbul'da “beli” demezler, “evet” derler. “Beli” diyenlere gülerler. Anladın mı?

– “Beli” anladım efendim!

–Anladım, sen “evet” kelimesini bilmiyorsun. Haydi, benimle beraber söyle! Evet, evet, evet. İncili, eline tesbihi alıp yüz defa “evet” der ve gence de söyler. Sonunda sorar:

–Şimdi öğrendin mi?

–“Beli” efendim, öğrendim.

Çavuş, artık tahammül edemeyerek yerinden sıçrar ve gencin yakasından tutarak:

–Kalk şuradan defol, diye bağırarak genci kapıdan dışarı atar. Onu bir daha hanesine kabul etmez (Tevfik, 2012: 98-99).

80. Kantarın Topu

Bir gün İncili Çavuş, bir meydandan geçerken birtakım halkın toplanmış olduğunu görür. Merakla kalabalığın arasına girip ortada duran bir adamın “İşte benim bu marifetim vardır. Bunu dünyada kimse yapamaz. Her kim yaparsa ona kul köle olurum. Her neye sahip isem ona veririm” diye bağırdığını gören İncili Çavuş, seyircilerden birine bu marifetin ne olduğunu sorar. Seyirci:

–Bu adam diyor ki: Ağzıma su doldururum, önüme yatan bir adamın tam alnının ortasına ağızımdan koyacağım su tamamı tamamına bir dirhem olur ne fazla ne eksik. İşte marifeti bu imiş. Bunu başka birinin yapamayacağını iddia ediyor. Hakikaten de güç bir şey.

Bunun üzerine İncili Çavuş kalabalığın ortasına girip bağırarak adama hitaben:

–Senin marifet dediğin şey pek kolaydır. Onu ben de yaparım. İstersen tecrübe edelim, der. Adam:

–Haydi bakalım. Yatayım da yap.

–Yok, öyle olmaz, önce sen marifetini göster. Sonra ben yaparım.

–Öyleyse yat bakayım, diyerek halkın ortasına yatırmış.

İncili, adamın serdiği bir kilimin üzerine arka üstü yatar. Marifet sahibi yanındaki testiden ağızını avurtları şişinceye kadar doldurduktan sonra İncili'nin alnının tam ortasına ne fazla ne eksik bir dirhem suyu bırakır. Bundan sonra adam yatar. İncili ağızını aynı şekilde doldurur ve suyun hepsini adamın yüzüne karşı püskürtüp döker. Adam sinirle kalkıp yüzünü gözünü silerek:

–İşte yapamadın, ben kazandım. İncili Çavuş, hiç tavrını bozmayarak:

–Affedersin dostum kantarın topu kaçtı! cevabını vererek oradan savuşur (Tevfik, 2012: 27-28).

81. Kapağıyla mı Sokayım?

Padişah hazretleri bir gün o zamanın tüccarbaşısı olan zatın bazı yolsuz hareketlerini haber alarak iyice sinirlenmiş ve tüccarbaşının derhal tutularak idam edilmesini emretmiş. Tüccarbaşısı idamı hakkındaki iradeyi haber aldığından kaçıp saklanmış ve taraftarları kendisini kurtarmak için çare aramaya başlamışlar. Her kime müracaat ettiler ise lehinde şefaate cesaret edemeyeceklerini beyan etmişler ve buna çareyi ancak İncili Çavuş'un bulabileceğini söylemişlerdi.

Tüccar başının adamları İncili Çavuş'a müracaat ederek tüccar başını kurtardığı takdirde pek büyük ikramda bulunacaklarını beyan ile ricada bulunmuşlar ve Çavuş' tan vaat almışlardı.

Padişah Hazretleri bir şeye hiddet eder ise derhal kaşlarını çatar ve hiddeti geçinceye kadar o halde kalıp bir müddet zarfında saraydakiler hazan yaprağı gibi korkularından titrerlerdi. Fakat her ne sebeple olursa olsun bir kere güler ise hiddeti geçer ve etrafındakilerin korkusu yok olurdu.

İncili Çavuş tüccarbaşısını kurtarmak için padişahı güldürmek lazım geleceğini düşünerek doğruca makamına gidip:

–Padişahım İstanbul kazan biz kepçe olduk, aradık aradık tüccarbaşısını bulamadık, demiş ve padişah hiddetle:

–Şimdi bulunuz, yoksa hepinizi mahvederim.

Emrini vermekle İncili odadan çıkmış ve bir dakika sonra tekrar girerek:

–Efendimiz yemek hazırdır, demiş. Padişah ise pür hiddet:

–Defol şuradan, bilmem nerene sok, diye bağırılmış ve Çavuş saygı işaretleri yaparak odadan çıkmış fakat derhal yine içeri girerek:

–Efendim "sor" diye ferman buyurdunuz ise de sormayı unutmuş olduğumdan tekrar geldim.

–Ne soracaksın?

–Efendim yanlış bir şey yapmaktan korkuyorum da...

–Çavuş söyle de defol.

–Efendim sahanların kapağını açıp da mı sokayım yoksa kapağıyla mı?

Padişah bu suale ve Çavuş'un sorduğu sırada aldığı tavır ve vaziyete karşı kahkaha ile gülmekten kendini alamamış ve bunun üzerine hiddeti geçerek tüccarbaşını affetmiş (Tevfik, 2012: 35-36).

82. Kapaşuha

İncili Çavuş'u bir gün bir edebiyat meclisine davet etmişler. Orada bulunanlar sırayla Arapça Farsça beyitler söylüyorlarmış. İncili Çavuş sıra kendisine geldiğinde ne yapacağını düşünmeye başlamış. Fakat dinleye dinleye kulağı Arapça kelimelere, kalıplara alışmış. Derken sıra İncili Çavuş'a gelmiş. İncili meclistekilerin hayret dolu bakışları içinde şu beyiti söylemiş:

–“Dezelü, ledeyye çucaık, kel çömalik.

Lesaçtü pavariyye, kapaşuha”

Bütün edebiyat ustaları donup kalmışlar. Her ne kadar kelimelerin Arapça olduğu belli oluyorsa da mecliste daha önce bu kelimeleri duyan kimse olmamıştı. “Herhalde meclisimizde Arap edebiyatına en vakıf olan budur.” demişler.

Meğerse İncili Türkçe kelimeleri Arapça kalıplarla çekimlemiş:

Dezelu: dizildiler

Ledeyye: yanıma

Kel: gibi

Çömalik: çömllekler

Lesaçtü: saçtım

Pavariyye: paraları

Kapaşuha: kapıştılar

Yani o herkesin hayran olduğu beyit meğer

“Çocuklar yanıma çömllekler gibi dizildiler,

Paraları saçtım, onlar da kapıştılar.” demek oluyormuş (Turan, 2008: 132-133).

83. Kavuk Kaçtı

İncili'ye padişah bir gün, dünyada en garip olarak ne gördüğünü sorar. İncili cevaben:

–Efendim geçende Fâtiḥ Camisi'nin avlusundan geçiyor idim. Dört beş deve katar olmuş önlerinde bir merkep ve merkebin üzerinde bir adam olduğu hâlde gidiyordu.

O sırada gayet büyük bir çaylak kuşu semadan süzülerek merkebin üstündeki adamın başında bulunan kavuğu kaptı. Herif, kavuğu kaptırmamak için iki eli ile başını tuttu. Kuş ise kavuğu bırakmak istemeyerek çekmeye ve yükselmeye başladı. Herif de yavaş yavaş havalanıyordu. Kendisinin de gideceğini anlayınca ayaklarını sıkarak merkebe tutundu. Derken efendim, merkep de havaya doğru kalktı. Birinci devenin yularını çekti. Evvelden başı, ön ayakları sonra da devenin tamamı havalandı. İkinci ve üçüncü deve de uçmaya başladılar. Dördüncü devenin henüz ön tarafı kalkmış olduğu sırada koşarak kuyruğundan tuttum. O deve de, kuyruğuna asılmış olduğum hâlde ben de yükselmeye başladık. Yaptığım hatayı anladım ise de iş işten geçmiş, on arşın kadar havaya yükselmiş idim. Şimdi en mühim mesele yere dönmek idi. Herif, elinden kavuğu bırakır ise deve katarıyla beraber paldır küldür yere inecektik. “Aman herif, kavuğu sıkı tut.” diye bağırmaya başladım. O sırada caminin minaresinden daha yüksekte idik. Derken efendim, herifin elinden kavuk kurtulmaz mı? Padişah:

–Ooo fena. Sonra ne oldu?

–Ne olacak efendim? Tabii hepimiz haydi aşağıya. Pat, diye yere düştük. Develer de üstüme düştüler.

–Fakat bu düşme ile ölmedin mi?

–Hayır efendim, gözümü açtım ki yatağımın içinde yatıyorum. Meğerse bu hâller hep rüyada imiş, geniş bir nefes aldım.

–Sonra?

–Sonrası efendim, o zamana kadar hiç başıma gelmemiş olan bir hâle maruz kaldığımı gördüm.

–Yoksa donuna mı işedin?

–Daha fenası efendim. Gördüm ki şalvarı doldurmuşum (Tevfik, 2012: 57-58).

84. Kayığın Ziftlenmesi

İncili Çavuş'u Sultan Mahmud hazretleri bir gün çağırarak “Rükub-u şahaneye mahsus kayığın ziftlenmesi ne kadar liraya mütevakkıf ise öğren.” der.

İncili “Ferman şevketlim” diyerek dışarı çıkıp geldiğinde “On bin lira şevketlim.” der. Padişah taaccub ederek:

–İncili bu kayığın yenisi beş bin liraya alınır iken bir zifte on bin lira sarf olunması garip değil mi?

İncili “Ferman şevketmeabım evvela hazine-i hümayun nazırı veznedarı bilmem ne ağası ve bilmem kim felan ve felandan sonra hamlacıbaşı ve hamlacılardan sonra köleleri, daha sonra kayık ziftlenecek” der (Halid, 1335: 60).

85. Kayıkçı

İncili Çavuş, bir gün Sirkeci’den bir kayığa binmiş, Üsküdar’a çekmesini söylemiştir. Kayıkçının safça bir adam olduğunu anlayınca biraz eğlenmek ister. Kızkulesi önüne geldiklerinde kendi kendine konuşmaya başlar:

–Iskarayı kayığın altına asınca saat olur dört buçuk. Çamaşır teknesini suya bırakırsam zilhiccenin dokuzu demektir. Bayram olmazsa Ramazan olmaz. Caminin tekerine binsem dayımın kızı ölür...

Böyle saçma sapan lafları duyan kayıkçı işkillenir, sorar,

–Efendi, iyi misin?

–Ah kayıkçı hiç sorma! Sağlığım da yerinde, aklım fikrim de başımda. Lakin düşmanlarım çok... İki de bir beni deli diye tımarhaneye tıktırıyorlar. Gerçi bir yolunu bulup kaçıyorum ama canımı sıktılar, bir ikisini haklamadan olmayacak. Bugün yine kaçtım, Üsküdar’a çıkıp orda bir şeyler yapacağım.

Kayıkçı bunları duyunca “Eyvah, tehlikeli deliye çattık.” deyip küreklere asılır. Sağa sola bakınıp hızla kürek çekerken İncili söylenir:

–Kayıkçı başını sağa sola sallayıp durma, başım dönüyor, başım dönerse ne yapacağım belli olmaz.

Kayıkçı korku ve telaşla Üsküdar iskelesine güç bela yanaşır. İncili iskeleye çıkar çıkmaz, aceleyle küreklere asılıp uzaklaşır. İncili:

–Hey, kayıkçı paranı vereyim, gelsene! Deli misin, nesin, paranı almadan nereye gidiyorsun? Derse de kayıkçı cevap vermeyi bırak ona doğru bakmayı bile göze alamadan süratle uzaklaşıp gider.

Birkaç gün sonra İncili, kayıkçıyı bulup şakasını anlatır ve borcunu verir (Seratlı, 2011: 258-259).

86. Kızılırmak'a Ağzımı Yıkamaya Gidiyorum

Şehzadelerden biri amansız bir hastalığa yakalanmış. İlaç ve hekim kâr etmemiş. Şehzadenin babası olan padişah getirtmedik ilaç, çağırmadık hekim bırakmamış ama nafi-
le. Şehzade günden güne erimiş. Sıcak bir ağustos günü, hekimlerin ve devlet ricalinin de hazır bulunduğu bir toplantıda şehzadenin durumu konuşulurken, İncili Çavuş her zaman yaptığı gibi ileri atılarak,

–Padişahım, şehzadenin derdinin çaresini ben biliyorum, demiş.

Padişah da,

–Söyle bakalım İncili neymiş bu çare, demiş.

İncili Çavuş da,

–Padişahım vaktiyle büyüklerimden duymuştum, bu derdin çaresi Kızılırmak'ın suyudur. Eğer Kızılırmak'tan su getirilir, şehzadeye içirilirse, şehzade iyileşir, demiş.

Padişah İncili'nin anlattıklarına inanmaz ama İncili'ye de iyi bir ceza vermek istemiş. Hemen kuşağının altından bir kese altın çıkarmış. İncili'ye dönerek,

–Tamam İncili, al şu bir kese altını yol harçlığı yaparsın. Sana sarayın tavlısından iyi bir at, mutfağından da iki kırba versinler. Tez Kızılırmak'a varasın ve su getiresin. Madem ilacı sen teklif ettin. Getirmek de sana düşer, demiş.

İncili Çavuş çok pişman olmuş. Ağustosun kırk derece sıcaklığında İstanbul'dan atla yola çıkacak ve beş yüz kilometre ötedeki Kızılırmak'tan su getirecekmış. Çaresiz düşmüş yollara. Kan ter içinde Ankara civarında yol alırken, yoldan geçen bir köylüyle karşılaşmış. Selâmlaştıktan sonra köylü sormuş:

–Hemşerim nereden gelip nereye gidersin?

İncili şöyle bir iç çektikten sonra,

–İstanbul'da b... yedim, Kızılırmak'ta ağzımı yıkamaya gidiyorum, demiş (Turan, 2008: 141-142).

87. Kızlar Ağasının Ziyareti

Sultan Selim'in ilk sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa imiş. Bir ara hastalanan paşa konağında yattığı için ziyaretine gitmek isteyen kızlar ağası İncili'ye gelerek danışmış.

–Canım İncili Çavuş, sadrazam paşayı ziyarete gideceğim. Fakat kulaklarıma bir şey oldu. Ağır işitiyorum. Paşa hazretleri de hasta olduğundan hafif konuşacaktır. Acaba ne yapsam da şuna bir çare bulsam.

İncili hemen:

–Kolay, ağa hazretleri, demiş.

–Aman nasıl, söyle bakayım?

– Bir hastaya gidince ilk önce "Geçmiş olsun nasılsınız, iyi misiniz?" denir. Tabii o da "İyiyim" der. O zaman "Oh oh! Memnun oldum. Kime tedavi oluyorsunuz?" diye sorulur. Elbet o bir doktor ismini söyleyecektir. Ona karşı da: "Oh oh çok mükemmel bir doktordur. Sakın onu bırakmayın!" demek münasip olur. Üçüncü olarak "Bari yiyecek bir şeyler veriyor mu?" diye sorulur. O da yediği yemekleri söyler. Tabii buna da "Mükemmel, çok güzel, insana hayat bahşeder..." filan diyerek hemen kalkılır. Bu suretle bu ziyareti yapmış olursunuz işte.

Kızlar ağası bu dersi alınca derhal giyinip kuşanıp paşanın ziyaretine gitmiş. Fakat Sokullu Mehmet Paşa kızlar ağasından hiç hoşlanmazmış. Onu her fırsatta terslermiş. Ağa içeri girer girmez,

–Geçmiş olsun paşa hazretleri. İyisiniz hoşsunuz ya şimdi, demiş. Ağanın çabuk çıkıp gitmesi için paşa özellikle,

–Ne gezer ağam! demiş. Ölüyorum ölüyorum.

Tabii bu sözleri duymayan kızlar ağası İncili'nin öğrettiği sözleri tekrar etmiş.

–Oh oh! Memnun oldum doğrusu. Öyle ise iyi bir doktor tedavi ediyor değil mi?

Ağanın bu sözleri zaten hiddet ve nefret içinde bulunan paşayı büsbütün deli etmiş. Bu kızgınlıkla,

–Evet Azrail, demiş. Kızlar ağası ise,

–Pek güzel, pek münasip, cidden çok iyi bir doktordur. Aman sakın onu bırakmayın. Süratle şifa bulursunuz. Bari yiyeceğe müsaade ediyor, bir şeyler veriyor mu?

Sadrazam çılgın bir hiddetle:

–Zehir veriyor, zehir, diye haykırmış. Ağa buna da,

–Çok güzel, çok şifalı bir yemektir... Sofradan hiç eksik etmeyiniz. Size birebir gelir, der demez paşa yataktan fırlayıp ağayı yakasından tutup kapıdan dışarıya kadar fırlatmış. Sonra bu hikâyeyi sarayda padişaha anlatırken İncili de yanlarında bulunarak dinlemiş ve zavallı kızlar ağasına hem acımış hem de gülmüş (Korok, 1940: 36- 38).

88. Koçların Boynuzları Nerede Uzar?

Kurban Bayramı'nın arifesinde İncili Çavuş, kızlar ağasıyla birlikte çarşıya kurban alışverişine çıkmış. Saray için en iyi kurbanlık koyunları seçmek ve almak adetmiş. Fakat

saray halkı çok kalabalık olduğundan seçilecek kurbanların adedi binleri aşıyor ve gezilen görülen sürülerin içinde saray-ı hümayuna lâıyk mükemmelini bulmak güçleşiyormuş. Kızlar ağası bu yüzden sıkıntıya düşüldüğünü görünce, âdeti bozarak, kurbanlık koyunlar arasında, boynuzlu koçlar yerine, boynuzsuzlarını da seçmeye başlamış.

Bunu gören İncili Çavuş:

–Ne yapıyorsun, ağa hazretleri? demiş. Hiç saray-ı hümayuna boynuzsuz kurban seçmek görülmüş âdet midir?

Kızlar ağası, hiç istifini bozmayıp pişkin insanlara mahsus bir kayıtsızlıkla cevap vermiş.

–Merak etme İncili, onlar harem-i hümayundan içeri girince boynuzlanırlar (Turan, 2008: 130-131).

89. Köpek Öksürten

Memleketine izinli olarak gideceğinden, İncili Çavuş’a bir uşak gerekmiş. Gidip saray imamlarından birine:

–İmam efendi bana iyi bir uşak gerek. Ama bir koşulum var, demiş.

İmam sormuş:

–Nedir o?

–Uşak, Urfa ya da Diyarbakırlı olmasın.

Aksilik bu ya imam da Urfalı değil miymiş? İncili’ye bir azizlik yapmak için hemen bir Urfalı uşak bulmuş. Uşağı İncili’ye göndermeden:

–Evladım, demiş İncili Çavuş çok iyi bir adamdır. Ücret de dolgundur. Ama sana nerelisin diye sorarsa sakın Urfalıyım deme; Harputluyum de. Sonra da bir huyu daha vardır, çok sert tütün içer. Bunlara dikkat et.

Uşak doğruca İncili’nin Yerebatan’daki evine giderek kendisini saray imamının yolladığını söylemiş. İncili sormuş:

–Adın ne?

–Ahmet.

–Nerelisin?

–Harputluyum efendim.

–Güzel... Seni uşak olarak aldım. Odan alt katta.

Ertesi gün İncili Çavuş uşağı çağırarak:

–Evladım, demiş, al şu parayı. Bana biraz tütün al ama sert olmasın.

Uşak:

–Emredersiniz efendim! diyerek dışarı çıkmış ve mahalle bakkalına en sert tütünün nerede satıldığını sormuş. Bakkal:

–Tahtakale’de Arap Tütüncü diye biri vardır, onda satılır, yanıtını vermiş.

Uşak doğruca Tahtakale’ye giderek Arap Tütüncü’den şöyle en sertinden tütün alarak eve dönmüş ve İncili Çavuş’a:

–Tütününüzü aldım efendim, demiş.

–İyi demiş, bana çabuk bir çubuk doldur bakalım.

Uşak çubuğu doldurmuş, yakmış ve efendisine uzatmış. İncili Çavuş tütünü yumuşak sanarak şöyle derince bir nefes çekince genzi yanmış, duman boğazına oturmuş ve başlamış gav gav öksürmeye... Hem öksürüyor hem de bağırıyormuş:

–Ahmet gel buraya, ulan Ahmet gel buraya!

Uşak koşup gelmiş. Öksürük nöbeti geçer gibi olan İncili Çavuş:

–Neden bu kadar sert tütün aldın?

Uşak:

–Efendim, ben tütüncüye sizin dediğinizi dedim, hatta köpek öksürten cinsinden olmasın dedim, oysa o sert tütünden vermiş.

İncili öfkeyle bakmış:

–Çabuk defol, sen ya Urfalıydın ya da Diyarbakırlı! O söylediğin sözü onlardan başka kimse bilmez (Tokmakçioğlu, 1983: 51-53).

90. Kör Taşı Değil

Sultan Mahmud cennetmekan hazretleri bir gün nişan atmak üzere Ok Meydanı’na İncili Çavuş da refakatte olarak çıkar. İncili karşıdan gelen iki gözü âmâ bir dilenciği görünce:

–Şevketmeabım lütfü irade buyurulursa gayet iyi bir nişancılık göstereceğim diyerek arabadan iner. Cebinden bir beşi birlik altın çıkararak körün geldiği yolda gitmeye başlar.

Kör ile burun buruna çarpışınca:

–Be adam haydi ben körüm sen de mi körsün?

Dilenci:

–Ooov arkadaş! Sen de benim gibi kör müsün?

İncili:

–Vay arkadaş! Demek ki sen de bizdensin. Nereden gelip nereye gidiyorsun?

Dilenci:

–Canım Kasımpaşa'ya ineceğim bakalım akşamüzeri belki birkaç kuruş yapabilirim zannederim. Ya sen nereye?

İncili:

–Ah arkadaş ah! Ben yirmi beş senedir İstanbul'da dilenirim. Şimdiye kadar dişimden tırnağımdan ancak bir beşi birlik biriktirebildim. Artık memleketime gidip istirahat edeceğim.

Dilenci:

–Peki ama orada geçineceğin var mı?

İncili:

–Evvelce gönderdiğim paralarla bir iki tarla ve bağ almışlardı. Babamdan kalmış evim de var. Araziden icraat ayniyesi beni geçindirir. Bu beşi birlik de yanıma harçlık kalır.

Dilenci:

–Yahu arkadaş, sen de o halde bahtiyarsın. Şu beşi birliği ver de bari azıcık ben de ziyaret edeyim. Sana yine iade ederim. Yüzüme gözüme süreyim, kazanmak belki bana da müyesser olur.

İncili:

– Fakat arkadaş! Sen korkarım gözlersen, sonra benim paramı alıp kaçarsen ben ne yaparım?

Dilenci:

–Ben vallahi körüm, hem de iki gözüm de.

İncili:

–Ya mahsus yapar isen?

Dilenci:

–Billahi değil.

İncili:

–Bari ucundan ben tutayım da o suretle altını ziyaret et. Çünkü ben korkarım.

Dilenci:

–Canım merak etme, der ve zaten İncili de elinde beşi birliği gevşek bıraktığından kör parayı alıp geri geri adım adım usuletle gitmeye başlar. On on beş adım gidince hemen arkası üstü yere yatar. Şimdi İncili (meyus ve titrek muhatabı araştırıyormuş gibi bir seda ile):

–Arkadaş, arkadaş bana etme parayı ver canım. Para ile şaka olmaz. Allah aşkına.

Ses seda yok, yattığı yerde soluksuz duruyor.

İncili yerden bir taş alarak:

–Ya Rabbi, ya Rabbi! El hayâ ya Rabbi! Eğer ki benim param kim aldı ise bu taş onun ayaklarının başparmağına vursun, diyerek nişanla bu taşı atar. Körün birbirine bitişik olan ayaklarının başparmakları sızlar. Fakat Allah’tan Allah’tan diyerek yine ses çıkarmaz. Aradan beş dakika geçince İncili yine bir taş alıp:

–Ya Rabbi, ya Rabbi! Benim paramı kim aldı ise şu taşı karnına yapıştır.

Taş körün karnına vurunca kör “ Allah’tan Allah’tan” demekte iken İncili diğer bir taş alıp:

–Ya Rabbi! Benim paramı kim aldı ise bu taş onun alınına vursun.

Zavallı kör akıbeta müntezer iken taş alınına inerek adamcağızın alnı yarılr. Fer-yat, ızdırab ve hiddetle kör yerinden fırlayarak:

–Halt etme herif bu kör işi değil. Bunun üçü de Allah’tan olamaz. Al paranı, der.

Ve kemal, hiddet ve şiddetle sopasını vurarak yürümeye başlar. Bu hal zat-ı şahanenin pek ziyade mahzuzatını mucib olarak dilenciye ihsan-ı şahane, vakıftan aylıkla taltif buyurulur (Halid, 1335: 57-60).

91. Laf Olsun Diye

Padişahın canının sıkkın olduğu bir gün yanına İncili Çavuş gelmiş. Padişaha dönüp,

–Padişahım, siz hiç Kars’a gittiniz mi?

–Hayır gitmedim. Sen gittin mi?

–Ben de gitmedim.

–Ee ! Ne diye sordun, öyleyse?

–Hiç... Laf olsun diye...

Yüzü asık olan padişah, bu cevap üzerine gülmüş ve rahatlamış (Turan, 2008:

142- 143).

92. Leblebi Ekilir mi?

İncili Çavuş genellikle Süleymaniye ve Fatih civarına gider ve oraların kahvehanelerinde oturarak müşterilerin söylediklerini dinler. Bir gün Fatih kahvehanelerinden birinde bir köşeye oturmuş derin derin düşünmekte olan bir adamı görür. Ne düşünmekte olduğunu merak ile yanına oturarak selam ve sabahtan sonra ne düşündüğünü sorar. Düşünen adam bir şekilde olayı hikâye eder:

–İki gün önce bir bakkal dükkânına gidip üç tane haşlanmış yumurta ile yüz dirhem ekmek yedim. Bakkala borcumun ne olduğunu sorduğum zaman altmış iki akçe istedi. Hâlbuki üç yumurta ancak bir akçe eder. Hayretle bunun sebebini bakkaldan sordum, dedi ki: “Ben senden az bile istedim. Çünkü yediğin üç yumurtadan üç piliç çıkar. Ve her piliç de birçok yumurta yapar. Bunlardan da yeni piliçler çıkardı. Bunların bedelleri hesap edilir ise yüzlerce akçe olur. Bense insaf edip altmış iki akçe istedim.” Ben tabii bu parayı vermek istemedim. Bakkal almak istedi. Aramızda tartışma çıktı. Nihayet bakkal mahkemeye gidip hakkımda dava etti. Şimdi yumurtaları yemiş olduğum için bakkalın istediği parayı vermek gerekecek. Hâlbuki ben fakir bir adamım. Bu kadar parayı nereden bulup vereceğim, işte düşündüğüm budur. Bîçarenin derdini dinleyen İncili Çavuş, cevap verir:

–Birader sen mahkemeye gittiğin zaman hâkime “Efendi ben hakkımı müdafaa-dan acizim, vekil tayin edeceğim.” dersin ve bana haber verirsin.

–Siz kimsiniz? Ne diye haber vereyim?

–Bana Firuz Ağa derler, Ayasofya civarında Yerebatan Mahallesi’nde Türbe Sokağı’nda oturuyorum. Orada her kime sorarlarsa beni bilirler.

–Hâkim efendi kabul etmezse.

–Benim ismimi duyunca kabul eder. Ertesi gün yumurtaları yiyen adam ile bakkal hâkimin huzuruna çıkarlar. Bakkal davasını beyan ederek altmış iki akçenin tahsilini talep eder. Hâkim davalıya ne diyeceğini sorar. O da İncili Çavuş’un tavsiyesi üzere Yerebatan Mahallesi’nde Türbe Sokağı’nda ikamet eden Firuz Ağa’yı müdafaa vekili tayin edildiğini söyleyerek onun davet edilmesini ister. Hâkim Firuz Ağa’nın İncili Çavuş olduğunu tanıdığı için derhâl bir mübaşir göndererek mahkemeye gelmesini bil-

dirir. Mübaşir, İncili'yi evinde bulup mahkemeden istediklerini haber verince İncili Çavuş:

–Hâkim efendiye selam söyle. Şimdi gelirim, cevabıyla mübaşiri gönderir. Bir saat, iki saat geçer. Nihayet İncili mahkemeye gelip hâkimin huzuruna çıkar. Hâkim Efendi:

–Ağa hazretleri sizi çok bekledik. Nerde kaldınız?

–Hâkim Efendi, bendeniz ziraatı pek severim. Fakirhanemin gayet geniş bir bahçesi vardır. Geçen de güzelce kazdırıp bir hayli sebze dikmiş ve bir tarafı da nohut ekmek için ayırmıştım. Bugün işim olmadığı için burasını ekmek istedim. Evde aradım nohut kalmamış, biraz leblebi vardı. Onu ektim ve işimi bitirdikten sonra davetinize icabet ettim. Hâkim efendi kahkaha ile gülerek:

–Ağa hazretleri leblebi kavrulmuş nohuttur. Hiç ondan mahsul alınır mı? İncili Çavuş ciddi bir tavırla:

–Onu dava sahibi bakkala sorunuz. Pişmiş yumurtadan piliç çıkarsa leblebi de mahsul verir.

Hâkim, İncili Çavuş'un bu sözü üzerine bakkalın haksız olduğuna ve iddiacı aleyhine beraatına hüküm verir (Tevfik, 2012: 29-31).

93. Makamlarını Bulamamışlar

Bir gün İncili Çavuş'a saz çalıp çalmadığını sormuşlar. İncili Çavuş da,

–Tabi ki bilirim, demiş.

Bunun üzerine İncili'nin eline bir saz vermişler. İncili perdeler basmadan mızrabı vurmaya başlamış. Çıkan seslerden hoşnut olmayanlar,

–Bu nasıl çalış, parmaklar perdeleri arar bulur, basar da makamlara göre ses çıkar, demişler.

İncili de,

–Onlar makamları bulamamışlar arıyorlar. Ben buldum, çalışıyorum, demiş (Turan, 2008: 143).

94. Marsık⁵

Bilindiği gibi Osmanlı saraylarında kızlar ağası, hadım zenciler arasından seçilirmiş. İncili Çavuş bir gün kızlar ağası Cafer Ağa'yı ziyarete gitmiş. İçeri girdiğinde Cafer Ağa'nın, elinde yelpaze köşe minderinde uyulamakta olduğunu görmüş. Üstelik bir yığın sinek adamcağıza bir türlü rahat vermiyormuş. İncili'nin içeri girdiğini fark eden kızlar ağası da uyanmış. İncili:

–Ağa hazretleri, demiş izin verirseniz sizi yelpazeleyeyim de rahat ediniz.

Kızlar Ağası:

–Çavuş, sana zahmet olmasın?

İncili:

–Ne demek, benim için şereftir.

Yelpazeyi ağanın elinden alarak bir kıyıya oturmuş, adamı yelpazeleyerek sinekleri kovmaya başlamış. Tam bu sırada kapı açılmış ve içeriye vezirlerden biri girmiş. İncili'yi bu halde görünce sormuş:

–Hayrola Çavuş, ne yapıyorsun?

İncili'nin yanıtı üç sözcük olmuş:

–Marsık üflüyorum efendim (Tokmakçioğlu, 1983: 46).

95. Merkep Neye Gülüyor?

İncili Çavuş, padişah tarafından özel bir görevle İran şahının yanına gönderilir. İncili bu görevini gerçekleştirdikten sonra İstanbul'a dönerken Konya ilinin bir köyünde imamın evine misafir olur. Köy ahalisi, misafirlerinin padişahın nedim ve musahibi İncili Çavuş olduğunu yanında bulunanlardan haber alınca onu görmek üzere çoluk çocuk, kadın erkek hepsi imamın evine koşar. Kapıdan, pencereden garip bir şey seyrediyor gibi bakmaya başlarlar. Köylülerin kendisini görmek için gösterdikleri bu merak ve koşuşmadan bir anlam çıkaramayan Çavuş, yanında bulunan köy imamına sorar:

–İmam efendi görüyorum ki bütün ahali beni görmek merakına düşmüşler. Bu tarafa koşarak kapı ve pencereden bakmaya başlamışlardır. Bunun sebebi acaba nedir? Bunlar hiç insan görmemişler mi?

–Efendim, köyümüz yol üzerinde bulunduğu için misafirimiz eksik olmaz. Ancak sizin gibi padişahımızın en yakın adamlarından birisi şimdiye kadar misafirimiz

⁵ Marsık: 1. Yapılırken iyice yakılmadığından duman ve koku vererek yandığı için baş ağrısı yapan odun kömürü . 2. Zayıf ve teni koyu renkte olan (Türkçe Sözlük, 2011: 1628).

olmadığı, ahali böyle bir kişiyi görmediği için acaba İncili Çavuş da bizim gibi bir insan mıdır yoksa kuyruklu, boynuzlu bir hayvan mıdır? Nasıl şeydir? Bunu görmek merakına düşmüşlerdir, cevabını verir.

İncili, imamın ihmal edilemeyecek derecede hazırcevap olduğunu anladığından onu beraberce İstanbul'a getirmeye zihnen karar verir. Bu kararını ona anlatarak ertesi gün hazırlanmasını söyler. Yatma zamanı gelince imam efendi, İncili için sahip olduğu en mükemmel yatağı serer. "Allah rahatlık versin!" diyerek gider. İncili, bir saat kadar sonra kalkıp yavaş yavaş aşağıya ahıra iner. İmamın merkebinin dudaklarını keser. Çavuş'un aşağıya inip çıktığını hisseden imam, merakla ahıra iner. Merkebin dudaklarını görünce o da İncili'nin beygirinin kuyruğunu kesip odasına çıkar. Ertesi gün İncili, beygirin kuyruğuna bakmayarak biner ve imam da merkebine binerek arkada olduğu hâlde yola çıkarlar. Biraz gittikten sonra Çavuş, başını çevirerek imama sorar:

–İmam efendi, sizin merkep niçin gülüyor? İmam, hemen cevap verir:

–Sizin beygirin kuyruğu açılmış da ona gülüyor, der ve o zaman İncili durumdan haberdar olur. Birkaç gün sonra İstanbul'a ulaşınca imamı kendi evine misafir ederek der ki:

–İmam efendi, seni padişaha takdim edeceğim. Ancak bunun için bazı konularda yeterli olmak gerektiğinden şimdilik birkaç gün istirahat et. Sonra gereken şeyleri sana öğretir ve seni takdim ederim.

–Üç gün sonra İncili, imamı padişahın karşısında nasıl davranması konusunda eğittikten ve ertesi günü takdim edeceğini söyledikten sonra:

–Şimdi seninle benim aramda yapılacak bir anlaşma kaldı. Eminim ki padişah seni maiyetine kabul ve benim gibi nedim ve musahip edecektir.

–Öyle olacağını ümit ederim. Fakat bu anlaşma ne oluyor?

–Şimdi anlarsın. Malum ya, seni buraya ben getirdim

–Evet.

Şimdi padişaha seni, ben takdim edeceğim.

–Ona da evet.

–Demek ki senin padişahın maiyetine girmene, musahip ve nedim olmana ben sebep oluyorum.

–Öyle olacak.

–Bu kadar iyiliğe karşı sen de bana borçlu olacaksın değil mi?

–Ne gibi borçlu olacağım?

–Mesela benim sözüme göre hareket etmek, aleyhimde bulunmamak ve daima beni kendin için lüzumlu görmek.

–Ooo! Buna şüphe yok

–İşte dediğim anlaşma budur.

–Bu ise şimdiden oldu demektir.

–O hâlde yarın huzura gitmeye hazır ol. Ertesi gün İncili, imamı huzura götürür. Padişah imam ile biraz konuşur. Hoşuna gidince onu kendisine musahip ve nedim tayin eder.

Bir gün huzurda İncili ile imam beraber buldukları sırada padişah, İncili’yi sınırlendirmek için imama fevkalade iltifat ile daima ona hitap eder. Buna çok gücenen, kendi mevkisi için telaşlanan İncili, imamın ayağına bir karpuz kabuğu koymayı düşü-
nür. Her konuda aleyhinde bulunmaya başlar. Bir gün yine beraberce huzurda bul-
dukları sırada imamı utandırıp mahcup etmek, köy imamı olduğunu ve bunun için cahil
bulduğunu göstererek nazardan düşürmek fikriyle imama sorar:

–Bu gece rüya gördün mü?

–Evet gördüm!

–Ne gördün?

–Mahşer toplanmış, mizan kurulmuş, sen de oradaydın. Seni zebaniler tutarak
cehenneme götürüyorlardı. Ben koşarak geldim. Zebanilere senin için yalvarmaya baş-
ladım. “Bu adam benim arkadaşım ve ortağımdır, aramızda mukavele vardır. Bunu ni-
çin cehenneme götürüyorsunuz?” dedim. Zebaniler yüzüme bakarak “Biz de onu önce-
den lüzumsuz yere bir merkebin dudaklarını kestiği, sonra senin ile sözleştiği hâlde kıs-
kanarak ayağının altına karpuz kabuğu koymaya çalıştığı, yarın padişahın huzurunda
seni mahcup etmeye teşebbüs edeceği için götürüyoruz.” dediler. O sırada uyandım.
“Allah hayırlar versin!” diyerek düşündüm. Şimdi bana bu soruyu sorunca zebanilerin
doğru söylediklerine inandım.

İncili, imamın amacını hemen anlayarak böyle bir cevap vereceğini ümit etme-
diği için boş bulunduğundan dolayı utanır. Bundan sonra imamın aleyhinde bulunmak-
tan vazgeçip arkadaşıyla barışır (Tevfik, 2012: 71- 74).

96. Minareyi Kesirim Ha!

Delinin biri nasılsa tımarhaneden kaçarak doğruca Süleymaniye Camisi'nin minaresine çıkar. O sırada ezan okumakta olan müezzini belinden yakalayarak:

–Haydi hazır ol, tövbe et! Seni buradan aşağıya atacağım, paldır küldür nasıl yuvarlandığını göreceğim. Delinin beline sarıldığını gören müezzin, korkusundan tir tir titremeye başlar. Kendisini kurtarmak için derhâl hatırına deliyi aldatmak fikri geldiğinden der ki:

–Peki efendim, beni aşağıya atmayı arzu ediyorsanız, atınız. Ben buna razıyım. Ancak henüz ezanı bitiremedim. Ezan kalırsa herkes bundan kuşkulanarak buraya gelir. Sizi görerek tutarlar.

–Öyle ise ne yapalım?

–Müsaade ediniz de ezanı okuyup bitireyim. Sonra ne ister iseniz yaparsınız.

–Pekâlâ! Haydi, çabuk ol! Delinin bu müsaadesi üzerine müezzin, ezanı okumaya başlar:

–Allahu ekber, Allahu ekber! Minarede deli var! Eşhedü ellâilâhe illâllâh! Can kurtaran yok mu?

–Bu ezan, ne kadar uzun sürdü? Çabuk bitir, işim var, gideceğim.

–Peki efendim, işte bitiriyorum. Eşhedü enne Muhammeden Resulullâh, yetişiniz deli var!

–Bitti mi?

–Şimdi biter, sabrediniz.

Müezzin, bu suretle ezanı okumaya ve yardım istemeye devam eder. O sırada civardan duyanlar minarenin dibine yaklaşır. Yukarıda divane ile müezzinin bulunduğu görürler. Kalabalıktan biri:

–Haydi, minareye çıkalım! Diğer biri:

–Biz çıkıncaya kadar deli müezzini atarsa?

Bir üçüncüsü:

–Hem de atar. Bizim yukarı çıktığımızı şüphesiz kızar.

–O hâlde ne yapmalı?

–Bir çaresini bulup deliyi aşağıya indirelim.

O sırada oradan geçmekte olan İncili Çavuş, gördüğü bu telâşlı kalabalığın yanına gelerek niçin toplanmış olduklarını sorar. Seyirciler olup bitenleri anlatırlar. İncili Çavuş, işi anlayınca der ki:

–Siz telâşlanmayınız. Deliyi ben şimdi aşağıya indiririm.

–Sakın minareye çıkayım deme, sonra bir felaket olur. Zavallı müezzini aşağıya atar.

–Merak etmeyiniz. Minareye çıkacak değilim. Şimdi görürsünüz. İncili derhâl cebindeki ufak çakıyı çıkarıp açarak minarenin dibine gelir ve deliye seslenerek bağırır:

–Hey oradaki adam bana bak! Deli aşağıya bakarak:

–Ne istiyorsun?

–Haydi aşağıya in bakayım!

–İnmeyeceğim işte!

–İnmeyecek misin? Sonra fena olur.

–Ne olacak? Ben, senden korkmam ki...

–Ne mi olacak? Şimdi şu çakı ile minareyi dibinden kesip devirivereceğim.

– (Telaşla) Rica ederim, sakın yapma...

–Öyle ise çabuk aşağıya in...

–İşte geliyorum.

Deli, müezzini bırakıp minareden koşarak aşağıya iner ve ahali tarafından tutularak tımarhaneye teslim edilir (Tevfik, 2012: 52-53).

97. Model

Herkesle alay edip eğlenen İncili Çavuş'un bazen zor duruma düşmekten kurtulamadığı da olurmuş. Bir gün Uzun Çarşı'dan geçerken dokuz on yaşlarında bir çocuk elinden tutup:

–Amca, bir dakika benimle gelir misin? demiş. Çocuk, İncili'yi tahtadan oyuncak yapan bir çırıkçı dükkânının önüne getirmiş, çırıkçıya şöyle demiş:

–İşte baba, bunun gibi yap.

Sonra çekip gitmiş. Bundan bir şey anlamayan İncili, çırıkçıya sormuş:

–Bu senin çocuğun mu?

–Hayır, tanımıyorum.

–Peki “Bunun gibi yap.” derken ne demek istedi?

– Bırak efendi, çocuktur, ne dediğini biliyor mu? diye söylemek istememiş.
Ama meraklanan İncili yemin verip söylemesi için ısrar edince demiş ki:

–Efendim bu çocuk biraz önce gelerek “Bana bir şeytan yapar mısın?” diye sordu. Ben de “Oğlum ben şeytanı görmedim ki nasıl yapayım?” deyince; “Ben sana onu şimdi gösteririm.” deyip gitmişti.

İncili durumu anlayınca “Ya sabır!” çekerek hemen oradan uzaklaşmış (Seratlı, 2004: 173).

98. Mükemmel Bir Ahenk

İncili Çavuş, bazı yaren ve dostları ile sohbet ederken söz kelimeler erbabı ile cenk tayfasının mevcut olup olmadığına, bunları görenlerin bulunup bulunmadığına gelir. Hazır bulunanlardan her biri duyduğu bir fıkrayı anlatır. Kimi cenk varlığını ispata kimi de inkâr etmeye kalkar. Bunun üzerine İncili Çavuş der ki:

–Müsaade buyurunuz. Ben başıma gelen bir olayı anlatayım. Pek garip olan bu olayda ben bizzat sekiz on tane cin gördüm ve onlarla sohbet ettim. Herkes, İncili Çavuş’un anlatacağı olayı büyük bir dikkatle dinlemeye hazırlanır. İncili der ki:

–Geçen sene oturmakta olduğum evi değiştirmem gerektiğinden yeni bir ev arayıp taradım. Fatih civarında münasip bir ev buldum. Sahibi ile görüşerek kira bedelini kararlaştırdıktan ve senedi de yaptıktan sonra iki hizmetçi vasıtasıyla yeni tuttuğum evi yukarıdan aşağıya sildirip süpürttüm. Eşyanın geri kalanını ertesi gün getirmek üzere o gün bir miktar ufak tefek taşıttım. Yeni hanede biraz eşyanın bulunmasından dolayı orayı yalnız bırakmak istemedim. Zaten akşam olmuş ve yorulmuş olduğumdan o gece orada kalmayı münasip gördüm. Mahalle bakkalından biraz yiyecek ile birlikte bir de mum alarak eve geldim. Kapıyı kapayarak alt kattaki odada oturdum.

Yatsı ezanı okunduktan sonra; artık yatmaya hazırlandığım sırada odanın kapısı tak tak vuruldu. Ben tabii buna bir mana veremedim çünkü sokak kapısı kapalı olduğu hâlde birinin içeriye gelmesi ihtimali yoktu. Bunun üzerine:

–Kimdir o? diye sordum. İnce bir ses cevap verdi:

–Yabancı değil, komşu! Bunun üzerine; “Belki bitişikteki ev ile bir ara kapısı vardır da bundan benim haberim yoktur.” düşüncesiyle ve yalnız olduğumu bildikleri için bana bir müddet arkadaşlık etmek üzere komşunun o kapıdan geldiğini düşünerek:

–Buyurunuz, dedim. Oda kapısı açılarak içeriye tam yarım arşın boyunda, başı sivri külâhlı, kendine göre büyük ve iri sakallı, bıyıklı bir adam selam vererek içeri girdi. Bir üçüncüsü de geldi; nihayet tam on kişi oldular. Misafirlere, henüz eşyayı nakletmediğim için odanın rahat edilecek gibi olmadığını, özür dileyerek oturmalarını rica ettim. Hepsi sırayla karşıma oturdular. Aramızda şöyle bir konuşma başladı: İlk gelen komşu:

–Efendim, mahallemize teşrifinizden dolayı bilhassa “hoş geldine” geldik. Hayli zamandan beri boş, toz ve toprak içinde bulunan bu evi, bugün sildirip süpürtmüş olduğunuzdan dolayı da teşekkür ederiz.

–Ben de gelmenize, bu hâl hatır sormanıza teşekkür ederim. Bu civarda mı oturuyorsunuz?

–Evet efendim. Bu hanede ikamet ediyoruz.

– (Hayretle) Bu evde mi? Neresinde?

–Efendim oturduğumuz yer merdiven altıdır. Senelerden beri orada oturuyoruz.

O zaman bunların cin olmaları ihtimali aklıma geldi. Dedim ki:

–Peki, ama ben sizi daha önce burada görmedim. Bu evde başkalarının da olduğundan haberim yoktu.

–Efendim biz istersek görünürüz, istersek görünmeyiz. Bizim burada bulunmamız sizin rahatınızı bozmaz. Bilakis hoş vakit geçirmenize hizmet ederiz. Hepimiz saz çalmayı, şarkı söylemeyi biliriz. Şimdi arzu ederseniz sizi eğlendirmek için bir gösteri yapalım. Ben fena hâlde korkmaya başlamıştım. Lâkin bunu bildirmek de istemediğimden:

–Teşekkür ederim, cevabını verdim. Bunun üzerine misafirler; cübbelerinin altından kimi ud, kimi kanun, kimi keman ve def alarak birer müzik aleti çıkardılar. Mükemmel bir ahenk yapmaya başladılar. Ben ömrümde bu kadar güzel bir çalgı görmemiş ve dinlememişim. Bu ahenk şafak zamanına kadar devam etti, horozlar ötmeye başladığı sırada misafirler benden müsaade alarak yerlerine gittiler. Giderken ara sıra böyle geceler geçireceğimize dair söz verdiler. Bunların gidişinin ardından hemen mumu söndürerek bir daha dönmek üzere evden çıktım. Korkumdan kanım kurumuş, beynimi bir gerginlik kaplamıştı. Bu korku ile gözümü açtım. Bir de ne göreyim yata-

ğımda yatıyorum fakat hakikaten tir tir titriyordum. Meğer bu yeni ev, misafirler, ahenk, hepsi rüyaymış. Adamlardan biri:

–Ben de olmuş bir vaka zannederek ne kadar büyük bir dikkatle dinliyordum.

Diğer biri:

–Eğer bu rüyayı ben görmüş olsam şüphesiz çıldırırdım.

İncili:

–Az kaldı ben de çıldıracaktım; fakat bereket versin ki çabuk uyandım (Tevfik, 2012: 67- 70).

99. Münecim Çoban

Bir bahar günü padişahla İncili Çavuş dolaşmaya çıkmışlar. Kağıthane’de gezerlerken eşeğine binmiş, önüne koyun sürüsünü katmış bir çobana rastlarlar. Padişah İncili’ye demiş ki:

–Git şu çobana sor bakalım, bugün yağmur yağacak mı? Çobanlar havadan iyi anlarlar.

İncili:

–Başüstüne sultanım, deyip gidip sormuş. Çoban eşeğin kuyruğunu tutmuş, biraz durduktan sonra:

–Yağmayacak, demiş.

Padişah bu havadisi alınca yoluna devam etmiş. Ama biraz sonra yağmur yağmaya başlamış. Padişah bu sefer:

–Hani yağmur yağmayacaktı? diye İncili’ye takılıp çıkışınca İncili demiş ki:

–Padişahım, münecim çoban, rasat aleti de eşeğin kuyruğu olursa, yağar (Seratlı, 2011: 266-267).

100. Ne Güzel Uyuz İlacı

İncili Çavuş İstanbul’a yeni gelmişti. Saraydaki vazifesine henüz başlamıştı. Bir gün komşularından birisi gelip, İncili’ye dert yanmış:

–Ağamsın, hâlime acı, uyuzlarımdan kaşına kaşına öleceğim. Ne olur bana bir uyuz ilâcı tavsiye etsene. İncili Çavuş komşusunun ısrarına dayanamayarak,

–Peki, demiş. Derhâl pazara koşup beş dirhem kırmızı biber, on dirhem tarçın yağı, dört dirhem de dövülmüş karabiber al. Bunları havan içinde birbiriyle iyice karıştır.

Sonra hamama git, iyice terledikten sonra güzelce keselen. Yıkanman bittikten sonra göbek taşma oturup, bu ilacı vücudunun her yerine sür.

Uyuz hastalığına müptela olan zavallı adam “peki” deyip İncili’nin dediklerini alıp hamama gitmiş. Güzelce terleyip keselenmiş. İlacı da iyice vücuduna sürmüştü. Sürmesiyle beraber bütün vücudu sanki ateş ortasındaymiş gibi yanmaya başlamış. Adamcağız acıdan deliye dönmüş. Çırlıçılak sokağa fırlayıp İncili’nin evine gidip kapısına vurmaya başlamış.

–Utanmaz, rezil, vicdansız herif dışarıya çık.

İncili sesini çıkarmamış. Bunun üzerine adam büsbütün işi azıtmış. Kapıyı taşlamaya başlamış. İncili Çavuş bakmış ki pabuç pahalı, herkes sokaklara üşüşmüş. Hemen içeriye koşup kocaman bir kazan buz gibi su doldurup pencereye gelerek “Bundan âlâ ilâç mı olur?” diyerek hâlâ kapının önünde bulunan adamın tepesinden aşağı suyu boşaltmış. Buz gibi suyu yiyen adam biraz kendine gelmiş. Zaten o ana kadar ilacın da tesiri geçmişti. Adamcağız buz gibi sudan memnun da olmuş.

–Allahım rahmetine şükür, demiş.

Ertesi gün adamın hakikaten uyuzu geçmişti. Bir gün evvelki münasebetsiz hareketinden dolayı İncili’den özür dilemişti.

–Ağam, affedersin can acısıyla evinin önünde münasebetsizlik ettim, demiş.

İncili,

–Estağfurullah. Esas münasebetsizliği karın yapmış seni o çırlıçılak halinden dolayı evde temizce dövmüş.

İncili, adamı o gece karısından yediği dayaktan dolayı mahcup etmiş (Çeşit Kitabevi, 1965: 5- 6).

101. Ne İçin Peşini Kabul Etmesin?

İncili Çavuş bir gün öğle ile ikindi namazı arasında Fatih Camii Şerifi’ne girer. Mihraba yakın yerde ihtiyarca bir zatın namaz kılmakta olduğunu görür. Biraz ötede biri de dolaşip levhaları okuduktan sonra yine mihraba doğru gelir. Evvelce namaz kıldığını müşahede eylediği zatın hala eda-yı salâvat ile meşgul bulunduğunu görerek bu kadar uzun namazının ne olduğunu düşünüp merak ederek bir müddet bekler. Bu zat namazını bitirip duasını ettikten sonra camii şeriften çıkmak üzere iken İncili önüne geçip selam verip sorar.

–Peder efendi nice zamandan beri burada sizi seyrediyorum efendim. Çok uzun namaz kıldınız, tabii öğle namazı bu kadar uzun olamaz. Eda ettiğiniz ne namazı idi?

–Geçmiş zaman borcum vardı da onları kılıp eda eyledim.

–Pekâlâ efendim.

Bunu üzerine İncili hemen oracıkta namaza durur. Bir müddet namaz kılar, selam verdiği zaman ihtiyarın hayretle kendisini seyrettiğini görür.

İhtiyar sorar:

–Evladım, sen de uzunca kıldın ne namazı idi yoksa senin de mi borcun vardı?

–Hayır borcum yoktu, ben de gelecek namazlardan kıldım.

–Aa ! Hiç olur mu? Gelecek namaz kılınır mı?

–Ne tuhaf şey, niçin olmasın? Sizin önceniz, geçmişiniz kabul ediliyor ve oluyor da ne için benim peşinim kabul olmasın? cevabını verir.

İhtiyarı hayretler içinde bırakarak camiden çıkar (Tevfik, 2012: 126-127).

102. Ne Yere Ne de Göğe

Padişahın yakını olmakta tehlike vardır. Padişahların ne zaman kızacağı, kızdığı zaman ne yapacağı hiç belli olmaz. Padişah bir gün bir latifesinden alınarak birden hid-detlenmiş, İncili'ye:

–Defol, seni gözüm görmesin! buyurmuş.

İncili sükûnetini koruyarak, yumuşatırım umuduyla yine latife ile sormuş:

–Haşmetlim, nereye emredersiniz? Yere mi gireyim, göğe mi çıkayım?

–Ne yere git ne de göğe, defol!

–Başüstüne sultanım! diyen İncili huzurdan ayrılmış.

Bir iki gün görünmeyince padişah bu sefer özlemiş, nereye gittiğini de merak etmiş.

–İncili'yi arayın, neredeyse bulun, ne halde olduğunu haber verin, diye emir çıkarmış. Saray adamları her koldan İncili'yi aramaya koyulmuşlar. Bir müddet sonra padişaha İncili'nin haberi ulaşmış:

–Padişahım, İncili kulunuz filan bahçede ağaca bir hamak kurmuş, hamakta ikamet etmektedir, demişler.

Padişah bunu duyunca emrinin yerine getirildiğinin memnuniyeti ve İncili'nin zeki buluşunun takdiri ile affettiği müjdesini birçok ihsanlarla İncili'ye göndermiş (Seratlı, 2011: 267- 268).

103. Nebi Sarayda

Asker Nebi bir gün, padişah sarayının kapı nöbetçiliğine girer. Bu sırada acayip sözleriyle bir Arap uşağını çileden çıkarır. Söz kavgası başlar. Derken Nebi Arap'tan kuvvetli bir tokat yer. Bu kavgayı pencereden padişah da görmüştür. Nebi de padişahın gördüğünü fark eder. Tam fırsattır deyip padişahın duyabileceği bir sesle söylenmeye başlar:

–Yağlı kara Arap'ın eli dokundu enseme hiçten
Padişahım görür mü hiç ayrılmıyor karıdan.

Padişah bu sözleri dinler ve Nebi'nin saraya alınmasını buyurur. Saraya giren Nebi'ye padişah İncili bir kalpak hediye ettiği için adı da İncili Çavuş olur. Sarayda rahat bir hayata kavuşan Nebi, bir gün malum kaba latifelerinden birinde ölçüyü kaçırınca saraydan uzaklaştırılır. İncili bundan sonra Van şehrine savuşur. Orada tam kimliğini saklar, kendini tanıtmaz. Herkes ona “Nebi” der Van'da bir süre kalır (Turan, 2008: 223).

104. Nefes

Malik-i mülk-i Acem Şah İsmail'in Nefes adında bir mahbubu var imiş. Bir gün İncili Çavuş'a,

–Rum'da mahbup yoktur cümlesi çirkin görünüşlüdür, demiş.

Çavuş da,

–Ey şahım Rum'da mahbup vardır ki en kötüsünün zartası şahımın nefesinden âlâdır, demiş .

Şahı susturmuş (Turan, 2008: 122).

105. Nemse Kralının Elçisi

Padişah I. Ahmed, zekâsına, hazırcıvaplığına ve siyasal alandaki bilgisine güvendiğinden, İstanbul'a gelen elçilerle ilgilenme görevini İncili Çavuş'a vermiş. Bir ara Nemse Kralı İstanbul'a bir elçi yollamış. Elçi, varlıklı biriymiş ve varlıklı bir kişi olduğunu göstermekten son derece hoşlanırmış. Nitekim, Osmanlı sarayına da ne kadar mücevheri varsa takıp takıştırarak gelmiş. Padişah ve vezirler bu durumu garipsemişler.

Padişah “Elçiye zeval olmaz.” düşüncesiyle pek ses çıkartmamışsa da Nemse elçisini, bu garip ve yanlış alışkanlığından vazgeçirmek için İncili Çavuş'u görevlendirmiş.

İncili Çavuş hemen kuyumcubaşına değerli taşlarla süslü bir nalın yaptırmış ve nalını Nemse elçisinin kaldığı dairenin yüznumarasına koydurtmuş. Bu arada İncili elçiye mihmandarlık da yapıyormuş. Nemse elçisi yüznumarada bu son derece değerli nalınları görünce şaşırıp kalmış. Odasına dönünce İncili Çavuş'a merakla sormuş:

–Az önce yüznumarada çok değerli bir nalın gördüm. Anlayamadım yani, böyle-sine değerli bir şeyi nasıl oluyor da yüznumaraya koyabiliyorsunuz?

Kendisine böyle bir soru sorulmasını beklemekte olan İncili Çavuş şöyle konuşmuş:

–Saygıdeğer elçi, tüm yeryüzünde herkesin çok önem verdiği mücevherlere, o değerli taşlara bizim padişahımız efendimiz hiç önem vermez. O, varlıklı olmayı süs eşyalarında değil; zekâ, akıl ve bilgide arar. Bu nedenle herkesin üstüne başına takıp gösteriş yapmak istediği mücevherleri, yüznumaradaki nalın ve benzeri eşyayı süslemekte kullanırlar.

Elçi, bu uyarı üzerine ertesi gün üstündeki tüm mücevherleri sandığına koymuş ve ondan sonraki toplantılara sade giysilerle gitmiş.

Padişah, Nemse kralının elçisinin birdenbire böyle değişmesi karşısında şaşırılmış ve İncili'nin bir şeyler yaptığını sezerek şöyle demiş:

–Dile benden ne dilersin İncili?

İncili ise yerlere kadar eğilip şu cevabı vermiş:

–Sağlığınız efendimiz!

Padişah direktmiş:

–Olmaz, mutlaka bir şey dileyeceksin!

O zaman İncili Çavuş boynunu büküp:

–Efendimiz, kulunuza elçiye ayrılan dairenin yüznumarasındaki nalınları ihsan ederseniz minnettar kalırım.

Padişah şaşırılmış:

–İncili, ne garip adamsın! Bir çift yüznumara nalınından ne çıkar?

İncili:

–Efendimiz, demiş, o bir çift yüznumara nalını benim yedi sülalemi besler.

Ve olayı baştan sona anlatarak I. Ahmed'i bir hayli güldürüp keselerce altın almış armağan olarak (Tokmakçioğlu, 1983: 56).

106. O İncili Katırının

İncili Çavuş'un evlenip boşanmaya meraklı bir ahababı vardır. Bu adam, yılanın gömlek değiştirmesi gibi her sene karı değiştiren biridir. Bir gün İncili'ye gelir, ayak direr:

–İncili, hizmetin ne olacak, bizden dahi esirgemen. Şimdi isteğim şudur ki nikâhında şahitlik yapasın. İncili Çavuş güler:

–Tamam kardeşim. Daima isteğin bu ola!

Nikâh kıyılır. Aradan zaman geçer. Adamın eski huyu teper. Karısı ile kavgaya başlar. Bir gün ahababları ile yarenlik ederken, evinde dirlik düzenin olmadığından söz ederek der ki:

–O İncili katırının bulunduğu nikâhtan hayır mı gelir? Onun huzuru, şerre alamettir. Ne yaptım da bana şahitlik edesin dedim?

Laf döner, dolaşır, nihayet İncili Çavuş'un kulağına varır. İncili güler. Muhatapları, İncili'yi kışkırtmak isterler:

–Bre İncili, o kem sözlere nasıl katlanırsın? Biz dahi seni sinirleneceksin sanırdık. İncili Çavuş yine güler:

–O zat, kendi katırlığını ifade etmiştir. Zira, biz orada ona vekâleten bulunmuştuk (Şaka Neşriyatı, 1944: 47).

107. Oh! Oh! Ne Nazik Tabiptir

İncili Çavuş ihtiyarladığı zaman kulaklarına bir ağırlık çökmüş. Gitgide bu durum sağırılık derecesine geldiğinden padişahın hizmetinden emekliliğini isteyerek hanesinde ikamete başlamış. O sırada en ziyade sevdiği ve hürmet ettiği bir zatın hasta olduğunu haber alınca, ziyaretine gitmeyi düşünmüş ve fakat sağırlığı hasebiyle hasta ile konuşmaktaki zorluğu düşünerek bunun için kendince bir çare hazırlamış. Kendi kendine demiş ki:

–Bu sevdiğim zatın hastalığı zamanında ziyaretine gitmemek pek ayıp olur. Ancak bu karın ağrısı sağırılık da pek fena. Hastanın söylediği sözleri işitemeyerek bir pot kırmam da muhtemel. Bunun çaresi kolay. Hasta ile ne konuşulur? Hal ve hatır sormak

değil mi? Mesela yanına oturunca sorarım: “Nasılsın birader?” Tabii o da "iyiyim" diyecek, buna ben "Oh! Oh! Memnun oldum" cevabını veririm. Sonra "Ne yiyorsun?" diye sorup o da yediğini söyler. Ben de cevaben "Pek âlâ! Bu güzel ve hafif yemektir, hiç zarar vermez." derim. Sonra, "Sana hangi hekim bakıyor?" derim. Tabii o da bakan hekimin kim olduğunu söyleyecek. Buna: "Oh! Oh! Ne âlâ! Tam işinin ehli tabibi bulmuşsun, sakın bunu terk etme." derim. Sonra veda ederek yanından çıkarım.

İncili, bu suretle bir plan tertip ettikten sonra hastanın ziyaretine gider, yatağının yanına oturarak sorar:

–Nasılsın birader, inşallah iyisiniz?

Hasta:

–Aman kardeş ölüyorum.

–Oh! Oh! Memnun oldum.

İncili'nin bu sözüne hasta hayret eder ve biraz sinirlenir ise de belli etmez.

İncili tekrar sorar:

–Ne yiyor ve içiyorsunuz?

– (Hiddetle) Zehir.

–Oh! Oh! Ne âlâ! Pek güzel yemektir, insana hiç dokunmaz, hiç bundan vazgeçme.

Hastanın hiddeti daha ziyade artar. Misafirin verdiği cevapları işitince kasıtlı olarak böyle söylediğini zannederek kızmaya başlar. İncili'nin sorduğu üçüncü soru:

Hangi hekim gelip bakıyor?

Demesi üzerine bağırarak:

–Buraya gelen bana bakan Azrail'dir...

Cevabını verir. İncili evvelce kararlaştırmış olduğu vecihle:

–Oh! Oh! Ne âlâ! Bu, memleketin en ehil tabibidir. Bundan sakın vazgeçme, der. Artık hiddetinden sabrı kalmamış olan hasta yatağından fırlayarak ve bağırarak:

–Defol şuradan be herif, beni öldürmeye mi geldin? diyerek misafiri kapı dışarı eder. Bu harekete hiçbir mana veremeyen İncili, bu hastanın halini “bir geçici cinnet” diye yorumlayarak evine döner. Hasta dostunu ziyaret edip hatırını tabip gibi sorduğuna memnun olur (Tevfik, 2012: 21-22).

108. Onu Ben de Yaparım

Macaristan'dan gelen biri, yanında demir kafes içinde getirdiği bir aslanla Sultannahmet Meydanı'nda bazı marifetler, hünerler sergiliyormuş. Bunlar arasında herkesin en çok sevdiği marifet, Macar'ın demir kafesin içine girerek, dudakları arasındaki şekerleri aslana yedirmesi oluyormuş. Bunu seyredenler, aslanın adamın ağzını parçalamasından ürküyorlarmış. İncili, kalabalık arasında bu gösteriyi yapanı görünce bağırır:

–Bunda ne var! Onu ben de yaparım.

İncili'yi tanıyanlar sormuşlar:

–Nasıl, kolay iş mi bu?

–Aslanınki tabi ki kolay. İş adamın ağzından şekerleri alıp yemek değil mi? (Turan, 2008: 139).

109. Onu Hâkim Efendiye Sor

Padişah, İncili Çavuş'u özel bir görev ile eyalet valilerinden birinin yanına gönderir. İncili, gittiği şehirde görevini yapmakla meşgulken bir genç gelerek bir istekte bulunacağını söyler ve Çavuş'un yanına girer. Hâl ve tavrından pek fakir olduğu görülen bu gencin, bir hizmet veya para yardımı istemek için geldiğini zanneden İncili Çavuş:

–Ne istiyorsun oğlum? diye sorar ve genç de:

–Efendim, müsaade buyurursanız başıma gelen bir olayı anlatayım. Çaresiz kaldığım haksızlığı gideriniz, diyerek başından geçen macerayı anlatmaya başlar:

–Efendim, bendeniz bundan bir ay önce bir tesadüf eseri bu memleketin tanınmış esnaflarından Ahmet Efendi'nin kızını gördüm ve ona âşık oldum. Kızın babası çok zengin, ben ise fakir olduğumdan evlenmek için bu kızı istemeye cesaret edemedim. Fakat aşkımın şiddeti, en sonunda kızın babasına evlenmek için beni başvurmaya mecbur etti. Ahmet Efendi'nin konağına giderek huzuruna çıktım ve durumumu anlatarak Allah'ın emriyle kızıyla evlenmek istediğimi söyledim ve kızını istedim. Ahmet Efendi, beni zannettiğim gibi hemen huzurundan kovmayı tebessümle dedi ki: “Pekâlâ oğlum. Kızımı senden iyisine verecek değilim. Ancak benim bir isteğim vardır. Eğer onu yerine getirirsen başüstüne!” Bu sözü işitince ne kadar memnun olduğumu tarif edemem. Hemen: “Efendim, sözünüz neyse söyleyiniz. Her ne olursa olsun yaparım.” dedim. Bunun üzerine adam: “Bizim şehrin kenarından geçen nehre akşam gidip de sabaha kadar su-

yun içinde beklersen ertesi günü kızımı sana veririm.” dedi. Havanın soğuk ve mevsimin kış sonu olmasına rağmen hemen nehrin kenarına giderek soyundum. Boğazıma kadar suya girerek sabaha kadar durdum. Sabah olunca çıkıp Ahmet Efendi’ye geldim. Şartı yerine getirdiğim için sözünü yerine getirmesini istedim. Zaten o adam, gece belli aralarla adam gönderip benim nehrin içinde olup olmadığını yoklatmış olduğundan bana bir cevap veremedi. “Haydi şuradan, defol! Sen benim kızımı alabilecek bir adam değilsin.” diyerek beni huzurundan kovdu. O zaman nehir meselesini bir bahane olarak ortaya sürmüş, benim yapamayacağımı zannederek bu şekilde benden kurtulmayı istemiş olduğunu anladım. Bunun üzerine hâkim efendiye müracaat ederek onu dava ettim. Hâkim, Ahmet Efendi’yi çağırıp benim yanımda sordu. O da durumu olduğu gibi anlattı. Artık hükmetmek zamanı gelmişti. Hâkim Efendi, bana hitaben: “Oğlum nehirde sabaha kadar durmuş olduğunu anladım. Ancak o müddet zarfında uzaktan yakından bir ateş veya ışık gördün mü?” diye sordu. Ben de: “Efendim, hiçbir şey görmedim. Yalnız şu karşiki dağın tepesinde çobanların yakmış oldukları ateşi gördüm.” cevabını verince hâkim efendi tebessüm ederek: “Sen şartı yerine getirememişsin. Çünkü dağın tepesinden gördüğün ateşe bakarak gözünle ısınmışsın, bundan dolayı kızı istemeye hakkın yoktur” dedi ve Ahmet Efendi tarafını haklı çıkardı, beni mağdur etti. İşte efendim, bu haksızlığın çözülmesi için size başvurduğum.

Gencin hikâyesi üzerine İncili, biraz düşündükten sonra:

–Oğlum, sen merak etme! Ben Allah’ın izniyle bu işi halleder ve sana sevdiğin kızı alıveririm, diyerek vaat eder ve genç de memnun olarak çıkıp gider. Ertesi gün İncili, valinin yanına giderek şehrin civarındaki bahçelerden birinde ilkbahar münasebetiyle bir ziyafet tertip etmek istediğini söyler. Vali ile hâkim efendiyi ve vilayetin önde gelenlerini de davet eder.

Ziyafet günü davetin yapıldığı bahçeye halılar, minderler vesaire malzeme getirilir. Biraz sonra da vali ile diğer davetliler gelirler fakat İncili meydanda görünmez. Bir müddet gözetilir. Paşanın karnı acıkır. Ortada yemeğe dair bir şey görünmez. Bunun üzerine paşa, sorar:

–İncili Çavuş ortada yok. Acaba nerededir? Hizmetkârlar, onun nerde olduğunu bilmediklerini söylerler. Bunun üzerine paşa:

–Bakıp arayınız, nerde ise bulunuz, emrini verir. Bahçenin he tarafına dağılan hizmetkârlar İncili’yi gayet garip bir surette yemek pişirmekle meşgul görerek valiye

haber verirler ve bizzat gelip görmesini isterler. Vali, hâkim ve diğer davetlilerle İncili'nin yanına gider. Bir de ne görsün: İncili iki kavak ağacının tepelerinden bağlanmış bir ipe, bir kazan asmış. Ağaçların altına da biraz çer çöp koyarak tutuşturmuş. Vali, bunu görünce kahkaha ile gülerek:

–Ağa, bu hâl ne?

–Efendim, yemek pişiriyorum.

–Hiç böyle şey mi olur?

–Niçin olmasın? İşte yukarıdaki kazanda kuzu var. Burada da ateş yanıyor. Şimdi pişer.

–Fakat buradaki ateş ta ağacın tepesindeki kazanı ısıtır mı?

–Efendim, bunu yanınızdaki hâkim efendiye sorunuz, cevabını onlar versinler.

Vali, hâkimin yüzüne bakar ve hâkim de şaşırıp kalmıştır. Bunun üzerine İncili, gence yapılan haksızlığı tüm ayrıntılarıyla anlatarak hâkim efendinin karşığı dağda görünen bir ateşten ısındığına dair hükmelediğini haber verir ve der ki:

–Paşa hazretleri! Boğazına kadar nehrin içinde duran bir adamın, karşı dağdaki ateşten ısınması mümkün olur da, ağacın tepesindeki kazan altındaki ateşten niçin ısınmasın? Bunun üzerine vali, hâkimi bu haksız hükümden dolayı azarlayarak Ahmet Efendi'ye hiçbir şart koşmadan kızını gence vermesini emreder. İncili de düğünde hazır bulunur (Tevfik, 2012: 44- 46).

110. Ört Üstümü de Öleyim

İncili Çavuş, epeyce büyük bir servetin sahibi ise de biraz hasismiş. Bilhassa lüzumsuz yere para sarfının her zaman aleyhinde imiş. Ayrıca zamanının hekimlerine de hiç itibar etmezmiş. Daima hekime verilen parayı denize atmak gibi telâkki eylesmiş. Bir gün hasbe'l-beşer hastalanarak yatağa düşmüş. Her zaman olduğu gibi gene birtakım kocakarı ilâçlarına müracaat ederek tedaviye başlamış. Bu defa hastalık tedavi olmayıp devam etmiş. Çavuş iğne ipliğe dönmüş. Ziyaretine gelen ahabları böyle tedavisiz olmayacağını, bir doktor gerektiğini söylemişler. Bu konuda çok ısrar etmelerine rağmen İncili'yi bir türlü ikna etmeyi başaramamışlar. İncili bu konuda söylenenlerin hiçbirini dikkate almamış. Bir gün arkadaşlarından birkaçı birleşerek Çavuş'u bir doktora muayene olmaya, mecbur etmeye karar vermişler. Bir hekim olarak hastanın yanına gelmişler. Verdikleri kararı kati bir lisanla tebliğ etmişler. Getirdikleri doktoru hastaya takdim etmişler:

–İşte sizi tedavi için getirdiğimiz doktor bu zattır. İstanbul'un en seçkin doktorlarından olan bu zat, sizi tedavi ederek hastalığınızdan kurtaracak, demişler.

İncili kendisinin böyle bir tedaviye ihtiyacı olmadığını hastalığın önemsiz bulunduğunu ileri sürerek itiraz eylemişse de arkadaşları:

–Hayır! Tedaviye muhtaçsınız. Biz buna kesinlikle karar verdik, demişler.

Arkadaşları ısrar edince İncili,

–Ben lüzumsuz yere fazla masraf yapmak istemem, demiş.

Bunun üzerine arkadaşları,

–Bu doktor memleketin en kanaatkâr doktorlarından biridir. Sizden fazla para almaz. Mutlaka tedavi olmalısınız. Yoksa biz cümleten sizinle alâkamızı keseriz, demişler.

Bunun üzerine Çavuş ister istemez razı olmaya mecbur kalmış ve doktora hitaben,

–Mademki efendiler böyle istiyorlar. Beni güzelce bir muayene ediniz.

Doktor hastayı muayene ettikten sonra ilâç hazırlayacağını söylemiş.

İncili,

–Efendi şimdi ilaç tertibine acele etmeyiniz. Evveleminde size bir şey soracağım ona cevap veriniz.

–Sorunuz, efendim.

–Şimdi beni güzelce muayene ettiniz. Tabii hastalığımı da teşhis eylediniz. Binaenaleyh benim iyi olmam için ne kadar masrafa lüzum vardır?

–Ben size karşı kanaatkâr olacağım. Alacağım ücret çok uygun olacaktır. Kalır ilaç masrafı.

–Hayır efendim, ben öyle istemem. Sizin ücretiniz, ilaç parası vesaire olmak üzere ne kadar masrafa ihtiyaç olacağını güzelce hesap ederek kati bir miktar tayin ediniz. Ne fazla ne noksan.

Tabip, Çavuşun çok cimri olduğunu bildiği için en uygun hatta biraz noksan olarak hesap yaptıktan sonra,

–Efendim benim ücretim, ilaç bedeli vesaire dâhil olmak üzere tamamıyla tedaviniz için lazım gelecek masraf dört yüz akçedir. Ben bu miktar ile sizi tedavi eder ve ayağa kaldırırım.

–Peki efendim. Şimdi siz burada istirahat buyurunuz, demiş.

Çavuş, hizmetçiye dönüp:

–Ahmet sen gidip bizim mahalle imamını çağır. Hemen gelsin.

Bir müddet sonra imam gelmiş. Hastanın yanına gelip hâl hatır sorduktan sonra,
–Ağa hazretleri ne emredersiniz, diye sormuş.

–İmam efendi şöyle yanıma otur. Sizden bir şey soracağım. İyice hesap ederek cevap veriniz. Şimdi ben vefat edersem cenazem kaç kuruş masrafla kaldırılır?

–Efendim kefalet için...

–Hayır imam efendi kefalet, sadaka, filan lazım değil. Yalnız cenaze, kabre nakil, kefen, mezar masrafı.

–Bu o kadar mühim bir iş değildir. İyice bir kefen...

–Hayır efendim en ucuz, en adisi.

–Pekala kefen için yirmi beş, kabir için de kırk, nakil için otuz, sabun odun vesaire için de yirmi iki toplam yüz on beş akçe eder.

–Şimdi anlaşıldı. Cenazeyi kaldırmak için yüz on beş akçe, beni yataktan kaldırıp iyileştirmek için de dört yüz akçe harcamak icap ediyor. O halde arada iki yüz seksen beş akçe vardır. Ben hekimden ve tedaviden vazgeçtim. İmam efendi sana zahmet şu yorganı üzerime ört de öleyim.

İncili, böyle bir sırada latife ederek misafirlerini de güldürmüştür (Turan, 2008: 88-90).

111. Padişah Ararım

Nebi, rençberliği sevmeyen bir delikanlı imiş. Tarla sürmeyi, çayır biçmeyi zoraki yapar, fırsat buldukça işten savuşur, bu yüzden büyüklerince sık sık azarlanırmış. Söylentiye göre, çayır biçerken yaptığı yeminden sonra işlediği çok kötü bir kabahat sonucunda köyünden kaçarken yolda hükümet adamlarından birkaçına rastlar. Nebi'nin konuşmaları onların hoşlarına gider ve bu genci yanlarına alırlar ve İstanbul'a götürürler.

Nebi, İstanbul'da bir süre sokaklarda başıboş dolaşır durur. Sağı solu araştırıcı bakışlarıyla süzer. Bir ara yine böyle dolaşırken Nebi'nin bu durumu, zamanın zaptiye erlerinden birinin dikkatini çeker. Yanına çağırır ve sorar:

–Ne gezersin, ne ararsın?

–Padişahı ararım.

Zaptiye kızar:

–Bre delikanlı padişah hiç sokakta aranır mı, deyince, Nebi de:

–Benim padişahım meydanda gezer. Senin padişahın gibi evde saklanmaz.

Zaptiye eri, bu acemi delikanlıda bir şeyler olduğunu sezer. Onu yanına alır, görev

yaptığı karakola götürür (Turan, 2008: 222).

112. Padişah Madişah

Padişah bir gün İncili'ye sormuş:

–Yahu İncili, yemek memek derler. Yemek nedir, memek nedir?

İncili:

–Padişahım, yemek zât-ı şahanenizin yediği, memek bizim yediğimizdir.

Padişah tekrar sorar:

–Peki, kürk mürk derler o ne?

–Efendimiz, kürk zat-ı şahanenizin giydiği, mürk bizim giydiğimizdir.

–Ya padişah madişah?

İncili hiç çekinmeden, korkmadan şu cevabı vermiş:

–Padişah cedd-i âlânız, madişah da zat-ı şahaneniz (Seratlı, 2004: 164).

113. Padişaha Akıl Veren İncili'nin Başına Gelenler

Bir gün padişah İncili'ye,

–İncili sana bir sır vereyim ama ikimizin arasında kalsın kimseler duymasın. Bu derdimi kimseye açmadım sadece sana söylüyorum. Hanım sultanla uzun süredir küssüz, hanım sultan bana soğuk davranıyor, der.

İncili de,

–O iş kolay padişahım, yatak odasını ikiye böldür. Hanım sultan bir bölmede, siz bir bölmede kalın. Siz bir de güzel cariye alın o zaman hanım sultan sizi kıskanacak, daha çok ilgi ve ihtimam gösterecektir.

Padişah bu fikri beğenir ve hemen emir vererek yatak odasını ikiye böldürür. Bir de güzel bir cariye çağırır yanına. Hanım sultanın yanına uğramaz. Öyle birkaç gün geçer. Bu duruma daha fazla tahammül edemeyen hanım sultan, padişahla barışır. Cariye yeri- ne gönderilir. Ancak hanım sultanın içini bir kurt kemirmektedir. Bir gün padişaha,

–Devletli Sultanım, bu cariye alma fikrini size kim söyledi? diye sorar.

Padişah da “Ben kendim düşündüm.” dediye de inanmaz ısrar eder.

–Madem kendiniz düşündünüz de niçin daha önce aklınıza gelmedi, der.

Bu ısrarlar karşısında padişah, hanım sultanın İncili'ye kızacağını düşünmeden,

–Canım bizim İncili ile konuşurken ona söylemiştim, o da bu çareyi söyledi. Ben

de uyguladım ne var bunda? der.

Bu yenilgiyi hazmedemeyen hanım sultan İncili'ye çok kızar ve İncili'nin bir açığı aramaya başlar. Bulduğu ufak bir hatayı büyütür ve onun saraydan uzaklaştırılmasını ister. Padişah hanımını bu fikrinden vazgeçirmeye çalışır ama muvaffak olamaz. İncili'yi yanına çağırır:

–İncili, biz hanım sultanla barışınca ikimizin kurduğu planı sordu. Ben de sana zarar vereceğini düşünmeden ağzımdan kaçırdım. Sana çok öfkeleni, her fırsatta senin saraydan gitmeni istiyor. Saraydan biraz uzaklaş bakalım. Hanımın siniri yatışınca yine seni çağırırız. Bilirsin o da senden vazgeçmez. Yalnız saraydan uzakta kaldığın sürede harcamak üzere dile benden ne dilersen, der.

İncili de:

–Çok değil padişahım, bir at bir de bir heybe gözü altın, der.

Padişah da:

–İhtiyacın olur ben heybenin iki gözünü de altın doldurtayım, der.

Bunun üzerine İncili bu ikramı kabul etmeyerek,

–Hayır efendim olmaz, bir göz yeter, der.

İstekleri getirilen İncili, sarayın bahçesine gelir. Atı binek taşına yanaştırır. Hanım sultan da sarayın penceresinden seyretmektedir. İncili, heybeyi atın bir tarafına atar heybe öbür taraftan düşer. Heybeti diğer taraftan atar, öbür tarafa düşer. Derken bu iş öğlene kadar devam eder. Hanım sultan bu duruma kızar ve yukarıdan İncili'ye seslenir:

–Bre salak adam heybenin diğer gözüne de biraz altın koy. Heybe atın üstünde dengede dursun.

İncili'nin beklediği an gelmiştir. Hemen cevabı yapıştir:

–Olmaz sultanım asla! Zaten ne, çekiyorsam öbür gözün yüzünden çekiyorum, öbür göz boş dursun.

Ardından da,

–Çok soğuktur ayrı gözdeki hanımın yüzü

Dilim lal olsaydı da söylemese idim padişahıma o bir çift sözü, diye de hanım sultana sitem eder.

Bunun üzerine hanım sultan,

–Gel gitme, başımın belası, sen bu saraya padişah kadar lazımsın, der.

Hanım sultan, İncili'yi affeder ve İncili sarayda kalır (Turan, 2008: 188-190).

114. Padişahdan Büyük Padişah

Zât-ı şahane, İncili Çavuş'un acele nezdine gelmesini irade buyurduğu halde İncili iyice gecikir. Bu hal hiddet-i padişahiye mucib olur.

Padişah:

–İncili şimdiye kadar nerede idin? İrade-i şahanem sana tebliğ olunduğu halde ne için gecikiyorsun?

İncili:

–Şevketlim bende hanenizde sizden daha büyük bir padişah var. İrade-i şahanenizi kendisine anlatamadım. Sözümü geçiremedim.

Padişah:

–İncili sözünü bil. Benden başka padişah kim olabilir? Maksadın nedir izah et.

İncili:

–Bizim küçük oğlan şevketmeabım.

Padişah:

–Vay senin oğlun benden daha mı büyük?

İncili:

–Evet şevketlim. Çünkü siz makul olan her bir sözü, mazereti kabul edersiniz fakat o henüz çocuktur. Onun verdiği emri mantık kabul etse de etmese de behemehali ifâ etmek lazımdır.

Padişah:

–İncili saçmalıyorsun. Küçük bir çocuğa söz anlatmak bu derece müşkül müdür?

İncili:

–Evet, arzu-yı şahaneleri buyurulursa kulunuz çocuk, zat-ı şevketliniz de baba vaziyetini alınız tecrübe edelim.

Padişah:

–Hadi bakalım.

İncili:

–Baba baba ben pekmez isterim pekmez, pekmez, pekmez.

İrade-i padişahî ile pekmez gelir.

İncili:

–Ben yoğurt isterim, isterim, isterim, yoğurt, yoğurt isterim.

İrade gelir.

İncili:

–Birbirine karıştırınız, karıştırınız, karıştırınız.

Karıştırırlar.

İncili:

–Bunu birbirinden ayırınız, ayırınız, ayırınız.

Padişah:

–İncili işte bunda şimdi büyük halt ettin. Pekmez yoğurt birbirinden ayrılır mı hiç?

İncili:

–İşte şevketmeabım küçükler böyle rezalet yapar. Nihayet dereceye gelir ki yoğurdu pekmezden pekmezi yoğurttan ayırtmak ister (Halid, 1335: 27- 28).

115. Sabunlarım! Sabunlarım!

Zamanın padişahı kendisinin yaptırmış olduğu tımarhanede tedavi için bulunan deliler arasında bazı akıllıların bulunduğunu haber alarak teftiş ve tetkik için İncili Çavuş'u memur eder.

Bir gün Çavuş, doğruca tımarhaneye giderek hekimbaşı ile beraber delileri birer birer teftişe başlar. Her delinin yanına geldiği zaman ona birtakım sorular sorar ve aldığı cevaplara göre hüküm verir. Birkaç delinin saçmalayarak verdikleri cevapla onların hastalığına ikna olur. Sonra otuz yaşlarında bir hastanın yanına gelir ve ona da alışılmış şu soruları sormaya başlar. İncili:

–Beni tanıyor musun?

Deli:

–Evet efendim! Siz padişahımızın musahibi İncili Çavuş'sunuz.

–Demek ki beni evvelce görmüştün?

–Evet efendim, dükkânımın önünden birkaç kere geçmiştiniz.

–A! Senin dükkânın mı vardı?

–Evet efendim, dükkânım vardı. Hem de gayet işlek bir dükkândı.

–Orada ne işle meşgul idin?

–Efendim, sanatım berber idi. Bir gün beni delidir, diyerek tutup buraya getirdiler. Hâlbuki tamamıyla aklım başımda, fikrim yerinde idi.

–Demek ki şimdi sen, deli değilsin?

–Evet efendim, deli değilim!

–Peki sanatın olan berberliği nasıl icra ederdin? Mesela tıraş olmak için bir müşteri geldi. Bunu nasıl tıraş ettiğini bana anlat bakalım.

–Efendim, müşteri gelince iskemleye oturturum. Havluları çıkarıp boynuna koyarım. Sonra leğene bir miktar sıcak su koyarım, boğazına dayarım. Bir parça sabun ile başını ve yüzünü sabunlarım. Buraya kadar tamamıyla ve hiç saçmalamayıp hikâye eden delinin akıllı zannedilerek kendisinin mesul edileceğinden korkmaya başlayan hekimbaşı, İncili'nin arkasından deliye karşı dilini çıkarır ve deli de bunu görünce gayriihtiyarî gözlerini açıp kızgınlık gösterir. Hekimbaşının yaptığı şeyden haberdar olmayan İncili, delinin bu hareketi ile biraz şüpheye düşmüş ise de daha ziyade kanaat sahibi olmak maksadıyla:

–Sonra ne yaparsın?

–Efendim sabunlarım, sabunlarım. Yine hekimbaşı dilini çıkarır ve deli de ileri atılmak istiyor gibi bir harekette bulunur. İncili:

–Sonra?

Deli:

–Sonra efendim sabunlarım, sabunlarım. Hekimbaşının üçüncü defa olarak dilini çıkarması deliyi zıvanadan çıkarır ve İncili'nin:

–E sonra ne yaparsın? sorusuna:

–Hekimbaşının ... cevabını verir, kendi kendine birtakım manasız sözler söyleyerek gider.

Bunun üzerine İncili:

–Bu herif hakikaten deli imiş. Önceleri pek güzel anlatıyordu. Sonradan bozdu, diyerek tımarhaneden çıkar.

İncili, padişaha bu hususta gördüklerini anlattığı sırada olayı kendine mahsus bir tarzda hikâye ederek padişahı hayli güldürür (Tevfik, 2012: 58- 60).

116. Sakal Yorganın İçinde mi Yoksa Dışında mı?

İncili Çavuş, rastladığı uzun sakallı bir ihtiyara sormuş:

–Baba, bu uzun sakalı geceleri yorganın dışında mı yoksa içinde mi saklarsınız?

Aksakallı ihtiyar biraz düşünmüş. Acaba demiş içinden, gerçekten sakalım uyur-

ken yorganın içinde mi, dışında mı kalıyor? Sonra,

–Bilemiyorum evlat, demiş.

O gün akşam olunca, ihtiyar yatağına girmiş. Uykuya dalacağı sırada birden İncili'nin sorusunu hatırlamış. Sakalım yorganın içinde mi dursun, dışında mı deyip düşünmüş durmuş. Yorganın içine almış, bir türlü rahat edememiş, dışarı çıkarmış, yine olmamış. Kısacası adamın rahatı kaçmış, sakalının nerede kaldığını fark etmeden uykuya dalıp gitmiş (Turan, 2008: 147- 148).

117. Sana Direk Derlerse

İncili Çavuş, saraya intisap etmeden evvel bir eyalet valisinin mahiyetinde tahsil-darlık yaparmış. Eyalet valisinin çok büyük itimat ve teveccühüne mazhar olan İncili, vali tarafından en mühim tahsilât işlerine sevk edilirmiş.

Gene bir gün İncili, vali tarafından çok mühim bir tahsilât işine sevk edilmiş. Bir hayli yerleri dolaşan İncili buralarda yüklü miktarda para tahsil etmiş ve nihayet valinin yanına dönmek üzere yola çıkmış.

İncili fevkalâde ok atmakla şöhret kazandığından dolayı yola çıkarken yanına muhafız almaya lüzum görmemiş. Tek başına yola koyulmuş. Az gitmiş, uz gitmiş, yolu iki dağ arasına düşmüş. Bu sırada tepenin başında bir eşkıya görünmüş. Bu eşkıya o zaman adıyla sanıyla maruf “Direk”miş. Direk soygunlarıyla katliamlarıyla şöhret bulmuş bir eşkıya imiş. Astığı astık, kestiği kestikmiş. İncili’yi görünce:

–Heyt! diye gürlemiş. Orada kal... Bana Direk derler.

İncili cevap vermiş:

–Sana Direk derlerse, bana da Çivi derler. Yanına gelirim çakılır, kalırım sana.

Direk gürlemiş:

–Ulan ben Çivi mivi tanımam, yıkıl oradan.

İncili cevap vermiş:

–Gel bakalım arkadaş, hesaplaşalım.

Direk, azametle İncili’ye yaklaşmış, yüz yüze gelmişler. Direk İncili’ye,

–Bana bak, ulan sökül paraları... Ya paranı ya canını...

İncili:

–Arkadaş, ben senin bildiğin adamlardan değilim. Yoluna git, benimle uğraşma.

Direk:

–Ulan senin canını cehenneme göndereyim de gör, deyip harbesini İncili’ye çevirip atmış. İncili sola kaçarak, harbeden kendini korumuş. Bunun üzerine İncili okunu çekerek Direk’i kolundan vurmuş. Direk bu duruma fevkalade sinirlenerek, İncili’ye ok atmış. İncili sağa kaçarak bu oku da atlatmış. Bu sefer İncili çektiği okla Direk’i burnundan vurmuş. Karşılıklı ok atmalar neticesi, Direk perişan olmuş. İncili’ye ise bir şey olmamış. İncili son olarak çektiği bir okla Direk’i karnından vurarak atından yere devirmiş ve kahkahayı basarak yola koyulmuş.

–Sana Direk derlerse bana Çivi derler, adamı işte böyle çivilerim ben.

İncili iki gün sonra sağ salim valinin yanına ulaşmış (Çeşit Kitabevi, 1965: 28-29).

118. Sen de İnsaf Et Çıplak mı İdim?

Herifin biri, her vakit Ayasofya Hamamı’na gelir. Yıkayıp çıktığı zaman hamam parasını vermemek için bir bahane bulur. Bu maksatla daima bir şeyinin çalınmış, kesesinin aşırılmış olduğundan şikâyet ederek gider. Hamamcı, bu herifin verdiği rahatsızlıktan usanır. Bir daha oraya gelmemesini birçok kere söylemişse de adam aldırılmaz yine gelir, kavga çıkarır gider. İncili Çavuş, bu hamamın müşterilerinden ve hamamcı ağasının da dostlarından olduğu için hamamcı, bir gün bu herifin hâlini ona anlatarak İncili Çavuş’tan buna bir çare bulmasını rica eder. İncili der ki:

–Şimdi bu adam gelince soyunmadan önce yanına çağırarak ona de ki: “Arkadaş, istersen her gün gel ve yıkan. Para da verme ancak hamamdan çıktığın zaman bir şeyinin çalındığı, aşırıldığı gibi yalanlar ile bizi suçlama! Hamamın namusunu ihlal etme.” Onunla bu yolla anlaşırın, bir daha böyle yalan iddiada bulunmaz. Sen de kurtulursun. Hamamcı, ertesi günü gelen tacizci müşteriye yanına çağırarak İncili Çavuş’un dediği gibi konuşur. O da bu şartı kabul eder. O günden sonra müşterinin hamama para vermeyerek yıkanması fakat “Bir şeyim çalındı!” diye iddia etmemesi kararlaştırılır. Tesadüf eseri, İncili Çavuş’un hamama geldiği bir gün bu herif de gelir. Hamamcı, onu uzaktan İncili’ye gösterir. İncili derhal bir şaka yapmayı zihninden geçirerek der ki:

–Şimdi bu adam soyunup içeriye girince bunun donundan ve gömleğinden başka bütün eşyasını bohçasından alıp bir yere saklayınız, bakalım ne yapacak?

Böylelikle herifin bohçasında yalnız bir don ile bir gömlek bırakılarak diğer eşyaları saklanır, adam yıkanıp çıkar. Biraz dinlendikten sonra bohçasını alıp giyinmek

istemişse de bütün elbiselerinin gitmiş olduğunu görünce şaşırır. Fakat hiç sesini çıkarmayıp don ve gömleğini giydikten sonra doğruca hamamcının karşısına gelerek:

–Seninle biz mukavele yaptık. Ben hamama para vermeyeceğim. Bir şeyim çalındı iddiasında bulunmayacağım! Öyle değil mi?

–Evet.

–Pekâlâ! Ben yine sözümde duruyorum. Bir şeyim, elbiselerim kaybolmuş demiyorum ancak sen de insaf et, ben biraz evvel hamama bu hâlde mi geldim?

Hazır bulunan İncili ile hamamcı, arsız adamın şu soruyu sorduğu esnadaki tavır ve vaziyetine karşı kahkaha ile gülmekten kendilerini alamazlar. Herifin elbiselerini verirler (Tevfik, 2012: 102- 103).

119. Silahtar Ağa'nın Tekmesi

Bir gün padişah, İncili Çavuş'u huzuruna çağırarak sarayın hizmetlileri hakkında fikrini ve her birinin neye benzediğini sorar. İncili Çavuş, her birini bir şeye benzettiği gibi gayet şişman ve iri vücutlu olan silahtar ağayı da bir ayıya benzetir. O sırada silahtar ağa huzura girer. Padişah ona hitaben:

–Bak ağa! İncili seni büyük bir ayıya benzetiyor, demesiyle silahtar ağa musahibe öfkeyle bakar. Ağanın fena hâlde kızdığını anlayan İncili Çavuş odadan sıvışır da silahtar ağa arkasından gelerek sarayın merdiveni başında İncili Çavuş'a yetişip onun arkasından bir tekme vurarak İncili Çavuş'u merdivenlerden aşağıya kadar yuvarlar. Bu düşmeyle vücudu hurdahaş olan İncili Çavuş'u evine götürürler. Biçare iki ay kadar yatakta yatar. Padişah sordukça:

–Efendim, hastadır yatıyor, cevabı verilir. İncili Çavuş, iyileşip saraya döndüğü zaman padişah hastalığının ne olduğunu sorar, o da başına gelen olayı anlatmayıp bir tür hastalık uydurur. Ertesi gün padişah Boğaziçi'nde bir gezi için kayık emredip İncili Çavuş'u karşısına alarak gezmeye çıkar. Giderlerken der ki:

–İncili, Babıali'de memurlara birer lakap koyarlarmış. Mesela Bülbül Ahmet Efendi, Kel Hasan Bey gibi. Ben Babıali'de memur olsaydım bana ne lakap koyarlardı? Bu soruya İncili Çavuş cevap vermek istemeyerek:

–Bilemem efendimiz! diye itiraz ederse de padişah ısrar edince:

–Efendimiz, size de boşboğaz lakabını koyarlardı! cevabını verir. Padişah, hayretle sorar:

–Niçin?

–Niçin olacak? Boşboğaz olduğunuz için... Bendeniz aciz kulunuz efendimizi eğlendirmek amacıyla silahtar ağayı ayıya benzetmiştim. Siz de derhâl ona söylediniz. Herif bir tekme ile beni merdivenlerden aşağıya atıp vücudumu haşat etti. İki ay yat-mama sebep oldu, cevabını verir. Padişah gülerek İncili Çavuş'a birçok ihsanda bulunur (Tevfik, 2012: 25-26).

120. Sizden Korkarım

Padişaha İncili'nin marsık macerasını anlatmışlar. Padişah da bir gün İncili'ye takılmış:

–Cafer Ağa'ya marsık demişsin. Silahtar Ağa'ya ne diyeceksin? O neye benzer?

–Sultanım, haşa huzurdan, o bir ayıya benzer!

–Peki ondan korkmuyor musun?

–Hayır hünkarım, sayenizde ondan asla korkmam. Lakin zat-ı şahanenizin boş-boğazlığından korkarım (Seratlı, 2011: 265).

121. Size de Neuzübillah⁶ Derlerdi

Bir gün II. Selim, İncili'yi çağırır, ona:

–İncili, eski halifeler zamanında bir âdet vardı. Halifelere müteassim billah, müstakim billah vesaire gibi unvanlar takarlardı. Eğer bu âdet hâlâ devam etmiş olsaydı, bana ne denirdi acaba? İncili Çavuş, II. Selim'i; II. Selim de İncili'yi pek sevmez. Bu sevmelik, II. Selim'in şehzadeligi zamanında başlamıştır. İncili, eline geçen bu fırsatı kaçırmaz:

–Efendimiz, eğer size de “billah”lı bir unvan takmak icap etseydi; “Neuzübillah” derlerdi. II. Selim, bu güzel cevap üzerine çok kızsada hiddetini İncili'ye belli etmemeyi başarır (Turan, 2008: 113).

122. Şahitsiz Olmaz, Şahit Efendim Şahit

İncili Çavuş, padişahın hizmetlisi olmadan önce bir hayli vüzera ve devlet adamları nezdinde bulunduğu gibi, bir müddet de o zamanın şeyhülislamının hizmetinde bulunmuş ve orada iken kadı olmak merakına düşmüştür. Fakat hâkim olabilmek için şeri-

⁶ Neuzübillah: “Tanrıya sığındık, Tanrı korusun” anlamlarında tehlikeli bir durumla karşılaşıldığında kullanılan bir söz (Türkçe Sözlük, 2011: 1768)

at ilmine vakıf olması gerektiği, hâlbuki kendisinin bu konularda bilgisi olmadığı için İncili, bu arzusunu bir türlü şeyhülislama açıklamaya cesaret edemez. Bir gün kethüda efendi ile konuşurken bu bahsi açarak yegâne isteğinin kadı olup hükmetmek olduğunu fakat mahkeme usullerini, şerri kuralları ve fetvayı bilmediği için efendi hazretlerine bu hususta bir istekte bulunmaya cesaret edemediğini söyleyince kethüda efendi der ki:

–Adam sen de düşündüğün şeye bak! Senin ulemeden olmadığını küçük bir kasabada kim anlayacak? Başına bir sarık sararsın. Giderken büyük kitaplardan birkaç tane alıp oraya varınca yanına koyarsın. Seni gören âlim zanneder.

–Bunlar doğru yalnız bir dava gelirse buna hüküm vermek icap edecek. Onu nasıl yapmalıyım?

– Bu da pek kolay! Her bir davada bir davacı ve bir de hakkında dava edilen vardır. Bunlar huzura gelince önce davacıya “Söyle bakalım, davan nedir?” diye sorarsın. O “Şöyle der, böyle der” diye davasını söyler. Davalıya; “Sen ne dersin?” dersin. O da davacının sözlerine cevap verir. Sonra davacıya “Şâhidin var mı?” dersin. Eğer iki şahit getirir ise onları dinler “Hükmettim. Sen haklısın!” dersin. İstersen şahit getiremediği için ona ceza da verirsin. İşte bu kadar.

–Eğer hâkimlik bundan ibaretse pek kolay.

–Ne olacak? Bundan ibarettir.

–O hâlde rica ederim efendi hazretlerine söyleyiniz de beni bir kazaya göndersin.

Kethüdanın, şeyhülislama arz ve ricası üzerine İncili Çavuş İznik kadısı olarak tayin edilir. Kethüdanın dediği gibi Çavuş, bir cübbe ve sarık alır. Sahaflardan da en büyük kitaplardan birkaç tane alır ve yola düşerek İznik’e gider.

Kadı efendinin gelmekte olduğunu haber alan memleketin ileri gelenleri, şehir haricinde onun gelmesini bekler. Kadıyı mahkemeye götürürler. Bir müddet yanında oturduktan sonra birer birer işlerine giderler. Yalnız biri kalır. Bu adam der ki:

–Efendi hazretleri, bizim kasabamızda ahlâk pek bozuktur. Bütün bu gördüğünüz kişiler, zorba olup halkı soyarlar ve hükümet memurlarını, özellikle hâkimleri lekelirler. Bendeniz bu hususu gizli olarak, karşılığında hiçbir şey beklemeden size arz ediyorum, bunlara yüz vermeyiniz. Söyledikleri sözlere pek de kulak asmayınız. Bu sözleri işiten İncili, oturduğu yerde doğrularak:

–Şimdi siz birini dava ediyorsunuz değil mi?

–Hayır efendim, ben dava filan etmiyorum. Size, bizim kasabanın hâlini arz ve ihbar ediyorum.

–Bu da bir davadır. Ben iki şahit olmadan bu gibi sözleri dinlemem. Söylediğiniz sözlerin doğru olduğuna dair şahidiniz var mı?

–Efendim, bunlar gizli bilgilerdir. Böyle şeyde şahit olur mu?

–Ha! Mademki şahidin yoktur. Demek ki sen batıl bir davada bulunuyorsun. İftira ediyorsun. Sana ceza vermek lazım olduğundan şimdi seni hapsedeceğim!

Bunun üzerine İncili, el çırparak muhafızları çağırır ve oturmakta olan adamın doğruca hapse götürülmesini emreder.

Şehrin en ileri gelenlerinden birinin hâkim efendi tarafından sebepsiz yere hapse atılması, herkesin merak konusu olur. Müftü önde olduğu hâlde diğer esnaflardan bazıları hâkimin yanına gelerek ricada bulunurlar ve İncili'ye derler ki:

–Filan ağayı -elbette bir kusuru olmuştur ki- hapse koydunuz. Ancak bu zat kasabamızın esnafından ve seçkinlerinden olduğu için bu defalık kusurunun affını rica eyleriz.

–O zat, şahitsiz dava yürütmek istedi. Onun için ceza vererek hapsettim. Benim âdetim böyledir. Her ne söz söylenir ise doğru olduğuna şahit lazımdır. Şahit olmayınca derhâl hapsederim.

–Efendim sizin âdetinizi tabii olarak bilmediği için bu kusurda bulunmuştur. Bir daha şahitsiz söz söylemez. Hatırımız için affedip salıveriniz.

İncili Çavuş, bu ricacıların isteğine uyarak hapsettiği zatı serbest bıraktırır. Ondan sonra mahkemeye gelen her davacıdan gerekli gereksiz yere şahit istemeye başlar. Kasabanın âlimleri, hâkimin bu hâlimden onun cahil olduğu ve mahkeme usulünü bilmediğini hissedip müftü efendinin yanında topluca konuşup tartışmaya başlarlar. Nihayet hâkimin yanına giderek ondan bir mesele üzerine fetva istemeye karar verirler. Müftü ile ulemadan iki zatı seçerek gönderirler. Bunlar hâkim efendinin yanına gelip oturduktan sonra hazırladıkları soruyu sorarlar. İncili, foyasının meydana çıkacağını hisseder. İşi cesaretle başından atmak fikrine düşerek der ki:

–Müftü efendi, şahidiniz var mı?

–Efendim bu bir dava değil ki şahide lüzum olsun. Anlayamadığımız bir hususta sizden fetva istiyoruz.

–Canım efendim öyle söz olmaz. Bana şahit lazım.

- Efendim, istediğiniz şahitler neye şahitlik edecekler?
- Neye şahitlik ederlerse etsinler. O bana lazım değil, ben şahit isterim.
- Aman hâkim efendi, bu nasıl söz?
- Nasıl söz olur ise olsun. Şahit efendim, şahit!
- Şahide ne lüzumu var?
- Lazım efendim, katiyen lazım! Şahitsiz olmaz.

Şahit lazımdır, değildir derken netice tartışmaya kadar varır. Son derece sinirlenmiş olan İncili, yanı başına koymuş olduğu büyük kitaplardan birini kavrayarak müftü efendinin başına atar. Müftü odanın kapısından süratle çıkıp kaçtığı sırada hâkim de diğer bir kitabı yakalayarak arkasından koşar. “Şahit, şahit!” diye bağırır.

Bu hâli gören âlimler, halk arasında “Hâkim efendi müftüyü koca kitapla kaçırdı.” diye bu olayı hikâyeye edince İncili’nin pek âlim olduğuna dair herkeste bir kanaat oluşmuş ve uzunca bir zaman bu kasabada İncili Çavuş’un şöhreti kalmıştır (Tevfik, 2012: 106- 109).

123. Şimdi Ben Bunu Ne Yapayım

İncili Çavuş, padişahın musahibi ve nedimi olduktan bir müddet sonra memlekette bulunan babası ile biraderini İstanbul’a çağırır fakat bunu padişah hazretlerinden saklar. İncili’nin babasının ve biraderinin geldiklerini her nasılsa haber alan padişah bir gün der ki:

–İncili, işittiğime göre pederin ile biraderin buradaymış.

–Evet efendim.

–Onları bana niçin getirmedin?

–Efendim, taşra ahalisinden oldukları ve âdap kurallarını bilmedikleri için size bir kusurları olur diye korktum da!

–Bunda ne var? Ben onların kusuruna bakmam. Senin baban ve biraderin oldukları için görmek isterim.

–Başüstüne efendim, getireyim! Ertesi gün İncili, babası ile biraderine padişahın huzurunda oldukları zaman nasıl hareket etmeleri gerektiğini uzun uzadıya ve tekrar tekrar anlattıktan sonra bunları saraya götürür ve huzura çıkarır. Padişah hazretleri, İncili’nin babasını pek saf ve basit bir adam olmakla beraber hoşsohbet ve hazırcevap bulur. Onunla konuşmaktan hoşlandığından o akşam yemeği beraber yemeyi emreder. İncili,

padişahın bu lütfuna çok teşekkür eder. Tabii ki; İncili Çavuş, peder ve biraderine sofrada nasıl hareket edeceklerini, nasıl yemek yemeleri gerektiğini öğrettiğinden bir kusur etmeyeceklerine emin olarak yemek vakti sarayda hazır bulunurlar. Padişah hazretleri, İncili'ye de yemek masasına oturup beraber yemeyi emrettiğinden sofrada İncili ve pederi ile biraderi bulunmaktadır. Yemek sona ererken padişah tabaktan bir adet elma alıp büyük bir iltifat olarak İncili'nin babasına verir. O da elmayı alınca "hart" diye ısırp kabuğuyla beraber yemeye başlar. Bu davranışa karşı çok mahcup olan İncili'nin rengi kızarır. Fakat doğal olarak orada bir şey söyleyemez. Yemekten sonra saraydan evlerine döndükleri sırada İncili, babasına der ki:

–Sofrada padişahın verdiği elmayı öyle yemezler.

–Ya ne yaparlar? Onu bana yemek için vermedi mi?

–Yemek için verdi ama bir usul vardır. Padişah sofrada eliyle bir şey vermek lütfunda bulunursa onu alan öpüp başına götürür, sonra koynuna koyar.

–Bir daha öyle yaparım.

Padişah hazretleri misafirin yediği sırada İncili'nin mahcup olup kızardığını görür, pederine bu durumu söyleyip onu tembihlediğinden şüphe etmez. Bunu anlamak için iki üç gün sonra İncili'ye der ki:

–İncili, pederinden çok hoşlandım. Gayet saf bir adam. Bu akşam getir de yemek yiyelim. İncili, babasını alıp saraya götürür. Yolda giderken babasına tekrar talimat ve tembihat verdiği gibi, eğer sofrada bir şey verir ise öpüp başına götürerek koynuna koymasını söyler. Sofrada ihtiyarın telaşlı ve tereddütlü davranmasından bazı şeyler hissetmiş olan padişah, yemeklerden eliyle birer parça vermeye başlayınca biçare adam oğlunun tavsiyesinden dolayı yemekleri öpüp başına götürdükten sonra koynuna koyar. İncili, babasının mesela külbastı parçasını, böreği koynuna koyduğunu gördükçe fena hâlde kızıp ve mahcup olursa da tabii bir şey söyleyemez. Padişah ise ince ince güler, çok neşelenir. Yemeğin sonunda küçük kâselerle, sofraya bir tepsi hoşaf getirilir. Padişah kâselerden birini alıp İncili'nin babasına verir. Bunu eline alan ihtiyar, biraz düşündükten sonra bir şeye karar veremeyerek oğluna döner ve:

–Şimdi bunu ne yapayım? diye sorar. Çünkü külbastı, börek gibi taneli şeyleri koynuna koymak uygun olduğu hâlde kâse ile hoşaf koymak mümkün değildir. Padişah, ihtiyarın bu sualine karşı fevkalade güler. Gerek İncili'ye, gerek babasına ve biraderine büyük iltifatlarda, enamlarda (nimetlendirme) bulunur (Tevfik, 2012:74- 76).

124. Şimdi Sıtma Tuttu

İncili Çavuş zamanın padişahının nedim ve musahibi olmakla beraber o zamanın vükela ve vüzerası arasında hoşluğu, tatlı dili ve şakacılığıyla çok sevilir ve sayılır. İncili, ara sıra tuhaf tuhaf olaylar icat eder. Sonra bunlar ötede beride hikaye edilerek sohbet edenlere hoş bir zemin oluşturmaktadır. Bunlara bağlı olarak şöyle bir olay anlatılır:

İncili Çavuş, bir gün o zamanın en meşhur şal tüccarlarından Garabet Ağa'nın odasına giderek ona der ki:

–Ben şeyhülislâm efendinin yardımcısıyım. Daire için birkaç tane şal alınacaktır. Sizde iyi şallar varsa çıkarınız da göreyim.

Şalcı Garabet Ağa yağlı bir müşteriye çattığını düşünerek İncili Çavuş'a bir şeyler ikramda bulduktan sonra mevcut en mükemmel şalları çıkarıp önüne açar ve türlü türlü diller dökerek malını övmeye başlar.

Nihayet müşteri, iki adet şalı beğenince pazarlığa girişirler. Beş aşağı beş yukarıya o zamanın parasıyla üç kese akçeye pazarlık yaparlar. İncili Çavuş der ki:

–Şimdi şalları bir bohçaya koyunuz, benimle beraber birini gönderiniz, şeyhülislâm efendi hazretlerine gösterelim, beğenirlerse parayı veririz. Şayet beğenmezler ise şalları iade ederiz. Bunun üzerine adam:

–Efendim, bendeniz bizzat gelirim. Şalların bohçasını Garabet Ağa, koltuğuna alarak İncili Çavuş ile beraber şeyhülislâmın yanına giderler. Doğruca şeyhülislâmın odasının bulunduğu yere çıkarlar. İncili, Garabet Ağa'ya:

–Siz burada bekleyiniz. Ben şalları efendi hazretlerine göstereyim, diyerek bohçayı alıp odaya girer. Şeyhülislâm efendi İncili Çavuş'u görünce: Buyrunuz Firuz Ağa. Ne var, ne yok? Elinizdeki bu bohça nedir?

–Efendim iki tane mükemmel şal var, size layık bir şeydir, tanıdıklardan birisinin. Bir ihtiyacı için zorunlu olarak satacak. Belki almak istersiniz diye size getirdim.

–Ağa hazretleri bende gereğinden fazla şal var, şimdilik gerek yok.

–Bir kere görün isterseniz efendimiz. Lazım değilse bile sizin görüşünüz önemlidir. Satılmasını temin edeceğinizden hiç şüphem yoktur.

–O hâlde getiriniz görelim.

İncili, bohçayı şeyhülislâm efendinin önüne koyarak açar. Efendi hazretleri şalları pek güzel bularak beğendiğini belirten sözler söyler. Bunun üzerine Firuz Ağa bohçayı alıp odadan çıkar. İncili Çavuş içeride iken dışarıda kalmış olan Şalcı Garabet

Ağa, merak ile kapının aralığında odaya bakar. Şeyhülislam efendinin şalları gözden geçirdiğini görerek hâl ve tavrına bakarak beğenmiş olduğunu anlar. İncili, odadan çıkınca Garabet Ağa:

–Efendi hazretleri şalları beğendiler. Haydi, kethüda efendinin yanına gidelim de parayı alalım, diyerek kethüdanın odasına giderler. Kapının önünde Firuz Ağa şalcıya:

–Sen burada dur! Bohça da sende kalsın. Ben içeri girip şeyhülislam efendinin emrini bildireyim ve parayı getireyim, der ve kethüdanın odasına girer. Kethüda efendi, İncili’yi şahsen tanımaz. Odaya girdiğini görünce İncili’ye:

–Bir şey mi arzu ediyorsunuz? diye sorar. İncili Çavuş:

–Efendimiz, bir hayra vesile olmak maksadıyla başınızı ağrıttıyorum.

–Ne gibi hayra?

–Efendim, bir Şalcı Garabet Ağa kulunuz vardır. Zavallıyı aylardan beri sıtma tutuyor. Her ne yapmışsa bir çaresini bulup kurtulamamış. Sizin sıtma için muska yazdığımızı duymuş, bendenizden sizin yanınıza gelmem için ricada bulundu. Ricasına dayanamayarak size geldim!

–Başüstüne efendim. Ancak elimde biraz işim var. Yarım saat sonra yazarım.

–O hâlde efendimiz, Şalcı Garabet Ağa kulunuz dışarıdadır. Bendenizin de işim var. Müsaade buyurursanız içeri çağırayım da kendisini görünüz ve “Yazarım, buyurunuz.” deyin o da sizi beklesin.

–Pekâlâ.

Bunun üzerine İncili odadan çıkararak Garabet Ağa’ya:

–Kethüda efendi sarrafa yazı yazacak. Yarım saat kadar beklemeniz gerekiyor. Ben gideceğim. Haydi sizi içeri götürüyüm de görsünler. Diyerek şalcıyı odaya sokar ve kethüda efendiye tanıtır. İncili Çavuş, kethüdaya:

–Şalcı Garabet Ağa kulunuz, diyerek şalcıyı tanıtır. Kethüda efendi:

–Peki, Garabet Ağa. Dışarıda yarım saat oturunuz. Yazarım ve sizi çağırırım.

Bunun üzerine Firuz Ağa ile şalcı odadan çıkarlar. İncili Çavuş, şalcıya:

–Şimdi siz burada oturunuz. Ben gideyim, diyerek bohçayı alıp gider. Epeyce bir kâr ettiğini düşünerek memnun olan Garabet Ağa, dışarıda yarım saat kadar bekledikten sonra hademenin “Şalcı Garabet Ağa kimdir?” diye çağırması üzerine koşarak odaya girer.

Kethüda efendi:

–Garabet Ağa! Buraya gel. Şalcı, kethüdanın yanına gider. Kethüda efendi, çekmecenin üzerine koymuş olduğu üç parça ufak kâğıdı göstererek:

–Tutmaya başlayınca, şu birinci kâğıdı ateşe koyarsınız. Şalcı hayretle:

–Ne tutmaya başlayınca efendim?

–Sıtma!

–Nasıl sıtma?

–Seni sıtma tutmuyor mu?

–Hayır efendim!

–O hâlde buraya niçin geldin?

Garabet Ağa meseleyi etrafla anlatır. Durumdan öylece haberi olan kethüda efendi:

–Yok, Garabet Ağa! Benim ne şaldan haberim var ne maldan. Seni buraya getiren adamı da hiç tanımam. Malını kime verdiysen ondan ara, cevabını verir. Bu felaket haberi duyan Garabet Ağa, elini uzatarak:

–Efendim, şimdi o sıtma muskalarını veriniz; çünkü kulunuzu sıtma tutmaya başladı. Garabet Ağa, odadan çıkarak üzgün bir vaziyette mağazasına döner ve orada bohçayı görünce endişesi yok olur.

Meğerse İncili, oradan çıkınca doğruca şalcının mağazasına giderek bohçayı oraya bırakır ve Garabet Ağa'ya da selam yollar. Bu olay o zamanın ileri gelenlerinin yer aldığı meclislerde bir müddet alay konusu olur ve her yerde anlatılır (Tevfik, 2012: 32-35).

125. Tanrı Büyük Amma

İncili Çavuş, Bursa'dan dönerken Mudanya'da Uludağ'dan kar getiren saray kayıklarından birine biner. Yolda lodos artar. Nispeten küçük olan buz kayığı dalgalar üzerinde ceviz kabuğu gibi sallanmaya başlar. İncili Çavuş endişelenir, kaptana denizin sakinleşip sakinleşmeyeceğini sorar.

Kaptan:

–Elem çekmeyin kardeşim. Tanrı büyüktür! İncili Çavuş, güler:

–Belli! Ama şu kayık küçüktür (Şaka Neşriyatı, 1944: 56).

126. Top Top Yumurta

Padişah bir sefere katılacaktır. İncili Çavuş yanındadır. Atları ile yol alırken her tarafı yemyeşil bir yayladan geçmektedirler. Padişahın iştahı kabarıyor, aklından yiyecek bir şeyler geçmektedir. İncili'yi denemek için:

–Şu yaylaları gördün mü? diye sorar.

İncili de:

–Evet, gördüm, der

–Şimdi burada ne lazım? diye sorar.

Hazırcevap İncili de hemen cevap verir:

–Top top yumurta, top top patates. Taze soğan da olsa iyi olur hünkârım, der.

Başka bir şey konuşmadan yola revan olurlar. Bir yıl sonra yine aynı yaylaya uğrarlar. Padişah deneyecek ya, sorar:

–Ey İncili o dediklerin ne ile tatlı olur?

İncili hiç düşünmeden:

–Tuz ve toz biber ile tatlı olur sultanım. Unuttum mu sandın, cevabını verir.

İncil bir daha hazırcevap olduğunu padişaha gösterir (Turan, 2008, s. 144).

127. Uçurumun Kenarı

Padişah, İncili Çavuş'u elçi olarak İran şahına göndermişti. Şah, günlerden bir gün düzenlediği sürek avına İncili'yi de davet etmiş. Bir hayli avlandıktan sonra ava katılanlar ağaçlı bir alanda dinlenmek için konaklamışlar.

Şah, sürek avı esnasında adamlarından çok memnun kalmış ve İncili'ye demiş ki:

–Adamlarım bana çok içten bağlıdırlar. O denli bağlıdırlar ki şu ilerdeki uçurumdan aşağı kendini at desem, gözlerini kırpmadan buyruğumu yerine getirirler. İstersen, bunu sana hemen kanıtlayabilirim.

İncili, şahın dediklerine şaşırılmış. İran hükümdarı, onun söylediklerine inanmadığını sanarak hemen iki uşağını yanına çağırarak ve:

–Kendinizi hemen şu ilerdeki uçurumdan aşağı atın, demiş.

Uşaklar hemen şahın buyruğunu yerine getirmişler...Şah, İncili'ye dönerek:

–Haydi, demiş, sen de kendi padişahını seviyorsan, kendini uçurumdan aşağı at!

İncili Çavuş:

–Hay hay! Demiş ve uçuruma doğru koşmuş... Tam uçurumun kenarında yere oturmuş.

Şah, bağırmış:

–Niçin durdun? Atlasana!

İncili, şaha dönüp şu yanıtı vermiş:

–Yoo, şah hazretleri, ben padişahımı buraya kadar severim (Tokmakçioğlu, 1983: 44).

128. Üstten Sokuyorum Alttan Çıkıyorum

İncili, çayır biçme işini yarım bırakıp oradan kaçarken yolda büyük abdesti gelmiş. Yolda bir kenara oturarak büyük abdestini yapmaya koyulmuş. Tam bu sırada hükümetin adamları da oraya gelmişler. İncili aynı anda da elindeki ekmek parçasını yemektir. Adamlar bu hâli görünce şaşırıp kalmışlar. İncili ise hiç aldırmamış. Adamlar sormuşlar:

–Ne yapıyorsun öyle?

İncili de:

–Hiç, üstten sokuyorum, alttan çıkıyorum, demiş (Turan, 2008: 148).

129. Vaktini Geçirmişsiniz

Padişah, İncili ile saatlerce sohbet eder, yanından ayrılmasını hiç istemezmiş. Yalnız abdest bozmak hâci ile İncili'den ayrılır, bu süre içinde sohbetinden mahrum kalırmış. Kendisi abdesthanede uzun süre kaldığı halde İncili'nin çok kısa süre içerisinde geri dönmesi dikkatini çekmiş. Yine bir gün İncili helâdan çabucak dönünce sormaktan kendini alamamış:

–İncil, sen hâci için gittiğinde çabukça geri dönüyorsun. Hâlbuki ben uzun süre helâda oturuyorum. Sen bu işi nasıl beceriyorsun?

İncili buna şu cevabı vermiş:

–Erdiriyorum sultanım.

Padişah bu tedbiri beğenmiş, kendisi de erdirmeye karar vermiş. Bir gün abdesti geldi halde erdirmek için beklemiş, iyice sıkışınca kalkmış ama helaya yetişmeden büyük abdestini yolda bırakıvermiş. Üstü başı ve sarayın merdivenleri berbat olup müşkül ve gülünç hale düşünce gazaba gelmiş:

–Cellat! diye haykırmış. Bunu görüp duyan İncili, kellenin gideceğini anlayınca, hemen koşmuş, merdivenlere dökülenlerden bir parmak alıp tatmış ve:

–Şevketlüm, vaktini geçirmişsiniz! demiş.

Padişahın bunun üzerine kızgınlığı merhamete dönmüş, acı acı gülümseyerek af-fetmiş (Seratlı, 2011: 268).

130. Yedek İncili

İncili bazen memleketine gitmek için saraydan ayrılıyor bazen gazab-ı şahaneyeye maruz kalarak kovuluyor yani padişah onun sohbetinden, şakalarından bir süre mahrum kalıyordu. Gerçi hemen özleyip geri çağırıyor, aratıp buldurup getirtiyorsa da aradaki boşluklar padişahın hoşuna gitmiyordu. Ya İncili ölecek olursa ne yapacaktı? Bunun bir çaresini bulmasını, kendisinin zaruretten saraydan uzak kalması durumunda yerini tutabilecek birini keşfedip yedek olarak buldurmak için getirmesini İncili'ye emretti.

Bunun üzerine seyahate çıkan İncili birçok şehir ve kasaba dolaştı, nihayet Adana'da bir köyde böyle nekre söyleyici, şakacı tabiatında bir imam bulunduğunu haber alıp onu buldu. İmamın evine gidip sohbetini dinledi, şakalaştı, onun padişahın nedimliğini yapabilecek olgunluk ve zekâda yetenekli biri olduğuna kanaat getirdi. Yatsıdan sonra yatma vakti gelince son bir defa daha denemek için dedi ki:

–İmam efendi, acaba bana hiç top sesi işitmemiş, barut kokusu duymamış bir yatak serebilir misin?

İmam efendi “Hay hay, merak etmeyin, bunun için tedarikliyim!” deyip gitti. Biraz sonra bir yatak getirip serdi fakat bunun yanında uzunca bir kamaş da getirmişti. Bu kamaşın ne olacağını soran İncili'ye dedi ki:

–Efendim, bu benim tertibimdir ki, bu sayede yatak ve yorganıma hiçbir zaman top sesi gelmemiş, barut kokusu sinmemiştir. Gelen misafir yattığı zaman kamaşın bir ucunu topun ağzına koyar, diğer ucunu yorgandan dışarıya bırakır. Uyku halinde atacağı topun sesi de, barut kokusu da o kamaştan çıkar, yatak yorgana dokunmaz.

Bunun üzerine İncili'nin aradığı kişinin bu imam olduğuna hiç şüphesi kalmaz. İstanbul'a dönüp imamın kendisinin yerini tutabilecek kıratında bir nüktedan olduğunu bildirir (Seratlı, 2011: 282- 283).

131. Yeniler Güzel Değil Güzeller de Başkasının

Tıflî, bir gün huzurda vaaz vermek üzere bir hoca getirmiştir. Padişahın da hazır bulunduğu bir toplantıda hoca, vaazını bitirip gittikten sonra Tıflî kendi getirdiği hocayı övmeye başlayarak:

–Sözlerinde hem güzellik hem de yenilik var, deyince Tıflî’ye kızgın olan ve hocanın vaazını da beğenmeyen İncili Çavuş:

–Evet der, hocanın sözlerinde hem yenilik hem de güzellik var. Fakat yeniler güzel değil, güzel olanlar da başkasının...(Akçar, 2010: 361)

132. Yezit Tazı

İncili, padişah nedimliğinden önce bir paşaya musahip olmuş. Paşa ava meraklıymış, ava giderken İncili’yi de götürüyormuş. Bir gün tazılarla tavşan avına çıkmışlar. Önlerine bir tavşan çıkmış, tazı onu kovalamaya başlamış. Bunu seyreden padişah heyecanla bağırmış:

–Ha babam ha, ha yavrum ha!

Fakat tazı tavşana yetişememiş, arayı açmaya başlayınca padişah şöyle bağırma-ya başlamış:

–Ha yezit ha, ha melun ha!

İncili bunun üzerine dayanamamış:

–Paşa hazretleri babanızın, yavrunuzun tutamadığını yezit ve melun nasıl tutsun? (Seratlı, 2004: 170).

133. Yiyip İçmesi Bir Şey Değil

Bir gün padişahla İncili sohbet ediyorlarmış. Padişah İncili’ye,

–Bu dünyadaki en önemli şey nedir? diye sormuş.

İncili de hiç düşünmeden,

–Padişahım, yiyip içmek ve gaz çıkarmaktır, demiş.

Padişah İncili’nin bu pervasızlığına çok kızmış.

–Tez gözümde kaybol, demiş.

İncili, bir müddet padişahın yanına uğramamış. Ancak bir gün İncili’yi apar topar evinden alıp saraya götürmüşler. Meğerse padişah günlerden beri gaz sıkıntısı çekiyormuş.

Padişah:

–Aman İncili, demiş. Tez çare bul, sıkıntım çok. Dünyadaki en güzel şeylerden biri yiyip içmek ve gaz çıkarmakmış. Çok haklıymışsın (Turan, 2008: 138).

134. Yol Arkadaşının Kıymetini Bilmemişsin

İncili Çavuş bir gün pazar dönüşü yakın köyün birinden bir adamla yolda karşılaşmış. Beraber yürümeye başlamışlar. Yolda giderken bir ekin tarlasına rastlamışlar. İncili Çavuş yanındaki adama:

–Bu ekin yendi mi? Yenecek mi? diye sormuş.

Adam cevap verememiş. Daha sonra bir cenazeye karşılaşmışlar. İncili Çavuş:

–Bu adam öldü mü? Ölecek mi? diye sormuş.

Adam yine cevap verememiş. Yola devam ederken bir yokuşa gelmişler. İncili Çavuş yol arkadaşına:

–Yokuşun yarısına kadar sen bindir, yansından sonrasını ben bindireyim, demiş.

Adamdan yine cevap gelmemiş. Tepeyi aştıktan sonra ormanlık bir alana gelmişler. İncili Çavuş:

–Epey yorulduk, şu ormana gidelim de üçer ayaklı çikalım, demiş.

Hiçbir söze cevap vermeyen adam kendi kendine “Bu adam da ne çok soru soruyor?” diye söylenmiş. Yol ayrımına geldiklerinde vedalaşıp ayrılmışlar. Adam evine geldikten sonra namaz kılmak için abdest almış. Kızı babasına havlu tutarken adam gülmeye başlamış. Kızı babasına niçin güldüğünü sormuş. Adam yolculukta olanların hepsini anlatmış. Ne acayip adamdı, demiş. Bunun üzerine kızı adamın acayip olmadığını, adamın özlü sözler söylediğini, babasının bunları anlayamadığını söylemiş ve şöyle devam etmiş.

–Adamın “Ekin yendi mi? Yenecek mi?” diye sorduğu, bu tarlanın sahibi borçlu mu, borçlu değil mi anlamındadır. Cenaze gördüğü zaman “Bu adam öldü mü, ölecek mi?” diye sorduğu ise ölen kişinin iyi birisi mi, kötü birisi mi olduğunu sormak içindir. İyi kişiler iyilikleri ile anılırlar, kötü kişiler unutulup giderler. Yokuşta söylediği de yarıya kadar sen hikâye anlat, yandan sonra da ben hikâye anlatayım, yamacı aşalım manasına gelir. Bunları anlayamamışsın. Ormana gidelim üçer ayaklı çikalım demesi de; ormanda kendimize birer baston yapalım demek istemiş. Onu da anlamamışsın. Velhasıl yol arkadaşının kıymetini bilememişsin (Turan, 2008: 204- 205).

135. Zalim Kaymakam

İncili Çavuş, bir ara padişahın izin alarak akrabalarını, hısımlarını görmek için memleketine gitmiş. O sıralarda İncili'nin kasabasında, Müslüm adında çok zalim bir kaymakam görev yapmaktaymış. İncili Çavuş kısa sürede kaymakamın, zulmüyle kasaba halkını inim inim inlettğini, akla hayale gelmeyecek kötülükler yaptığını görmüş. Sonunda kasabanın önde gelenlerinden birkaç kişiyi karşısına alarak:

–Arkadaşlar, demiş, bu kaymakama nasıl dayanıyorsunuz? Sizin ağzınız diliniz yok mu? Niçin onu valiye şikâyet etmiyorsunuz? Bu kasabadan alıp başkasına versin.

Adamlar:

–Çavuş hazretleri, Müslüm valinin çok yakın arkadaşıdır. Şikâyet etmemiz hiçbir yarar sağlamaz. Üstelik şikâyetimizi duyacak olursa, zulmünü daha da artırabilir.

İncili diretmiş:

–Olmaz öyle şey. Böyle eli kolu bağlı durmak bizlere yakışmaz. Yarından tezi yok doğru vilayete gidip vali paşaya durumu anlatacağız. Olmazsa İstanbul'a kadar şikâyet ederiz.

Ertesi gün beş altı kasabalı, başlarında İncili Çavuş olduğu halde vilayete gitmek üzere yola çıkmışlar. Gelgelelim Kaymakam Müslüm durumu öğrenmiş, valiye durumu onlar vilayete ulaşmadan bildirerek gerekenin yapılmasını sağlamış.

İncili Çavuş ve kasabalılar vilayete gidince doğruca vali paşanın huzuruna çıkmışlar. Vali, kendilerini çok iyi karşılamış ve daha kimse ağzını açmadan sormuş:

–Ee, arkadaşlar kaymakam Müslüm'ümüz nasıldır? İnşallah rahat ve huzur içindedir. Doğrusu kendisini çok severim. Her kaymakam keşke Müslüm gibi olsa. Dürüst, merhametli, hak tanır, çalışkan bir görevlidir. İki yıldır kasabanıza çok büyük hizmetler yapmıştır.

Valinin böylesine konuşması karşısında herkes ne diyeceğini şaşırılmış. Kimse çıkıp da kaymakamın aslında çok kötü ve zalim biri olduğunu valiye söyleyememiş. Herkes birbirinin yüzüne bakıp dururken, İncili Çavuş ortaya çıkarak valiye şunları söylemiş:

–Evet, paşa hazretleri. Kaymakam Müslüm söylediğiniz gibi dürüst, merhametli, hak tanır, çalışkan bir insandır. Tüm kasaba halkı kendisinden son derece memnundur. Bu memnunluğumuzu bildirmek için huzuruza gelmiş bulunuyoruz. Ancak, düşündük ki ülkemizde hizmet bekleyen kaza, sadece bizim kaza değildir. Birçok kazanın,

Müslüm gibi değerli kaymakamlara ihtiyacı vardır. Bizler iki yıldan beri kendisinden fazlasıyla yararlandık. Biraz da başka kazalar kendisinden yararlansınlar. Bu nedenle Müslüm kaymakamı başka kazada görevlendirmenizi rica etmeye gelmiştik.

Bu konuşma karşısında vali her şeyi anlayarak bıyık altından gülmüş ve Kaymakam Müslüm'ü İncili Çavuş'un kazasından alarak başka kazada görevlendirmiş (Tokmakçioğlu, 1983: 42- 44).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Çalışmada 135 İncili Çavuş fıkrasında yer alan bireysel, sosyal ve dini değerler tespit edilmiş, söz konusu fıkraların değer aktarımındaki önemine dikkat çekilmiştir. İnceleme sonunda 28 bireysel (affedicilik, alçak gönüllülük, cesaret, hazırcevaplık, saygı...), 7 sosyal (adalet, misafirperverlik, hoşgörü...) ve 5 dini (Allah inancı, cennet cehennem inancı, ahiret inancı...) olmak üzere toplamda 40 eğitici değere ait bulguya ulaşılmış, akabinde bu tespitler yorumlanmıştır.

İncelenen fıkraların her birinde farklı bir değer ön plana çıkmaktadır. Daha çok insana ait, bireyi ilgilendiren değerler işlenmiştir. Dini değerler ise fıkralarda sosyal ve insani değerlere nazaran daha az örneklenmiştir.

Eğitici değerlerin kullanım sıklıkları düşünüldüğünde karşımıza şöyle bir netice çıkar:

1. Bireysel değerler içerisinde ön plana çıkanlar; 23 fıkroda bulunan hazırcevaplık, 9 fıkroda bulunan alçak gönüllülüktür.
2. Sosyal değerler içerisinde en çok işlenenler; 7 fıkroda tespit edilen adalet ve 5 fıkroda yer alan nezaket ve görgü kurallarına uymaktır.
3. Dini değerler içerisinde üzerinde en sık durulanlar; 6 fıkroda işlenen ibadetin önemi ve her biri 3 fıkroda tespit edilen Allah inancı ile cennet cehennem inancıdır.

Fıkralarda iletiler çoğunlukla olumsuz örnek ve durum üzerinden aktarılmıştır. Okuyucuya sezdirilerek değer aktarımı yapıldığı gibi doğrudan birkaç söz ile nasihat şeklinde aktarımlar da mevcuttur.

Fıkralarda bazı değerlerin karşılaştırmalı olarak işlendiği dikkat çeker. Söz gelimi; iyiler kötülerle, dürüst olanlar yalan söyleyenlerle, cimriler cömertlerle, affedici olanlar kin tutanlarla karşılaştırılmış ve hep olumlu olan değerün üstünlüğü vurgulanmıştır.

Birden fazla eğitici değer bulunduran fıkralar olduğu gibi; herhangi bir eğitici değer bulunmayan, yalnızca gülmece esasına dayandığı düşünülen fıkralar da mevcuttur. Öyle ki; “Merkep Neye Gülüyor?” adlı fıkroda hazırcevaplık, kıskançlığın zararları, misafirperverlik, cennet cehennem inancı olmak üzere dört değer bulunmaktadır. “Bilinmeyen Kelime” fıkrasında ise herhangi bir eğitici değer tespit edilmemiştir.

Çalışmada değer sınıflaması yapılırken Cahit Kavcar, Eduard Spanger, Milton Rokeach, Nelson ve Shalom H. Schwartz olmak üzere beş farklı görüşün yanında Türk millî eğitiminin temel amaç ve ilkeleri dikkate alınmıştır. İncili Çavuş fıkralarında toplam 40 eğitici değere ait bulgu elde edilmiş, akabinde bu bulgular yorumlanmıştır.

Fıkralar derlenirken incelenen yazılı, basılı kaynaklardan her birinin yalnızca birkaç tane İncili Çavuş fıkrasına yer verdiği tespit edilmiştir. Genellikle bu sayı 20 veya 30'la sınırlı kalmıştır. Aynı fikranın farklı kitaplarda farklı başlıklar altında ele alınmış olması da karşılaşılan bir başka durumdur. Bu durum toplamda taranan 540 adet İncili Çavuş fıkrası sayısını 135'e indirmiştir. Çalışmada daha önce hiçbir derlemede yer almayan, eski yazı ile matbu metin halindeki fıkralar da okunarak özgün bir derleme oluşturulmuştur. Kapsamlı bir araştırma neticesinde ortaya çıkan çalışma İncili Çavuş fıkralarını tek kitapta toplamış olma yönüyle de bu konuda çalışma yapacaklara ön ayak olabilir.

Derlemede yer verdiğimiz 135 fıkradan birkaçının Nasreddin Hoca'ya ya da Bekri Mustafa'ya ait olduğu düşünülebilir. Bu durum, fıkraların sözlü edebiyat ürünleri olarak dilden dile, nesilden nesile aktarılıyor olmasına, kesin bir ayırım yapmanın güçlüğüne bağlanabilir. Öyle ki; “Ne İçin Peşini Kabul Etmesin?” başlığı ile İncili Çavuş'a ait olarak aldığımız fıkra, bazı kaynaklarda “Peşin Namaz” başlığı ile Nasreddin Hoca'ya atfedilmiştir. Ancak yaptığımız derlemede bu durum bir iki fıkrayla sınırlıdır, ele aldığımız tüm fıkralarda fıkra kahramanımız İncili Çavuş'tur.

Eğitsel iletilerin daha çok kahramanlar ve olaylar üzerinden aktarıldığı söz konusu fıkralarda doğrudan doğruya nasihat veren bölümler de mevcuttur. Bu durum İncili Çavuş fıkralarının kişilerin muhakeme becerilerini, eleştirel düşünme yetilerini geliştirmede rahatlıkla kullanılabileceğini gösterir.

İncili Çavuş fıkralarında eğitici değer genellikle fikranın sonuç bölümünde bulunur. Çoğunlukla giriş bölümünde mevcut durum hakkında genel bilgiler ortaya konur, gelişme bölümünde kısa bir olay yer alır, sonuç bölümünde ise kahramanların yaşadıkları veya İncili Çavuş'un söylediği son sözler bir öğüt, bir ders verir.

Fıkra kahramanı İncilli Çavuş çoğu yerde bireysel, sosyal ve dini değerleri özümsemiş ve bunları başkalarına da aşılacak isteyen tavrıyla dikkat çeker. Ancak birkaç

fikrada eksik veya yanlış davranışlarıyla da karşımıza çıkar. Bu fıkralarda İncili ya zor durumda kalır ve hatasını anlar ya da bir başka fikra kahramanı tarafından uyarılır.

Derlemede yer verdiğimiz 135 fikradan birkaçının Nasreddin Hoca'ya ya da Bekri Mustafa'ya ait olduğu düşünülür. Bu durum, fıkraların sözlü edebiyat ürünleri olarak dilden dile, nesilden nesile aktarılıyor olmasına, kesin bir ayırım yapmanın güçlüğüne bağlanabilir. Öyle ki; “Ne İçin Peşini Kabul Etmesin?” başlığı ile İncili Çavuş'a ait olarak aldığımız fikra, bazı kaynaklarda “Peşin Namaz” başlığı ile Nasreddin Hoca'ya atfedilmiştir. Ancak yaptığımız derlemede bu durum bir iki fıkrayla sınırlıdır.

İncili Çavuş'un her bir fıkrası akıllara bir atasözünü getirir. Öyle ki; “Altın ve Yumurta” fıkrası okuyucuya/ dinleyiciye “Az tamah çok ziyan verir.” atasözünü anımsatır. “Elmalar Limon Olmuş” adlı fikrada gelişen olaylar “Büyük lokma ye, büyük söz söyleme.” atasözünü düşündürür. Bu bakımdan değerlendirince söz konusu fıkraların tek bir olay etrafında büyük dersler verdiği, kıssadan hisse tarzında olduğu söylenebilir.

Netice olarak; İncili Çavuş fıkraları değer aktarımı konusunda zengin örnekler içermektedir. Bu nedenle söz konusu fıkralardan değer aktarımlarında yararlanılabilir. Kişilere eğitici değerleri benimsetme konusunda edebî metinlerden fikra türü etkili biçimde kullanılabilir.

Öneriler

Edebiyatımızda fıkra denince akla gelen ilk isimler Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa olarak düşünülürse adını yeterince duyuramamış olan İncili Çavuş'un konu edilmiş olması çalışmanın önemli bir yönüdür. Çalışmadan elde ettiğimiz sonuçlarla birtakım önerilerde bulunmak mümkündür:

1. Fıkra kahramanı olan İncili Çavuş'un hazırcevaplığı, yardımseverliği, dürüstlüğü, güvenilirliği, hoşgörüsü, cesareti, makam ve mevki düşkünü olmayışı pek çok kimsenin ufkunu açacaktır. Bu nedenle söz konusu fıkralardan eğitici değer aktarımı bağlamında yararlanılabilir.
2. Çalışma; üç genel başlık altında toplanan kırk eğitici değer bulundurmasıyla değerler eğitiminde ortak bir dil oluşturma noktasında öncülük edebilir.
3. İncelenen fıkralar, diyaloga dayanması ve kısa olması nedeniyle dramatize etmeye elverişlidir. Özellikle Türkçe derslerinde drama çalışmaları hem öğrencilerin ilgisini çeker hem de fıkroda yer alan eğitici ileti somutlaştırılmış olur. Dramatizasyon esnasında öğrencinin aktif rol alması yaratıcı düşünme, kendini ifade edebilme, hayatı çok yönlü algılama ve empati becerilerini geliştirir.
4. İncelenen fıkralar eğitici değer bakımından zengin örnekler içermektedir. Kişilere eğitici değerleri aşlamak amacıyla İncili Çavuş'un davranışlarıyla örnek olduğu bir fıkra okunabilir/ anlatılabilir. Bunu yaparken bireylerin yaş ve seviyelerine uygun bir fıkra seçimi değer aktarımını kolaylaştıracaktır.
5. Öğrencilerin sözel ifade becerilerini geliştirmek amacıyla fıkra metinleri kullanılabilir. Çünkü fıkraların kısa ve özlü metinler olması akılda tutmayı kolaylaştırır. Fıkra anlatmak kişiye sesini ve beden dilini etkili kullanmayı, jest ve mimikleriyle sözlerini uyumlu tutmayı, konuşurken uygun yerlerde vurgu ve tonlama yapmayı öğretir.
6. İncili Çavuş fıkralarında bireysel, sosyal ve dini olmak üzere üç farklı boyutta değerler mevcuttur. Kişinin iyi, verimli birey olması yolunda, kişide dini bir farkındalık oluşturma noktasında ve kişiye sosyal duyarlılık kazandırma bağlamında söz konusu fıkralardan yararlanılabilir.
7. Türkçe derslerinde İncili Çavuş fıkraları farklı etkinlikler içinde kullanılabilir. Bir okuma parçası olarak, bir dinleme metni olarak, bir yaratıcı yazma çalışması olarak söz konusu fıkralardan yararlanılabilir. Ders kitaplarında bulunan metinlerin çoğunun hikâye ya da masal olduğu düşünülürse mizah, nükte, hi-

civ unsurlarıyla tatlandırılmış, kısa bir fikranın öğrencilerin ilgisini çekeceği yadsınamaz.

8. 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında İncili Çavuş fıkralarına yer verilebilir. Böylece kısa bir metin çerçevesinde hem eğitici bir değere ulaşılır hem de farklı, mizahi türde bir metinle sınıf ortamı yumuşar.
9. Etkili bir dilbilgisi öğretimi için konular bir fıkra metni üzerinden verilebilir. Öğrenciye doğrudan bir dilbilgisi tanımı vermek yerine bir İncili Çavuş fıkrasındaki örneklerden öğrencinin genel bir kaideye ulaşması sağlanabilir.
10. Eğitici değer aşılama da edebî ürünlerin rolüne dikkat çekmek amacıyla İncili Çavuş fıkraları merkeze alınarak öğretmenlere yönelik bir seminer, sunum veya eğitim düzenlenebilir.
11. Türkçe derslerinde bir öğretim aracı olarak İncili Çavuş fıkralarının kullanılabilceğini yukarıda belirtmiştik. Karakter eğitime yönelik veya eğitici değer aşılama yı amaçlayan başka derslerde de bu fıkralar kullanılabilir. Öyle ki, adaleti anlatan bir fıkra Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde kullanılabilir. İbadetin önemine dikkat çeken bir fıkra Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğrencilerin yaş ve seviyesine uygun biçimde kullanılabilir. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler derslerinde de yine konuyla ilişkilendirilen bir fıkra öğrenciye farklı bakış açıları kazandırmada yararlı olacaktır.

	17-Bana Bir şey Kalmadı ki	18-Bedava Geçinenler	19-Bel Efendim	20-Ben Söylemedim	21-Bilimleyen Kelime	22-Bir Yaşındayım Ağa Hazretleri	23-Biraz da Biz Ölelim	24-Boş İte Menzil Sorulmaz	25-Boynuzsuz Koç	26-Bozuk Yumurta	27-Bu da Tazı Olur	28-Bu Ense Sende Olunca	29-Bu Kadar Kelleye Külah Mı Yeter?	30-Burnumu Sil!	31-Burnunuzu Oraya Sokunuz	32-Can Korkusu	33-Çabuk Dışarı Çık	34-Çalınır Saat
Adalet																		
Affedicilik																		
Ahret İnancı																		
Alçak Gönüllülük			X															
Allah İnancı																		
Allah'ın Takdirine Rıza Göstermek																		
Büyük Konuşmamak																		
Cennet Cehennem İnancı																		
Cesaret																		
Cömertlik						X				X								
Çocuklara Önem Vermek							X											
Dostluk						X												
Dürüstlük																		X
Ekonomik Gücü Kötüye Kullanmamak	X											X						
Empati																		
Gösteriş Düşkün Olmamak																		
Güvenirlilik																		
Hazırcevaplık								X	X		X							X
Her Söze İnanmamak																		
Hoşgörü																X		
İbadetin Önemi									X									
İyi Niyet																		
Kanaatkarlık																		
Kıskançlığın Zararları																		
Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durmak	X																	
Mantıklı Düşünmek													X		X			
Merhamet																		
Misafirperverlik						X												
Nezaket ve Görgü Kurallarına Uymak					X													
Öfkeyi yenmek																		
Öz Güven													X					
Riyakârlığın Kötülüğü																		
Sadakat																		
Saygı																		
Sır Saklamak																		
Sözünü Tutmak																		
Tatlı Dillilik																		
Tedbirli Olmak				X										X	X			
Tutumlu Olmak																		
Yardımseverlik												X						

Tablo 47. Eğitici Değer Kullanım Sıklığı

Bireysel Değerler	Sıklık
Affedicilik	6
Alçak Gönüllülük	9
Büyük Konuşmamak	3
Cesaret	3
Cömertlik	2
Dürüstlük	5
Ekonomik Gücü Kötüye Kullanmamak	3
Empati	3
Gösteriş Düşkünü Olmamak	8
Güvenilirlik	8
Hazırcevaplık	23
Her Söze İnanmamak	5
İyi Niyet	6
Kanaatkârlık	2
Kıskançlığın Zararları	2
Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durmak	4
Mantıklı Düşünmek	8
Merhamet	4
Öfkeyi Yenebilmek	4
Öz Güven	5
Riyakârlığın Kötülüğü	2
Sadâkat	3
Saygı	3
Sır Saklamak	3
Sözünü Tutmak	5
Tath Dillilik	3
Tedbirli Olmak	7
Tutumluluk	1

Sosyal Değerler	Sıklık
Adalet	7
Çocuklara Önem Vermek	3
Dostluk	4
Hoşgörü	3
Misafirperverlik	4
Nezaket ve Görgü Kurallarına Uymak	5
Yardıms severlik	4

Dinî Değerler	Sıklık
Ahret İnancı	1
Allah inancı	3
Allah'ın Takdirine Rıza Göstermek	1
Cennet Cehennem İnancı	3
İbadetin Önemi	6

KAYNAKÇA

- Akalın, L. S. (1976). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akçar, R. (2010). *İki Osmanlı Nüktedanının (Bekri Mustafa- İncili Çavuş) Fıkraları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Akyüz, Y. (2000). *Türk Eğitim Tarihi*. (12. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Albayrak, N. (2000). “İncili Çavuş”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 22, s. 277. İstanbul.
- Albayrak, N. (2010). “Fıkra”. *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*. s. 185. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi* (1988). “İncili Çavuş”. Cilt 11, s. 550. İstanbul.
- Aziz, A. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. (9. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Baba, M. O. (2007). “Fıkra”. *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. s. 57. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Beysanoğlu, Ş. (1982). “İncili Çavuş’un Kimliği”. 2. *Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. (Cilt 2’den Ayrıbasım) Halk Edebiyatı, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Boratav, P. N. (2000). *Halk Edebiyatı Dersleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Boratav, P. N. (2014). “Fıkra”. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Bozyiğit, A. E. (1995). *Bizde Adet Böyledir: Halk Kültürü Yazıları*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi* (1986). “İncili Çavuş”, Cilt 11, s. 5678. İstanbul: İnterpres Basın ve Yayıncılık.

- Çağbayır, Y. (2007). *Türkçe Sözlük*. Cilt 2. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çiçekler, S. (2006). *Ana Dil (Türkçe) Öğretiminde Fıkra Metinlerinin Kullanılması*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dedebağı, H. (2007). *Nasreddin Hoca Fıkralarının Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demirtaş, T. (2012). *Değerler Eğitiminde Edebi Ürünlerden Yararlanma: Nasreddin Hoca Fıkraları*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Devellioğlu, F. (2004). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elçin, Ş. (1986). "Fıkra". *Halk Edebiyatına Giriş*. s. 566- 568. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Emek, M. (2010). *Yenileşme Dönemi Türk Hikâyeciliğinde Öğretmen Konulu Hikâyelerde Değer Eğitimi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu' nun Çocuk Romanları*. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Emiroğlu, S. (2006). *Eflatun Cem Güney'in Eserlerinde Dil ve Çocuk Eğitimi*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Erdem, A. R. (2003). *Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler*. Değerler Eğitimi Dergisi, Sayı 4, Cilt 1, s.55-72.
- Ermış, K. (1999). *En Güzel İncili Çavuş Bekri Mustafa Fıkraları*. İstanbul.
- Gencan, T. N. ve diğerleri (1974). *Yazın Terimleri Sözlüğü*. Ankara.
- Gevenç, S. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Fıkraların Kullanımı*. Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gölpınarlı, A. (1972). "İncili Çavuş" . *Türk Ansiklopedisi*,. Cilt 20, s. 125. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- Güleç, H. (2002). “Anonim Halk Edebiyatı ve Türleri”. *Halk Edebiyatı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Güteryüz, H. (2013). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Edge Akademi Yayınları.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güzel, A. (2005). *Türk Halk Edebiyatı*. (3. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Halıcı, F. (1985). *Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler 1*. Ankara: Güven Matbaası.
- Halid, M. (H:1335). *Letâif- i Halid*. İstanbul: El-Adl Matbaası.
- Işık, İ. (2007). “İncili Çavuş”. *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*. Cilt 5, s. 1836. Ankara: Elvan Yayınları.
- İncili Çavuş Resimli Hikâyeleri* (1965). İstanbul: Çeşit Kitabevi.
- Kabacalı, A. (1998). *Fıkralar Seçkisi*. (2. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Kaplan, M. (1993). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karakaya, İ. ve Diğerleri (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (Editör: A.Tanrıöğen, 2. Baskı) Ankara: Anı Yayınları.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (28. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kavcar, C. (1988). *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim*. Malatya: İnönü Üniversitesi Basımevi.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kavruk, H. ve Diğerleri (2002). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Malatya: Uğurel Matbaası.
- Kaya, D. (2007). “Fıkra”. *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, s. 322-324. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Keskin, Y. (2016). *Değer Sınıflaması Üzerine Aksiyonel Bir Deneme*, Turkish Studies. s. 1486- 1510.
- Koç, M. (hızl.) (1979). *Yaşam Öyküsü, Nükte ve Fıkralarıyla İncili Çavuş*. Isparta: Türk Köyü Yayınları.

- Korok, D. R. (1940). *İncili Çavuş Latifeleri*. İstanbul.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kuş, E. (2003). *Nitel- Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Levend, A. S. (2014). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları. (1. Baskı: 1973)
- Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi* (1981). "İncili Çavuş". Cilt 6, s. 305. İstanbul: Meydan Neşriyat.
- Naima Tarihi* (1968). Çeviren: Zuhuri Danışman. İstanbul: Bahar Matbaası.
- Oğuz, M. Ö. ve diğerleri (2004). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Özdemir, A. (hızl.) (2007). *Bütün Yönleriyle Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Özkan, R. (2010). *Türk Eğitim Sisteminde Hıymeyeci Değerler: İlköğretim Ders Kitapları Örneği*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, s. 1124-1141.
- Özlek, E. (2014). *Kırk Vezir Hikâyelerinde Eğitici Değerler ve Söz Varlığı*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Seratlı, T. G. (2004). *Mizahımızın Üç Ustası Nasreddin Hoca- İncili Çavuş- Bekri Mustafa*. İstanbul: Selis Kitaplar.
- Seratlı, T. G. (2011). *Nasrettin Hoca ve İncili Çavuş Mizahı*. Konya: Kardelen Yayınları.
- Sönmez, H. (2011). *Reşat Ekrem Koçu'nun Çocuklar İçin Yazdığı Eserlerde Değer Eğitimi ve Türkçe*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şaka Neşriyatı* (1944). İncili Çavuş. İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Eğitimi Üzerine Bir*

- Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Temizyürek, F. ve Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tevfik, S. (drl.) (2012). *Osmanlı Sarayında Bir Nüktedan- İncili Çavuş Fıkraları*. (3. Baskı). İstanbul: Bayrak Matbaacılık.
- Tokmakçioğlu, E. (1983). *Bütün Fıkralarıyla İncili Çavuş*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Topçu, F. (2016). *Saltukname'nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Turan, F. A. (2008). *Türk Kültürünün Mizah Burcu İncili Çavuş*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (2003). "Fıkra". Cilt 2, s. 488- 490. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uslu, M. (2007). *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Usta, Ç. (2005). *Mizah Dilinin Gizemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi, Eğitimde Yeni Ufuklar*. (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*. (1999). Cilt 2. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yazıcı, K. (2006). "Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı 19, s. 499- 522.
- Yeni Tarama Sözlüğü* (1983). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayın.

Yıldırım, D. (1992). "Fıkra". *Türk Dünyası El Kitabı*. Cilt 3, s. 332- 341. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Yıldırım, D. (2016). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. (3. Baskı) Ankara: Akçağ Yayınları.

Yörükoğlu, A. (1978). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: İş- Türk Yayınları.

EKLER

EK 1. MEB Değerler Eğitimi Projesi

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 34259660-604-E.10941005
Konu: "Değerler Eğitimi" Projesi

07.10.2016

.....KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü)

İlgi: Valilik Makamının 05.10.2016 tarihli ve E.10789423 sayılı onayı.

Müdürlüğümüz tarafından yürütülen "Değerler Eğitimi" projesi İlimize bağlı tüm okullarda uygulanacaktır. Uygulama yönergesi ve konular ekte sunulmuş olup, projenin uygulama esasları yönergedeki maddeler kapsamında yürütülecektir.

Proje kapsamında;

1) İlimize bağlı tüm ilçelerde anaokulu ve ilkokullarda resim, ortaokullarda şiir ve liselerde kompozisyon yarışmaları düzenlenecektir. Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde bu yarışmalar İl Millî Eğitim Müdürlüğü Ar-Ge Birimi tarafından, diğer ilçelerde ise İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerince oluşturulacak komisyonlar tarafından yürütülecektir.

2) Yarışmalara Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinden her okuldan bir eser gönderilecektir. Bu eserler okullarda seçilirken öncelikle "Değerler Eğitimi Okul Yürütme Komisyonu" tarafından incelenerek her ayın 20'sinde malatyamemarge@gmail.com adresine mail olarak gönderilecektir.

3) Yarışmalarda dereceye giren eserlerin seçimi İl Millî Eğitim Müdürlüğü Ar-Ge Birimi tarafından oluşturulan komisyon tarafından belirlenip, her ay programın gerçekleştirileceği okulda öğrenciler ödüllendirilecektir.

4) Tüm ilçelerdeki okullarımızda ve dersliklerde Değerler Eğitimi panoları oluşturulup, panonun güncel tutulmasından okul müdürü sorumlu olacaktır.

5) Ekte sunulan çerçeve planları okul rehber öğretmenleri tarafından incelenip, gerek duyduğunda çevresel koşullar göz önünde bulundurularak güncelleme yapılarak sınıf ve branş öğretmenlerine verilecektir. Öğretmenler bu çerçeve planlar kapsamında müfredatla ilişkilendirilecek şekilde her ayın değeri ile ilgili öğrencilere kazanımları aktarmaktan sorumludurlar.

6) İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerince Ek 2 kapsamında "Değerler Eğitimi İlçe Yürütme Komisyonu" oluşturularak, 11/10/2016 tarihine kadar earge44@meb.gov.tr adresine mail gönderilecektir.

7) Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerimize bağlı okullar Ek-3 kapsamında "Değerler Eğitimi Okul Yürütme Komisyonu" oluşturarak 11/10/2016 tarihine kadar malatyamemarge@gmail.com adresine mail olarak gönderecektir. Diğer ilçelerimize bağlı bulunan okullar oluşturdukları komisyonları bağlı buldukları İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri Komisyonuna ulaştırılacaktır.

8) Değerler Eğitimi kapsamında okullarda kullanılacak olan çalışma etkinlikleri her

Harmî Fendoğlu Caddesi No:2 Battalgazi / MALATYA
Elektronik Ağ: malatya.meb.gov.tr
e-posta: earge44@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Erdal ALTINKAYNAK
Tel: (0 422) 324 64 21 - 132
Faks: (0 422) 323 96 05

ay düzenli bir şekilde <http://malatyaerge.meb.gov.tr> adresinde yayınlanacaktır. Okullarımızda oluşturulan Yürütme Komisyonları bu çalışma etkinliklerine ek çalışmalar yaparak içeriği zenginleştireceklerdir.

9) Değerler Eğitimi kapsamında her okul değerler işlendiği ayın son haftasında okulda o değerle ilgili bir etkinlik düzenleyecektir.

Ali TATLI
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

EKLER:

- 1-Onay
- 2-Değerler Eğitimi Konuları
- 3- İlçe Yürütme Kurulu Formu
- 4- Okul Yürütme Kurulu Formu
- 5- Çerçeve Planlar
- 6- Değerler Eğitimi Yönergesi

Hamit Fendoğlu Caddesi No:2 Battalgazi / MALATYA
Elektronik Ağ: malatya.meb.gov.tr
e-posta: earge44@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Erdal ALTINKAYNAK
Tel: (0 422) 324 64 21 - 132
Faks: (0 422) 323 96 05

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 34259660-604-E.10789423
Konu :Proje Onayı (Değerler Eğitimi)

05.10.2016

VALİLİK MAKAMINA

2016-2017 Eğitim Öğretim yılında okullarımızda uygulanması planlanan "Değerler Eğitimi" projesine ait yönerge ve proje konuları ilişikte sunulmuştur.

"Değerler Eğitimi" projesinin ilimiz okullarında yürütülmesi Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Mehmet ATEŞ
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
05.10.2016

Ali DEMİR
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdür V.

S. NO	AYLAR	İSLENECEK DEĞERLER
1	EYLÜL AYI	Hazırlık ve Planlama
2	EKİM AYI	Sevgi ve Saygı * Vatan Sevgisi * Milli İrade * İnsan Sevgisi * Doğa Sevgisi * Farklılıklara Saygı
3	KASIM AYI	Temizlik * Kişisel Temizlik * Çevre Temizliği
4	ARALIK AYI	Doğruluk ve Dürüstlük
5	OCAK / ŞUBAT AYI	Yardımlaşma ve Dayanışma * Paylaşma * İşbirliği * Tasarruf
6	MART AYI	Sabır
7	NİSAN AYI	Aile ve Toplum
8	MAYIS AYI	Adalet ve Sorumluluk * Adil Olma * Kendine Karşı Sorumluluk * Çevresine Karşı Sorumluluk
9	HAZİRAN AYI	Değerlendirme

MALATYA İLİ 2016- 2017 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI İLKOKULLAR DEĞERLER EĞİTİMİ ÇERÇEVE PLANI					
DEĞERLER	KAZANIM VE GÖSTERGELER	İŞ VE İŞLEMLER	AİLE KATILIMI	SOSYAL ETKİNLİKLER	BELİRLİ GÜN VE HAFTALAR
EYLÜL		<ol style="list-style-type: none"> Değerler eğitimi konulu öğretmenler kurulu toplantısında okul komisyonu oluşturulur. Kurul bilgilendirilir, karar alınır. Belirlenen değerlerde ilgili yıllık çalışma planı hazırlanır. Yılı içinde yapılacak sınıf içi ve sosyal etkinlikler planlanır. Aileye yönelik olarak yapılacak çalışmalar planlanır. Değerler eğitimiyle ilgili öğrencilere ve velilere bilgi verilir. Değerler eğitimiyle ilgili örnek kitap ve materyallerin seçilmesi sağlanır. 			
DEĞERLENDİRME					

DEĞERLER	KAZANIM VE GÖSTERGELER	İŞ VE İŞLEMLER	AİLE KATILIMI	SOSYAL ETKİNLİKLER	BELİRLİ GÜN VE HAFTALAR
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sevgi Saygı • Milli irade • Vatan Sevgisi • İnsan Sevgisi • Doğa Sevgisi 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Milli birlik ve beraberlik, vatan sevgisi, demokrasi, yurt bilinci konuları çeşitli görsel materyaller kullanılarak çocuklara anlatılır. 2. Milli irade ve şuur la ilgili 15 Temmuz Demokrasi Zaferi ve Şehitlerimiz Anısına resim, şiir çalışması yapar, milli düşüncenin vatani nasik kurtardığını fark etmesini öğrenir. 3. Vatan sevgisinin önemini kavrar. 4. İnsan ve doğa konulu Resim (kolaj) çalışmaları yapar. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ay içinde yapılacak sınıf içi ve sosyal etkinlikler planlanır. "15 Temmuz Demokrasi Zaferi ve Şehitleri Anma" konulu röportaj, sinevizyon gösterileri ve Eğitim Bilişim Ağı'nda (EBA) yayımlanacak anma programının öğrenci ve velilere izlettirilmesi sağlanır. 3. Milli irade,Vatan Sevgisi,Doğa ve insan konulu görsel materyalleri bir ay içinde öğrencilerin araştırıp bulmaları sağlanır. 4. Değerler eğitimiyle ilgili öğrencilere ve velilere bilgi verilir. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ailelerden çocuklarıyla birlikte, vatan sevgisi, milli irade, demokrasi, doğa ve insan sevgisi konularında çeşitli etkinlikler yapmaları istenir. 2. Ayın değerleri konularında davranış takip formülü oluşturularak ailelere gönderilir. 3. Rehber öğretmen başkanlığında, ayın değerleri ile ilgili seminer verilir. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yakın çevrede varsa şehit veya gazı olmuş kişilerin aileleri ziyaret edilir. 2. Okullarda ki panoların yanı sıra sınıf içi panolarda yapılan etkinlikler sergilenir. 3. Örnek şahsiyetlerin vatanseverliği, cesaretleri ve kahramanlıkları görsellerle anlatılır. 4. Ayın değerleri panosu güncellenir. 5. Milli birlik ve beraberlik, vatan sevgisi, demokrasi, yurt bilinci, insan ve doğa konularında sohbet, söyleşi veya seminer düzenlenir. 	<p>Hayvanları Koruma Günü (4 Ekim)</p> <p>Dünya Çocuk Günü (Ekim Ayının İlk Pazartesi Günü)</p> <p>Cumhuriyet Bayramı (29 Ekim)</p> <p>Milli birlik ve beraberlik, vatan sevgisi, demokrasi, yurt bilinci</p>
EKİM					
DEĞERLENDİRME					

DEĞERLER	KAZANIM VE GÖSTERGELER	İŞ VE İŞLEMLER	AİLE KATILIMI	SOSYAL ETKİNLİKLER	BELİRLİ GÜN VE HAFTALAR
<p>A Temizlik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Öz bakım Temizliği • Çevre Temizliği 	<p>1. Toplumsal yaşamda bireylerin farklı rol ve görevleri olduğunu açıklar. Göstergeleri: Toplumda farklı rol ve görevlere sahip kişiler olduğunu söyler. Aynı kişinin farklı rol ve görevleri olduğunu söyler</p> <p>2. Öz bakım Becerileri: Yaşam alanlarında gerekli düzenlemeler yapar. Göstergeleri: Ev ve okuldaki eşyaları temiz ve düzenli kullanır</p> <p>3. Günlük yaşam becerileri için gerekli araç ve gereçleri kullanır.</p>	<p>1. Arkadaşlık, temizlik ve bakım kavramları çocuklara açıklanır.</p> <p>2. Aileye yönelik olarak yapılacak çalışmalar planlanır.</p> <p>3. Değerler eğitimiyle ilgili öğrencilere ve velilere bilgi verilir.</p> <p>4. Değerler eğitimiyle ilgili örnek kitap ve materyallerin seçilmesi sağlanır.</p> <p>5. Okula sağlıklı yaşamahin önemi üzerinde seminer verecek kişiler davet edilerek seminerler verdirilir.</p> <p>6. Okulda ve çevrede çevre temizliği etkinliği düzenlenir.</p> <p>7. Atık pil ve plastik toplama kampanyası düzenlenir.</p>	<p>1. Ayn değerleri konularında davranış takip formları oluşturularak ailelere gönderilir.</p> <p>2. Rehber öğretmen önderliğinde ayn değerleri konusu-seminer verilir.</p> <p>3. Ailelerle birlikte Temiz ve Sağlıklı Çevre konulu yürüyüş düzenleyerek halkın ilgisi çekilir.</p>	<p>1. Okul bahçesinin düzenlenmesi sağlanır.</p> <p>2. Ayn değerleri panosu güncellenir.</p> <p>3. El yıkama teneffüsleri yapılır</p> <p>4. Beden ve el temizliği ile ilgili projeler hazırlanır</p>	<p>Kızılay Haftası (29 Ekim-4 Kasım)</p> <p>Atatürk Haftası (10-16 Kasım)</p> <p>Öğretmenler Günü (24 Kasım)</p>
KASIM					
DEĞERLENDİRME					

DEĞERLER	KAZANIM VE GÖSTERGELER	İŞ VE İŞLEMLER	AİLE KATILIMI	SOSYAL ETKİNLİKLER	BELİRLİ GÜN VE HAFTALAR
<p>Doğruluk ve Dürüstlük</p>	<p>1. Dürüstlük ile ilgili sınıf içi oyunlar oynama</p> <p>2. Dürüstlük ile ilgili yaşanan bir olayı sınıf içinde paylaşmak.</p> <p>Göstergeleri: Olumlu olumsuz duygularını sözel ifadeler kullanarak açıklar. Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterir.</p>	<p>1. Dürüstlük ve doğruluk kavramları çocuklara açıklanır.</p> <p>2. Ay içinde yapılacak sınıf içi ve sosyal etkinlikler planlanır.</p> <p>3. Aileye yönelik olarak yapılacak çalışmalar planlanır.</p> <p>4. Değerler eğitimiyle ilgili öğrencilere ve velilere bilgi verilir.</p> <p>5. Değerler eğitimiyle ilgili örnek kitap ve materyallerin seçilmesi sağlanır.</p>	<p>1. Ayn değerleriyle ilgili ailelere bilgilendirme ve katılım mektubu yazılır.</p> <p>2. Ayn değerleri konularında davranış takip formları oluşturularak ailelere gönderilir.</p> <p>3. Rehber öğretmen önderliğinde ayn değerleri konulu seminer verilir.</p>	<p>1. Okul bölümleri, varsa kaynaştırma öğrencisine göre çocuklarla birlikte düzenlenir.</p> <p>2. Ayn değerleri panosu güncellenir.</p>	<p>İnsan Hakları ve Demokrasi Haftası (10 Aralık)</p> <p>Tutum, Yatırım ve Türk Mali Haftası (12-18 Aralık)</p> <p>Yeni Yılı</p>
ARALIK					
DEĞERLENDİRME					

DEĞERLER	KAZANIM VE GÖSTERGELER	İŞ VE İŞLEMLER	AİLE KATILIMI	SOSYAL ETKİNLİKLER	BELİRLİ GÜN VE HAFTALAR
<p>Yardımlaşma ve Dayanışma</p> <ul style="list-style-type: none"> Paylaşma İşbirliği Tasarruf 	<p>5. Yardımlaşma ve dayanışma kavramını iyilikle ilişkilendirir, şir çalışması yapar, sokakta yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım etmesini öğrenir.</p> <p>6. İyilik yapmanın insandaki meydana getirdiği huzuru anlatan drama çalışması yapar.</p> <p>7. Arkadaşlarıyla beraber işbirliği içinde çalışmalarını önemini kavrar.</p> <p>B. Paylaşmanın önemini kavrar.</p> <p>9. Tasarrufun önemini kavrar.</p>	<p>5. Yardımlaşma ve dayanışma kavramları çocuklara açıklanır.</p> <p>6. Ay içinde yapılacak sınıf içi ve sosyal etkinlikler planlanır.</p> <p>7. Aileye yönelik olarak yapılacak çalışmalar planlanır.</p> <p>8. Değerler eğitimiyle ilgili öğrencilere ve velilere bilgi verilir.</p> <p>9. Değerler eğitimiyle ilgili örnek kitap ve materyallerin seçilmesi sağlanır.</p> <p>10. İyilik ve yardımlaşma kavramını gösteren öğrenci ailelerine Veli Gurur Mektubu gönderilir.</p>	<p>4. Ailelerden çocukların kullandıkları kitap, oyuncak ve giysilerini ihtiyacı olanlara vermesi konusunda çocuklarını teşvik etmeleri istenir.</p> <p>5. Ayn değerleri konularında davranış takıpları formulan oluşturularak ailelere gönderilir.</p> <p>6. Rehber öğretmen önderliğinde ayn değerleri konulu seminer verilir.</p>	<p>6. İşbirliği kapsamında Geri dönüşüm etkinliklerinin (pili, kâğıt, kapak toplama) düzenlenmesi sağlanır.</p> <p>7. Sokak hayvanları için çalışmalar yapılır.</p> <p>8. İhtiyaç sahibi belirlenerek kitap ve oyuncak bağış yapılır.</p> <p>9. Örnek şahsiyetlerin yardımlaşma ve cesareti görsellerle anlatılır.</p> <p>10. Ayn değerleri panosu güncellenir.</p>	<p>Enerji Tasarrufu Haftası (Ocak Ayının 2. Haftası)</p>
OCAK-ŞUBAT					
DEĞERLENDİRME					